

E-ISSN:

Cilt / Volume: 1

Yıl / Year: Mart / March 2020

Sayı / Issue: 1

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ FAKÜLTESİ

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT UNIVERSITY
FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Külliye

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

KÜLLİYE

Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi
International Journal of Social Sciences

Cilt/Volume 1 ▪ Sayı/Issue 1 ▪ Mart/March 2020

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ, İNSAN VE TOPLUM BİLİMLERİ FAKÜLTESİ
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT UNIVERSITY, FACULTY OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Külliyeye

Cilt/Volume: 1 ▪ Sayı/Issue: 1 ▪ 2020

KÜLLİYE

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi tarafından yayımlanan **Küllîye**, sosyal bilimler alanında makalelere yer veren, çift kör hakemli bir uluslararası dergidir.

Mart ve Eylül aylarında olmak üzere yılda iki sayı yayımlanır.

Küllîye, published by Faculty of Humanities and Social Sciences at Ankara Yıldırım Beyazıt University, is a double-blind peer-reviewed international journal that publishes articles on humanities and social sciences.

It is published twice a year in March and September.

Dergide yayımlanan yazıların, her türlü bilimsel, etik, imlâ ve hukukî sorumlulukları yazarlarına aittir. Yazıların yayın hakları Dergimize devredilmiş sayılır. Bu devir her türlü yayınlanmayı kapsar.

All scientific, ethical, spelling and legal responsibilities of the articles published in the journal belong to the authors. Publication rights of the articles are deemed to transfer to our Journal. This transfer covers all kinds of publications.

Soru, görüş ve önerileriniz için editörlerimizle iletişime geçebilirsiniz.

For questions, comments and suggestions you may contact with our editors.

Küllîye

Cilt/Volume: 1 • Sayı/Issue: 1 • 2020

KÜLLİYE

Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi
International Journal of Social Sciences

DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD*

- Dr. Adnan KADRİC (Bosna-Hersek Tarih Enstitüsü, Bosna-Hersek)
Dr. Adnan KARAIŞMAİLOĞLU (Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale)
Dr. Ali TEMİZEL (Selçuk Üniversitesi, Konya)
Dr. Cem Şafak ÇUKUR (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara)
Dr. Cevat ÖZYURT (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara)
Dr. Erol KÜRKCÜOĞLU (Atatürk Üniversitesi, Erzurum)
Dr. Halil Rahman AÇAR (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara)
Dr. Hayri BOZGEYİK (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara)
Dr. Hüseyin ÇINAR (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara)
Dr. Hysen MATOSHİ (Albanoloji Enstitüsü, Kosova)
Dr. İrina YUHOVA (Nijniy Novgorod Lobaçevskiy Ulusal Devlet Araştırma Üniversitesi, Rusya Federasyonu)
Dr. İsmail BAYTER (Artvin Çoruh Üniversitesi, Artvin)
Dr. İsmail ÇAKIR (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara)
Dr. Kerima FİLAN (Sarayova Üniversitesi, Bosna-Hersek)
Dr. Larisa RATSİBURSKAYA (Nijniy Novgorod Lobaçevskiy Ulusal Devlet Araştırma Üniversitesi, Rusya Federasyonu)
Dr. Leon GOLDSMİTH (Otago Üniversitesi, Yeni Zelanda)
Dr. Marijan PREMOVİC (Karadağ Üniversitesi, Karadağ)
Dr. Mohammad AL-AHMAD (Georgetown Üniversitesi, ABD)
Dr. Murat DEMİRKOL (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara)
Dr. Musa Kazım ARICAN (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Ankara)
Dr. Mustafa ERDOĞAN (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara)
Dr. Numan ARUÇ (Makedonya Bilimler ve Sanatlar Akademisi Üyesi, Makedonya)
Dr. Rahim AY (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara)
Dr. Rahman ADEMİ (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara)
Dr. Saeedeh DASTAMOOZ (Alzahra Üniversitesi, İran)
Dr. Sait UYLAŞ (Atatürk Üniversitesi, Erzurum)
Dr. Semra TUNÇ (Selçuk Üniversitesi, Konya)
Dr. Thomas PİERRET (Aix Marseille Üniversitesi, Fransa)
Dr. Yusuf ÖZ (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara)
Dr. Yusuf Ziya TAŞKIN (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara)

BU SAYININ HAKEMLERİ / REFEREES OF THIS ISSUE

- Dr. Abdullah ELCAN (Mersin Üniversitesi)
Dr. Fatma ŞENYÜZ (Dumlupınar Üniversitesi)
Dr. Fazile EREN KAYA (Hacettepe Üniversitesi)
Dr. Mehmet ÇAKIR (Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi)
Dr. Mehmet DAĞLAR (İğdır Üniversitesi)
Dr. Meriç BİLGİÇ (Kocaeli Üniversitesi)
Dr. Muhammed ÇİTGEZ (Kafkas Üniversitesi)
Dr. Muhammet KUZUBAŞ (Kocaeli Üniversitesi)
Dr. Mustafa Sefa ÇAKIR (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)
Dr. Müjdat AVCI (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi)
Dr. Nuri SALIK (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Dr. Yeşim ÇAĞLAR (Namık Kemal Üniversitesi)

* Bu sayıda yer alan Hakemler, Danışma ve Yayın Kurulu alfabetik olarak verilmiştir.

KÜLLİYE
Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi
International Journal of Social Sciences

Sahibi / Owner
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi,
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi adına Dekan V.
Prof. Dr. Sait OKUMUŞ

Yayın Kurulu / Editorial Board
Dr. Arif BAKLA (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İngilizce Mütercim ve Tercümanlık Bölümü)
Dr. Hüdayar CİHAN (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Psikoloji Bölümü)
Dr. Larisa RATSİBURSKAYA (Nijniy Novgorod Lobaçevskiy Ulusal Devlet Araştırma Üniversitesi,
Rus Dili Bölümü)
Dr. Mehmet VURAL (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Felsefe Bölümü)
Dr. Murat ÇELİK (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü)
Dr. Musa ÖZTÜRK (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü)
Dr. Münire Kevser BAŞ (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü)
Dr. Nuri SALIK (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Tarih Bölümü)

Editör / Editor
Dr. Reşat ŞAKAR

Editör Yardımcısı / Co-Editor
Arş. Gör. Kamil KARASU

Adres /Address
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi,
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
Esenboğa Külliyesi, Dumlupınar Mah.
06760, Çubuk / ANKARA

İletişim / Contact
Dr. Reşat ŞAKAR 03129061425
Arş. Gör. Kamil KARASU 03129061441

Yayın Türü / Publication Type
Sürelî Yayın / Periodical
Yılda İki Sayı Çıkar / Published Twice a Year
E-ISSN:

Yayınlanma Tarihi / Publication Date
Mart / March 2020

Tasarım / Design
Arş. Gör. Kamil KARASU

SUNUŞ

Değerli bilim insanları, kıymetli okuyucular,

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi olarak **Külliye** dergisini, bilim dünyasına nitelikli yayın noktasında katkı sunma arzusuyla 2019 yılında yapılandırdık. Dergimizin uluslararası standartlarda yayın yapması gayreti içerisindeyiz. Bu bağlamda, küreselleşen dünyada yerelden evrensele doğru yayılan ve insan faktörünü temel alan, niteliği önceleyen, alanında kuram ve yöntem çerçevesinde Sosyal Bilimlere katkı sağlayacak bir dergi olmayı önemsiyoruz. En geniş anlamıyla bilimsel araştırmaları yayımlamayı hedefleyen genç bir dergi ile huzurunuzda olmanın gurur ve sevincini yaşıyoruz. **Külliye**'nin ilk sayısında alanında uzman hakemler tarafından titizlikle incelenen, ikisi İngilizce ve dördü Türkçe olmak üzere altı makale yer almaktadır.

Derginin yapılanma sürecinden itibaren emek veren İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi yönetici ve bölüm başkanlıklarımıza şükranlarımızı sunarız. Dergimize makale kabulünden itibaren süreçleri titizlikle takip eden editör ve editör ekibine, makalelerin değerlendirmelerini aynı titizlikle gerçekleştiren hakemlere ve yazar olarak katkısını esirgemeyen araştırmacılara teşekkür ederiz. Dergimiz **Külliye**'nin bilim dünyasına yeni bir soluk getirmesini temenni eder, çalışmalarınızda kolaylıklar, başarılar dileriz.

Prof. Dr. Sait OKUMUŞ

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Dekan V.

KÜLLİYE

Cilt/Volume 1 ▪ Sayı/Issue 1 ▪ Mart/March 2020

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

1. Araştırma Makaleleri / Research Articles

Cengiz Aytmatov'da Ahlaki Bağlam Çerçevesinde Karakter Tahlili [1-22]
Character Analysis within the Framework of Moral Context in Chingiz Aitmatov
Şengül DOĞAN

Impacts of Second Homeownership for Mixed Neighbourhoods [24-41]
Karışık Mahalleler için İkinci Ev Sahiplerinin Etkileri
Yahya AYDIN

Ahmed Meâbî'nin Tasavvufî-Alegorik Tercümesi: Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye [43-77]
Sufistic Translation of Ahmed Meabi: Terceme-i Ezharu'l-Akdesiyye
Mustafa Yasin BAŞÇETİN & Yunus Emre UZUN

The Establishment Process of the Republic of Cyprus and the Role of Gendarmerie Units in the Cyprus Peace Operation [79-101]
Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci ve Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Jandarma Birliklerinin Rolü
Hasan ACAR & Ahmet Tahsin DİLMAÇ

Şefika Gaspıralı'nın Âlem-i Nisvân Dergisi Üzerine Bir İnceleme ve Sistemantik İndeks [103-125]
An Analysis on Şefika Gaspıralı's "Âlem-i Nisvân" Journal and its Systematic Index
Hilal DOĞAN

Azerbaycan Türkçesindeki Kadın Giysi Adları Üzerine Bir İnceleme [127-152]
An Investigation on Women's Clothing Names in Azerbaijan Turkish
Miyase Kübra RAMAZANOĞLU

Yayın İlkeleri [154-173]
Publishing Principles

Küllîye

Cilt/Volume: 1 ▪ Sayı/Issue: 1 ▪ 2020

KÜLLİYE

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Cengiz Aytmatov'da Ahlaki Bağlam Çerçevesinde Karakter Tahlili

Character Analysis within the Framework of Moral Context in Chingiz Aitmatov

Yazar / Author

Şengül DOĞAN*

Giriş

CENGİZ Aytmatov, yaşadığı dönemden etkilenen bir düşünür olup bu etkileşimin en somut örnekleri olan eserleri, insanlık kokan evrensel yapıtlardır. Aytmatov'un insanlık adına değindiği durum, geçmişten geleceğe insan için en zor hal, her gün insan olarak kalabilmektir. Onu, düşünmeye ve yazmaya iten durumlar yaşadığı dönemde insanlık dışı olaylar ve sorunlardı. Bu sorunları gidermek için kaleminin gücüne inanarak kendi dünyasında olanı, biteni, iyinin galip gelen şekliyle ifade etmiştir. Onun iyilik bağlamında dünyaya olan çağrısı ayrışmacı, bölünmeyi hedefleyen, çıkar güden bir çağrı değildi; zulmün, savaşın, öldürmenin olmadığı, her toplumun değerlerine saygı göstermenin gerektiğine inanılan, toplumların özgürlük alanlarını daraltmanın yanlış olduğunu göstermeyi hedefleyen bir dünya tasavvurunu gerçekleştirme çabasıydı. Ayrıca Aytmatov, geçmişinde İkinci Dünya Savaşına tanıklık etmiş

* Doktora Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Ana Bilim Dalı, Ankara / Türkiye, e-mail: senguldgn01@gmail.com

ORCID : <https://orcid.org/0000-0003-1761-188X>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Doğan, Şengül (2020). "Cengiz Aytmatov'da Ahlaki Bağlam Çerçevesinde Karakter Tahlili".

Külliyeye, 1 (1): 1-22.

Makale Bilgisi / Article Information

Geliş / Received	Kabul / Accepted	Türü / Type	Sayfa / Page
30 Ocak 2020	20 Mart 2020	Araştırma Makalesi	1-22
30 January 2020	20 March 2020	Research Article	

Külliyeye

Cilt/Volume: 1 • Sayı/Issue: 1 • 2020

biri olarak gelecekte de neler olabileceğini tüm çıplaklığıyla ifade edebilen ufku geniş bir düşünürdür. Onun düşüncelerini ve çalışmalarını sunduğu yer, insanlığın ortak evi ve beşerin insan olabilmesinde önemli yer olan kalplere seslenmiş olmasıydı. Kısacası Aytmatov için dünyanın iyilik elçisiydi demek yerinde bir tabir olacaktır.

1. Cengiz Aytmatov'un Düşüncelerine Zemin Hazırlayan Kişiler ve Olaylar

Cengiz Aytmatov, Kırgızistan'ın Şeker Obasında 1928 yılında dünyaya gelmiştir. Aytmatov'un hayata dair ilk dramı babası Törekul Aytmatov'un dönemin despot gücü Stalin tarafından öldürtülmesidir. O dönemde içlerinde zamanın Kırgızistan Başbakanının da bulunduğu yüz otuz yedi kişi bir gece içerisinde öldürülerek Kırgızistan'da Çön Taş (Büyük Taş) adı verilen, eski tuğla fabrikasına gömülmüşlerdir. Onlardan elli bir yıl boyunca haber alınamamıştır. Cesetlerin gömüldüğü yer, Atabeyit denilen toplu mezarlar olarak 1991 yılında ortaya çıkarılmıştır (Küçükyıldız 2003: 340).

Küçük yaşlarda dönemin zorluklarıyla yüz yüze gelen yazar, on üç yaşındayken ailesine destek olabilmek için köyünde sekreter olarak göreve başlamıştır. Genç sekreter Aytmatov'a beraberinde pek çok konuda da sorumluluklar düşmekteydi. Vatani korumak için cephelere koşan yiğitlerin kolhozdaki işlerini yapmak, halkın sorunlarına merhem olmak, ailelerin yeme, içme, giyinme gibi hususlarında onlara yardımcı olma gibi durumlar küçük yaşta Aytmatov'un omuzlarına binmiştir (Akmataliyev 1998: 13).

Cengiz Aytmatov'un küçük yaşlarda karşılaştığı pek çok zorluk onun kaleminden çıkacak hayatlara da konu olmuştur. Aytmatov'un etkileyici bir yazar olmasında babaanesi, Ayımkan Hanım'ın rolü büyüktür. Babaanesi, Aytmatov'a anlattığı masallar ve halk hikâyeleriyle, onun yazarlık yolunda gitmesini sağlayan ilk öğretmeni, ilk kılavuzu olmuştur (Kala 2019: 24). Aytmatov için destanların, efsanelerin, mitlerin önemi ve eserlerinde bahsetmesi onun düşünsel gelişiminde etkili olan babaanesi tarafından verilmiştir. Aytmatov düşüncesinde destanların, efsanelerin bu denli önem arz etmesi ve eserlerinde belirgin bir şekilde yer vermesi, tarihinin her zerresini bedeninde muhafaza ettiğini ve bu durumun dışı vurmuş halini eserlerinde gözler önüne sermektedir.

Destanlar, Aytmatov ve onun ilk öğretmeninde olduğu gibi Türk boyları arasında güçlü bir hafızaya ve sözlü edebiyat geleneğine sahip olan Kırgızlar için önemli bir yer teşkil etmektedir. Özellikle de Manas Destanı Kırgızlar için mihenk taşıdır. Kırgız toplumu için önem arz eden sözlü edebiyat geleneğinin devam edebilmesi ve gelecek nesillere aktarılmasında büyük rolü manasçılar üstlenmektedir. Manasçılar, destanı kopuz eşliğinde dile getiren, jest ve mimikler yoluyla kahramanların konuşmalarını ve davranışlarını olay örgüsü ve yer

bakımından tonlama ve vurgulama yaparak canlandıran kişilerdir. Milli kimliğini benliğini bu destanda bulan Kırgız Türkleri için bunun nesiller boyunca kopmadan aktarılması da önemli olan bir diğer durumdur. Manas Destanı, Kırgızların soylarının nereden ve ne şekilde geldiğine dair bir hakikat, övünç kaynağıydı. Bu açıdan kültürel zenginlik abidesi olan Manas Destanı, Sovyet rejiminin uygulamak istediği politika için bir tehdit durumundaydı. Manas Destanı, Sovyet rejimi için Kırgızların milli benliklerini kaybetmemesinde büyük bir engel olarak görülmektedir. Destan, milli kimlik ve milli benliği asimile çabası güden Sovyet politikası için Kırgız halkının özellikle gençlerin kültürel ve ahlaki olarak yozlaştırılmasına, istedikleri şekilde bireyler yetiştirmelerine engel teşkil etmekteydi (Sarıgül 2018: 191-193).

Aytmatov, eserlerinde Çağdaş Manasçı olarak kendini göstermektedir. Çünkü manas bir kahramandır ve halkın zor durumlarında onlara yardım eden özgürlük uğruna mücadele veren kutsal bir varlıktır. Çağdaş bir Manasçı olan Aytmatov'un eserlerinde de Manas ruhunun izleri görülmektedir. Aytmatov, Manas Destanı'nın Kırgız Türkleri için önemli bir değerler bütünü olduğunun bilincindedir ve bu şuurla eserlerinde, kökeni Manas Destanı'na dayanan Kırgızların efsaneler yoluyla uyanmasını sağlamaktadır (Kala 2019: 24). Aytmatov, eserlerinde halkın şuurunun her daim açık olması için çaba sarf etmiş olmakla beraber o, ahlaki, kültürel olarak yozlaştırılan Türk toplumunun, başka bir milletin oyuncağı olmasına engel olmaya çalışan ve bu uğurda her daim mücadele veren kahramandır.

2. Aytmatov Eserlerinde Mankurt ve Manasçı Tipler

Cengiz Aytmatov yaşadığı dönem bağlamında pek çok zorluklara göğüs geren, çocukluğunda dahi minik kalbiyle olanı biteni dinleyen, bedeninin her zerresinde yaşadığı zorlukları muhafaza eden önemli bir yazardır. Aytmatov yaşadığı zorlukları eserlerinde farklı karakterlere uyarlayarak, hafızasında hala o dönemin izlerini taşıdığını açıkça göstermektedir. Onu, “*Kökü mazide olan atı*” (Vural 2017: 142) şeklinde ifade etmek yerinde olan bir tabir olsa gerek. Aytmatov, benliğinde toplumsal değerlerini özümseyen, saklayan Çağdaş Manasçıdır. Çünkü benlik adı verilen psikolojik bütünlük, bütün bilişsel, zihinsel ve tinsel süreçlerin ahenkli ve birlikli yapılanma biçimidir ve benlik bünyesinde hayalleri, mefkûreleri ve değerleri barındırmaktadır (Bayraktar 2018: 256). Aytmatov dünyasında değerler, toprak, dil, idealler önemli bir yer teşkil etmektedir bu yüzden o zorluklar karşısında direnen bir yapı göstermektedir. Aytmatov doğduğu toprakların geleneğini, kültürünü, tarihini, milli kimliğini, yozlaştırmadan kendisinin nereye ait olduğunu bilen ve milli değerlerini hiçbir şeye değişmeden, geleceğini de bu değerler temelinde inşa eden önemli bir şahsiyettir. O eserlerini yaşadığı toprakların varlığının ve tarihinin sesi olacak şekilde kaleme almıştır. Aytmatov genel hatlarıyla eserlerinde adaletin, iyiliğin, özgürlüğün ve doğru olanın nasıl olması gerektiğinin örneklerini vererek ve bu

kavramlardan yola çıkarak toplumun ahlaki zemininin nasıl olması gerektiğini bizlere sunmaktadır. Manasçı bu güzellikler adına iş yapan kahraman olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan yaşadığı toplumun benliğinden uzaklaşan, milli kimliğini, hafızasını yok sayan ve başka toplumların egemenliğine geçerek asimile olan mankurt adı verdiği tipleri anlatmaktadır. Aytmatov, insanların kendi iradeleri dışında başka güçlerin etkisiyle nasıl kimlik buhranına girdiklerini, özlerine yabancılaştıklarını ve bunun sonucunda ahlaki bir varlık olarak insan düzleminden ayrılıp beşer adı verilen ve daha da kötüsü canavarlaşan insan tipleri üzerinde vurgular yapmaktadır.

Cengiz Aytmatov “*Gün Olur Asra Bedel*” adlı eserinin bir kutbunda mankurt adı verilen ahlaklı olmaktan yoksun olan, yaşadığı toplumun değerlerini hiçe sayan tiplerden bahsederken kutbun diğer tarafında ise değerlerini koruyan ve devam ettirme gayreti gösteren manasçı insanları ele almaktadır. Eserde olay Kazakistan’ın Sarı-Özek bozkırında cereyan etmektedir. Romanda başkahraman olan Yedigey’in Sovyet döneminde askerlik yaparken yaralanmış olduğu ve Kazangap’ın yardımıyla Boranlı Tren İstasyonu’nda göreve başlaması anlatılmaktadır. Romanın okuyuculara vermek istediği, en önemli evre Kazangap’ın ölümüyle zuhur etmektedir. Çünkü olay, Kazangap’ın naaşının, vasiyet ettiği Ana Beyit denilen kutsal yere götürülürken, Yedigey’in Kazangap’la olan günlerini hatırlaması, bir günlük bu süreçte geçmişle buluşması ve anılarını hatırlaması söz konusudur (Aytmatov 2018a).

Gün Olur Asra Bedel adlı romanda mankurt tipin en belirgin örneği Kazangap’ın oğlu Sabitcan’dır. O, babasının desteğiyle şehre gönderilerek eğitimini Sovyet yatılı okullarında almış, büyük insan olsun diye okutulmuştu fakat Sabitcan, ataya saygı, sevgi, fedakârlık bağlamında kendini geliştiremeyen bir tiptir. Babasının ölümünü umursamayan, babasının ölmeden önce vasiyet ettiği Ana- Beyit mezarlığına gömülme arzusunun dahi hiçe sayan biridir. Sabitcan’ın: “*Ne diye gidilecekmiş uzak Ana- Beyit mezarlığına? Engin Sarı-Özekte bir ölüyü gömecek yer mi yokmuş?, İnsan ölür, hemen gömülür, bekletilmemeli. Niçin vakit kaybediyorlarmış, ne önemi varmış gömülecek yerin?*” (Aytmatov 2018a: 33) ifadeleri aslında onun baba vasiyetine önem vermeyen, ona karşı duyulması gereken sevgi ve saygının yoksunluğunu ifade eden tabirlerdir. 18. Yy filozoflarından Immanuel Kant, yaşamlarımızda insana insan olduğu için, ona araç olarak değil amaç olarak yönelmemiz gerektiğini ifade eder. Çünkü şeylerin fiyatı söz konusuysen akıl ve irade sahibi insanın değeri olduğu unutulmamalıdır (Kant 2018: 52). Sabitcan dünyevi hayata meyledip babasının cenazesinde dahi bir an evvel şehre gitme arzusu olan, iş yerindeki müdürlüğünden ötürü oradaki işlerinin daha önemli olduğunu düşünen mankurt karakterdir. Onun bu düşünce ve eylemlerinden dolayı atasına değer vermediğini ve onu metalaştırdığını görmekteyiz (Aytmatov 2018a: 33).

Aytmatov eserlerinde vermek istediği durum ve duyguları efsaneler aracılığıyla ifade etmektedir. Kazangap'ın Ana-Beyit mezarlığında toprağa verilmeyi vasiyet etmesinin zemininde buranın kutsal yer olarak görülmesindedir. Çünkü Nayman Ana efsanesinin o toplumun benliği için önem arz etmesinden dolayıdır. Nayman Ana efsanesinde insanın, Juan-Juanlar adı verilen toplum tarafından mankurt olma süreci anlatılmaktadır.

“Eskiden Sarı-Özek’i işgal eden Juan-Juanlar esir aldıkları kişileri köle olarak satarlar ve genç ve güçlü gördükleri esirlere işkenceler yaparlarmış. Önce esirin başını kazır, saçlarını tek tek kökünden çıkarırlarmış. Bunu yaparken usta bir kasap oracıkta bir deveyi keser ve derisini yüzermiş. Bu deriyi esirin kan içinde olan kazınmış başına sımsıkı sararlarmış. Böylece tutsak ölüme gönderilir yahut yaşasa dahi geçmişini bilmeyen hafızadan yoksun bir varlık olarak hayat bulmaya çalışırmış” (Aytmatov 2018a: 143).

Mankurt olma durumu eserde bu şekilde anlatılmaktadır. Eşini savaşta kaybeden Nayman Ana'nın ailesinden sağ kalan tek parçası oğludur fakat bitmek bilmeyen savaşlarda oğlunun da ölüm haberini alır. Nayman Ana'nın metaneti o kadar kuvvetlidir ki en azından oğlunun naaşının bulunması ve ona ait bir mezarın olması istenci söz konusudur. Efsanede Nayman Ana oğlunun sağ olduğunu öğrenir onun yanına gider ve kendisini tanımaması üzerine oğluna; *“Peki, babanı hatırlıyor musun? Babanın adı neydi? Kimsin, kimlerdensin? Hiç olmazsa doğduğun yeri, memleketini hatırla sözlerini söylemesi ve ardından – Senin adın Coloman'dır. Babanın adı Dönenbay. Naymanlar kabilesindensin.”* (Aytmatov 2018a: 159-160). Nayman Ana, oğluna bu sözleriyle geçmişini hatırlatmaya çalışmıştır fakat oğlu Juan-Juanlara savaşta esir düşmüş ve mankurtlaştırılmıştır. Mankurtlaştırmadaki amaç bir mankurtun kim olduğunu, hangi soydan geldiğini, ailesini, atalarını bilmeden yaşama bırakılması ve en kötüsü insan olma bilincinden yoksun bir hayat sürmesi hedef alınmaktaydı. Oğlunun yanına ikinci ziyaretinde onu esir düştüğü yerden kurtarmak isteyen Nayman Ana Juan Juanlar tarafından mankurt edilen oğlu tarafından öldürülmüştür. Öldürülen Nayman Ana'nın naaşının gömüldüğü yer ise Ana-Beyit adı verilen kabristandır. Ana-Beyit Mezarlığı halkın bilgili, irfan sahibi, kahraman olarak gördükleri önemli kişilerin cenazesinin gömüldüğü kutsal mekân olmasından dolayı önem arz etmektedir. Bu yüzden Nayman Ana ve nice halk kahramanları Kırgız Türkleri için önemli şahsiyetlerdir.

Eserde Nayman Ana'nın mankurtlaştırılmış oğlu ve onun gibi pek çok mankurt tipler kendi öz tarihleri unutturulmaya, dinleri, dilleri hususunda yozlaştırılmaya çalışılan kişiler olarak vücut bulmaktadır. Bu noktada mankurt insan tipli nesillerin olmaması için İslam filozoflarından İbn Miskeveyh'in ifade ettiği üzere çocuklara tarihi bilgiler, eğitilerek iyi alışkanlıklar kazanmasını sağlayan şiirler öğretilmesi gerekmektedir (İbn Miskeveyh 2013: 79).

Aytmatov'da da aynı durum söz konusudur. O da yaşadığı toplumdaki olayların tekrar yaşanmaması için tarihi olayları efsanelerle anlatarak ruhları beslemeye çalışmaktadır.

Aytmatov'un Gün Olur Asra Bedel adlı romanında bir diğer mankurt tip olarak betimlediği Tansıkbayev'dir. Tansıkbayev aslı Kazak olan ve o topraklarda büyüyen biridir. Eserde, Ana-Beyit gibi kutsal bir mezarlığın Sovyet rejimi tarafından uzay üssü olarak kullanılmak için çitlerle çevrilmesi ve girilmesi yasak bölge ilan edilmesi anlatılmaktadır. Bu yasak bölgede, Kazangap'ın vasiyetini yerine getirmek için Rusya adına görev yapan Tansıkbayev'in çağırılması üzerine, Yedigey ondan bu mezarlığın kendileri için önem arz ettiğini ve bu yüzden Kazangap'ın cenazesinin oraya gömülmesi için izin vermelerini istemektedir. Fakat Tansıkbayev'in aslı Türk olmasına ve en önemlisi Kırgız Türkçesi bilmesine rağmen mankurt bir insan tipi olduğunu Yedigeyle konuşurken; *"Yabancı yoldaş, dedi, benimle Rusça konuşun lütfen, şu anda görevimin başındayım."* (Aytmatov 2018a: 384) şeklindeki ifadesinde dile getirmektedir. Eserde Tansıkbayev kendi ana dilini özümsemeyen asimile olan bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada İbn Miskeveyh'e göre kötü kimsenin talihsizliklerinden birisi kendi özünden, benliğinden kaçmasıdır. Kötü kimseler başkalarına karşı saygı, sevgi gibi değerlere önem vermeyen, iyilikle kötülüğü birbirinden ayırt edemeyen ve daimi olarak kötü şeylere meyleden kimselerdir. İbn Miskeveyh'in işaret ettiği kötü kimseler mankurt tipli bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır. (İbn Miskeveyh 2013: 179-180). Tansıkbayev, kendi dilini, kültürünü en önemlisi de atalarına saygı ve sevgiyi yitiren kendi özünden kaçan ahlaklı olmaktan uzak olan bir canlı haline gelmiştir. Sonuç olarak ise Ana-Beyit mezarlığına girmeye izin verilmemesi sonucunda Kazangap'ın vasiyeti yerine getirilememiştir.

Aytmatov'un eserinde başkahraman olan Manas ruhlu Yedigey'in, Kazangap'ın vasiyetini yerine getirmek için gösterdiği çabası, sözünde durma, sadık kalma hususlarının somut örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Kazangap'ın mankurtlaşmış oğlu Sabitcan ve Tansıkbayev' de bu davranışlar söz konusu dahi olmamaktadır. Atalara saygı dünyanın her yerinde kendini gösteren, Konfüçyüs'ün felsefesinden Buddha'nın düşünce aktına ve Afrika masallarında dahi konu edinen bir noktadır. Çin felsefesinde önemli bir düşünür olan Konfüçyüs için en temel ilişki baba ve oğul arasındaki ilişkiydi. Konfüçyüs için aileye hürmet, saygı insani hissiyatın özü olarak, kişinin hayatına derin bir bağın kurmasında öncül durumda olan bir haldir (Haiming 2014: 38). Buddha'ya göre bir insan, bilge, yaşlı kişilere ömrü boyunca kurbanlar sunsa dahi ona karşı bir kere saygı göstermesinin yerini tutamayacağını ve yaşlıya saygı gösteren bireyde hayat, sağlık, mutluluk ve gücün artacağını düşünmektedir (Buddha 2008: 47). Bireyin ahlaklı olabilmesi için ahlaka uygun davranışları yerine getirmesi

gerekmektedir. Bunun da örneğini teşkil eden saygı, sevgi ve hürmet gibi unsurlar, değer alanını inşa eden insandan, insan olmaktan geçmektedir.

Aytmatov romanlarında iyi-kötü, doğru-yanlış gibi pek çok kavramları ele almaktadır. İyi, saf ve masum olanın timsali çocuklar üzerinden neşredilirken, kötü olanlar ise geçmişine saygınlığını yitiren, etrafındaki insanlara ve diğer varlıklara değer vermeyen karakterler olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazarın, “*Beyaz Gemi*” adlı eserinde de bu bağlamda ele alınan hususlar söz konusudur. Eserde iyiliğin timsali olan çocuk başkahramandır ve Aytmatov bu eserinde Maral Ana efsanesini yazarak Kırgızların türeyişlerine yönelik kutsal bir anlatım bizlere sunmaktadır. Eserde Mümin Dede’nin kızı ve damadı ayrıldıktan sonra çocuklarını bir daha görmemişlerdir. Bu yüzden torununa Mümin Dede bakmaktadır. Eserde diğer kişiler Mümin Dede’nin kızı Bekey ve onun vicdandan, iradeli olmaktan yoksun sarhoş kocası Orozkul’dur. Torunu, Mümin Dede’ye, babasını sorduğunda Issık Gölünde Beyaz Gemi’de çalıştığını söyleyerek onun baba hasretini bir nebze hafifletmeye çalışmaktadır. Çocuğun, babasına olan özleminden dolayı balık olup Issık gölüne dalma arzusu söz konusuydu. Onun bu hayali ise masumiyetin, temizliğin göstergesidir. Eserde kötülük ve mankurt halin timsali olan Orozkul ise atalarına saygı duymayan, kutsal görülen maralları öldürterek geçmişine ihanet eden iradesiz bir tip olarak kendini göstermektedir (Aytmatov 2019).

Mümin Dede hem maddi hem de manevi anlamda torununun gelişimi için gayret gösteren bir kişidir. Mümin Dede’nin milli benliği bulmada ve milli hafızanın yok olmaması adına çocuğa anlattığı efsaneler, mitsel anlatılar onun bilinçlenmesini de beraberinde getirmektedir. Bu konuda Batı filozoflarından Alasdair MacIntyre, klasik çocuk eğitiminin masallarla olduğu dönemlerde, çocukların büyüme sürecindeyken olağanüstü olanı gerçek olandan ayırt edebilmeyi öğrenip ve onlara doğruluk, iyilik adına güzel bir zemin hazırlamaktadır der (Kala 2018a: 229). Aytmatov’un da çocukluk yıllarında öğrendiği masallar, efsanelerde onun hakikat adına adımlar atmasına da neden olmuştur.

Eserde Mümin Dede, çocuğa, soylarının Boynuzlu Maral Ana’dan geldiğini söyler. Efsaneye göre Enesaylı adı verilen kabile Kırgızlara baskın düzenler ve Kırgızlara ait geride hiçbir şey bırakmamak için her yeri yağmalayıp yakan bu topluluğun fark etmediği biri kız ve biri erkek iki çocuk bu savaştan sağ çıkarlar. Çocuklar, düşmanları tarafından fark edilince, o toplumun başkanı, Çopur Topal Nine’ye onları uçurumdan aşağı atmasını emreder. Bunun üzerine Çopur Topal Nine söylenen yere geldiğinde çocukları uçurumdan atarken güzel bir geyiğin dile gelip onları bana ver! dediğini işitir. Geyik yavruları alıp kimsenin olmadığı topraklara götürerek Kırgız neslinin çoğalmasını sağlar. İşte bu yüzden Boynuzlu Maral Ana efsanesi Kırgızların kökenini betimlediği için kutsallık arz etmekteydi fakat Maral Ana’nın kutsallığı şanlı ve zengin olan

Buğu'nun ölümüyle son bulmuştu. Buğu'nun çocukları ünlerini bütün dünyaya duyurmak için ve Maral Ana'nın soyundan geldiklerini göstermek için maralları öldürüp, onların boynuzlarını her ölen kişinin mezarının başucuna koymuşlardır. Bunun üzerine bu durum alışkanlık haline gelerek her ölen kişiye yapılan bu davranış maralların neslinin tükenmesine sebebiyet vermiştir (Aytmatov 2019: 53-66). Mankurt tipin bir diğer örneği ise Buğu kabilesindeki bireylerdir. Gösteriş uğruna atalarını öldürerek, onların bu dünyada izlerine dahi rastlanmayacak şekilde nesillerinin yok olmasına neden olmuşlardır.

Efsanedeki Maralların neslinin tükenişi bir nokta kendi öz geçmişini, atasını unutan insanların gelecekte de hafızadan yoksun, şahsiyetini inşa edemeyen bireylerin olmasına neden olmaktadır. Bu durum romanda geçen konuşmada tüm çıplaklığıyla gözler önüne serilmektedir. Çocuk, dedesinin anlattığı efsaneyi içtenlikle dinleyerek kendi tarihinin önemi konusunda askerle geçen diyalogunda şöyle der; *“Dedem diyor ki, eğer insanlar atalarının adlarını, kim olduklarını unuturlarsa, kötülük yapmaktan utanmazlarmış. Çünkü o zaman insanın nasıl biri olduğunu ne çocukları bilirmiş ne de çocuklarının çocukları.”* (Aytmatov 2019: 108). Saflığı, iyiliği, güzelliği temsil eden çocuk bu noktada insanlığa seslenir, insan olabilmek, iyi bir birey olmanın ön koşuludur. Aytmatov bu eserinde değerler alanına tabii olan insanın, mankurtlaşmaması için bireyin üzerinde yaşadığı vatanının dilini, milli kimliğini, tarihini hafızasından çıkarmadan, kendisiyle bütünleştirerek ve bu değerleri özgür bir şekilde benliğinde içselleştirdiği bir yaşamdan geçtiğini bizlere sunmaktadır. Çocukların saflığına temizliğine onların kötülüklerle dolu dünyada tek temiz kalan varlıklar olduğunu dile getiren Aytmatov gibi Nurettin Topçu için de çocuklar toplumda önemli bir yer işgal etmektedir. Topçu için çocuk meleklerle özdeş yapıdadır ve bu varlıkta, samimiyet, sevgi, umut hepsi mevcuttur. Biz, onların ruhundaki bu ilahi tohumları, Cennet kapılarını aydınlatacak olan nurları açığa çıkartacakken onu çekip ayırdık, kendimize ait olan zevk, menfaat, riya ve zulüm girdabına soktuk der (Topçu 2019: 10). Beyaz Gemi adlı eserde de çocuk kötülüğün yayılmış olduğu dünyada varlığını saf bir şekilde sürdüremeyeceğini anladığı noktada kendisini balık misali Issık Gölüne salmıştır. Çünkü iyilik kirlenmemeliydi, bozulmadan varılmak istenen nokta, yaşamın hedefi olmalıydı.

Eserde manasçı tipler arasında Mümin Dede, Maral Ana efsanesine inanan bu anlatıya önem veren ve bir gün maralların tekrardan yeryüzünde kendilerini gösterecekleri umuduyla hayata sarılan, eserde emsalsiz bir kişi olarak vücut bulmaktadır. Bu umudu torununa da aşılamaştı. Çocuğun manevi dünyasında yer edinen bu efsane anne babasına duyduğu hasretin daha da kabarmasına sebebiyet vermektedir. Mümin Dede ve torununun hayata karşı duyduğu bu inanç bir gün maralları karşılarında bulmalarını beraberinde getirmiştir. Onların maralları görme heyecanı mankurt tiplerden dolayı fazla sürmemiştir.

Eserin diğer kutbunda şan, şöhret, para, eğlence gibi hazzı peşinde koşanların aşırı noktalarda olanların, kendilerini ve diğer insanları da beraberinde sapkınlığa götürdüğü ve bu insanlara ahlaki davranışları gerçekleştirmede zorluklar yaşattıkları durumda anlatılmaktadır. Eserde mankurt tipli birey olan Orozkul, hazzı ve iştahı uğruna Maral Ana'nın etinden faydalanmak için Mümin Dede'ye Maral Ana'yı öldürtmüştür. Orozkul'un içki içmeye meyilli olması, hayatı anlık yaşaması ve geçmişini ve geleceğini bilmeden, düşünmeden, şimdiyi yaşaması onun hazzcı bir yanının olduğunu bizlere göstermektedir (Turan 2015: 252). Orozkul, maneviyattan çok maddi hazlara daha fazla önem vermekte ve Maral Ana gibi ata sayılan önemli varlığı öldürterek maneviyata önem vermediği de açıkça görülmektedir.

Orozkul'un Maral Ana'yı, Mümin Dede'ye öldürtmesi onun geçmişine ve diğer bireylere karşı saygı duymadığını ve öldürmemesi gerektiğini idrak edememesi, hayatında bir sorumluluk olarak görmemesi mankurt insan tipinin örneğini bizlere sunmaktadır. Mankurt tip Orozkul, eyleminde niyete bakmayıp eyleminin sonucuna o eylemin vereceği hazza, şevke odaklanan bir yapı sergilemektedir. Eylemlerini yaparken ona ödev olarak yönelmeyip, eyleminin sonucuna, kendisine vereceği faydaya, hazza yönelen ve bu hazzı uğruna kutsal sayılan, ata olarak görülen maralları öldürtmesi, sorumluluklarını yerine getirmeyen bir karakteri gözler önüne sermektedir. Bu noktada Kant'ın felsefesinin merkezinde yer alan ödev ahlakına baktığımızda mankurt tipli insanların düşünce ve eylemlerinin karşısında yer alan bir ahlak anlayışı görmekteyiz. Çünkü Kant'a göre insan akıl sahibi varlık olduğu gibi aynı zamanda irade sahibi bir varlıktır. Akıllı doğa olarak adlandırılan insanın eylemlerinin belirleniminde iyi isteme önem arz etmektedir. Çünkü dünyada veyahut dünyanın dışında dahi iyi bir istemeden kayıtsız şartsız iyi sayılabilecek hiçbir şey düşünülemez. İyi isteme, etkilerinden ve başardığı durumlardan ya da herhangi bir gayeye ulaşmaya uygunluğundan değil, yalnızca isteme olarak, kendi başına iyidir. Kendi başına iyi olan isteme kavramını ele almak için ödev kavramına bakmamız gerekmektedir. Ödev yasaya saygıdan¹ dolayı yapılan eylemin zorunluluğu olarak kendini göstermektedir. Kant'a göre insan kendine yüklenen sorumlulukları ödev bilinciyle yapmalıdır, ödevden dolayı yapmalıdır. Çünkü ödevden dolayı yapılan eylemler ahlaksal değerini onunla ulaşılabilecek gayede bulmaz, onu karar vermeye iten maksimde bulmaktadır. (Kant 2018: 9-38). Eserde, geçmişine saygınlığı olmayan, daima yaptığı işlerde menfaatini

¹ Saygı bir duygu olsa bile etkilenmekle (edilgin olarak) duyulan bir his değildir. Aklın bir kavramı aracılığıyla kendi kendine yaşanan bundan ötürü de eğilimin ya da korkunun oluşturduğu ilk türden bütün duygulardan ayrılan bir histir. Kendim için yasa olarak tanıdığımı, saygıyla tanıyorum. Bu da duyularına başka bir etkileme aracı olmadan, istememin bir yasa altında bulunduğu şuurundan başka bir şey demek değildir. İstememin yasa tarafından belirlenmesinin ve bunun bilincinin adı saygıdır. Saygı, yasanın özneye olan etkisidir sebebi değildir. Bkz: (Kant 2018: 16).

gözeten Orozkul eylemlerini ödevden dolayı yapmayıp, sergileyeceği eylemin kendisine vereceği faydayı dikkate alan mankurt karakterdir.

Aytmatov'un kaleme aldığı bir diğer önemli yapıtı "*Dişi Kurdun Rüyalari*" adlı eseridir. Doğal yaşamın tahribini anlatan eserde Uzun Çatı Kanyonunda Ala Mengü Dağında dişi Akbar ve erkek Taşçaynar adında iki kurdun doğal yaşam alanlarının tahribi ve Rusya hükümetinin beslenme programı adına oradaki hayvanların etinden yararlanmak için doğayı katletmeleri anlatılmaktadır. Bu katliam sonucunda yavrularını kaybeden dişi kurdun dramı anlatılmaktadır. Hükümetin düzenlediği kalkınma planı ile doğal yaşamı tahrip eden, doğal yaşamı katleden kişiler aynı zamanda uyuşturucu çetesidir. Az sayıdaki bu çete üyelerinden sadece Abdias manasçı karakterdir. Onun, kötülükle beslenen arkadaşları ise mankurt tipli bireylerdir (Aytmatov 2018b).

Uyuşturucu çetesinin içerisinde sadece manas ruhlu Abdias'ta aşkın olanın inancı, Tanrı aşkı vardır. Eserde geçen; "*O, çocukken öğrendiği dua da dahi İyiliğin, Adaletin, Gerçeğin aslı Yüce Tanrım... Kalbimin dünya nimetine ihtiyacı yoktur. Senden ömrümü uzatmanı da istemiyorum. Ama insanlar, insan ruhları için dua etmekten vazgeçmeyeceğim.*" (Aytmatov 2018b: 214-215) diyerek ona olan bağlılığını ifade ederken aslında Tanrıyla olan bağında kendisinden çok diğer insanlar için temennilerde bulunması da söz konusudur. Eserde Abdias'ın gençleri zehirleyen, kötülük yolunda giden, küfürbaz, paraya düşkün arkadaşlarını iyiye sevk etmek, yönlendirmek istemesi, yaptıkları eylemin yanlış olduğunu, körpe yaşlarda pek çok kişinin ölümünün sonu gelmeyeceğini düşünerek eylemde bulunması, çetenin menfaatine ters düşmekteydi ve bunun üzerine arkadaşları tarafından öldürülmesi söz konusudur. Abdias'ın öldürülmesi tıpkı koca yürekli Sokrates'in gençlere yol göstermesi onları iyi olana sevk etmesi hususu üzerine Atinalılar tarafından yoldan çıkarıcı kişi olarak görülmesi, iftira atılması ve bunun sonucunda idama mahkûm edilmesi olayıyla paralellik göstermektedir. Ayrıca Sokrates'in kendi doğrusundan şaşmaması ve yaptığı mücadelenin doğru olduğunu düşünerek, ölümden kaçmaması gerektiğini, kaçtığı takdirde savunduğu düşüncelerin, yaptığı eylemlerin karşı tarafın haklı çıkması durumuyla örtüşüğünü düşünerek onun cesurca hareketini bu duruma bir örnek olarak gösterebiliriz (Platon 1998). Abdias'ın da arkadaşlarının gençleri uyuşturucu ile zehirelemelerinin yanlış olduğunu ve onları bu yoldan döndürme çabasındaki kararlılığı, ölümden dahi korkmayışı söz konusudur. "*Biliyorum ki üzerimizde bir Tanrı vardır. Kalbimizin, muhakememizin asıl ve en büyük düzenleyicisi O'dur. Tanrının iyiliği bizim irademizle ifadesini bulur. O, bizim içimizdedir. Bize vicdan yoluyla tesir eder.*" (Aytmatov 2018b: 149). Abdias'ın bu ifadeleriyle Sokrates'in Daimon olarak adlandırılan bir Tanrı'nın yahut Tanrısal bir ruhun ona görünmesi, çocukluğundan beri işittiği bu sesin kendisinin göreceği kötü işlerden alıkoyduğu durumuna benzemektedir (Platon 1998: 67).

İnsan vicdan ve merhamet sahibi bir varlıktır. Bu yüzden kalbinin sesini dinlediği takdirde çoğu zaman iyilik adına adımlar atacaktır.

Aytmatov uyarladığı manasçı tiplerde tıpkı Sokrates düşüncesinde olduğu gibi erdemli bir yaşamı hedef almış ve bir dava uğruna, hakikatin izinden giderek bilgece bir yaşam sürerek sadece bu yaşamı idame ettiren için değil yaşamın etrafında olan diğer yaşam alanlarını da dâhil ederek benliğini kaybetmemeye çalışmıştır (Kala 2018a: 15). Diğer yaşam alanlarını görmezden gelen, dünyevi hayatı odak noktası haline getiren ve en önemlisi de bencillik duygusuyla kendi menfaatlerini düşünerek hareket eden insanları eserde görmekteyiz. Abdias'ın eserde ifade ettiği: *“Bakın çocuklar! Dedi, Abdias çantasını kaldırıp sallayarak. Bunun içinde taşıdığımız şey kötülük getiren, baştan çıkaran zehirdir. Para hırsı ile gözleri kör olan sizlerde bu zehri insanlara dağıtmak istiyorsunuz. Hepiniz, sen Piotr, sen Mohaç, sen Lenia, sen Kolia!”* (Aytmatov 2018b: 162). Uyuşturucu satıcılığı gibi kötü dünyevi şeylere meyletme ve bunu insanların daha çok para kazanma ihtiyacı için yaptıkları eylemler Aristoteles nezdinde, erdem sahibi olmayan bireylerin ihtiyaçlarını gidermek için yaptıkları durumu yani bencilce yapılan kendi çıkarını gözetme hali olarak ifade edilmektedir (Aristoteles 2017: 191). Tanrı inancı olmayan bu mankurt tiplerin yapmış olduğu uyuşturucu satıcılığının negatif başarıyla sonuçlanması evrensel bir iyilik yerine evrensel bir kötülüğün, bir facianın doğuşu olarak görülebilmektedir (Aytmatov 2018b: 131). Çünkü para kazanma hırsı, uyuşturucu satıcılığı gibi dünyevi şeylere meyletme hali ve aşkın olandan bağımsız, ona inanmadan, onunla hemhâl olmadan yaşamak günümüzde Sekülerleşme² düşüncesini temsil etmektedir.

Aytmatov'un eserde, doğanın insanlar tarafından bilinçsizce kullanıldığını, bu bilinçsiz bireyin önce kendini sonrada diğer canlı ve cansız varlıkların ortak yaşam alanı olan doğayı tahrip ettiğini romanda belirtmektedir. Bu tahrip tıpkı 17. yy'da doğanın makineye benzetilmesi, onun ruhunun olmadığını düşünülmesi doğanın sömürülmeye, egemenlik altına alınmaya layık olduğu düşüncesiyle örtüşmektedir. Francis Bacon doğanın ruhunun ve amacının olmadığını düşünerek doğanın bir köle gibi, dişi gibi kullanılması gerektiğini önermektedir (Capra 1992: 61-62). Descartes'ta da doğanın ruhunun olmadığı düşüncesi hâkim olan bir durumdur. Onun mekanist doğa anlayışı canlı doğayı da içine almaktadır Descartes'e göre doğanın kendine ait bir amacı yoktur o salt maddeden ibaret olan ruhsuz bir yapı teşkil etmektedir (Gökberk 1996: 270-271).

² Sekülerleşme kavramı Avrupa dillerinde 1648'de Westfalya Barış Antlaşmasıyla kullanılmaya başlandı. Kavram, önceleri kilise kontrolü altında bulunan toprakların laik siyasi otoritenin kontrolüne geçişini tanımlamak için kullanılıyordu. *“Secularic”* kavramı zaten kullanılmıyordu. Kutsal ve seküler farkı ortaya koyuyor ve kutsalın üstünlüğünü kanıtlamak için başvuruluyordu. Kavram yirminci yüzyılda daha genel ve sosyolojik anlam kazanmasıyla farklı şekillerde ifade edildi. Sosyologlar, bu kavramı dini otoritenin toplumsal yer, zaman, hizmetler, kaynaklar ve personellerin etkisinin kaybolduğu ampirik usuller ile dünyevi amaçlar ve gayelerin öbür dünya yahut doğaüstü amaçlara yönelik aksiyonların yerini aldığı süreçleri ifade etmektedir. Bkz: (Kirman-Çapçioğlu 2015: 9).

Bilim ve tekniğin ilerlemesiyle ortaya çıkan makineleşme beraberinde ruhu olmadığı kabul edilen doğanın tahrip edilmesini beraberinde getirmiştir. Endüstri devrimiyle beraber sömürgeci zihniyete sahip olan toplumlar yayılcı politika izlemişlerdir. Kendini güçlü gören ve kılan her toplum yayılcı politika izlemiş ve doğayı hiçleştirmek adına uygulamalarda bulunmuşlardır.

Rusya'nın durumunu da modernleşmeye beraber yayılcı, emperyalist tutumu da açığa çıkarmış ve pek çok Türk Devletlerini rejimlerinin altına almayı da beraberinde getirmiştir. Ruslara göre sömürgecilik tarihlerinin temel faktörüdür. Dinyeper Rusya'sının Rusya denilen toplum olarak büyümesi gelişmesi sömürgeciliğin gelişmesiyle uzlaşmaktadır. XII. Yy'da Rusya'nın başlattığı iskân hareketleri pek çok toplumun Rus egemenliği altına alınmasıyla sonuçlanmıştır (Ferro 2002: 20). Aytmatov'un vermek istediği mesajlardan biri Kırgız Türklerinin özgürce, kendi iradeleriyle yönetilmediğini, Rusya'nın politikasının etkisinde kalan Kırgızistan'ın özgür yaşam alanlarının tahrip ve yok edilmeye çalışıldığını göstermeyi amaçlamaktadır. Onun özgürlük adına yapmış olduğu hareket günümüzde nice boyunduruk altında olan milletlerinde sesi olmaya devam edecektir. Bu yüzden Cengiz Aytmatov düşüncesinde evrensellik söz konusudur o sadece kendi toplumu için değil diğer sömürge, boyunduruk altında kalan, sesini insanlığa duyuramayan pek çok toplumun iyilik elçisidir. Aytmatov, tüm insanlığa seslenerek dünyadaki birlik ve dirliğin ancak iyilik, adalet, doğruluk aşk ve güzel olanın dünyanın gidişatına yön verdiği ölçüde olacağını düşünmektedir.

Aytmatov'un bilim kurgu mahiyetinde ele aldığı ve tüm dünyaya hitap ettiği eserlerinden biri olan "*Kassandra Damgası*" romanı farklı bir kurguyla karşımıza çıkmaktadır. Yazar eserlerinde dönemin sorunlarını ele alırken, olayları teknolojik gelişmeler çerçevesinde bizlere sunmaktadır. Aytmatov, bilim ve teknolojinin gelişmesinin insanlığa ne gibi etkide bulunacağını eserinde belirgin şekilde ifade etmektedir. Romanda uzay mekiğinde yaşamak isteyen gerçek adı Andrey Kriltsov olan uzayda ise kendini Uzay Rahibi Filofey olarak nitelendiren astronotun, Papaya yazdığı tüyler ürpertici mektubu söz konusudur. Bu mektupta Filofey Kassandra damgası olarak nitelendirdiği felaketin haberini vermektedir. Bu felaketin belirtisi olan Kassandra embriyolarının dünyaya gelmek istemedikleri zaman bu durumu belirgin hale getirmek için hamilelerin alnında benekler oluşturduklarını ifade etmektedir. Çünkü dünyaya gelen bu nesil için iyi bir dünya yerine onları kötü bir dünya beklemektedir. Bu yüzden onlar doğmadan ölmeyi kendileri için kurtarıcı bir durum olarak görmektedirler. Filofey'in mektubunda geçen bu düşüncelerin dünyadaki destekçisi gazeteci Robert Bork'tur. Romanda diğer yandan başkan olmak için adaylığını koyan, oy kazanma için her an saf değiştirmeye meyilli olan hileci davranan bir tip olarak beliren Oliver Ordok'tur. Ordok'un Robert Bork'la yaptığı telefon konuşmasında Filofey'in düşüncesi konusunda onun yanında olduğunu söylerken daha sonra

menfaati için halkın tepkisini alma ve oy kaybetme korkusuyla karşı karşıya kalınca taraf değiştirmesi ve eserin ilerleyen safhalarında Filofey'i destekleyen Bork'un halk tarafından öldürülmesi anlatılmaktadır. Eserin sonunda ise Filofey'in uzaydan kendini sulara bırakıp intihar etmesi anlatılmaktadır (Aytmatov 2018c).

Filofey, mektubunda dünyaya kötülüğün hâkim olduğunu ve bu durumun artacağını belirtmektedir. Bunun en belirgin şekli ise hamile kadınların alınlarındaki beneklerin, dünyanın kötü, zalim bir sistemi olmasından ötürü, doğacak olan embriyoların kendilerinin de böyle olacağını ve bu yüzden doğmak istemediklerinin sinyali olarak göstermekteydiler. Filofey mektubunda bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

“İnsan embriyosu, sadece gebeliğin ilk haftalarında kendi geleceğine tepki göstermek ve tehlike işareti göndermek gibi olağanüstü bir yeteneğe sahip. Cassandra embriyolarının vermek istediği mesajı şu şekilde özetleyebiliriz: Karar verme şansım olsaydı hiç doğmamayı tercih ederdim. Sorgunuza cevap olarak gönderdiğim sinyali, beni, dolayısıyla yakınlarımı, gelecekte bekleyen felaketlerin ve acıların işareti olarak kabul edebilirsiniz. Ben, Cassandra embriyosu, hiç doğmadan, hiç kimseye acı vermeden yok olmak istiyorum. Siz soruyorsunuz, ben cevaplıyorum: Ben yaşamak istemiyorum” (Aytmatov 2018c: 20-21).

Aytmatov'un Cassandra embriyoları olarak ifade ettiği ve dünyaya geldiklerinde dünyaya zarar verebilecek nitelikte insanların olabileceğini eserinde ifade etmektedir. Hatta Stalin ve Hitler gibi yaşadıkları dönemlerde çok büyük felaketlere yol açan bu Cassandra insanların izleri hafızalardan silinmemişken bunlar gibi nesillerin dünyaya gelmesi korku vericiydi (Aytmatov 2018c: 31).

Filofey yazdığı mektupta insanlara Cassandra damgasını bildirmemesinin yerinde bir davranış olacağını düşünmektedir çünkü onda bu konuyu açıklamamaya yönelik korku veren etkenler söz konusuydu bu etkenlerin başında ailelerin parçalanması, annelerin korkuya düşmesi gibi durumlar yer almaktadır. Filofey: *“O zaman neden bu saçma buluşu insanlara duyuruyorum? Akıllarda anlamsız bir devrim yaratmak için mi? Aileleri parçalamak, herkesin içine şüphe tohumları serpmek için mi? herkes düşünecek ve korkuya kapılacak: Acaba bu durumda yeni nesiller yaratmanın, dolayısıyla bu hayatın anlamı var mı?”* (Aytmatov 2018c: 27).

Aytmatov'un manasçı ruhlu Filofey'i aslında yaşamın anlamını da sorgulayan ve hayatın anlamının, gayesinin olmayışının insanlığın serencamını da beraberinde getirdiğini düşünmektedir. Cassandra embriyolarının dünyaya gelmesi beraberinde kötülüklerinde çoğalmasına sebebiyet verecektir. Çünkü bu embriyolar mankurt tipli bireyler olacaklardı. Aytmatov bu noktada mankurt tipli

canlıları modern insanla da özdeşleştirmektedir ve onların moderniteye tapmasını da dile getirmektedir. Çünkü modernizmle beraber aşkın olan yok sayıldı ve yerine Tanrı kılığına bürünen insan tanrıçıkları ortaya çıktı. İnsanlık, aydınlanmayla beraber kökü ve ereği bir üst dünyada olan ve hayatın anlamlılığını böyle idrak eden düşünceden sıyrılıp, kökü ve düzeni bu dünyada anlamaya ve anlamlandırmaya çalışan dünya görüşüne geçmiştir (Gökberk 1996: 326). İnsanlık, anlamın sürekliliği için Tanrıyla olan ilişkisinde âlemden, âlemle olan ilişkisinde ise Tanrıdan kopmaması gerekmektedir. Tanrının dışlanmış olması ve insanın kendi aklıyla her şeye hükmedebileceğini düşünmesi, dünyanın gizemli hallerini aklıyla keşfettiğini düşünmesi ve bu keşfini bilim yoluyla teknolojiye dönüştürerek eşyaya tahakküm etme derecesine getirmesi insanın kendisine kutsallık atfetmesine yol açmıştır (Kala 2018b: 22).

Filofey, Tanrı kılığındaki yapay insanoğlunun kendi eliyle yaptığı kötü durumları da mektubunda listelemektedir. *“Açlık, savaşlar, ekonomik krizler, sosyal patlamalar, hastalıklar, etnik çatışmalar, uyuşturucu bağımlılığı, ırkçılık, nükleer denemeler”* (Aytmatov 2018c: 40-41) gibi pek çok sorunun olduğunu ve daha da çok artıp çeşitlenebileceğini ifade etmektedir.

Romanda değinilen bir diğer konu yapay döllemeyle beraber hedeflenen düşünceyle mankurt tipli bireyler dünyaya getirme çabasıydı. Bu noktada değindiğimiz üzere istedikleri şekilde insan yaratma güdüsü devreye girerek, Tanrı vasfını kendinde gören zihniyetler zuhur edecektir. Yapay dölleme aşamasında kuluçka makinası olarak görülen kadınların, doğacak olan X birey olarak adlandırılanlarla hiçbir ilgisi olmayacaktı. Tek düze doğacak bireyler, hafızadan yoksun olup atasını, soyunu dahi bilmeyecektir. Kadın rahmini kiraya verecek tıpkı ev sahibi gibi para karşılığında bu görevi üstlenecekti. Peki, bu noktada kadının değeri yok muydu? Taşıyıcı annelik doğal bir annelik değildir. Kadının kişi olarak bir başkasının hizmeti altına girmesi durumu yani kadının köleleştirilmesi de söz konusudur. Bu durumda annelik vasfından yoksun düşen kadın, üreme kutusu olarak görülmeye başlanacaktı (Kavlak & Amanak 2013: 72). Kadın yapay döllemeyle beraber anne olmak bakımından, kutsallığını yitirip bir meta gibi değersiz görülecekti. Taşıyıcı annelikle dünyaya gelen hafızası olmayan, anonim, şuru olmayan robot şeklindeki mankurt birey hiçbir kültüre, değere, ahlaka bağlı kalmadan bilinçsizce yaşayacaktı (Aytmatov 2018c: 252). Aytmatov, Cassandra Damgası adlı eserinde modern hayatın çözülemeyen problemlerini, sorgulatmaya çalışır. İnsanları robot olmak ve insan olmak açısından değerlendirmelere çağırmaktadır (Kala 2018c: 319-320). Aytmatov romanda her ne kadar Cassandra damgalı hamilelerin realitede olmamasına karşılık dünyada oluşabilecek problemleri tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermektedir.

Aytmatov'un aşkın, sadakatin, sevginin, cesaretin timsali *“Yüz Yüze”* adlı eseri Kara-Dağ köyünde tek başına zorluklara mücadele veren iffetini korumaya

çalışan, kocası için yaptığı fedakârlıkları anlattığı Seyde'nin hikâyesinden bahsetmektedir. Seyde ve İsmail birbirlerini severek evlenirler. Fakat askerlik yapması gereken İsmail savaşta ölümlerin çok olmasından dolayı korkar ve askere gitmez, asker kaçağı olarak bir mağarada saklanır. İsmail'in savaşın söz konusu olmasıyla gelen ölüm korkusu ve bu yüzden askere gitmeyerek yaşama tutunmaya çalışması onda bencilce tutumu da beraberinde getirmektedir. Seyde ise çok sevdiği eşinin hayatta kalabilmesi için elinden gelen fedakârlıkları yapan karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserde diğer kahramanlar komşuları Totoy ve eşi Baydalı'dır. Baydalı'nın savaşta ölmesi üzerine Totoy, çocuklarına bakmak zorunda kalır. Eserin sonunda ise asker kaçağı olan İsmail saklandığı mağarada askerler tarafından bulunur ve tutuklanır (Aytmatov 2018d). “*Ne olursa olsun kendi ayağımla ölüme gidemem bir günlük ömrüm kalmışsa onu da evimde, istediğim gibi geçiririm. Dünyanın öbür ucunda benim ne işim var. Hem orada olsam ne değişir. Düşmanı tek başıma yenemem ya!*” (Aytmatov 2018d: 16-17). Eserde mankurt tip olan İsmail'in böyle düşüncelere kapılması askere gitmeyerek kaçak bir şekilde yaşamanın daha iyi olduğunu düşündüğünü bizlere sunmaktadır. Seyde'nin bir kadın olarak ailesinin mutluluğu için yaptığı fedakârlığı, İsmail devleti için toprağı için yapmamıştır. İsmail için fedakârlık duygusundan yoksun bir şekilde insan olmaktan uzak, hayvan mertebesinde hayat sürdürmek ideal bir yaşam şekli olarak görülmektedir. Mankurt tip İsmail için mutluluk; kendi çıkarını, bireysel mutluluğunu gözetmekle elde edilen bir durumdu, Mill'e göre bu durum ahlaki bağlamda şöyle ifade edilmektedir; Mill'in gözünde bir kahraman ya da şehit, bireysel mutluluğundan daha fazla değer verdiği bazı şeyler uğruna, kendi mutluluğundan vazgeçmelidir. Kendi mutluluk payından ya da ihtimalinden tümüyle vazgeçmek asil bir davranıştır. Bu yüzden kimse fedakârlık yapmak için fedakârlık yapmaz onun bir amacı söz konusudur. Bu durum ise mutluluktan daha iyi olan erdem için yapılan bir davranıştır (Mill 2017: 78-79). Erdem sahibi olmayan İsmail, korkakça, fedakârlıktan uzak, bencilce, açgözlü bir şekilde hayat sürmeyi seçmişti ve bencilliğine yenik düşerek devletine karşı görevini yerine getirmemiştir. İsmail, ifrat ve tefritin ortasında bir hayat sürmekten yoksun orta yolu bulamayan mankurt tipli yaratıktır. Seyde ise mağarada saklanan İsmail için gece gündüz çalışıp onun hayatta kalabilmesi için elinden geleni yapmaktadır. Hatta o, asker kaçağı olan eşinin yaptıklarını meşrulaştırmak için şöyle düşünür: “*İsmail'imi asla, asla vermem! Ötekiler kocalarını geri yollasın diye ağlayarak yalvarıyorlar. Ben ise kendi elimle mi uzaklaştıracağım kocamı? Oğlumun mutluluğu için kocam gelsin diye ben de dua etmedim mi? Dua ettim ve Allah duamı kabul etti, İsmail'i ona ben bakayım diye gönderdi.*” (Aytmatov 2018d: 33) diyerek kendisine teselli vermekteydi bu tip düşünceler aslında tek bir kişinin kötü düşünce ve eylemlerinin diğer insanlara da bulaşıcı bir hastalık gibi geçmesine sebebiyet vermektedir. İsmail'in kendi mutluluğunu meşrulaştırmak için yaptığı ahlaki olmayan davranış Seyde nezdinde de geçerliliğini arada da

olsa sağlıyordu. Aytmatov için kötülüğün hâkim olduğu dünyada, yapay insanlarla beraber bulaşıcı hastalıkların yeryüzünü sardığı düşüncesi söz konusuydu fakat bulaşıcı hastalıklar belki de bedensel bir sağlık problemi olarak değil de kötülüğün düşünsel bir hastalık olarak zihinden zihne geçtiği düşünülen bir problem olarak görülebilir.

Zorlu günler geçiren Seyde'nin eşi için fedakârlığını devam ettirmesi demek onun hayatının daha da zor bir hâl alması demektir.

“Kocası köye yakalanma korkusu yüzünden gelemez olmuştu. Gece gündüz mağarada kalıyordu artık. Seyde çalı çırpı toplamak bahanesiyle ona yiyecek götürüyor, gündüz gidemediği zaman geceleri gitmek zorunda kalıyordu. Bu da bir şey değildi ama onu kaygılandıran başka bir şey vardı şimdi: İsmail artık doymazın biri olmuştu. Ne kadar yiyecek götürürse götürsün, bunları hemen bir yeyişte son kırıntısına kadar siler süpürürdü. Karnı doysa bile gözü doymuyordu” (Aytmatov 2018d: 47).

Açlıktan vahşi bir yaşam süren İsmail savaşta eşini kaybeden Totoy'un tek başına büyütme zorunda kaldığı çocukları için geçim kaynağı olan ineğini çalarak, yarı çiğ şekilde yemişti. Seyde bu davranışından ötürü kendini kötü hissetmiştir ve *“Bizim ineği alsan daha iyi olurdu. İsmail omuzlarından tutup onu kendine çekti: Ne diyorsun sen aptal! Ne yapacağımı bana sen mi öğreteceksin? Mademki hayvan gibi yaşıyorum, yapılacak tek şey kalıyor, o da hayvan gibi hareket etmek! Herkes kendi canını düşünüyor. Ben de önce kendi karnımı doyurmalıyım. Başkalarından sana ne!”* (Aytmatov 2018d: 58). Aytmatov, insanın diğer bireylerden soyut bir yaşam sürdürmesini onun beşer durumundan canavarlık durumuna geçişin en somut örneğini bizlere sunmaktadır. Aristoteles için zoon politikon³ olarak adlandırılan insanın yaşam alanında doğası hayvanlarla ortaktır. İnsanların insan olduklarına dair eylemlerini sergilememeleri, insanın özüne ait eylemleri yapmamaları onları canavar kılar. Somut insan olabilmek irade ve bilinçle kendini göstermektedir. Bu yetilerin olmaması o canlıyı insan olmaktan çıkarırken, bu yetilere sahip olup onları kullanamama durumu da canavarlık olarak görülmektedir (Kala 2018a: 33). Canavarlaşan varlık Aytmatov tarafından ifade edilen mankurtlaşan tiple ortak yapıdaydı. İnsan diğer bireylerle yaşadığı toplumda ancak sevgi, saygı içerisinde, fedakârlık yaparak, cesaret sahibi ve adaletli davrandığı takdirde insan olmayı sergileyebilir.

³ Aristoteles bu kavramla insanı, tek başına, tek varlığın başka şeye ihtiyacı olmayan Tanrı ve gereksinimlerini pençeleriyle elde eden hayvan olduğunu, insanın tek başına mutlu olamayıp, amacına erişemeyeceğini ancak bir toplum içerisinde bulunarak yaşamını sürdürebileceğini ifade eder. Ayrıca Aristoteles'in, insanla ilgili olarak onun, “sosyal ve siyasal” hayvan olduğunu işaret eden tabiridir. Bkz. (Cevizci 2005: 1808).

Sonuç

Cengiz Aytmatov'un yaşadığı dönem siyasi çalkantıların olduğu bir dönemdir. Çocuk yaşta babasını kaybetmesi, ailesine bakma sorumluluğu gibi olaylar Aytmatov için hayatta zorlukların ve problemlerin var olduğuna ve bunların üstesinden gelmek için hayata karşı mücadele etmesi gerektiğinin farkına varmasına sebebiyet vermiştir. Ayrıca Aytmatov'un fikriyatının zenginleşmesinde, büyükannesinin anlattığı efsaneler, masallar ve halk hikâyelerinin etkisi büyüktür. Bu anlatılar Aytmatov'un, küçük yaşta benliğinin ve şuurunun oluşmasına yol açmaktadır. Eserlerinde mitlerle, efsanelerle vermek istediği mesajlarda aslında toplum olarak milli kimliğin, milli benlik ve değerlerin unutulmamasına yönelik olmuştur.

Aytmatov milli değerlerine, kültürüne, benliğine sahip çıkan önemli bir Manasçıdır. Aytmatov'a Manasçı demek geleneğini yaşatan bir kahraman olmasından ötürüdür. Manas Destanı, Kırgız Türklerinin varoluşuna, tarihine, değerlerine yönelik anlatıların olduğu önemli bir eserdir. Bu yüzden Manas Destanı, Aytmatov'un düşüncelerinin oluşmasına, canlanmasına ve büyümesine neden olmuştur. Aytmatov, bir türeyişin sembolü olan Manas gibi önemli bir destanın, başka milletlerin asimilasyonuna uğramamak için hafızalarda canlı tutulmasının önemini vurgulamış ve eserlerinde efsaneler yoluyla toplumunun her daim uyanık kalmasını sağlamıştır.

Aytmatov yaşadığı dönemde siyasi olarak Sovyet rejiminin boyunduruğu altındaki tüm toplumlara uyguladığı politikanın da farkındadır. Sömüren kesim olan Sovyet rejimi, mandası altına aldığı tüm toplumları şeklen ve ruhen asimile etmeye çalışmıştır. Toprak parçası olarak, kendilerine ait özerk bir alanın olmaması şekil olarak Türk toplumlarının bozulmasına neden olurken; sömüren kesimin, himayesi altındaki toplumların tarihini, manevi değerlerini yok etmeye çalışması ise ruhen çöküşün ve özellikle mankurt insan tipinin oluşumunun ana noktasıdır. Kendi hafızasını yitiren her toplum yozlaşmış ve nereden geldiklerini nereye gideceklerini bilemedikleri girdaplara girmektedirler.

Hayatı anlamaya ve anlamlandırmaya çalışan Aytmatov'u anlamak demek onun kalemindeki sesleri kalplerde işitmek demektir. Aytmatov, manas ruhu olarak can verdiği her kahramanını kendi düşüncesinde örnek model olarak göstermektedir. O, eserlerinde kahraman tipler ve asimile olup özüne yabancılaşan tipler arasındaki farkı ahlaki zeminde ortaya koymayı başarmıştır. İyinin, güzelin, fedakârlığın, cesaretin, sevginin ve saygının hayatta amaçlanan noktalar haline gelmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Aytmatov'u farklı kılan bir diğer özelliği yerellikten çok evrensel olana seslenmesidir. Evrensel iyiliğe, evrensel fedakârlığa, evrensel adalete can vermekte onları yaşatmaya çalışmaktadır. Aytmatov'un evrensel ifadelerle yer vermesindeki en önemli ortak payda evrensel ve ahlaki bağlamda insan olmaktır.

Aytmatov, bu kavramlara özlem duyarak külliyatını zenginleştirmiştir. Özlem duygusu, onun varoluşunda atar damar rolünde olup amaca yönelik harekete geçiren güçtür. Bu güç onu evrensel olana seslenmeye götürmüştür. Çünkü dünyanın manas ruhlu bireylere ihtiyacı vardı. Geleceği önceden sezinen Aytmatov aslında bizlere günümüz durumunu da resmetmektedir. Günümüzde ise evrensel iyi yerine evrensel kötü ve bu kötülüğün yeryüzünü sarması söz konusudur. Mankurt tipli bireylerin dünyayı işgal etmesiyle beraber savaşın, hırsın, yakıp yıkmanın, adaletsizliğin, öldürmenin olağan hale geldiği noktada, evrenin ruhu hissettiği acıya ve azaba daha ne kadar dayanır bu durum bilinmez bir hâl almaktadır.

Extended Abstract

Being human is a situation that corresponds to both physical and spiritual space. While human lives in the concrete world, she/he also manifests herself/himself in the abstract world. The field of values is handled as an abstract world and enables people to be different from others. The abstract world is the main feature that allows the individual to live in social unity and solidarity with other individuals. In this aspect, it covers the field of values that correspond to many areas such as national uniqueness, national identity, and the memory of humanity's history, love of homeland, tradition, customs, love and respect for ancestors. These elements are the main elements that keep a nation alive. The individual tries to keep these values alive despite all the difficulties like a hero for their society. Facing the problems of his time, Chingiz Aitmatov is the Manasçı, who struggled to protect his national values and lived all kinds of struggles for this purpose. There are manasçı people, but also there are mankurts, which ignore the so-called values and these mankurts lose their national uniqueness and memory and become alienated from their societies.

Contemporary Manasçı Aitmatov is an outstanding person who took steps in order not to lose the national uniqueness of the Kyrgyz society threatened by Soviet Russia. Aitmatov believed in the power of his pen to create universal works to keep the consciousness of the Kyrgyz society always awake. The steps taken by him for goodness are not local moves, but those that correspond to the universal. He tries to offer the possibilities of "being a human-based on moral values", which is a common denominator in the world. Aitmatov influenced by the social and political problems of his time. He leads us to take steps to goodness in his works. Because these creatures called mankurt-type monsters are devoid of being human, and they always exhibit structures that act in the name of evil. This situation will cause the world to become uninhabitable because of the negative impact of human first on herself/himself and then on other people and beings. Aitmatov, who has broadened his view as a thinker, reveals to us what can happen in the future in the same context. He envisaged many of today's problems beforehand and help humanity be aware of these issues. Aitmatov

makes statements in the face of the imperialist policies of Soviet Russia to ensure that the Kyrgyz society keeps its values and ideals alive. In this regard, heroic characters called Manasçı show themselves.

In his works, we see the thoughts of Aitmatov so that the national values do not degenerate so that the individual does not become alienated in his society. In his work titled “*Gün Olur Asra Bedel*”, the manasçı character Yedigey, who tries to keep his values alive, and Sabitcan and Tansıkbayev, who are the figures of mankurt, who lack respect for ancestors, are included. The book “*Beyaz Gemi*” consists of the child and Mümin Dede as the examples of purity and cleanness while it also comprises Orozkul as an example of the mankurt type. In the novel “*Dişi Kurdun Rüyaları*”, expressions are showing the destruction of natural life, and because of this, he tells us how humanity will face its adventure. In this work, there is Abdias as a hero on the one hand, and on the other hand, there are his drug gang friends who are mankurt characters. In Aitmatov's “*Kassandra Damgası*”, he shows us with what kind of artificial life awaits humanity with the development of technology. In this work, the manasçı Filofey and his friend Robert Bork included, while Oliver Ordok is the mankurt type. In Aytmatov's work “*Yüz Yüze*”, Seyde and his soldier fugitive mankurt husband Ismail, who managed to survive all difficulties, are located.

Chingiz Aitmatov tries to keep the excellent dynamic as a model in his self by believing in the power and sound of his pen to keep the good alive in his works. According to Aitmatov, being a human is not only achieved in an uncertain piece of land or with a life devoid of values and memory. The real state of being human coincides with the state of being a person who retains and embraces his/her values on a particular piece of land and is not assimilated by other societies.

Cengiz Aytmatov'da Ahlaki Bağlam Çerçevesinde Karakter Tahlili

Öz

İnsan olmak sadece cismani bir varlık olmaktan geçmemektedir. İnsan olma hali bir yandan bedensel, maddi oluşu barındırdığı gibi diğer yandan manevi olanı da kapsamaktadır. İnsan olmanın diğer varlıklardan farklı olmasına sebebiyet veren onun değer alanına tabii oluşuyla tecessüm etmektedir. Değerler alanı dediğimiz bu alan içerisinde milli benlik, milli kimlik, insanın geçmişini ve tarihini barındırdığı hafızası, vatan sevgisi, geleneği, adetleri, atalara saygı ve sevgisi gibi pek çok alana tekabül eden öğeleri barındırmaktadır. Bu öğeler bir milleti ayakta tutan mihenk taşlarıdır. Cengiz Aytmatov, Sovyet Rusya tarafından zor durumda kalan Kırgız toplumunun yaşadığı mağduriyetlere rağmen kendi toplumsal değerlerini ayakta tutan ve bu uğurda savaşan Manas ruhlu şahsiyettir. Aytmatov'a Sovyet Rusya'nın emperyalist tutumuna ve özellikle de mankurt tipli bireyler oluşturma politikasına karşı koyup kendi değerlerini yaşatmaya çalışan kahraman demek yerinde bir ifade olsa gerek. Kendi milli değerlerini hiçe sayan, başka toplumların değerleri karşısında şuurunu kaybeden, özüne yabancılaşan birey ise "mankurt" olarak adlandırılan, ruhsuz cisimlerdir. Eserlerinde Kırgız toplumunun yaşadığı zorlukları kendi dünyasında kurgulayan Aytmatov, insan olmanın ve her gün insan olarak kalmanın sadece belirsiz bir toprak parçası üzerinde yaşayan, hafızadan yoksun bir canlı olmaktan öte değerleriyle ayak duran, ona sahip çıkan, asimile olmayan ve vatan olarak adlandırılan yerde zuhur ettiğini bizlere sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cengiz Aytmatov, Manas, Mankurt, Değer.

Character Analysis within the Framework of Moral Context in Chingiz Aitmatov

Abstract

Being a human doesn't only mean having a body. Being a human; in addition to having an existence, also includes a spiritual meaning. The difference of being a human is its having moral values. Among these moral values there are a person's national individuality, national identity, past and historical memory, patriotic feelings, traditions, culture, respect and love towards the ancestors. These values are touchstones of a nation that help it stand still. Chingiz Aitmatov was an individual with an epic spirit as in Manas who struggled and was able to survive with his national values despite the sufferings of Kırgız people because of Soviet Russia. It would be very correct to call Aitmatov a hero struggling to perpetuate his values as he resisted the imperialist behaviors of Soviet Russia and especially the intention to create individuals that had already forgot their past called mankurt. Ignoring your values, becoming unconscious towards the values of other nations, and turning into assimilated individuals means forgetting your past and losing your spirit. Aitmatov edited the sufferings of Kırgız people in his own world and expressed the importance of being a human. He showed that being a human should not mean living unconsciously on a piece of land, but standing still with your values, claiming them, not being assimilated in your own homeland.

Keywords: Chingiz Aitmatov, Manas, Mankurt, Value

Kaynakça

- Akmataliyev, Abdıldacan (1998). *Cengiz Aytmatov Dünyası*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Aristoteles (2017). *Nikomakhos'a Etik*. Çev.: Furkan Akderin. İstanbul: Say Yayınları.
- Aytmatov, Cengiz (2019). *Beyaz Gemi*. Çev.: Refik Özdek. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Aytmatov, Cengiz (2018a). *Gün Olur Asra Bedel*. Çev.: Refik Özdek. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Aytmatov, Cengiz (2018b). *Dişi Kurdun Rüyaları*. Çev.: Refik Özdek. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Aytmatov, Cengiz (2018c). *Kassandra Damgası*. Çev.: Ahmet Pirverdioğlu. İstanbul: Nora Kitap Yayınları.
- Aytmatov, Cengiz (2018d). *Yüz Yüze*. Çev.: Refik Özdek. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bayraktar, Levent (2018). "İnsan Metafiziği: Benlik, Kimlik, Kişilik". *Metafizik: Kavram ve Problemleriyle Varlık Felsefesi*. ed. A. Kadir Çüçen. Bursa: Sentez Yayıncılık. 251-261.
- Buddha, (2008). *Dhammapada (Gerçeğin Yolu)*. Çev.: A. Cengiz Büker. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Capra, Fritjof (1992). *Batı Düşüncesinde Dönüm Noktası*. Çev.: M. Armağan. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Cevizci, Ahmet (2005). "Zoon Politikon". *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.
- Ferro, Marc (2002). *Sömürgecilik Tarihi*. Çev.: Muna Cedden. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Gökberk, Macit (1996). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Haiming, Wen (2014). *Çin Felsefesi*. Çev.: Aysun Güneysu. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- İbn Miskeveyh (2013). *Tehzibu'l Ahlak*. Çev.: Abdulkadir Şener-İsmet Kayaoğlu-Cihat Tunç. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- Kala, Muhammet Enes (2018a). *Erdem ve Ödev: Batı Ahlak Tarihinin Serencamı*. Ankara: Kadim Yayınları.
- Kala, Muhammet Enes (2018b). *İnsandan Değere Değerden İnsana*. Ankara: Eski Yeni Yayınları.

- Kala, Muhammet Enes (2018c). “Cengiz Aytmatov Retoriğinin Gücü”. *Kültürler Diyalogu: C.T Aytmatov'un Mirası, Uluslararası Yuvarlak Masa Toplantısı Konuşma Metinleri*, 308-322.
- Kala, Muhammet Enes (2019). “Cengiz Aytmatov'un Düşünce ve Sanatında Ahlaki Zemin ve Etkileme Biçimleri”. *TYB Akademi* (26): 21-33.
- Kant, Immanuel (2018). *Ahlak Metafiziğinin Temellendirilmesi*. Çev.: Ioanna Kuçuradi. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Kavlak, Oya-Amanak, Keziban (2013). “Etik Boyutu Tartışılan Yardımcı Üreme Teknikleri ve Yasal Düzenlemeler”. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 29 (1): 68-75.
- Kirman, M. Ali-Çapçioğlu, İhsan (2015). *Sekülerleşme, Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar*. Ankara: Otto Yayınları.
- Küçükyıldız, Arslan (2003). “Cengiz Aytmatov ve Orhan Söylemezin Eseri”. *Ankara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü* (21): 339-345.
- Mill, John Stuart (2017). *Faydacılık*. Çev.: Selin Aktuyun. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Platon (1998). *Sokrates'in Savunması*. Çev.: Niyazi Berkes. İstanbul: Çağdaş Matbaacılık Yayıncılık.
- Sarıgül, Ahmet (2018). “Aytmatov Anlatılarında Çağdaş Manas Ruhu ve Yansımaları”. *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 6 (14): 183-208.
- Topçu, Nurettin (2019). *Var Olmak*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Turan, Esra Yıldız (2015). “İlkçağ Felsefesinde Faydacılığın Temelleri”. *Atatürk İletişim Dergisi* (8): 249-258.
- Vural, Mehmet (2017). *Siyaset Felsefesi Açısından Muhafazakarlık*. Ankara: Elis Yayınları.

Küllige

Cilt/Volume: 1 • Sayı/Issue: 1 • 2020

KÜLLİYE

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Impacts of Second Homeownership for Mixed Neighbourhoods*

Karışık Mahalleler için İkinci Ev Sahiplerinin Etkileri

Yazar / Author

Yahya AYDIN**

1. Introduction

THE convenience of becoming a member of a neighbourhood during a period of increasing attachment to a place is mainly discussed within the literature in terms of such concepts as “length of stay”. Therefore, it would be better to focus on the existing literature in terms of this aspect. In the study by Elias and Scotson (1994), the participants were similar in terms of status, ethnic descent, colour, and race at inner small residential area. Rather, the authors classified the individuals into two groups: established residents and outsider residents. Established residents used their social station, case history, and social “oldness” as a means to manage and stigmatise newcomers and/or outsiders. Additionally,

* Bu makale Southampton Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, Sosyoloji bölümünde savunulan “Location Matters. The Role of Belonging and Place-Making among Owner-Occupiers, Tenants, Landlords and Second Homeowners in a Neoliberal Waterfront Area: The Case of Ocean Village, Southampton” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Öğr. Gör. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara / Türkiye, e-mail: aydin.yahya.tr@gmail.com.

ORCID : <https://orcid.org/0000-0001-5082-0187>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA): Aydın, Yahya (2020). “Impacts of Second Homeownership for Mixed Neighbourhoods”. *Küllkiye*, 1 (1): 24-41.

Makale Bilgisi / Article Information:

Geliş/Received	Kabul / Accepted	Türü / Type	Sayfa / Page
31 Ocak 2020	9 Mart 2020	Araştırma Makalesi	24-41
31 January 2020	9 March 2020	Research Article	

Küllkiye

Cilt/Volume: 1 • Sayı/Issue: 1 • 2020

outsiders were suspected of being virtuously inferior, unclean, alienated and deviant (Elias-Scotson 1994). Once newcomers selected this tiny English city in Leicestershire, they upset access to the nearby job market. However, existing residents enjoyed their lifestyles, and, unsurprisingly, indicated a preference not to move from their current living areas; the main differences between established and outsiders emerged due to their length of stay in the same living area. In the same context, Savage et al. (2005) specified the relationship between different groups inside a given neighbourhood is associated with their length of stay and feelings of nostalgia for their area. Furthermore, in Watt's (2009) investigation, because of growing numbers of newcomers, existing residents enrolled their children in alternative schools or switched to other kinds of social activity. Depending on their length of stay, the existing residents would, to some extent, reorganize their daily lives within the same area. According to these accepted studies within the literature, the length of stay in the current house has a striking effect on individuals in terms of advent of social relationships. Long-term citizens' belonging affects their link with newcomers and making their place.

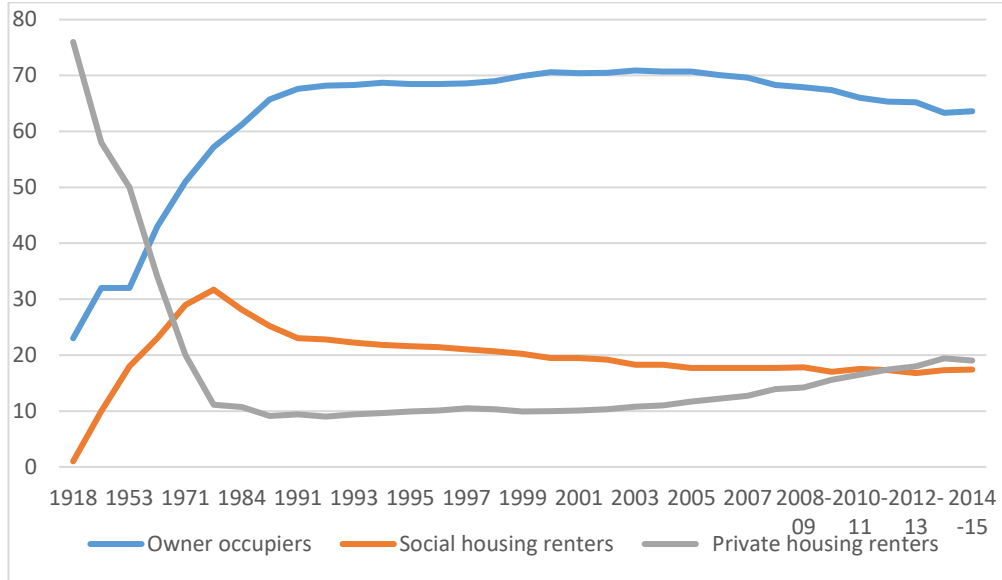
Lastly, one should note that in this examination, the length of stay within the contemporary urban environment not a striking distinction between people due to communities' and humans' selections are extra distinct and complex. Within the current urban context, it is especially difficult to categorise individuals based solely on their length of residence.

2. Homeownership Trend in the UK

The distribution of residential groups is a considerable factor in terms of understanding the contemporary situation in the housing market. Briefly, changes to housing policies have resulted in alterations in the distribution of tenure groups in the UK. The 1979 Right to Buy (RTB) government subsidies have additionally contributed to increasing numbers of homeowners. Additionally, there have been extensive changes in housing market, which includes the 1991-1992 recession; the Buy to Let (BTL) housing policy introduced in 1996, the economic crisis in 2008-2009, and the 2013 Help to Buy (HTB) housing policy may all be considered significant factors influencing the English housing market over the last 30 years. Official records illustrate that from the 1980s to the mid-2000s, the number of homeowners expanded from 65% to 70%; however, the percentage of owner-occupiers remained entirely stable at 70% at the beginning of the 2000s. In particular, after 2008, there was a significant decrease in the percentage of owner-occupiers within the UK. Furthermore, the percentages of renters, mainly private renters, have increased since 2000. Thereafter, while the variety of homeowners increased, renting, especially in social housing gradually declined until the 2000s. Additionally, due

to growing housing prices, current renters and new generations struggled to purchase their own properties, and the gap between homeowners and renters widened.

Figure 1 The distribution of the percentage of owner-occupiers and renters (both social and private) in the UK from 1981 to 2015

Source: *Department for Communities and Local Government: Tenure trends and cross tenure analysis: Table FT1101 (S101): Trends in Tenure, 2016.*

In other words, giving a subsidised mortgage and decreasing the interest rates for such individuals is particularly important for above statistic. However, while the main motive for establishing those housing rules was to support lower class people or renters in their efforts to purchase their own properties, they were ultimately of much greater benefit to existing proprietors or to more affluent people. While interest in these housing policies has increased considerable, at the same time the number of tenants, mainly more youthful tenants, is increasing within the UK. For these reasons, in this section I focussed in particular on second property owners to clarify this case and existing trend in second property owner studies. As Saunders recent examination in 2016 confirmed, there may have been an increase in the quantity of second home owners within the UK (from Middle East, Hong Kong, Russia), especially in London, because of buy to let opportunities. While he highlighted this case in his book, his study neglected the sociological perspective, in the sense of due consideration for the relationship between local people and second homeowners, and second property owners' reference to the region and neighbourhood environment. For these reasons, it is essential to clarify second homeowners' situations in light of the existing literature.

3. Second Homeownership

According to official statistics, namely the Survey of English Housing (SEH), there is an increasing trend of second homeownership in England, and

where second homeowners are located. The official statistics indicate that the number of second homeowners has been increasing since the 1990s, for instance from 329,000 in 1994/1995 to 502,000 in 2003/2004 and 744,000 in 2013/2014. Second homeownership has become popular in England and, in particular, in London and the South East and South West of England. According to this, investments, holiday homes and retirement homes emerged as amongst the most frequent reasons for such ownership. Second homeownership is strongly associated with mid- to high-earning levels and older age groups (over 45, in the main between 45 and 64). These statistical facts illustrate the overall distribution of second homeowners in England and the growing trend from the 1990s to 2013/2014. Based on this, it is not possible to ignore second homeownership when exploring tenure groups.

The above data clearly shows that while the number of second homeowners has been increasing in the UK since the 1990s, Saunders, as a well-known housing and urban researcher, did not discuss this issue in his 1990 study, highlighting it as a new situation in 2016. However, when we look at the housing literature, Coppock (1977a), in his influential collection, "Second homes: curse or blessing?" focussed on significant questions about second homeownership. According to Coppock's study findings, environmental impacts and social inequality were the main result of second homeownership, in addition to this, as a result of second homeownership, poor permanent residents in rural areas fragile because of neocolinisation by elite second homeowners (Coppock 1977a). Generally speaking, Coppock (1977a) focussed on the "curse" aspect rather than the "blessing" in his study, supporting his idea with examples from the mid and north Welsh countryside such as local people being pushed into renting, the establishment of new buildings which are harmful to the environment, and a changing local environment. To clarify, Coppock stated his negative view about second homes as follows: "*One of the most striking features of the development of second homes is the variety of interests involved and extent to which these interests are actually potentially in conflict.*" (Coppock 1977b: 195).

However, this well-known study's assumption like while second homeownership established negative results for local people, all locals and outsiders have the same interests and priorities. As opposed to Coppock, Hall-Muller (2004) noted that second homeownership can contribute to increasing local job opportunities while having little effect on municipal services, and contributes to increased demand for tourism and leisure facilities (e.g., shopping streets, restaurants, bars, golf courses, eco-tourism). Similarly, Paris (2007) noted that because of increasing second homeownership, the number of local leisure facilities and leisure activities are increasing, and these opportunities are open to both locals and outsiders. In addition to this, there are many overlaps (e.g., use and attach to the place) between second homeowners and local permanent

residents, though there are, of course, certain differences between these groups (Paris 2009). Based on these two different views, it is difficult to claim that all people, both locals and outsiders, and all places are affected to the same extent or show the same reaction to second homeownership.

Another important point is that most second home studies have focussed on rural areas to examine the second home development and its impact on local areas with regard to local people and outsiders. As noted above, in 1977, Coppock mainly focussed on rural areas and highlighted negative points (curse) more than positive points (blessing). In the same way, Shucksmith (1981), in his book “No Homes for Locals?”, discussed the problems in terms of local people who are living in rural areas; because of the popularity of second homes in English countryside villages, as housing prices have increased, housing stock has been consumed by outsiders. Shucksmith (1990) supported his ideas with examples from the Lake District and Scotland. The local people’s lived problem was one of finding rental houses that were not suitable for their budget and, at the same time, increasing land prices resulted directly in increased house prices. While the local people were living this kind of problem within their living area, owners were trying to preserve the value of their property in this environment (from lower class or homeless people) (Shucksmith 1990). Similarly, Shucksmith (1991) highlighted the same aspects (e.g., renting, housing stock problems or housing price problems due to second homeowners) ten years after the first study in terms of local people living in rural areas and their connection with outsiders (second homeowners) in terms of housing prices and social life.

However, in contrast to the above studies, there are a number of studies highlighting not only negative aspects but also discussing certain positive aspects. In other words, in contrast from the initial studies into second homes, recent studies have focussed more on both “curse” and “blessing” at the same time. Gallent (2014) noted that while local rural life has social values before second homeowners, but at the same time second homes contribute or extend to social values in these kinds of areas with the value of second homeowners’ social values.

In the same way, second homes help to bring new skills and increased knowledge to rural areas. Ellingsen (2017) examined rural areas in Norway, which is a significant example in terms of popularity of second homes, as a case study to investigate the importance of second homeownership in local communities between 1950 and 2010. While the number of second homeowners was less than that of permanent residents, second homeowners contribute to the local economies to a greater extent than permanent residents (ibid: 241-242). This fact notwithstanding, second homeowners were still mainly perceived as guests or outsiders by the local municipality or residents, in spite of their contributions to local life (ibid: 242). These examples from the literature show changing trends

with regard to second home studies. While scholars initially focussed on the “curse” aspect, recent studies are considering the “blessing” aspect that arises due to second homeownership. Based on the above examples, it is possible to see both aspects in rural areas with regard to second homes, but the reactions to and perceptions of second homeowners continue (e.g., guests or outsiders).

While the above studies mainly focussed on local or permanent residents’ views about second homeowners, it is of course necessary to consider second homeowners’ views and perspectives pertaining to the meaning of second homes and places so as to adopt an appropriate holistic approach. This is necessary to better understanding both local and second homeowners’ reactions and views about each other. Muller (1999) examined how German second homeowners prefer Sweden as the location for their second home. According to this study, selecting a second home became easier with the internationalization of the economy and globalisation of culture; in addition, distance to the main home is another significant factor affecting German people’s choice of Sweden as a location in which to buy their seconds home (Muller 1999). Another important aspect highlighted by Hall-Muller (2004), based on different cases around the world, is the importance of the accessibility of the second home as a reason for choosing it. “Comfortable accessibility” is important, especially for weekend homes, in terms of access to the second home in order to easily take short breaks or holidays (ibid: 129).

In addition to this, in contrast to the above examples, Norris and Winston (2010) examined second homeowners’ preferences in the Republic of Ireland as one of the more popular areas for second homeowners based on official survey data (European Union Survey on Income and Living Conditions 2006). In general, based on the existing literature, the second homeowner’s preferences could be said to be for one of three reasons: escapism, investment and retirement. According to this study’s findings, in the case of Ireland affluence is the most important factor for second homeowners’ decisions to choose Ireland as a place to live temporarily (Norris-Winston 2010). In contrast, living in a densely populated urban area or age (e.g. close to retirement) are less important factors than affluence when selecting a place to live (ibid. 563). Based on these various studies, in different time and places, second homeowners showed different reasons for their selection of a place to live. As noted at the beginning, the majority of studies focussed on countryside/rural areas to examine second homeownership in the UK and other countries (e.g. Norway, Sweden, Iceland, and Ireland). In addition to this, based on the above statistical information, the trend in second homeowner is increasing in the UK and other countries. There is a parallelism between this situation and globalisation and internationalisation. In light of this entire situation, the coastal (marina) area and recently established neighbourhoods like Ocean Village might be different from old rural villages in

terms of second homeowners' preferences and their connections with the place and other people in that place.

Another important point is that the above examples from the second home literature all assume that all local people and outsiders (second homeowners) are representative of the same reaction to other people and the same views about the place and environment. It is difficult to generalise people according only to their residential status, as can be seen from the above examples' various and disparate findings about the same tenure groups (second homeowners and local/permanent residents). Lastly, as Paris (2009) noted, the majority of second home studies have focussed on tourism, while only a few of them adopted a sociological perspective.

4. The Case of Ocean Village, Southampton

As noted in the previous section, the south of England is one of the more significant destinations after London for second homeowners. Therefore, the redeveloping waterfront area of Ocean Village in Southampton offered us the means to answer the research question posed by this paper regarding its location, local environment, and its tenure groups coming from different backgrounds in terms of age, nationality, occupation and education. Further, a vibrant and mix-developing area includes residential, leisure and work facilities at the same time. It has been redeveloping since the 1980s. The photo below, which was taken in the 1980s and shows the first years of construction in this area.

Figure2 Ocean Village in the 1980s. Source: <https://www.dailyecho.co.uk/news/11028794.21-long-forgotten-nights-clubs-in-southampton/> [Accessed 29.01.2020]

According to the Office for National Statistics (ONS) 2017, 1281 people lived in this area. While 43.1% of the population in this area are owner-occupiers, over 50% are renters. Currently, there are nine restaurants and bars, one cinema, a five star hotel, a yacht club, residential buildings and offices in Ocean Village. The leisure and work facilities are open for both Ocean Village residents and non-residents. The photo below illustrates the dramatic change the area has undergone over the last thirty years.

Figure 3 Ocean Village in 2018. Sources: *Photo taken by author 04.08.2018.*

5. Methodology

Field studies started after the ethical approval (number 23711) had been obtained from the Ethics Committee of the University of Southampton. All data were collected after giving interviewees an explanation of the purpose of the study, the rights of the participants and the confidentiality of their personal information, and having subsequently gained their approval. These rules were followed before, during and after the fieldwork. The mixed method approach was used in the research. It can be claimed that it is difficult to make the balance between each method during the analysing the original data and it is also difficult to combine the two approaches due to disjuncture among the two when actual cases of study are examined (Bryman, 2006). However, the mixed method allows a better understanding to the issues being studied than either the quantitative or qualitative methods only with its triangulation and complementarity approach (Creswell and Clark, 2007), and permits researchers to contact different participants in different ways. For that reason, firstly, a survey was conducted

with 177 participants. Then, semi-structured interviews were conducted with 42 people from among the initial survey participants. In general, there is a participant profile between the ages of 22-75, with approximately equal numbers of men and women attending, 70% of whom are higher education graduates, participants from 27 different countries, and who define their economic situation as being 'comfortable'. In other words, the participants come from various different backgrounds, which is important in terms of the validity and reliability of the research. Additionally, the participants' personal information was anonymised such as name, age, occupation, nationality, etc. Pseudonyms were used to anonymise the participants' names.

Following the completion of the field study, first impressions of the findings were formed by preparing reports about the interviews of at least five or six pages each. Later, interviews that were recorded with a voice recorder were transcribed and categorised with sub-categories such as economy, investment, location, security, and society.

Lastly, the survey data were analysed using SPSS whilst the interview data were analysed with the NVivo analysis program. These analysis tools allowed the data to be analysed more systematically and accurately without missing any important detail.

6. Analysis of Findings

6.1. Length of Stay and Second Homeownership

In each of my questionnaires and interviews, tenants and landlords usually had only recently (normally after 2013-2014) moved to or bought property in Ocean Village, while owner-occupiers' ages were distributed from the beginning of the redevelopment in Ocean Village in 1987 to when I completed gathering my data (2017). Based on this, the population of Ocean Village is quite mixed in terms of moving into or connecting with the place as one of the tenure groups.

Participants with different tenure backgrounds explained their motives for no longer taking part in offline life in Ocean Village, as well as the difficulties in creating a connection in Ocean Village with regard to the changing population and the variety of individuals renting in Ocean Village. Table 1 is primarily based on my questionnaire, and clearly shows that while tenure groups were moving into or purchasing within Ocean Village, the majority of tenants (86.8%) and a large percent of owner occupiers (59.3%) had only moved into the area post-2013. The same was found to be true for landlords (50.0%). Before 1994, only 4.0% of residents living in Ocean Village were owner-occupiers. However, if we keep in mind the differences between tenure groups instead of their similarities, owner-occupiers generally tend to live in Ocean Village longer than

tenants. The same situation is fact has historically been the case when people moved into or purchased within Ocean Village. This approach shows that there is not only a changing population within Ocean Village, but that residential status affects the changing population as stated in the variation in the phrases offered by tenants and owner-occupiers. While this statistical fact gives us tenure status based variations, we need to determine the reasons for this distribution in more detail.

Table 1 The Time Period for Moving Into/Buying within Ocean Village for Different Tenure Groups

	Owner-Occupier	Tenant	Landlord	Total
Before 1994	7.7 % (7)	0.0% (0)	0.0% (0)	4.0% (7)
1995-2005	15.4% (14)	1.3% (1)	37.5% (3)	10.3% (18)
2006-2012	17.6% (16)	11.8% (9)	12.5% (1)	14.9% (26)
Since 2013	59.3% (54)	86.8% (66)	50.0% (4)	70.9% (124)
Total	100.0% (91)	100.0% (76)	100.0% (8)	100.0% (175)

Source: *Quantitative Survey, Valid: 98.9% (175), Missing:1.1% (2).*

Findings from the qualitative records provide greater insight into the changing population in Ocean Village. According to William, a professional who is an owner-occupier in Ocean Village and moved to Ocean Village after 2013,

“They (tenure groups) might have some similar characteristics, but they have different aims and goals as well. For example, landlords would just be interested in the area to make more profit and rent their apartments. On the other hand, occupiers are still concerned with noise, for example. But this is still different to tenants, because they are probably only going to be staying here for a year, or maybe a few years, and will not care about the construction of a hotel ending in a one or a few years because they want to live in a very nice neighbourhood now. So, that is why I see different objectives in terms of these groups.”

Similarly, Jacob, as an owner-occupier who is a professional worker and nearly 70 years old, said:

“There are lots of tenants moving in and out. Therefore, I do not know what percentage of tenants there are. But it’s quite high...forty or fifty per cent living in (an apartment building in Ocean Village) are tenants. So,

people are living here six months and then move out and someone else comes in. We do not have a fixed community of people.”

Jacob and William, who come from different age groups and backgrounds in terms of career and nationality, highlighted the main variations between tenure groups, especially between homeowners and tenants in terms of their lengths of stay. From another tenure group, Molly, a professional worker who is a tenant, said that: *“It is not my business, but it personally affects my security. Some use those buildings for a...I do not know what they say...mmm... Airbnb, something like that. It is just rented to tourists for one or two weeks. I get too much noise beside my flat.”*

Whilst the population changes extremely quickly in Ocean Village, the internet (Airbnb: daily or short-term rental system) has increased this ‘turnover’. Within the same context, Jackson, a semi-retired male second homeowner who had rented his flat for 10 years and for a couple of years had begun to use his home as a second home, outlined the social relationships in Ocean Village as being “very poor”. He said: *“It is a transitory community. There are a lot of people moving in and moving out all the time. A lot of apartments are empty because they are sort of holiday homes, part-time homes. A very high percentage is like that. They are second homes. Somebody uses it occasionally; a family might use it occasionally.”*

While Jackson criticised the changing population in Ocean Village in terms of its detrimental effect on making connections between individuals and building a community in Ocean Village, he contributes to this state of affairs, initially as a landlord, then as second homeowner. The last example regarding the “transit community” or “second homes” in Ocean Village, it is appropriate to note here the opinions of another second homeowner, Sara:

“I think that was... about March/April 2015. When they first started. It was brand new. I think that was what it was...And I bought it then, but I have not actually moved there. I am living in..... (outside of Southampton). In addition, I bought it as a buy to let and then decided I liked it so much I kept it as a place to go a couple of times a month, two or three times in a month. To just enjoy...Not for holidays. It is just a second home.”

These two second homeowners’ opinions are contrary to the findings of previous housing studies in terms of the mobility of the householders. Whereas the present literature typically holds that if you are a homeowner, your mobility will be automatically reduced (Mallet 2004), in Ocean Village, second homeowners can simply access their property or, looking at the alternatives, can rent it out or keep it for short stays (e.g., weekend, holiday in summer) throughout the year.

6.2. Length of Stay and Internet/Social Media

According to existing empirical studies, there are variations between long and short-term residents concerning creation and maintenance of place. As an example, there is a distinction between tourists and local people in terms meaning of place: This meaning develops or changes over time for local people (Urry 1995; Massey 2005). Whereas globalization influences local people, residents in small neighbourhoods are more concerned with nostalgia and familiarity (Savage 2005 and 2008). These examples within the literature highlight the fact that long-term habitation influences the formation of connections between the members of a neighbourhood. Similarly, in Ocean Village, owner occupiers and tenants were least proud of the amount of communication because of the comparatively high numbers of tenants and landlords who did not live in the same area, like themselves because there is a changing and dynamic population in Ocean Village. Whereas Ocean Village's tenure groups are aware of this issue, they did not highlight it as being one of the reasons behind their selection of Ocean Village. In other words, as distinct to Savage's studies, the dynamic population did not influence the participants' choices, despite the fact they were aware of this dynamism, in terms of place making.

Therefore, one should note here that length of stay has to be re-examined with respect to the impact of the increasing popularity of the internet and, especially, social media. If residents, as owner-occupiers and tenants, wish to contact and communicate with people, they use online social media groups as a way to increase their offline connections (Wellman 2001; Crow 2002). There are different Facebook social media groups that are only for Ocean Village residents and homeowners. These have been created by these people for different purposes (e.g., security, socialising, activities). The subsequent example, Max noted as a tenant:

"I have a couple of ideas. One of them is my neighbours; they do not live in the flat for most of the year, I think. They might own a boat or something, but I don't know. But they aren't staying there for most of the year, and I do not see them very often. And certainly, even if they are in there, the only time I see them is when I pass them in the corridor. No real interaction, not a quick hello. But the good thing is the Facebook group which is basically like a platform for people to communicate. There is quite a lot of engagement on there I think."

While all different residential groups considered themselves to be different to each other, there was a substantial degree of transition in the Ocean Village neighbourhood. There has been a large number of individuals returning to and departing from this area as tenants at the same time. These individuals may only stay in Ocean Village for a number of days, a number of weeks, or six months

or more. This situation affects the daily relationships in Ocean Village. In this instance, however, it is necessary to note that the renters are at a stage of their lives during which they are particularly geographically mobile, for instance moving to a new place having finished their university studies or to begin new careers. Owner-occupiers stay longer in Ocean Village (see table 1), corroborating those studies (DiPasquale-Glaeser 1999; Saunders 1990) that claim that homeownership limits the geographical mobility of homeowners.

Additionally, having a second home affects the amount of communication and place making activities with respect to different tenure groups (Hall-Muller 2004). Thanks to their residential standing, the various existing residents have difficulty making their place with their effectively non-existent neighbours. However, as distinct to the above studies, second homeowners in Ocean Village usually lived close to Southampton, and used Ocean Village for leisure activities and job meetings, allowing them to attach to local life and people. Even so, it should be noted that I was unable to recruit any international second homeowners in Ocean Village. However, the existing participants, particularly owner occupiers pointed out that there are neighbours who take care of these international second homeowners' accommodation, and who have access to their flat keys in case of emergency (e.g., fire, water problems). Thanks to the engaging location of Ocean Village, the population changes quickly and these issues have an effect on everyone's ability to form connections with other people, regardless of their tenure status.

Lastly, the length of time they needed to live there did not result in any significant barriers to them, particularly in terms of creation of place through online social media groups. In contrast to previous studies that, in the main, concentrated on older established communities' length of stay, this issue did not appear to matter in Ocean Village. However, the short length of stay is still a significant factor in the lack of connection between those living in Ocean Village.

Social media offers considerable flexibility to its users in terms of contacting other people in their neighbourhood. The convenience of online or offline life is another excuse to participate in. One of the recently arrived skilled owner-occupiers, Oliver, who avoided taking part in offline activities, stated:

"I think living on your own could be difficult in any place. It may be strange, but as I told you before, I do not want to socialise. But I still feel there are people in there, even though I do not talk with them. I feel like I am not alone. If I walk around the Marina, I will find someone walking a dog. If I want to say 'Hi, how are you', I can."

This highlights the context in offline life as having an effect on people's participation. Moreover, online social media groups allow people to access

additional people at any time. As Elliot, a professional who is an owner-occupier in Ocean Village, stated:

“I think when you use social media properly, it is brilliant. People can interact both through social media and through the local facilities in Ocean Village. Obviously, we cannot deny its role. It plays a role not only for Ocean Village, but around the world...Keeps people in touch and interactive, I cannot say it is negative. If you are travelling or away from Ocean Village, you can easily communicate with people who are there.”

Depending on the individual’s aim, social media, especially Facebook groups, for Ocean Village are a significant factor in rethinking the importance of length of stay within the contemporary world. As place and belonging change through time (Urry 1995; Massey 2005), the function of spending time in a particular place itself changes through time and is clearly affected by technological changes.

7. Conclusions

While second homeowners do not constitute a large tenure group in the housing market, it is getting growing steadily each in a year in the UK. This group of people are underemphasised by their official data (ONS 2015) and scholars (Saunders 1990; Mallet 2004). However, second homeowners are not completely separate from other groups. In other words, they are interacting, influenced by and have an influence on other tenure groups.

The findings conjointly indicate the recognition and impact of online social media groups and accessibility because of location. The prevailing discussion concerning the importance of length of stay (Elias-Scotson 1994; Savage et al. 2005) is in need of revision, because of my study, which shows that with online platforms being simply accessible, the role of length of stay has been effectively negated in terms of physical accessibility. Despite length of stay, looking at personal interest, through the medium of the internet and social media, individuals will act and build up their connection with place, and thus with others who are connected to the same place as homeowners or renters.

Online and offline life have a certain relevance to one another. In other words, they contribute to the creation and maintenance of place for both newcomers and existing long term residents. Additionally, each offline life and particularly online social media groups are accessible and convenient, if one has internet access and sufficient interest.

Lastly, this paper clearly shows that there is an interactive connection between second homeowners and other tenure groups (owner-occupiers, tenants and landlords). It is not possible to think of second homeowners as being completely separate from these other residential groups. The length of stay or

Yahya AYDIN

tenure status clearly do not explain this situation completely. After the acceptance of the connection between different tenure groups, in contrast from existing studies in housing studies, it is necessary to consider the importance of location and internet as additional factors. Within this atmosphere, as some of the interview participants noted, Airbnb users emerged as another short-term stayer. For this reason, it would be useful to examine the same research question in terms of Airbnb stayers.

Acknowledgements

I produced this paper from my PhD thesis, which I completed in November 2019 in Sociology Department at the University of Southampton. I would first like to thank the Republic of Turkey Ministry of National Education for providing me with the studentship to do this research in the UK. I would like to thank my supervisors, Dr. Silke Roth and Dr. Lambros Fatsis for their vital support during my study.

Impacts of Second Homeownership for Mixed Neighbourhoods

Abstract

The impact of residential status, becoming a landlord, owner-occupier or tenant, is mostly discussed in the literature in terms of their relationships with each other and the organisation of their daily life in terms of its similarities and differences. However, there has been little research to analyse the above aspects in terms of the role of short-term stayers as second homeowners. How does the relationship to the second homeowners vary with resident status? This project sheds new light on the neglected issue of short-term rentals in the creation of place and belonging in a specific area, as related to residential status. In addition, while tenure status become less visible, when comparing this research with the existing work in the literature, location, personal interests, preferences, age and generational differences influence the different tenure groups' preferences. This paper considers Ocean Village in Southampton as a case study. This redevelopment waterfront area comprises businesses, residential and leisure facilities at the same time and it has been ongoing since the 1980s. This research is based on both quantitative and qualitative data. The findings illustrate that short-term stayers have a significant impact on the creation of different tenure groups' place and belonging.

Key words: Home, Location, Waterfront, Second Homeownership, Ocean Village

Karışık Mahalleler İçin İkinci Ev Sahiplerinin Etkileri

Öz

Mevcut literatürde ev sahibi olup evinde yaşayan, evini kiraya veren ve kiracıların birbirleriyle olan ilişkileri ve bu grupların benzerlik ve farklılıkları açısından günlük yaşamlarının organizasyonu geniş bir şekilde tartışılmaktadır. Ancak, aynı bölgede ikinci ev sahibi olarak kısa süre kalan kişilerin oynadığı rol açısından yukarıdaki hususları analiz etmek için çok az araştırma yapılmıştır. İkinci ev sahipleri ile oluşturulan ilişkiler diğer konut sahibi ve kiracılar açısından nasıldır? Bu proje, konut sahipliği statüsünden hareketle, kısa süreliğine bir yerde yaşama üzerinden mekân ve aidiyet oluşturma sürecine ışık tutuyor. Buna ek olarak, bir yerde yaşama süresi daha az önemli hale geliyor. Ayrıca bu araştırmayı literatürdeki mevcut çalışmalarla karşılaştırınca, yer, konum kişisel ilgi alanları, tercihler, yaş ve nesil farklılıkları yukarıda bahsettiğimiz farklı grupların tercihlerini etkilemektedir. Bu projede, Southampton'daki Ocean Village bölgesini örneklem seçerek araştırma sorusu cevaplanmıştır. Gelişmekte olan ve 1980'lerden beri bir dönüşüm halinde olan bu bölgede ofis, konut ve eğlence tesisleri bir arada mevcuttur. Bu araştırma, nitel ve nicel verilere dayanmaktadır. Bulgular, kısa süreliğine bu bölgede konaklayanların diğer gruplarla geliştirdikleri ilişkilerin sadece ev sahibi olup olmama ve aynı bölgede aynı oranda zaman harcıyıp harcamama üzerinden değil onların ilgileri ve kullandıkları yeni iletişim araçları (internet, sosyal medya) da etkili olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ev, Konum, Sahil, İkinci Ev, Ocean Village

Bibliography

- Bryman, Alan (2006) "Integrating quantitative and qualitative research: How is it done?" *Qualitative Research*, 6:97-113.
- Coppock, J. Terry (ed.) (1977a). *Second Homes, Curse or Blessing?* Oxford: Pergamon Press.
- Coppock, J. Terry (1977b). Second homes in perspective, in: J T Coppock (ed.), *Second Homes, Curse or Blessing?* Oxford: Pergamon Press. 1–15.
- Coppock, J. Terry (1977c). Social implications of second homes in mid- and north Wales, in J Terry Coppock (ed.), *Second Homes, Curse or Blessing?* Oxford: Pergamon Press. 147-153.
- Creswell, John W. and Clark, Vicki L. Plano (2007). *Designing and Conducting Mixed Methods Research*, Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Crow, Graham (2002). *Social Solidarities: Theories, Identities and Social Change*. London: Open University Press.
- DiPasquale, Denise and Glaeser, Edward (1999). "Incentives and Social Capital: Are Homeowners Better Citizens". *Journal of Urban Economics*, 45 (2): 354-384.
- Department for Communities and Local Government: Tenure trends and cross tenure analysis: Table FT1101 (S101): Trends in Tenure, 2016.* <https://www.gov.uk/government/statistical-data-sets/tenure-trends-and-cross-tenure-analysis> [Accessed 29.01.2020].
- Elias, Norbert and Scotson, John L. (1994). *The Established and the Outsiders*. London: Sega.
- Ellingsen, Winfried (2017). "Rural Second Homes: A Narrative of De-Centralisation". *Sociologia Ruralis*, 57 (2): 229-245.
- Gallant, Nick (2014). "The Social Value of Second Homes in Rural Communities". *Housing, Theory and Society*, 31 (2): 174-191.
- Hall, C Michael and Müller, Dieter K. (eds.). (2004). *Tourism, Mobility and Second Homes. Between Elite Landscapes and Common Ground*. Clevedon: Channel View Publications.
- Kerins, Dan (2014). "21 long forgotten nights clubs in Southampton". Daily Echo Southern. <https://www.dailyecho.co.uk/news/11028794.21-long-forgotten-nights-clubs-in-southampton/> [Accessed 29.01.2020]
- Mallett, Shelley (2004). "Understanding home: A critical review of the

- literature". *The Sociological Review*, 52 (1): 62-89.
- Massey, Doreen (2005). *For Space*. London: Sage.
- Norris, Michelle and Winston, Nessa (2010). "Second-Home Owners: Escaping, Investing or Retiring?" *Tourism Geographies*, 12 (4): 546-567.
- Paris, Chris (2007). *Second Homes in Northern Ireland: Growth, Impact and Policy Implications*. Belfast: Northern Ireland Housing Executive.
- Paris, Chris (2009). "Re-positioning Second Homes within Housing Studies: Household Investment, Gentrification, Multiple Residence, Mobility and Hyper-consumption". *Housing, Theory and Society*, 26 (4): 292-310.
- Ronald, Richard (2008). *The ideology of home ownership: Homeowner societies and the role of housing*. New York: Palgrave Macmillan.
- Shucksmith, Mark (1981). *No Homes for Locals?* Farnborough: Gower Press.
- Shucksmith, Mark (1990). *Housebuilding in Britain's Countryside*. London: Routledge.
- Shucksmith, Mark (1991). "Still no homes for locals? Affordable housing and planning controls in rural areas", in Champion, Tony and Watkins, Charles (eds) *People in the Countryside: Studies of Social Change in Rural Britain*. London: Paul Chapman. 53-66.
- Saunders, Peter (1990). *A Nation of Home Owners*. London: Unwin Hyman.
- Saunders, Peter (2016). *Restoring a Nation of Home Owners*. London: Civitas.
- Savage, Mike; Bagnal Gaynor and Longhurst, Brian (2005). *Globalization and Belonging*. London: Sage.
- Savage, Mike (2008). "Histories, Belongings, Communities". *International Journal of Social Research Methodology*, 11 (2): 151-162.
- Savage, Mike (2010). *Identities and Social Change in Britain since 1940*. Oxford: Oxford University Press.
- Urry, John (1995). *Consuming Places*. London: Routledge.
- Wellman, Barry (2001). "Physical Place and Cyber-Place: Changing portals and the rise of networked individualism". *International Journal for Urban and Regional Research*, 25 (2): 227-252.
- Watt, Paul (2009). "Living in an Oasis: Middle-Class Disaffiliation and Selective Belonging in an English Suburb". *Environment and Planning*, 41: 2874-2892.

Küllige

Cilt/Volume: 1 • Sayı/Issue: 1 • 2020

KÜLLİYE

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Ahmed Meâbî'nin Tasavvufî-Alegorik Tercümesi: Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye

Sufistic Translation of Ahmed Meabi: Terceme-i Ezharu'l-Akdesiyye

Yazarlar / Authors

Mustafa Yasin BAŞÇETİN* & Yunus Emre UZUN**

Giriş

GENEL anlamda bir dildeki eseri başka bir dile aktarmak olarak tanımlayabileceğimiz “tercüme”, Arapça “terceme” kelimesinden gelmektedir. Sözlüklerde “*Cîm'in kesriyle de lûgat olup zammıyla galattır. Bir lisânı dîger lisân ile beyân ve bir lisândan dîger bir lisâna çevirme*” açıklamaları yer almaktadır (Sâmî 2007: 395; Nâcî 2006: 228). “Tarih boyunca belli dönemlerde artan tercüme faaliyetleri toplumlar arası etkileşimin, kültür, bilgi ve fikir alışverişinin önemli vesileleri olmuştur. Bu yönüyle tercüme faaliyetleri bilgi ve kültür akışının yönünü de belirlemiş olmaktadır. Tarihte en yoğun

* Arş. Gör. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara / Türkiye, e-mail: mybasctin@ybu.edu.tr.

ORCID : <https://orcid.org/0000-0002-1771-0223>.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara / Türkiye, e-mail: yunusemreuzun10@gmail.com

ORCID : <https://orcid.org/0000-0003-2514-4169>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Başçetin, Mustafa Yasin-Uzun, Yunus Emre (2020). “Ahmed Meâbî'nin Tasavvufî-Alegorik Tercümesi: Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye”. *Küllîye*, 1 (1): 43-77.

Makale Bilgisi / Article Information

Geliş / Received	Kabul / Accepted	Türü / Type	Sayfa / Page
28 Ocak 2020	10 Mart 2020	Araştırma Makalesi	43-77
28 January 2020	10 March 2020	Research Article	

Küllîye

Cilt/Volume: 1 • Sayı/Issue: 1 • 2020

tercüme hareketlerinin IX. yüzyılda Irak'ta, Abbasîler döneminde başladığı görülür. Özellikle Bağdat'ta kurulan "beytü'l-hikme" adlı, tercüme faaliyetlerinin yapıldığı merkezlerde bu çalışmalar büyük bir hız kazanmıştır. İslâmiyet öncesinde Türklerde tercüme faaliyeti ise, VIII.-IX. asırlarda bazı Türk topluluklarının Budizm ve Maniheizm gibi dinlerin kutsal metinlerine dair yapılan tercümelerle başladığı görülür. İslâmiyet'le birlikte Türkler; İslâmiyet'e dair bilgileri öğrenme ihtiyacı duyduklarından, bu eserlerin yazıldığı dil olan Arapçaya yönelerek İslâm dininin ana kaynağı olan Kurân-ı Kerîm'i anlamak için Türkçeye tercüme etmeye başlamışlardır. Bununla birlikte Fâtiha, Yâsin, Tebâreke ve İhlâs gibi bazı sûrelerin tefsiri de yapılmıştır. Dîvân Edebiyatı'nda İran şairlerinin kullandığı bir takım hikâye konularının yeniden işlenmesi, aynı konuların farklı bir görüş ve rûhla ele alınması gelenek hâlini almıştır (Sucu, 2006: 126-131). Bu dönemde özellikle İran sahasında kaleme alınmış mesnevîlere yazılmış tercümelerin sayısının son derece fazla olduğu bilinmektedir. Nizâmî Gencevî (ö. 611/1214 [?]), Emir Hüsrev-i Dihlevî (ö. 725/1325), Molla Câmî (ö. 898/1492) gibi İranlı meşhur şâirlerin eserlerine çok sayıda tercüme ve uyarlama kaleme alınmıştır. Öte yandan bu dönemde tercüme faaliyetlerinin daha çok dinî-tasavvufî eserler etrafında gelişmiş olduğu görülür. Ahmed Meâbî'nin eseri de dinî-tasavvufî eserlere yazılan tercümeler altında değerlendirilebilir.

1. Mütercim: Ahmed Meâbî (ö. h. 1213/m.1798)

Ahmed Meâbî Efendi kendini *Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye*'de, âciz fakir kul ve hizmetkâr, sâlihlerin meclislerinin tozu, Hâcî Yakub Giridî'nin oğlu Muhammed oğlu Ahmed Meâbî olarak takdim eder [13b]. Vefâtından 20 sene sonra Nûri Osman Hanyevî tarafından kaleme alınan *Tezkire-i Şuarâ-yı Cezîre-i Girîd* adlı tezkireye göre Lağımcıbaşızâde Şeyh Hacı Ahmed Meâb olarak bilinen Ahmed Meâbî'nin farklı kaynaklarda İstanbullu olduğu ifade edilse de *Osmanlı Müellifleri*'ne göre Girit'in Kandiye şehrinde doğmuştur. Daha sonra Medîne-i Münnevver'e giderek Halvetîliğin şubelerinden Sümmanîye kolunun kurucusu Muhammed Sümmanî Medenî'den halifelik alıp (Mehmet Tâhir 2000: 37) geri döndüğünde Kandiye'de postnişin olmuştur. Kaynaklarda h. 1213 (m. 1798) yılında vebadan vefat ettiği bilgisi verilir. Mezarı ise Kandiye'de bulunmaktadır (Kurtoğlu 2019: 75).

Eserleri

Ahmed Meâbî'nin tespit edilen 3'ü Türkçe 1'i ise Arapça olmak üzere 4 eseri bulunmaktadır. Bu eserleri şöyledir:

Dîvân: 144 manzumenin yer aldığı 38 varaklık mürettep *Dîvân*'ının tek nüshası İstanbul Millet Kütüphânesi, Ali Emîrî Koleksiyonu, Müteferrik Bölümünde AEMtf0824/02 numaralı demirbaşta yer almaktadır.

Musaffâ: 24 bâbdan oluşan ve her bâbın da kendi içerisinde 24 fasla ayrıldığı tasavvufî bir mesnevî olan bu eser Muhammediye türünde kaleme alınmış olup eserin sonunda yer alan *Musaffâ'nın hitâmına dedi mülhem bunu târih/Îlâhî Rabbenâ heyyi lenâ emreke rüşden* beytinden h. 1211 (m.1796)'de tamamlandığı anlaşılmaktadır (Mehmet Tâhir 2000: 37).

Hazarâtü'l-Hams Risâlesi: Hüseyin b. Mefer b. Şemsü'l-Belhî'nin *Musannefât*'ına dair Arapça olarak kaleme alınmış 18 varaklık mensûr bir şerh risâlesi olan eser h. 1203 (m. 1788)'te tamamlanmış olup eser üzerine H. Mahmut Yücer tarafından yüksek lisans tezi yapılmıştır (Yücer 1996: 37). Eserin bilinen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi Bağdatlı Vehbî 2068/2 numara 47a-65b varakları arasında yer almaktadır.

Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye: Osmanlı dönemi tercüme geleneğinde; ele alınan eserin tamamını tercüme etme yönteminin yanı sıra sadece bir kısmının tercüme edildiği de görülür. Ahmed Meâbî tarafından bu anlayışa uygun olarak kaleme alınan *Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye* isimli eser de Muhammed b. Ömer el-Mavsîlî'nin *el-Ezhârü'l-Akdesiyye fi'l-Ulûmi'l-Îlâhiye* isimli tasavvufî mahiyetteki eserinin on altıncı kısmına dair kaleme alınmış 13 varaklık (55b-67b) mensûr bir tercümesidir. Bu eserden sadece Selami Şimşek 2007 yılında kaleme aldığı "Girit'te Tarikatler ve Tekkeler" isimli makalesinde ismen bahsetmiştir (Şimşek 2007: 12). Elimizdeki bilgilere ve yapmış olduğumuz katalog taramalarına göre *el-Ezhârü'l-Akdesiyye fi'l-Ulûmi'l-Îlâhiye* isimli eserin edebiyatımızda başka bir tercümesi tespit edilememiştir. Aşağıda yer alan kısımda tercümesi yapılan eserin müellifi hakkında elde ettiğimiz bilgiler verilmiştir.

2. Müellif: Muhammed el-Ömerî (ö. h. 1215/m. 1800)

Arap âlim, fâzıl, şâir ve edibi Muhammed el-Ömerî (ö. h. 1215/m. 1800)'nin hayatı hakkında Arapça biyografik kaynaklarda sınırlı bilgi mevcuttur. Bu kaynaklara göre Musullu olan Muhammed el-Ömerî'nin tam künyesi "*Şeyh Muhammed bin Ahmed bin Ali el-Ömerî el-Mavsîlî*"dir. Müellifin çalışmaya konu edilen ve Ahmed Meâbî tarafından tercümesi yapılmış olan *El-Ezhârü'l-Akdesiyye fi-Ulûmi'l-Îlâhiyye* isimli eseri tasavvufî mensûr bir risâledir. Eser Süleymaniye Kütüphanesi, Bağdatlı Vehbî, 00268/297.08 numarada 75-85 varaklar arasında yer almaktadır. Ayrıca *Kuvvetü'l-Âşîkîn, Tuhfetü's-Safâ fî-Mükâtebeti Ehli'l-Vefâ, Ezhârü'l-Müminîn min-Kelâmi Seyyidi'l-Murselîn, Enîsü's-Sâhih ve'l-Celîsü's-Sâlih ve Dîvânu Şi'r-i Kebîr* isimli tasavvufî eserleri de bulunmaktadır (Emîn 1971: 53; Kehhâle 1993: 85; Zîrekli 2002: 16). Ahmed Meâbî Efendi ise tercümede eserin müellifinden âriflerin kutbu, evliyânın önderi, şeyhim, azizim Muhammed el-Ömerî ifadeleriyle bahsetmektedir [13b].

Nüsha Tavsifi

Çalışmamızın konusu olan *Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye* adlı risalenin sonunda Ahmed Meâbî Efendi tarafından, Hicrî 1202 senesinde, Mekke-i Mükerrerme'de, Bâb-ı Cedîd'de ve Süleymânî mahallesinde yazıldığı ifade edilmekle birlikte yazmanın unvan [1a] sayfasında “sene 1205” (m. 1790) tarihi yer almaktadır [13b]. Bilinen tek nüshası Süleymâniye Kütüphanesi Giresun Yazmaları, nr. 3629'da yer alan eserin konusu kelâm olarak kaydedilmiştir. Nüshanın kâğıdı beyaz, filigranlı ve 210x145-165x95 mm ebatlarındadır. Sırtı ve kenarları meşin, ebrû kâğıt kaplı ve mıklepli bir cilt içindedir. 19 satırlık sayfalardan oluşan ve tâlik hattıyla harekesiz olarak kaleme alınmış bu nüshanın mürekkep rengi siyah olup sayfalarda takip kelimesi yer almaktadır. Metin içerisinde yer alan beyitler ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Çeviriyazıya Aktarımda Dikkat Edilen Hususlar

Metnin yazımında “Times Turkish Transcription” fontu; genel olarak İsmail Ünver'in “*Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler*” (Ünver, 1993: 51-89 tarih: sf) adlı makalesindeki ilmî çevriyazı teklifleri benimsenmiştir. Elimizdeki nüshada geçen Arapça kısımlar transkribe edildikten sonra dipnota tercüme verilerle tespit edilen asıl kaynakları verilmiştir. Kaynakları tespit edilemeyenlerin ise sadece tercüme verilmekle yetinilmiştir. Metinde geçen özel isimlerin ilk harfleri büyük yazılmakla birlikte transkripsiyonlu metinde TDK tarafından belirlenen noktalama hususiyetlerine uyulmuştur. Yazma metinde düzlük yuvarlık açısından tutarsızlık görülen bildirme, ilgi hâli ve geçmiş zaman sıfat-fiil ekleri metnin tamamında “-dur/-dür”, “-uñ/-üñ”, “-duk/-dük” şeklinde yuvarlak ünlüler kullanılarak transkribe edilmiştir. Bunun yanı sıra belirtme hâli eki yazılmamış olan kelimelere bu ekler köşeli parantezle eklenmiştir.

3. *Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye'nin Muhtevâsı*

Ahmed Meâbî Efendi, *Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye'nin* sebep-i telif kısmında eserin tamamını tercüme etmeye vakti olmadığından, kitabın Arapça olması ve bu sebeple de herkesin ondan istifade edememesinden dolayı içerisinde beğendiğini ifade ettiği on altıncı kısım h. 1202 senesinin Cemâziye'l-Evvel ayının onuncu gününde (15 Ocak 1791) 13 varaktan müteşekkil bir risale olarak Türkçeye tercüme ettiğini ifade etmiştir [13b].

Tasavvufî mahiyetteki bu eserin altıncı kısmında rûh ve beden ilişkisi sembolik anlatımla ele alınmaktadır. İnsanın yaratılışı, iyi-kötü hasletlerin kişileştirilmek suretiyle savaşları âyet ve hadîslerden deliller sunularak tasavvufî çerçevede ele alınmıştır. Dîvân Edebiyatı'nda daha önce bu tür beden unsurlarının rûh unsurlarıyla birlikte kişileştirilerek ele alındığı eserlerin yazıldığı görülmektedir. Örneğin Yunus Emre (ö. 720/1320 [?])'nin *Risaletü'n-Nushiyye*sinde “akıl, nefis, kanâat, kibir, gazab, alçaklık, buhûl” gibi vasıf ve

huylar kişileştirilmiş ve akıl ile nefis askerlerinin vücûd şehrindeki savaşı ele alınmıştır (Tatçı, 1991). Fuzûlî (ö. 963/1556)'nin *Sihhat ü Maraz* adlı tasavvufî mahiyetteki eserinde rûh ve beden ilişkisi sembolik olarak anlatılır. Kahramanları hüsn, aşk, rûh, kan, safra, balgam, sevdâ, mizaç, sıhhat, dimağ, maraz ve perhiz olan eserde dervişin, sülûkta ilerleyerek fenâfillâha erişebilmesi için neler yapması gerektiği işlenmektedir (Karahan 1996: 254). Fuzûlî'nin rûh ve beden sembolizasyonunu işlediği *Sihhat ü Maraz*, bu tarzdaki eserlerin en önemlilerinden biridir, denilebilir. Rûh ve beden ilişkisinin sembolik unsurlarla kişileştirilerek ele alındığı eserlerden bir diğeri de Hüsn ü Dil adlı mesnevîlerdir. Klasik Türk Edebiyatı içerisinde Fettâhî (ö. 852/1448 [?]), Lami'î (ö. 938/1532), Âhî (ö. 923/1517), Muhyî-i Gülşenî (ö. 1017/1608'den sonra) gibi şâirler tarafından kaleme alınan Hüsn ü Dil mesnevîlerinde kişileştirilmiş unsurlar ve sembolik kavramlar arasındaki çatışmaya şahit olunmaktadır. Tıpkı *Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye*'de olduğu gibi Muhyî'nin *Hüsn ü Dil* adlı eserinde bir tarafta, Aşk, Hüsn, Mihr, Vefâ, Tebessüm gibi karakterlerle; diğer taraftaysa Akl, Dil, Nefs, Vesvâs gibi karakterlerle karşılaşırız. *Hüsn ü Dil*'deki anlatıma göre ilk sıradakiler olumlu, ikinci sıradakiler olumsuz karakterlerdir. Bir yandan Akl, Nefs, Vehm diğer yandan Hüsn, Aşk, Mihr gibi karakterler beden şehrinin ele geçirmeye çalışırlar. Sonunda Hüsn ve Aşk, Dil'in (gönlün) ve Beden şehrinin hâkimi olurlar. Eserin sonunda, metin boyunca cereyan eden tüm olayların aslında Muhyî'nin sülûk esnasında yaşadığı iç çatışmaların bir hikâyesi olduğu anlaşılır (Açıl 2014: 155). Klâsik Türk Edebiyatı çerçevesinde kaleme alınmış benzer örnekleri artırmak mümkündür.

Tercümede Arapça-Farsça kelimelere ve terkiplere oldukça fazla yer verildiği görülür. Ayrıca metnin geneline yayılmış olmamakla birlikte secîli bir üslup görülmektedir. Buna göre eserde sade sayılamayacak bir nesir üslubu kullanıldığını söyleyebiliriz. Buna sebep olarak da eserin asıl dilinin Arapça olmasının tercümenin dilini ağırlaştırdığı düşünülebilir.

Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye'de sırasıyla yaratılış, anâsır-ı erbaa ve ahlât-ı erbaanın yaratılması, insan ve uzuvlarının yaratılması, kendini ve Allâh'ı bilmek ve bunun imkânı, Allâh'ın varlığının delillendirilmesi konuları ele alındıktan sonra beden ve rûhla ilgili unsurların mücadelelerinin temsili hikâye içerisinde tasavvufî unsurlara karşılık gelecek şekilde kurgulandığı bir hikâye anlatılmıştır. Bu hikâyede genel anlamda arka planda sâlikin tarikat içerisinde yaşamış olduğu seyrüsülûk süreci işlenmektedir.

3.1. Yaratılış

Metinde tasavvufî kozmogoni hakkında açıklamada bulunulmuştur. Buna göre henüz yeryüzü, gökyüzü, zaman ve on sekiz bin âlem yaratılmamışken Allâhu teâlâ, Muhammed Mustafa hazretlerinin sevgisi sebebiyle onu zâtına habîb seçerek mukaddes rûhlarını yaratmıştır. Metinde bu düşünce “*Allâhu*

teâlânın ilk yarattığı şey benim rûhumdur.” (Herevî 2001: 270) ve “*Allâhu teâlânın ilk yarattığı şey benim nûrumdur.*”¹ hadisleri ile desteklenmektedir. Daha sonra Hz. Muhammed’in mübârek rûhlarından varlık âlemi, Arş ve Kürsî, Levh ve Kalem, semâlar ve yerler, cennet ve cehennem yaratılır. Ayrıca Allâhu teâlânın, Peygamberimizin rûhunu yaratması, Peygamberimizin rûhundan rûhlar âlemini ve diğer âlemleri yaratması; âfâk âleminden de insanın cismini yaratıp rûh-ı lâhûtiyyeyi o cisme yerleştirmesi ve onunla hayat vermesi ancak kendi birliğine ve rabbâniyetine delil olması içindir, denilmiştir. Bununla birlikte yaratılışın ele alındığı bu kısımda konuyla alakalı olarak nakledilen önemli bir hadîs de “*Ben gizli bir hazîne idim, bilinmeklik istedim.*”² dir.

3.2. Anâsır-ı Erbaa ve Ahlât-ı Erbaanın Yaratılması

Klasik felsefede insan ve âlemin temeli “anâsır-ı erbaa” denilen toprak, hava, su ve âteşten oluşmaktadır. Bu yönüyle âlemin ve âdemin yaratılışının asıl maddesi bu dört unsurdur. “İslâm kaynaklarında anâsır-ı erbaa yerine ustukussât-ı erbaa, erkân-ı erbaa, tabâi‘-i erbaa, mevâdd-ı erbaa, ümmehât-ı erbaa, ümmehât-ı süfliyye, usûl, mebâdî ve kavâbis gibi daha başka terimler de kullanılmıştır.” (Karlığa 1991: 149). Metinde dört unsurun yaratılışının açıklandığı görülür. Buna göre Hz. Peygamber’in mübarek rûhlarından varlık âleminin yaratılmasından sonra unsurlar âlemi ve tabiat yaratılmıştır. Daha sonra Allâh, ateşi yaratıp kendi azametini; havayı yaratıp kendi varlığına; suyu yaratıp kendi ilmine; toprağı yaratıp kendi kudretine mazhar kılmıştır. Âteşten harâreti (sıcaklık), havadan rutûbeti (nem), sudan bürûdeti (soğukluk); topraktan yubûseti (kuruluk) yaratmıştır. Anâsır-ı erbaadan sonra, Orta Çağ tıp anlayışında kabul gören, ahlât-ı erbaaya dair izahta bulunulur. Bu kavram; kan, balgam, kara safra ve sarı safra gibi insan bedenindeki dört sıvıyı ifade eder. Bedeni dolaşan kan akıcı ve sıcak, beyinde saklanan balgam akıcı ve soğuk, dalak ve midede bulunan kara safra (sevdâ) kuru ve soğuk, karaciğerde saklanan sarı safra ise kuru ve sıcak idi. Vücûda alınan besinler bu dört maddeye dönüşürdü ki eskilerin inancına göre ilkbahar kanı, yaz safrayı, sonbahar sevdâyı, kış da balgamı harekete geçirirdi. Hastalık ve sağlık bunlar arasındaki denge veya dengesizliğe bağlı olduğu gibi mizaçlar da bunların oranına bağlı idi. Ateş ile harâreti bir araya getirip, bu ikisinden safrayı meydana getirmiştir. Hava ile rutûbeti bir araya getirip, bu ikisinden kanı; su ile bürûdeti (soğukluğu) bir araya getirip, bu ikisinden balgamı meydana getirmiştir. Sonra toprak ile yubûseti (kuruluk) bir araya getirip bu ikisinden sevdâ meydana gelmiştir. Bundan sonra varlıkların özü olan dört unsur

¹ Allâh, önce benim nurumu yarattı. Aclûnî, bu sözü, hadîs bilgini Abdurrezzâk’ın Hz. Câbir b. Abdullah’tan rivayet ettiğini söylüyor. Bu zât, Hz. Peygamber’e: “Ey Allâh’ın Elçisi, bana ilk yaratılan şeyi bildir.” diye sormuş ve ondan bu cevâbı almıştır. Yusuf Kardavî, bu hadîsin asılsız olduğunu iddia etmiştir (Yılmaz 2013: 147).

² “Küntü kenzen mahfiyyen... ibaresiyle edebiyatımızda yer edinmiş olan (Ben bilinmeyen bir hazine idim, bilinmeyi diledim, yaratıkları, bilinmek için yarattım.) meâlindeki bu söz hakkında, hadîs bilginleri şu görüştedirler: İbn Teymiye Peygamberimizin sözü değildir/ sahih veya zayıf bir dayanağı yoktur, demektedir (Yılmaz 2013: 162).

ile sekiz tabiattan insanın hamuru meydana gelmiştir. Ondan sonra insanın hamuru ile dokuz tabiat ve dört unsurdan insanın vücûdu en güzel sûrette yaratılıp İlâhî rûhtan bu vücûda rûh üflenmiştir.

3.3. İnsan ve Uzuvarının Yaratılması

İnsanın vücûduna, rûh üflenmesinden sonra İlâhî rûh, insan vücûduna hâkim kılıp ona bütün varlık âlemlerinin bir benzeri ilave edilerek buna da “Kibriyâ” âlemi ismi verilmiş ve “Âfâk” âlemi (dış dünya ve madde âlemi) de “Safrâ” âlemi diye isimlendirilmiştir. İnsan vücûdunun özü olan kalbi, “Arş” menziline, rûh-ı hayvâniyyesi de “Kürsi” menziline koyulmuştur. Alnı “Levh-i Mahfûz” menziline konularak hayrın ve şerrin tamamını Allâhu teâlâ ezeli kalemi ile ona yazarak bütün fiillerini ve sözlerini kader menziline koymuştur, denilerek kaderin yazılması açıklanmıştır. İnsanın doğru olan itikâdına karşılık cennetleri, Rıdvân’ı, melekleri, gılmanı, kasırları, cennet lezzetlerini ve hazîneleri; bozuk ve kötü itikâdına karşılık yedi cehennem zincirlerini, zakkûm ve Şeytânları koymuştur. Ayrıca on iki burcun her biri şu insan uzuvlarıyla eşleştirilmiştir: Başını koç, yüzünü boğa, boynunu ikizler, omzunu yengeç, göğsünü aslan, karnını başak, göbeğini terazi, öd yerini akrep ve bundan aşağısında kolu ve dizlerini oğlak, bacaklarını kova, ayaklarını balık burcu menziline koymuş ve yedi asıl uzvu yedi büyük yıldız menziline koymuştur. Vücuttaki üç yüz altmış altı eklem üç yüz altmış altı gün menzindedir ve bir seneye karşılık gelir. Üzüntülü geçen günleri bulutlu günler ve karanlık geceler; mutlu geçen günleri güneşli günler ve aydınlık geceler menziline koymuştur. İnsanın çocukluğunu bahar mevsimi, gençliğini yaz mevsimi, olgunluk çağını sonbahar ve ihtiyarlığını ise kış mevsimi menziline koymuştur. Bu dört mevsimin seyri dört ana unsura taksim edip yedi büyük yıldız üzere sâbitlenerek gözyaşını yağmurlar, ölümünü uyku menziline koymuştur. Bu düşünce de “*Uyku ölümün kardeşidir.*”³ hadîsiyle desteklenmiştir. Bununla birlikte insanın ağzını Cebrail, kulağını Mikail, burnunu İsrail ve gözünü Azrail yerine; rûhunu âlem-i lâhût ve kalbini âlem-i ceberût, aklını âlem-i melekût ve nefsinin âlem-i nâsût yerine koymuştur. Özetle insan on sekiz bin âleme ve içinde olanların tamamına şâmil kılındığı ve Âdem’e isimlerin öğretildiği ifade edilmiştir.

3.4. Kendini ve Allâh’ı Bilmek ve Bunun İmkânı

Tasavvufta sıkça zikredilen, insanın kendi nefsinin bilmek sûretiyle Allâhu teâlânın zâtını bilmesi metinde tartışılmıştır. Buna göre Allâh, Hz. Peygamber’e zâtını mükerrem kılıp insanın sırrını ise kendisinden gizleyip “*İnsan benim sırrımdır, ben de onun sırrıyım.*” (Muhyiddîn bin Arabî 1971: 25) buyurarak kendisinden başkasına insanın sırrını bildirmemiştir. Bununla birlikte insanın

³ Bu hadîsi, hadîs bilginleri Bezzâr, Tâberanî ve Beyhakî, sahih bir isnatla Hz. Câbir’den rivayet etmişlerdir. Hz. Peygamber’e, “Cennet halkı uyur mu?” diye sorulmuş, o, “Uyku, ölümün kardeşidir, cennet halkı ölmezler ve uyumazlar” cevabını vermiştir (Yılmaz 2013: 570).

zâtını bilmeyi imkânsız, kendi zâtının bilinmesini daha da imkânsız kılmıştır. Ayrıca Allâhu teâlânın kendi zâtının bilinmesinden akıllar perişan olacağı için zâtına giden yolun da kapanacağı ifade edilir. Bununla birlikte bilmek isteyen de reddolunacağı ve Hakk'ı bilmekten âciz kalacağı ifade edilir. Hadîs-i şerîfte de “*Allâh'ım, senin zâtını hakkıyla bilmekten âciziz*” (Yılmaz 2013: 474) buyurulmuştur. Yine Resûlullâh'ın ilk halîfesi Hz. Ebubekir de “*Allâh'ı hakkıyla bilemeyeceğimizin idrâki onu anlamanın ta kendisidir.*” (Muhyiddîn bin Arabî 1971: 147) buyurarak bu konudaki aciziyetini bildirmiştir. Yani Allâhu teâlâ akıl, fikir, zihin ve ferâset ile bilinmekten ve anlaşılmaktan münezzehtir. Buradan hareketle insanın Hakk'ı bilmekteki aciziyeti gibi kendi zâtını da bilmekte böyle âciz olduğu anlaşılır. Çünkü “*Kim kendi zâtını bilirse Rabbini bilmiş olur.*” (Sâgânî h. 1405: 35) hadîsine göre, her kim kendi nefsini bilirse Rabb'ini de bilir ve Hak bilinir ise kendi zâtını da bilmiş olur, denilmiştir. Lakin bu paradoksa göre birinin bilinmesi ile diğersinin de malûm olması gerekir ve o sebeple Hakk'ın zâtını bilmek mümkün olmadığına göre insanın kendi zâtını bilmesi de mümkün değildir. Öte yandan Allâhu teâlânın zâtını bilmeye, Allâh'a nispetle yoktan yaratılmış olan, ezeli olmayan ve sonradan var olan şeyler güç yetiremez. Ayrıca insan kendine kendinden daha yakın olan nefsinin nasıl ve ne şekilde olduğuna dair aciziyet gösterirken, zayıf, kusurlu ve âciz kulluk ile keyfiyetten ve mekândan münezzehtir olan Rabbini bilmek imkânsızın da imkânsızdır. Onun eşi olmak şöyle dursun benzeri dahi yoktur, denilmiştir. Buradan anlaşılan şudur: Kendi nefsinin Rabb'inin sıfatlarına olan zıtlık ile bilmişsin. Zîrâ kendi kulluğunu bilen kimse Rabb'ini ihsân ve vefâsı ile bilir. Kendi âciz ve zayıf olduğunu bilen kimse Rabb'inin kuvvet ve kudretini de bilir. Artık kendi âcizliğini ve yokluğunu bilip, Hak teâlânın varlığını, kudret ve kuvvetini bilmek isteyen kimse basîret gözünü açıp, itikâdındaki bozuklukları giderip doğru bir anlayış ile düşünürse Hak yolunda birçok sır ona zâhir ve keşf olunur, denilmiştir.

3.5. Allâh'ın Varlığının Delillendirilmesi

Metinde yaratılışa dair izahattan sonra Allâhu teâlânın varlığının ispatına dair açıklamalarda bulunmaktadır. Bu izahat ilk olarak “*Kesin olarak inananlara, yeryüzünde ve kendi içinizde Allâh'ın varlığına nice deliller vardır; görmez misiniz?*” (Zâriyât/51: 21) âyet-i kerîmesiyle desteklenmiştir. Bunun yanı sıra delillerin on şekilde olduğu belirtilmiştir. Birinci delile göre rûhlar âleminin bir idrâk ve hareket ettiriciye muhtaç olduğu gibi varlıklar âleminin de bir idrâk ve hareket ettiriciye muhtaç olduğu ve bunun da beden kendisinin değil rûhun olduğu gibi bu âlemin idrâk ve hareket ettiricisinin de kendi zâtıyla var olan Allâh'ın olduğu ifade edilmiştir. İkinci delile göre rûhlar âleminin idrâk ve hareket ettiricisi bir olduğu gibi varlık âleminin de idrâk ve hareket ettiricisinin bir ve tek olduğu ifade edilmiştir. Bu düşünceye metinde “*Eğer yerde ve gökte Allâh'tan başka ilâhlar olsaydı, kesinlikle ikisinin de düzeni bozulurdu.*” (Enbiyâ/21: 22) âyet-i kerîmesi delil gösterilmiştir. Üçüncü delile göre beden

ancak rûhun isteğiyle hareketlenip rûhun isteği olmadan hareketlenmediği gibi varlık âlemi de her olmuştaki ve olacakta gerek hayır ve gerek şer kendi kendisine hareketlenemez. Ancak irâde ve kudret sâhibinin irâde, takdîr ve kazâsıyla olur, denilmiştir. Dördüncü delil şudur: Beden ve bedeninin içindeki ve dışındaki organlar ancak idrâk ettirici olan rûhun ilmi vâsıtası ve işâreti ile olur. Bedenin hareketinden bir hareket veya bir sükûnetin rûhun bilgisi dışında olması mümkün olmadığı gibi varlık âleminde de meydana gelen her şey ilim sâhibi olan Hak teâlânın ilmi vâsıtasıyla olur. Onun ilminin dışında hiçbir hareket meydana gelmez, gelmesi de mümkün değildir. Yine metinde bu açıklama “*Ne göklerde ve ne de yerde zerre ağırlığında bir şey bile O’ndan gizli kalmaz.*” (Sebe/34: 3) âyet-i kerîmesiyle desteklenmiştir. Beşinci delil olarak bedene damar, kan, sinir, kemik, et ve cesedin bütün diğer parçalarından rûhun daha yakın olduğu gibi rûhlar âleminde de bedene rûhtan daha yakın bir şey olmadığı gibi varlık âleminde dahi ezelde tasarladığı her şeyi ortaya çıkaracak sebepleri yaratan, gerekli tedbirleri alıp dilediği gibi düzenleyen ve yöneten Allâhu teâlânın bütün varlıklara her şeyden daha yakın olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte ondan daha yakın bir şey olmadığı gibi ondan uzak hiçbir şeyin de olması mümkün değildir. Mesâfeden münezzehten olan Allâhu teâlânın her şeye daha yakın olması da varlık âlemindeki gibi mesâfenin yakın olması ile ilgili değildir, denilmiştir. Altıncı delil ise şudur: Henüz beden yaratılmamışken yokluktan varlığa çıkıp rûh da bedene üflendikten bir müddet sonra beden fâni ve aslında yok olduğu gibi yine yok olup, rûhun da aslında var olduğu gibi beden yok olduktan sonra da mevcut olup aslına dönmesi gibi varlık âleminde varlık âlemi yok iken varlık âleminin yaratıcısının da mevcut olduğu bilinir, denilmiştir. Rûhlar âlemi ve varlık âlemi fâni olduğundan sonsuz hayat sâhibi olan âlemlerin yaratıcısının mevcut ve bâkî; yokluktan, değişiklikten ve değişmekten uzak ve münezzehten olduğu ifade edilir. Yedinci delil: Rûhun beden içinde var olduğu lâkin varlığının ne şekilde olduğu malûm olmayıp ne renkte ve ne sûrette olduğu bilinmeyip her şekil, renk ve sûretten uzak olduğu anlaşılınca varlık âleminde de bir yaratıcının var olduğu; şekilden, renkten, sûretten ve her oluştan münezzehten ve mukaddes olduğu bilinir. Sekizinci delil: rûhun beden içerisinde var olması sâbit olup beden içerisinde bir yerde husûsî mekânı olmadığından varlık âleminde dahi Allâhu teâlânın var olması sâbit ve mekândan münezzehtir. Rûhun bütün bedende mevcut olması sâbit olduğu gibi bütün âlemlerin ezeli ve ebedi yaratıcısı dahi mekândan münezzehten olduğu hâlde her mekânda mevcut olup ondan uzak bir şey yoktur ve bütün varlıkları kuşatmıştır. Dokuzuncu delil: Rûh, bedende var olup, beden de onunla ayakta durduğu ve bunun nasıl olduğu aklın idrâkından ve hissinden uzak olmasından dolayı varlık âleminde olan yaratıcının da akıl ile idrâkten ve hissedilmekten münezzehten olduğu anlaşılır. Nitekim rûhlar âlemindeki rûh da bu oluşumlardan münezzehtir. Onuncu delile göre rûhun bedendeki varlığı sâbit olup göz ile görülemediği, bir sûret ile şekillendirmenin mümkün olmadığı gibi Allâhu teâlâ da aydınlık ve karanlık ve sair vehmî hayaller

ile hayal edilmekten münezzeh ve uzak olup fikir ile hayal edilemeyecek şekilde mukaddestir. O herhangi bir şeye teşbih edilemez, denilerek “*Hiçbir şey onun gibi olmadı, O hakkıyla işiten ve bilendir.*” (Şûrâ/42: 11) âyet-i kerîmesi buna delil gösterilmiştir.

3.6. Beden ve Rûhun Hikâyesi

Alegori ve sembolizm en kısa söyleyişle, bir şeyin bir başka şeyi temsil etmesi üzerine kurgulanır. Bunun yanı sıra alegoride “düz anlam”, “manevî-ahlâkî anlam” ve “teolojik anlam” olmak üzere en az üç anlam tabakasının olması gerekmektedir (Belge 2009: 125-126). Bu yönüyle tasavvufî metinler alegori ve sembolizm için oldukça uygun metinlerdir. Metinde yer alan unsurlar incelendiğinde fantastik gibi algılanabilecek unsurlar aslında tasavvufî bir unsura karşılık gelecek şekilde kullanılmıştır. Metinde farklı teşbih ve temsillerle yapılan tasavvufî ve felsefî olay örgüsü ve kişileştirmelerin yer aldığı hikâye şöyledir:

Âlemlerin ve bütün varlıkların yaratıcısı olan Allâh, insanı yaratmayı istediğinde onu “kün” emriyle meydana getirmiş ve bedenini büyük bir şehir sûretinde, kendi kudret ve yüceliğine delâlet edecek şekilde binâ eylemiştir. Onun ortasında büyük bir saray inşâ edip ismine de Kalp, Beytullâh ve Arşullâh der. Bu büyük şehrin dört tarafını helâk edici tehlikelerle çevirip bu şehrin kurtuluşunu ve bozulup harap olmasını ortasındaki saraya bağlamıştır. Her kim bu sarayı imar eder ve bakımını yaparsa diğer etrafında olan azâ ve organlar da düzgün olur ve sâlih amellerle güzel kılınır. Her kim o sarayı kötü ahlâk ve nefsânî zulmetler ile donatırsa diğer azâlar da kötü ameller ile nitelenir, denilmiştir. Daha sonra o sarayın içine bir taht-ı Süleymânî koyup üzerine adına îmân denilen bir pâdişâh tayin edilip tâc velâyet olup diğer azâ ve organlar kalp sarayında olan bu pâdişâhın hizmetine tayîn edilir. İlk olarak organlardan dil, tercümanlık hizmetine memûr kılınp yetmiş iki lisânı söylemeye; gözler, âlemi seyredip şekilleri ve renkleri görmeye; kulaklar, câsusluğa ve bütün sesleri işitmeye; ayaklar, yol yürüme hizmetine ve yakın ve uzak mesâfeye götürmeye; eller, işleme hizmetine memûr edilir. Bunların dışında azâların yaptıkları bütün hizmetleri, sadâkatleri, pâdişâhın emrine bağlılıkları ve men ettiği şeylerden kaçınmaları için ve meclis içerisinde olanların şâhitlikleri dinlenmeyip dışarıdan bunların bağlılıklarına ve kaçınmalarına şâhitlik etmeleri için Kirâmen-Kâtibîn ve Hafaza melekleri memûr kılınmıştır. O sarayın içerisinde olan İmân ismindeki pâdişâha tayin edilen vezîr Akıl’dır. Pâdişâhın danışmanı Ferâset, rehberi Hidâyet’tir. Hidâyet hangi tarafı gösterirse ona uyulmalıdır. Atı Sıdk, elbisesi temkin, teşrifatçısı ilm, kapıcısı mâsivâllâhtan kaçınmak, cellâdı hak sözdür, bâtil onunla ortadan kaldırılır. Yazıcısı dâimâ Hak ile olmak, zindânı Allâh korkusudur. Nefs-i Emmâre bu zindanda hapsedilmelidir. Meydanı ümit meydanıdır. Kandil ve meşalesi hikmettir. Arkadaşı fikir, sırdaşı zikir, haznedârı îmân-ı hakîki, hazînesi de kanâattır, denilmiştir. Bu lazım olan şeyleri vezîr olan

Akıl pâdişâh olan İmân'a hazır eyler. Pâdişâhın, adına Nefs-i Emmâre dedikleri bir düşmânı vardır ve dört taraftan gelip memleketi kuşatır. Dünyâ dedikleri gaddâr dahi imdâdına gelir. Bir taraftan Hevâ ortaya çıkıp emrinde olan askerlerini Nefs-i Emmâre ile gaddar Dünyâ'ya yardıma gönderir. Sonra Şeytân da yetişip dört tarafta olan vezîrlere emirler gönderir. Bu dört düşman hep beraber dört taraftan hile ile memleketin üzerine hücum ve pâdişâhımızın tahtını ele geçirmeye kast eylerler. Vezîr, hemen Allâh'ın velî kulu, âlemlerin pâdişâhı yücelik ve azamet ile doğruluk atına binerek sol tarafına Allâh Korkusu, sağ tarafına Ümit'i alıp korku ile ümit arasında düşmana karşı hücum ve önüne Tevekkül'ü rehber edinip ve halefinden yardım talep edip, yer ve göğe arz olunup, üzerine almaya gücünün yetmeyeceği “*Sana kulluk ederiz.*” (Fatiha/1: 5) emânetini boynuna asar. “*Ümit kesmeyiniz.*” (Zümer/39: 53) müjdesiyle “*Ancak senden yardım dileriz.*” (Fatiha/1: 5) yularını muvaffakiyet eli ile tutup Nefs-i Emmâre düşmanına karşı hücum eder. Nefsle cihat etmek için tasavvuf yoluna girip bu yolda gayret eder. Bu savaşta pâdişâh, alçak olan dünyâ içinde zehirli bir vapur ile bir nehirde imtihan edip emrine bağlı olup olmadıklarının denemek isteyeceğini her kim bu alçak dünyâda pâdişâhın günlük kuvvetine kanâat etmeyip gaflet harâreti ile o su ve zehir ile dolu dünyâ nehrine uğrar ve tarîkatın zorluklarının çokluğundan nehre eriştiğinde kana kana o zehirli sudan içerse, o kimse benden değildir. Her kim o nehre geldiğinde kana kana içmeyip, geçerken acele ile bir iki yudum içerse o kimse bendendir. Benim azîzim, yoldaşım odur, ifadeleriyle uyarıda bulunur. Dalâlet ve sapıklık ehli olanlar o su ve zehir dolu olan nehre geldiklerinde hemen eğilip kana kana içmeye başlarlar. O anda kendilerine bir rahatlık gelip rahatlamak isterler ve çok su ve zehir içmekten karınları şişip vücutları zayıf düşer. Artık aslâ düşmanın karşısına çıkmaya mecalleri kalmayıp mecbûrî olarak nefis ile cihâd yolundan ayrılıp, helâk edici düşmanı gördüklerinde bugün düşmân ile savaşa bizim takatimiz yoktur deyip yüz çevirirler. İmtihânı geçenler ve hidâyet sahibi olanlar ise o zehir dolu nehre geldiklerinde hemen pâdişâhın emri üzere iki avucu ile su içerek geçip düşmanın karşısına çıktıklarında, o takatimiz yoktur diyenler “*Bizim askerimiz ne kadar az da olsa ve düşmân askeri ne kadar çok da olsa Hakk'ın yardım ve inâyeti bizimle olup Allâh'ın izniyle bizler gâlip oluruz.*” (Bakara/2: 249) ifadesiyle gayrete gelerek Mecmau'l-Bahreyn yani iki deniz bir araya gelip acı su ile tatlı su birbirine kavuşur. Hakîkî İmân ile Şeklî İmân arasında Nefs ile Rûh askerleri karşı karşıya gelip biri birlerine meydan okuyarak hamle eder. Nefs-i Emmâre düşmanı tarafından Hırs isimli meşhûr bir kötü ahlâk meydana gelir. Karşısına güzel ahlâk askerlerinden Tevekkül isimli pehlivân çıkar. Büyük bir cenk ederler. Tevekkül, Hırsı vurup helâk eder. Sonra Dünyâ meydana girer. Karşısına güzel ahlâk askerlerinden Vera meydana çıkar ve dünyâyı vurup helâk eder. Sonra kötü ahlâk askerlerinden Kibir meydana girer. Karşısına güzel ahlâk askerlerinden Tevâzu meydana çıkar ve Kibr'i âleme rezil eder. Sonra Dünyâ askerlerinden Riyâ meydana girer. Karşısına güzel ahlâk askerlerinden İhlâs meydana çıkar ve

Riyâ'yı helâk eder. Sonra kötü ahlâk askerlerinden Davâ meydana gelir. Karşısına güzel ahlâk askerlerinden Takvâ meydana girer ve Davâ'yı yerle bir eder. Sonra kötü ahlâk askerlerinden vezîr Hevâ meydana girer. Karşısına güzel ahlâk askerlerinden Allâh korkusu meydana girer ve Hevâ'yı perişân eder. Sonra İblis meydana girer. Karşısına güzel ahlâk askerlerinden Zikrullâh isimli pehlivân meydana çıkar ve Şeytân onu görünce yenemeyeceğini anlayıp kaçmaya karar verir. Artık bütün kötü ahlâk askerlerini bir korku alır ve tamamı Allâh'ın izni ile kahrolurlar. Şeytân kaçarak diğer taraftan yine asker toplar ve erkenden ana şehir üzerine yürür. Vezîre haber ulaşınca acele ile pâdişâha “İşte düşmanların en büyüğü olan kovulmuş Şeytân birçok asker ile üzerine geliyor. Ey pâdişâh çok dikkatli olmalı ve memleketi korumalısın! Zira o melûnun senin tahtında çok fazla gözü vardır. Şimdi buraya kadar gelip sarayın içine gireceğinde şüphe yoktur.” der. Pâdişâh bu haberi dinledikten sonra bütün halkına seslenir. Has nedîmleri olan Zihin, Fikir, Ferâset ve İdrâki toplayıp bunlarla istişâre eder. Onlardan bu cihâda karşı en güzel tedbiri sorar. Onlar da cevap vererek: “Ey pâdişâh! Bizler şöyle münâsip gördük ki Belde-i Tayyibe'mizin etrafına Vera'dan bir hendek çekelim ve hendek içine gözyaşı akıtalım.” derler. Pâdişâh bu tedbiri beğenip vakit kaybetmeden Belde-i Tayyibe'nin dört tarafına Vera'dan bir hendek çekip içine gözyaşı akıtarak Belde-i Tayyibe'yi gereği gibi korumaya alırlar. Pâdişâh duâ ile meşgûl iken kötü ahlâk askerlerinden Hevâ memleketin sağ tarafından sızıp çadırları aşarak sancaklarını diker ve diplerine askerini yerleştirir. On güzîde pehlivânı hazır bulunur. Birincisi Beden, ikincisi Hile, üçüncüsü Zorbalık, dördüncüsü Kin, beşincisi Kendini Beğenme, altıncısı Haksızlık, yedincisi Karışıklık, sekizincisi Emirlere Muhâlefet, dokuzuncusu Sırta Karşı Vesvese, onuncusu Kibir'dir. Memleketin sol tarafından Nefs-i Emmâre hücum edip çadırlarını kurarak sancaklarını diker ve diplerine on güzîde pehlivânı yerleştirir: Birincisi Hırs, ikincisi Şehvet, üçüncüsü Aşırı Cimrilik, dördüncüsü Rağbet, beşincisi Katılık, altıncısı Eli Sıkı Olmak, yedincisi Emel, sekizincisi Tamah, dokuzuncusu Sapkınlık, onuncusu Tembellik. Belde-i Tayyibe'nin ön tarafından Dünyâ gelip çadırlarını kurarak sancaklarını diker ve o da on güzîde pehlivânını diplerine yerleştirir: Birincisi Riyâ, ikincisi Övünme, üçüncüsü Haksızlık, dördüncüsü Hevâ, beşincisi Haddi Aşma, altıncısı Yalancı Şâhitlik, yedincisi Yalan, sekizincisi Aldatma, dokuzuncusu Tuzak, onuncusu Oyun-Eğlence'dir. Memleketin arka tarafından İblis gelip o da çadırları kurarak sancaklarını diker. O da on güzîde pehlivânını meydana çıkarır. Birincisi Şüphe, ikincisi Emirlerin Aksini Yapmak, üçüncüsü Gaflet, dördüncüsü Küfür, beşincisi Bid'at, altıncısı Zulüm, yedincisi Hıyânet, sekizincisi Yardımı Terk Etme, dokuzuncusu Gizli Nefret, onuncusu Nifâk. Bu dört düşman dört taraftan sancaklarını dikip, kırk güzîde pehlivânları ile hep birlikte hücum ederler. Pâdişâh bu ahvâli görüp hayrette kalır. O anda Hak tarafından kendisine bir kuvvet ve ilhâm gelerek toparlanır. Vezîr, “Ey âlem-i kübrâ pâdişâhı! Bu Belde-i Tayyibe ancak sana emanet olunmuştur. Tahtından ayrılma. Tahtını koru.

Bizleri duâdan uzak tutma. İnşâllâh Hakk'ın yardım ve iyiliği bizimledir ve Allâh'ın yardımını bizedir. Hemen Allâh'tan yardım isteyeyim şimdi ben Allâh'a tevekkül edip ve senin desteğin ile bu Belde-i Tayyibe'nin sağ tarafından hevâya karşılık olurum” deyip hemen o anda alem ve sancak açar. Sancağı dinin on güzîde pehlivânı hazırlar. Birincisi İhlas, ikincisi Huşû, üçüncüsü Hudû, dördüncüsü Yakîn, beşincisi Marifet, altıncısı Hidâyet, yedincisi Vera, sekizincisi Teslim, dokuzuncusu İnkıyad, onuncusu Rıza ve ondan sonra Hilm'i çağırıp ona da alem ve sancak verip ve sancağın altına on seçkin pehlivânı hazır edip onların üzerine baş komutan tayin eder ve memleketin sol tarafına Nefs-i Emmâre'ye gönderir. O pehlivânların birincisi İlim, ikincisi Utanma, üçüncüsü Kanâat, dördüncüsü Şükür, beşincisi İcabet, altıncısı İffet, yedincisi Sabır, sekizincisi Nasihat, dokuzuncusu Uyanık Olma, onuncusu Çirkin İşlerden Uzak Durma ve ondan sonra pâdişâhın dostu olan Zikrullâh'ı çağırıp alem ve sancak verip ve on seçkin pehlivânı da onun sancağı altına gönderdi ve memleketin hilafında olan Şeytân tarafına gönderir. Birincisi Haya, ikincisi Muhabbet, üçüncüsü Cömertlik, dördüncüsü Tevekkül, beşincisi Hoş-Sohbet, altıncısı Cefayı Terk etmek, yedincisi Alçakgönüllülük, sekizincisi Vefâ, dokuzuncusu Tevbe, onuncusu Yiğitlik. Vezîr bunları bu tertip üzere hazırladıktan sonra Zikr'i baş komutan tayin edip Şeytânın tarafına gönderdi ve pâdişâha kapıcı olan Vera'ı çağırıp alem ve sancak verip ve ona da seçkin on pehlivân hazırladı ve memleketin ön tarafına, acımasız dünyâ tarafına gönderdi. Birincisi Haya, ikincisi Muhabbet, üçüncüsü Cömertlik, dördüncüsü Tevekkül, beşincisi Hoş-Sohbet, altıncısı Cefayı Terk etmek, yedincisi Alçakgönüllülük, sekizincisi Vefâ, dokuzuncusu Tövbe, onuncusu Yiğitlik. Vezîr bu tertip üzerine askeri kötü ahlâk üzerine gönderir. Pâdişâh da Belde-i Tayyibe'nin içinden cemaatine seslenip ve şiddetli darbe ile askere kötü ahlâk üzerine hücum ve saldırı için emir verir. İki taraftan asker hamle edip birbirlerine saldırdılar. Bunlar savaşırken Şeytân fırsat bulup Belde-i Tayyibe'ye girmek için vesvese manevralarını burca iter. O gün öyle büyük bir savaş olur ki İskender'in bile görmediği iki grup birbirlerine girerler. Bu şekilde akşam olur, iki tarafın askeri de geri çekilirler ve güzel ahlâk Askeri o gece sabahın ışığına değin Zikrullâh ve Tevbe istiğfâr meşalelerini yakıp her taraftan karakollar Allâh'ın ismini haykırırlar. Sabah olup tellallar “Haydin kurtuluşa” diye seslendiklerinde hemen o anda iki tarafta cenge başlar. Dört yandan dört düşman Belde-i Tayyibe'yi almaya niyetlenirler. Güzel ahlâk askeri de dört tarafı muhafaza eder ve bu şekilde kötü ahlâk, Belde-i Tayyibe'ye girmeye fırsat bulamaz. Pâdişâh da Allâhu teâlâya yalvarıp dua ederek yardım talep eder. Allâhu teâlâ kötü ahlâka korku verir ve kaçmaya başlarlar. Övülen asker de şimşek gibi yetişip bütün kötü askerleri tutup esir eyler ve Belde-i Tayyibe'nin sol tarafından Nefs-i Emmâre bir cenk ardına gizlenip firar eyler. Buna karşılık Nefs-i Emmâre yetişip hemen o anda büyük bir cenk ve şiddetli bir çarpışma olup bütün iyi ve kötü bu cenkte hazır olurlar. Vezîr gelip Nefs-i Emmâreyi tutup zindana atar. Şeytân, hevâ ve dünyâ, Belde-i Tayyibe'den

ümitlerini kesip vazgeçerler. Çünkü başta bozgunculuğun kaynağı olan Nefs-i Emmâre'ye yardıma gelir. Nefs-i Emmâre mağlup olup hezimete uğradığı için onlar da rahat kararını fîrar edeceği yük hayvanına yükleyip ve ondan bütün kötü ahlâk iyi ahlâkın kahrı altında olup Belde-i Tayyibe de nefsin karanlığından kurtulup rûhî nurlar ile aydınlandığı ifade edilmiştir.

Söz konusu tercüme eserin beden ve rûhun hikâyesine yer verilen kısmında alegorik anlatım unsurlarına yer verilmiştir. Alegori bir hikâyenin içinde en az iki anlam katmanı olacak şekilde kaleme alınan eserleri tavsif etmek için kullanılan bir terimdir. Osmanlı dönemi metinlerinde sıkça kullanılmış bir anlatı tarzı olmasına rağmen böyle bir terim kullanılmamıştır. Bununla birlikte Latince “alegori” kelimesinin Osmanlı dönemindeki karşılığı olarak “istiâre-i temsîliyye” en yakın kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Açıl 2013: 49). Bir hikâyenin alegorik sayılması için teşhis, tenâsüp, zamansal müphemiyet ve anlamsal katmanların yer alması gerekmektedir. Bu durumda *Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye*'de yer alan beden ve rûh arasında geçen sembolik hikâyenin alegorik anlatımla kaleme alındığı söylenebilir. Eserin Ahmed Meâbî tarafından beğenilmesi ve tercüme edilme ihtiyacının hâsıl olmasına en büyük etken, eserde yer alan bu tasavvufî hikâyedir. Buna göre metinde tercih edilen her isim tasavvufî bir unsura karşılık olarak düşünülmüştür. Temayı oluşturan alegorik anlatımın kullanıldığı hikâyede yer alan iki karşıt değere ait kişi ve kavramların sembolik görüntüsü gösterilmek istenirse şöyle bir tablo karşımıza çıkar:

Hikâyenin Şahıs Kadrosu ve Sembolik Karşılıkları

Olumlu Şahıslar	Dış Unsurlar	Olumsuz Şahıslar
Îmân: Pâdişâh	Beden: Ülke	Nefs-i emmâre
Vezîr: Akıl	Vera': Hende	Dünyâ
Kalp: Saray	Gözyaşı: Hendeğin içindeki su	Hevâ
Velâyet: Tâc	Zehir dolu nehir: Dünyâ	Şeytân
Nedîmler: Zihin, fikir, ferâset ve idrâk	Zindân: Allâh korkusu	
Rehber: Hidâyet / tevekkül	Yol: Cihat	
Danışman: Ferâset	Hazîne: Kanâat	
Elbise: Temkin	Meydan: Ümit	
Teşrifatçı: İlm		
Kapıcı: Mâsivâllâhtan kaçınmak		
Cellâd: Hak söz		
Yazıcı: Dâimâ Hak ile olmak		
Meşale: Hikmet		
Arkadaş: Fikir		
Sırdaş: Zikir		
Haznedâr: Îmân-ı hakîki		
At: Doğruluk		
	Güzel Ahlâk Askerleri	Kötü Ahlâk Askerleri
	Rûh, tevekkül, dünyâ tevâzu, ihlâs, takvâ, Allâh korkusu, zikrullâh, ihlas, huşû, hudu, yakîn, marifet, hidâyet, vera, teslim, inkiyad, rıza ve hilm	Nefs, hırs, vera', kibir, riyâ, davâ, hevâ, iblis, beden, hile, zorbalık, kin, kendini beğenme, haksızlık, karışıklık, emirlere muhâlefet,

	ilim, utanma, kanâat, şükür, icabet, iffet, sabır, nasihat, uyanık olma, çirkin işlerden uzak durma, haya, muhabbet, cömertlik, tevekkül, hoş-sohbet, cefayı terk etmek, alçakgönüllülük, vefâ, tevbe, yiğitlik haya, muhabbet, cömertlik, tevekkül, hoş-sohbet, cefayı terk etmek, alçakgönüllülük, vefâ, tövbe, yiğitlik.	sırta karşı vesvese, kibir hırs, şehvet, aşırı cimrilik, rağbet, katılık, eli sıkı olmak, emel, tamah, sapkınlık, tembellik riyâ, övünme, haksızlık, hevâ, haddi aşma, yalancı şahitlik, yalan, aldatma, tuzak, oyun-eğlence, şüphe, emirlerin aksini yapmak, gaflet, küfür, bid'at, zulüm, hıyânet, yardımı terk etme, gizli nefret, nifâk
Hizmetkârlar		
Dil, gözler, kulaklar, ayaklar, eller, kirâmen kâtibîn, hafaza melekleri		

3.7. Risâlenin Sonuç Bölümü

Nefs ile rûh arasındaki mücadelenin alegorik anlatımla kaleme alındığı hikâye ile anlatılmak istenen metnin son kısmında yine teşbih unsurları ve sembolik bir üslupla özetlenmiştir. Buna göre Belde-i Tayyibe olarak nitelenen beden içinde ve dışında bulunan uzuv ve organların tamamı insanın beden beldesinin tahtında oturan âlem-i kübrâ şâhının halkı ve hizmetçileridir. Hepsi onun emrine âmâde olup, emirlerini yerine getirmek ve men ettiklerinden kaçınmak zorundadırlar. Eğer göze bakmayı emreylese göz, hemen bakar. Eğer kulağa işitmeyi emreylese derhâl işitir ve haber verir. Eğer ele tutmayı emreylese derhâl tutar. Ayağa yürümeyi emreylese hemen yürür. Şâyet bunların aksini emrederse de aksini yaparlar, denilmiştir. Eğer insan beldesinin tahtına Nefs-i Emmâre oturur ve hâkim olur ise azâ ve organları zulüm, fesâd, muhâlefet ve inâtta kullanır. Göze, günah olan yere bakmayı, kulağa faydasız ve Allâh kelâmından uzak sözleri işitmeyi emreder. Ele faydasız şeyleri tutmayı, ayağa, günaha yürümeyi; bütün âzâ ve organları nefsin arzularına sevk edip Hak tarafına yönelmelerini men eder. Artık insan beldesine Nefs-i Emmâre hâkim ve galip olursa güzel ahlâklar mağlup ve mahkûm olur. Bu durumda azâ ve organların bütün hareket ve sükûnetleri nefsânî olup Hak tarafından olan şeyleri aslâ anlayıp idrâk edemezler. Nitekim Allâhu teâlâ *“Kalpleri olup da bunlarla anlamayan, gözleri olup da bunlarla görmeyen, kulakları olup da bunlarla işitmeyen birçoklarını cehennem için var ettik. İşte bunlar hayvânlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar. İşte bunlar gafillerin ta kendileridir.”* (A'râf/7: 179) buyurmuştur. Yani kalbi olduğu hâlde o kalp ile Hakk'ı işitip idrâk edemeyenler, hayvân misâlidir. Neticede onlar perişan olacaklardır, denilmiştir. Öte yandan eğer insan beldesinde güzel ahlâklar hâkim olur ise kulak hakkı işitir, göz, hakkı görür, el hak olan şeylere dokunur ve ayak hak yola yürür. Aynı şekilde diğer âzâ ve organlardan dâimâ hak olan fiiller meydana gelir. Hepsi *“Benimle görür, benimle işitir, benimle tutar ve benimle yürür”* (Müslim, Sahîh, VIII/13) sırrına mazhar olurlar. Kendisinden ince mânâlı sözler ve hikmet dolu hâller zâhir olur. Nitekim Allâh'ın Habîbî ve Resûl'ü *“İnsan vücûdunda bir et parçası vardır o*

düzelirse bütün vücut düzelir, o bozuk olduğunda bütün vücut ifsat olur. İyi bilin ki, işte o et parçası kalptir.” (Buhârî, İmân: 39) buyurmuştur. Hâsılı bir belde içinde iki hâkim olmaz ve olması da mümkün değildir. Şâyet güzel ahlâklar belde içine girip gâlip ve hâkim olursa, kötü ahlâklar mağlûp ve mahkûm olur, denilerek bu değişim ve dönüşüm örneklendirilir. Meselâ kibir tevâzuya, çokluk azlığa, varlık yokluğa ve mahviyyete, ebedîlik arzusunun fânî olma hâline dönüşmesi gibi her kötü sıfat, övülen iyi bir sığata dönüşür. Hakîkatte hakîr olan izzet mertebesindeki bir kötü ahlâk, hakîkatte yüce olan hakîr bir güzel ahlâka dönüşür. İnsan bahçesinin içerisinde melûn ağacın küfür olan dalları ve şirk olan fidanları kurur. Kötü ahlâk olan budakları çürür, öldürücü bir zehir olan meyveleri yok olup gider. Ondan sonra bahçenin içinde imân ağacı ki “*Kökü sağlam, dalları göğe yükselen bir ağaç*” (İbrahim/14: 24) biter. Ondan güzel kokulu tevhîd meydana gelir. Güzel ahlâklar çıkarak Her gün başka övülen güzel sıfatlar zuhûr eder. İnsan beldesi süslü ve mamûr olup, ilâhî nur ile aydınlanır ve ona Belde-i Tayyibe yani güzel ve temiz şehir denir. Nitekim Allâhu teâlâ şöyle buyurur: “*(Toprağı) iyi ve elverişli beldenin bitkisi, Rabbinin izniyle bol ve bereketli çıkar (Toprağı) kötü ve elverişsiz olandan ise, faydasız bitkiden başkası çıkmaz.*” (A'râf/7: 58) denilmiştir.

Sonuç

Bu eser Ahmed Meâbî Efendi'nin Muhammed el-Ömerî'nin Arapça olarak kaleme almış olduğu mensur tasavvufî risâlesinden beğenmiş olduğu bir kısmın tercümesinden oluşmaktadır. Eserde, tasavvufî unsurlar yoğun olarak teşbih sanatıyla ve sembolik bir üslupla ele alınmıştır. Anlatılanlar âyet ve hadîs iktibaslarıyla desteklenmiş ve bu unsurlar arasındaki ilişkinin genel anlamda insanı özelde ise hakikat yolcusu olan sâlikî nasıl etkilediği anlatılmıştır. Hz. Muhammed'in nûrunun ve rûhunun yaratılması, insan ve uzuvlarının yaratılması ve sembolik karşılıkları, âlemlerin yaratılması, anâsır-ı erbaa ve ahlât-ı erbaa, hakkında açıklamalar Eserin ilk kısmında yapılarak yaratılış konusu işlenmiştir. Devamında Allâh'ın varlığına dair delillerin sunulduğu ve Allâh'ı bilmenin ne derece mümkün Bundan sonra eserin ana kısmını oluşturan rûh, beden ve nefis arasındaki mücadelenin anlatıldığı sembolik hikâye kısmı yer almaktadır.

Burada Allâh'ın zâtının bilinmesinin insan aklıyla mümkün olmadığı, bilmek isteyen de reddolunacağı ve Hakk'ı bilmekten âciz kalacağı izah edilir. Öte yandan “*Kim kendi zâtını bilirse Rabbinin bilmiş olur.*” (Sâgânî h. 1405: 35) hadîsinde geçen insanın kendini bilmesi düşüncesine göre birinin bilinmesi diğerinin de bilinmesini gerektirdiğinden, Allâh'ın zâtının bilinmesi mümkün olmadığı için insanın kendi zâtını da bilemeyeceği ifade edilmiştir. Ayrıca ezeli ve ebedî olan Allâh'ın zâtını bilmeye, Allâh'a nispetle yoktan ve sonradan var edilmiş, ezeli olmayan şeylerin güç yetiremeyeceği belirtilmiştir.

Metinde yaratılışa dair izahattan sonra Allâh'ın varlığının ispatına dair açıklamada bulunulur. Buradaki delillendirmelere ilk olarak “*Kesin olarak inananlara, yeryüzünde ve kendi içinizde Allâh'ın varlığına nice deliller vardır; görmez misiniz?*” (Zâriyât/51: 21) âyeti nakledilerek başlanır. Devamında bu deliller on şekilde sıralanır. Birinci delile göre rûhlar âleminin bir idrâk ve hareket ettiriciye muhtaç olduğu gibi varlıklar âleminin de bir idrâk ve hareket ettiriciye muhtaç olduğu bu âlemin idrâk ve hareket ettiricisinin de kendi zâtıyla var olan Allâh'ın olduğu ifade edilmiştir. İkinci delile göre rûhlar âleminin idrâk ve hareket ettiricisinin bir olduğu gibi varlık âleminin de idrâk ve hareket ettiricisinin bir ve tek olduğu anlatılmıştır. Üçüncü delilde bedenın ancak rûhun isteğiyle hareketlenip rûhun isteği olmadan hareketlenemediği gibi varlık âleminin de kendi kendine harekete geçemeyeceği, sadece irâde ve kudret sâhibi olan Allâh'ın irâde, takdîr ve kazâsıyla bunun olacağı ifade edilmiştir. Dördüncü delile göre varlık âleminde meydana gelen her şeyin ilim sâhibi olan Hak teâlânın ilmi vâsıtasıyla olduğu dile getirilmiştir. Beşinci delilde Allâh'tan daha yakın bir şey olmadığı gibi O'ndan uzak hiçbir şeyin de olmadığı belirtilir. Öte yandan Allâh'ın mekândan münezzehten olmasının da insan anlayışının dışında bir mesafeden uzak olduğunu göstermektedir. Altıncı delilde rûhlar âlemi ve varlık âlemi fâni oldukları hâlde dâimâ hayat sâhibi olan Allâh'ın dâimâ bâkî olarak yokluktan, değişiklikten ve değişmekten uzak ve münezzehten olduğu ifade edilir. Yedinci delilde rûhun beden içinde var olduğu lâkin varlığının ne şekilde olduğunun bilinmediği gibi varlık âleminde de bir yaratıcının var olduğu; şekilden, renkten, sûretten ve her oluştan münezzehten olduğu bilinir, denilmiştir. Sekizinci delilde rûhun beden içerisinde var olması sâbit olup beden içerisinde bir yerde husûsî mekânı olmadığı gibi varlık âleminde de Allâh'ın sâbit ve mekândan münezzehten olduğu ve her mekânda mevcut olup ondan uzak bir şeyin olmadığı anlatılmıştır. Dokuzuncu delilde rûhun bedende var olup, bedenın de onunla ayakta durduğu ve bunun nasıl olduğunun aklın idrâkından ve hissinden uzak olması gibi varlık âleminde olan yaratıcının da akıl ile idrâk ve hissedilmesinin mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Bu delillendirmelerde Allâh ile varlık âlemi arasındaki ilişki rûh-beden örneğinde ele alınmıştır.

Bu hikâyede bedene ait unsurlar ile insana ait hasletler tasavvufî ve sembolik anlamlarda kullanılmıştır. Buna göre îmân: pâdişâh, akıl: vezîr, kalp: saray, velâyet: tâc, nedîmler: zihin, fikir, ferâset ve idrâk, rehber: hidâyet / tevekkül danışman: ferâset, elbise: temkin, teşrifatçı: ilm, kapıcı: mâsivâllâhtan kaçınmak, cellâd: hak söz, yazıcı: dâimâ hak ile olmak, meşale: hikmet, arkadaşı: fikir, sırdaş: zikir, haznedâr: îmân-ı hakîki, at: doğruluk, Hizmetkârlar: dil, gözler, kulaklar, ayaklar, eller, kirâmen kâtibîn, hafaza melekleri olarak sembolize edilmiştir. Mekân unsurlarına dair ise beden: ülke, vera': hendek, gözyaşı: hendeğin içindeki su, zehir dolu nehir: dünyâ, zindân: Allâh korkusu, yol: cihat, hazîne: kanâat, meydan: ümit olarak tasavvur edilmiştir. İnsana ait olumlu hasletler güzel ahlâk askerleri olarak sembolize edilmiştir. Bunlar rûh,

tevekkül, dünyâ tevâzu, ihlâs, takvâ, Allâh korkusu, zikrullâh, ihlas, huşû, hudu, yakîn, marifet, hidâyet, vera, teslim, inkiyad, rıza ve hilm ilim, utanma, kanâat, şükür, icabet, iffet, sabır, nasihat, uyanık olma, çirkin işlerden uzak durma, haya, muhabbet, cömertlik, tevekkül, hoş-sohbet, cefayı terk etmek, alçakgönüllülük, vefâ, tevbe, yiğitlik haya, muhabbet, cömertlik, tevekkül, hoş-sohbet, cefayı terk etmek, alçakgönüllülük, vefâ, tövbe ve yiğitliktir. İnsana ait kötü hasletler ise kötü ahlâk askerleri olarak sembolize edilmiştir. Bunlar nefis, hırs, vera', kibir, riyâ, davâ, hevâ, iblis, beden, hile, zorbalık, kin, kendini beğenme, haksızlık, karışıklık, emirlere muhâlefet, sırra karşı vesvese, kibir hırs, şehvet, aşırı cimrilik, rağbet, katılık, eli sıkı olmak, emel, tamah, sapkınlık, tembellik riyâ, övünme, haksızlık, hevâ, haddi aşma, yalancı şahitlik, yalan, aldatma, tuzak, oyun-eğlence, şüphe, emirlerin aksini yapmak, gaflet, küfür, bid'at, zulüm, hıyânet, yardımı terk etme, gizli nefret ve nifâktır. Görüldüğü üzere metnin bu bölümünde çift anlam katmanlı tasavvufî bir hikâye anlatılmıştır.

Eserin kendi içerisinde bir değerlendirilmeye tâbî tutulduğu son kısımda ise rûh ve bedenın nefsin arzu ve isteklerini yerine getirmesi ve getirmemesi durumunda ne tür sonuçların ortaya çıkacağı değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak Halvetiyye tarikatına mensup olan Ahmed el-Meâbî'nin *Dîvân*'ı, *Musaffâ* isimli mesnevîsi ve diğer mensur eserlerinin yanı sıra çalışmaya konu olan mensur tercümesi, tasavvufî konuları işlediği eserleridir. Bu yönüyle amacı tasavvuf erbâbının seyrüsülûk sürecini ve bu süreçte dikkat edilmesi gerekenleri sembolik bir üslupla ele alarak sâlike öğüt vermek olan *Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye* başlıklı tercüme eserin incelendiği ve transkripsiyonlu harf aktarımının yapıldığı bu çalışma ile Osmanlı tercüme geleneği içerisinde yer alan yeni bir eser ortaya çıkarılmış ve Ahmed Meâbî'nin tasavvufî görüşlerinin yanı sıra XIX. yüzyıl Osmanlı tasavvuf kültürünün anlaşılmasına katkı sunulmuştur.

TRANSKRİPSİYONLU METİN

Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye

Mü'ellifi

Şeyh Muhammed El-'Ömerî El-Mavşilî El-Kâdirî

Mütercimi

Ahmed El-Me'âbî El-Girîdî

Sene 1205 [1b]

Bismi'l-lâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm

Hamd ü şenâ minnet ü mecîd ol vâcibü'l-vücüd zevi'l-'atâ' ve'l-cüd
hazretlerine olsun ki işbu zemîn ü âsumân dühür u ezmân ma' düm iken şad hezâr

Küllîye

Cilt/Volume: 1 • Sayı/Issue: 1 • 2020

bā-hezār sāl ol nokṭa-i dā'iretü'l vücūd-ı Ḥabīb-i Ḥudā Resūl-i Kibriyā Muḥammed Muṣṭafā ṣallallāhu te'ālā 'aleyhi vesellem ḥazretlerine 'aşıq olup ve anuḡ muḥabbetine binā'en on sekiz biḡ 'ālem ma'dūm iken anı zātına ḥabīb idinüp ve rūḡ-ı muḡaddeslerin ḥalk eyledi. Nitekim buyurur: *Evvelu mā ḥaleḡallāhu rūḡi*⁴ ve resūl idinüp nūr-ı şerifin ḥalk eyledi. Nitekim buyurur: *Evvelu mā ḥaleḡallāhu nūr*⁵ ve anuḡ 'aşkına *Küntü kenzen maḡfiyyen*⁶ sırrını *Fe-aḡbebtu*⁷ 'aşkıyla zuhūra getürüp ve 'ālem-i ervāḡ mücerrede-i 'ālem 'aynih⁸ getürdi. Ve nūr-ı şerifinden daḡı işbu 'ālem-i kevnî 'arş u kürsî, levḡ ü ḡalem, semāvāt u arzı, cennāt u caḡimi vücūda getürüp ve 'ālem-i 'anāşırî ve ṭabāyi' daḡı zuhūra geldi. Ve andan kendü ḡudretini izḡār itmek için 'unşūr-ı nārî ḡalk eyleyüp ve kendü 'azametine maḡzar ḡıldı ve andan hevā'iyeyi ḡalk eyleyüp kendü ḡayvānına maḡzar ḡıldı ve aldı. 'Unşūr-ı ābiyyeyi ḡalk idüp ve 'ilmine maḡzar ḡıldı. Ve ba' dehū 'unşūr-ı ḡākiyyeyi ḡalk idüp ve ḡudretine maḡzar ḡıldı. Ve andan işbu 'anāşır-ı erba'adan 'unşūr-ı nāriyyeden ṭab'-ı ḡarāreti zuhūra getürüp ve 'unşūr-ı hevā'iyeyden ṭab'-ı ruṭūbeti ḡalk eyledi. Ve 'unşūr-ı ābiyyeden ṭab'-ı bürüdeti zuhūra getürüp 'unşūr-ı ḡākiyyeden ṭab'-ı yübüseti ḡalk eyledi. Ve andan [2a] 'unşūr-ı nāriyye ile ṭab'-ı ḡarāreti cem' idüp ve bu ikisinden şaḡrāyi tevellüd eyledi ve 'unşūr-ı hevā'iyye ile ṭab'-ı ruṭūbeti cem' ve bu ikisinden dem tevellüd eyledi ve andan 'unşūr-ı mā'iyye ile ṭab'-ı bürüdet cem' idüp ve bu ikisinden balḡam tevellüd eyledi ve andan 'unşūr-ı ḡākiyye ile ṭab'-ı yübüseti cem' idüp ve ikisinden sevdā tevellüd eyledi ve ba' dehū ümmehāt olan 'anāşır-ı erba'a ile ṭabāyi'-i şemāndan zāt-ı insāniyyeyi zuhūra getürdi ve andan zāt-ı insāniyye ile ṭabāyi'-i tis'a ve 'anāşır-ı erba'adan ḡālīb-ı nāsūtiyyeyi aḡsen-i taḡvīm şüretinde ḡalk ve rūḡ-ı lāḡutiyye ile ḡā'im ve 'ālem-i ervāḡ-ı mücerrededen nefḡ-ı rūḡ idüp ve andan rūḡ-ı lāḡutiyyeyi cism-i nāsūtiyyeye ḡākim idüp 'ālem-i lāḡūt u ceberūta ve melekūta ve nāsūta nüṣḡa idüp ve nāmına 'ālem-i kübrā tesmiye idüp ve 'ālem-i āfāḡa daḡı 'ālem-i şaḡrā tesmiye eyledi ve andan şüret-i nāsūtiyyenüḡ lübbi olan ḡalb 'arş menziline idüp ve rūḡ-ı ḡayvāniyyesin daḡı kürsî menziline eyledi ve cebhesin levḡ-i maḡfūz menziline ḡoyup ḡayrı ve şerri bi'l-cümle anda ḡalem-i ezeli ile terḡim eyledi ve her ef'ālîni ḡazā ve aḡvālîni ḡader menziline ḡoyup ve 'aḡā'id-i ḡaḡkiyyesin cennāt u Rıḡvān u melā'ik ü ḡilmān ve ḡuşūr u lezā'iz ü civān menziline ḡoydu

⁴ Allāḡ, önce benim rūḡumu yarattı (El-Kārî 2001: 270).

⁵ Allāḡ, önce benim nurumu yarattı. Aclūnî, bu sözü, ḡadîs bilgini Abdurrezzāk'ın Hz. Cābir b. Abdullah'tan rivayet ettiḡini söylüyor. Bu zāt, Hz. Peyḡamber'e: "Ey Allāḡ'ın Elçisi, bana ilk yaratılan şeyi bildir." diye sormuş ve ondan bu cevābı almıştır. Yusuf Kardavî, bu ḡadîsin asılsız olduḡunu iddia etmiştir (Yılmaz 2013: 147).

⁶ "Küntü kenzen maḡfiyyen... ibaresiyle edebiyatımızda yer edinmiş olan (Ben bilinmeyen bir hazine idim, bilinmeyi diledim, yaratıkları, bilinmek için yarattım.) meâlindeki bu söz hakkında, ḡadîs bilginleri şu görüştendirler: İbn Teymiye Peyḡamberimizin sözü deḡildir/ saḡih veya zayıf bir dayanaḡı yoktur, diyor (Yılmaz 2013: 162).

⁷ "Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi [sevdim], bilinmem için halkı (yaratılmış bütün şeyleri) yarattım." ḡadîsinden iktibas edilmiştir.

⁸ Bire bir aynı ile.

ve 'akâ'id-i bâtıliyyesin seb' a nîrân-ı selâsil ve zaqqûm u şeyâtîn menziline koyup ve ezâfiri me' âdin ve iş'âr-ı nebâtât u 'izâmı cibâl-i râsiyât menziline koyup ve âfâkda olan on iki burcı enfüsde olan on iki [2b] delik menziline koyup başı hamel, vechi sevr, boynı cevzâ, omzı sereţân, şadr[1] esed, batın[1] sünbüle, göbeg[i] mîzân ve öd yeri akreb ve andan aşâğasın, qolı ve dizleri cedî ve bacakları delv ve ayakları hût burcı menziline koydu ve yedi endâmın kevâkib-i seb' a menziline koydu ve üç yüz altmış altı 'urûkların üç yüz altmış altı gün menziline koyup ve bir sâl eyledi ve eyyâm-ı gamuñ yevm-i gaym ve leyâlî-i muzlime ve eyyâm-ı şâduñ yevm-i şâfi ve leyâlî-i münîre menziline koydu. Tıflıyyetin mevsim-i bahâr ve şebâbetin mevsim-i şayf ve şebâbetin vaqt-i harîf ve pîrlik eyyâm-ı şitâ menziline koydu ve mevsim-i erba' a-ı mezkûrenün seyrinün 'anâşır-ı erba' a üzere münkasım eyleyüp ve kevâkib-i seb' a üzere ve karar eyledi ve gözyaşın bârân ve mevtin nevm menziline koydu. Nitekim buyurur: *E'n-nevmu ahû'l-mevt*⁹ ve ağzın Cebrâ'îl ve kulağın Mikâ'îl ve burnın İsrâfil ve gözün 'Azrâ'îl menziline koydu ve rûhın 'âlem-i lâhût ve qalbin 'âlem-i ceberût ve 'aqlın 'âlem-i melekût ve nefsin 'âlem-i nâsût menziline koydu ve'l-hâşıl on sekiz biñ 'avâlîme ve mâ-fihâya câmi' kıluç ve Âdem'e esmâyı ta'lim ve habîbine zâtını tekrîm eyledi ve sırr-ı insânı ancak kendüye mahrûm eyleyüp *el-insânı sırrı ve ene sırruhû*¹⁰ buyurdu ve kendüden gayrıya sırr-ı insânı bildürmedi. Nitekim buyurur: *İnnehû 'alimun bi-zâti's-sudûr*¹¹ ve zât-ı insânı bilinmede muhâl idüp kendü zâtın bilinmede muhâl-ender-muhâl eyledi. Nitekim o Habîb-i Yezdân [3a] ve mażhar-ı sırr-ı Qurân buyurdu ki *Men 'arefe nefsehû fekad 'arefe Rabbehû*¹² şol kimse ki kendü zâtını bildi taħkîkan ol kimse kendü zâtınun terbiyesine vâcib olan Rabb'isin bildi. İmdi ma' lûm ola ki Haq celle ve 'alânun künh-i zâtını idrîk olunmayup ve o lübbü'l-elbâbuñ dañı idrâkenden 'aqları çak u perîşân ve zâtına olan tarîk-i sed ve tâlib-i red olup ve Haqq'ı bilmede 'âciz olup ve bâ-ħuşuş mażhar-ı 'ilmü'l-evvelîn ve'l-âhîrîn olan Resûlü's-şâkaleyn ve İmâmu'l-kıbleteyn *Sübħâneke mâ 'arefnâke*¹³ buyurmuşlardur ve gine ol evvel-i halîfe-i Resûl Ebûbekr eş-Şiddîk 'ilminde izhâr-ı 'aciz eyleyüp buyurmuş ki: *El-'aczü 'an derki'l-idrâki idrâk*¹⁴ diyüp izhâr-ı 'aciz eylediler ve hâşâ ki Haq celle ve 'alâ hazretleri 'aql u zihn ü fikr ü ferâset

⁹ "Uyku, ölümün kardeşi (bir benzeri)dir." (Yılmaz 2013: 570).

¹⁰ İnsan benim sırrımdır. Bende insanın sırrıyım (Muhyiddîn bin Arabî 1971: 25).

¹¹ Şüphesiz Allâh, sinelerin özünü (kalplerde olanı) hakkıyla bilir (Mülk/67: 13; Fâtır, 35: 38).

¹² "Kendini bilen kuşkusuz Rabbini de bilir." Bu sözün, keşif yoluyla alınmış bir hadis olduğunu bazı sofular iddia etmişlerdir. Ünlü hadis bilginleri İbn Teymiye, Nevevî, Semanî ve İbn Garas, bu sözü uydurma hadisler arasında göstermişlerdir. Bunlardan özellikle Semanî, bu sözün, Yahya b. Mu'az-ı Râzî'nin sözü olduğunu söylemiştir. Nevevî ise, "Lafzı hadis değil ama anlamı sahihtir, demiştir. Bu söz şöyle açıklanmıştır. "Kendi bilgisizliğini bilen, Allâh'ın bilgisini, kendisinin ölümlü olduğunu bilen, Allâh'ın kalımlı olduğunu, kendisinin güçsüz olduğunu bilen, Allâh'ın gücünü anlamış olur (Yılmaz 2013: 491).

¹³ "Ey Allâh, seni şanına yakışır bir şekilde bilemedik." Bu sözün, hadis olduğu ve Hz. Muhammed'in masum bir istekle yüce Allâh'a yakardığı belirtilmiştir (Yılmaz 2013: 474).

¹⁴ "Allâh'ı hakkıyla bilemeyeceğimizin idrâki onu anlamanın ta kendisidir." (Muhyiddîn bin Arabî 1971: 147).

ile biline ve bunlar ile dađı bilinmeden münezzeħ ü müberrā olunmuřdur. Zīrā bunlar bi'l-cümle ‘aql u zihñ ü fikr ü ferāset nice edrīk eyleye? Pes imdi Hāķķ’ı bilmede izhār-ı ‘aciz eyledigün gibi kendü zātunı dađı bilmede böyle ‘āciz olmuřsun. Zīre Hāķķ’ı bilmek muħāl olduđu gibi kendü nefsin dađı bilmek öyle muħāl olmuřdur. Zīre ki *Men ‘arefe nefsehū feķad ‘arefe Rabbehū*¹⁵ mantūķından fehm olan budur ki řol kimse ki kendü nefsin bildi ol kimse Rabb’isin bildi. Eger Hāķ bilinür ise kendü zātın dađı bilinmek lāzım gelür ve eger kendü zātın bilinür ise Hāķ dađı bilinmek lāzım gelür. Öyle olsa birinün bilinmesi ile biri dađı ma‘lüm olmak lāzım gelür. İmdi Hāķķ’uñ zātı bilinmek muħāl olduđu gibi kendü zātınun bilinmesi dađı [3b] muħāl oldu ve senün zātun muħdeřiyet ile bilmemesine tākāt getürmeyüp ve saña senden yakīn olan nefsünı ne keyfiyyetde ve ne řüretde ve ne řekilde ve ne levnde ve ne mekānda olduđına izhār-ı ‘aciz eyleyen zayīf ü kāřir ü ‘āciz ‘ubūdiyyet ile bilā-keyf ve lā-eyn olan Rabb’ünı bilmek muħāl üzere muħāl olmuřdur. *Leyse ke-miřlihi řey’un ve hüve’s-semī‘ul-‘alīm*¹⁶ ve bu ĥadīs-i řerīfden fehm olan dađı řudur ki kendü nefsün Rabb’ün řifātından zıd ile bilmiřsün. Zīrā řol kimse ki kendü nefsin ‘ubūdiyyetin bildi, ol kimse Rabb’isin ‘atā ve vefā ile bildi ve řol kimse ki kendü nefsin *kemā-hiye*¹⁷ ‘āciz ü zayīf bildi ol kimse Hāķķ’uñ kemā-hüve kuvvet ü ĳudretin bildi. İmdi kendü nefsün maĥviyyetin ve ‘aczin bilüp Hāķ te‘ālānuñ varlıđın ve ĳudret ü kuvvetin bilmek murād iden sālīk gerekdür. Bařar-ı bařiret fetĥ idüp saķāmetinden emīn olmuř fehm-i řaĥīĥ ile iřbu ĥadīs-i řerīfün mefhüm u ma‘nāsın tefekkür eyle ki sülūkında nice esrār-ı küřüfāt zuhūr idüp Hāķ ve celle ve ‘alānuñ rüh-ı Aĥmed’i ĥalk ve rüh-ı Aĥmed’den ‘ālem-i ervāĥ-ı lāhūtiyyeyi izhār ve nūr-ı Muĥammed’ün ‘ālem-i āfāķı ĥalk ve āfāķdan cism-i nāsūtiyyeyi ĥalk idüp ve rüh-ı lāhūtiyyeyi cism içine vaż‘ ve anuñ ile ĥayāt virdüđi ancaķ kendi Vaĥdāniyyetine ve Rabbāniyyetine dālalet içündür. Nitekim buyurur: *Ve fi-enfüsiküm efelā tubřirün*¹⁸ İmdi rüh ile cesedden Hāķ te‘ālānuñ Rabbāniyyetine ve Vaĥdāniyyetine istidlāl ider. [4a] Delīli ĳat‘ ī on vechdür: Evvelkisi vech oldur ki iřbu ĳālīb *Ādemu lā-yüdebbiru řey’en muĥtāc*¹⁹dur ki bu ĳālīb taĥrīk ü tedbīr eyleye ki bu ĳālībuñ müdebbiri lā-büd kendü kendüye olmaz. Elbetde bir müdebbire ve muĥarrike muĥtācdur ki taĥrīk ü tedbīr eyleye. İmdi bu ĳālībuñ müdebbiri ve muĥarriki lā-büd rühdür. İmdi bařar-ı bařirete meftūĥ olanlara ma‘lüm ve ulu’l-elbāba mefhüm oldu ki ‘ālem-i enfüsün müdebbire ve muĥarrike muĥtāc olduđu gibi ‘ālem-i āfāt dađı lā-büd bir müdebbire ve muĥarrike muĥtācdur ki bu ‘ālemün müdebbiri ve muĥarriki kendü zātıyla ĳā’im olan Allāĥ’dur. İkinci vech oldur ki vaķtā ki bu ĳālībuñ müdebbiri ve muĥarriki lā-büd birdür ki rühdür ki ĳālībda andan ĳayrı bir müdebbir ü muĥarrik yokdur.

¹⁵ “Kendini bilen kuşkusuz Rabbini de bilir.” (Sāĳânī h. 1405: 35).

¹⁶ “O, ĥakkıyla iřitendir, ĥakkıyla görendir.” (Şūrā/42: 11).

¹⁷ Onun gibi, nitekim, olduğu gibi.

¹⁸ “Kesin olarak inananlara, yeryüzünde ve kendi içinizde Allāĥ’ın varlığına nice deliller vardır; görmez misiniz?” (Zāriyāt/51: 21).

¹⁹ İhtiyacı olduğu bir şeye tedbīr edemeyen kişi.

Ma' lûm oldu ki 'âlem-i enfüsün müdebbiri ve muharriki bir olduğu gibi 'âlem-i âfâkuñ dağı müdebbiri ve muharriki birdür ki tedbirinde ve takdirinde şeriki yokdur ve mülkinde dağı şeriki olmağ ebeden cā'iz degildür. Nitekim buyurur: *Lev kâne fihimā ālihetun illāllāhu le-fesedetā*²⁰ üçüncü vech oldur ki vaqtā ki işbu kâlib muharrik olmaz illā rūḥ irādesiyle taḥrîk olur. Ve rūḥ irādetinden ḥāric taḥrîki gibi 'âlem-i âfākata dağı her olmışda ve olacağda ḥayr ve gerek şer kendü kendüye ḥarekete gelüp taḥrîk olmaz illā irādet ü ḳudret şāhibinün irāde ve takdiri ile ve ḳazāsıyla olur. Dördüncü vech oldur ki işbu kâlib ve kâlib içinde ve ḥāricinde a' zānuñ ve luḥūm-ı a' zānuñ hîç birisi taḥrîk olmaz illā müdebbir olan rūḥuñ 'ilm-i lâḥiḳ olmasıyla ve iş'arıyla olur ki ḥarekāt-ı kâlibdan bir ḥareke ve bir sekene rūḥuñ [4b] 'ilminden ḥāric olması muḥāl olduğu gibi ma' lûm oldu ki 'âlem-i âfākda dağı bir şey'i olmaz illā 'ilm şāhibi olan Ḥaḳ te'ālānuñ 'ilm-i lâḥiḳ olmasıyla olur. Ve anuñ 'ilminden ḥāric bir işlenür bir ḥareke ve bir sekene olmaz. Ve olması dağı muḥāl. Nitekim buyurur: *Lā-ya'zubu anhu mişḳālu zerrātin fi'l-arḳı velā-fi's-semā'*²¹ beşinci vech oldur ki işbu kâliba aḳreb bir şey' yokdur illā rūḥ her cevārîḥ ü a' zānuñ ṭamar, ḳan, sinjir ve kemük ve laḥm ve cemī'-i eczā-yı cesedden rūḥ aḳreb olduğu gibi ma' lûm oldu ki 'âlem-i enfüsde dağı bedene rūḥdan aḳreb bir nesne olmaduğundan 'âlem-i âfākda dağı 'âlem-inün müdebbiri olan Ḥaḳ te'ālā her bir şey'den aḳreb ve anuñ gibi bir ḳarîb nesne olmayup ve anuñla bir şey' ba'îd olmaz. Ve her eşyā'ya dağı ḳarîb olması dağı bizüm gibi ḳurb-ı mesāfe ile olmayup ve Ḥaḳ te'ālā ḳurb-ı mesāfeden münezzeḥ ü müberrādur. Altıncı vech oldur ki vaqtā ki işbu cesed olmazdan muḳaddem rūḥ mevcūd ve işbu cesed 'anāşır-ı erba'adan binā olup ve 'ademden vücūda gelüp rūḥ dağı gelüp ve cesed içine girüp ve bir müddetden sonra cesed fānī ve aşlında ma' dūm olduğu gibi gine ma' dūm olup ve rūḥ aşlında mevcūd olduğu gibi *ba'de fenā'ü'l-cesed*²² mevcūd ve gine ol dağı aşlına rücū' olmasından ma' lûm oldu ki 'âlem-i âfākda dağı 'âlem-i âfāk ma' dūm iken 'âlem-i âfākuñ müdebbiri mevcūd ve 'âlem-i enfüs ve âfāk fānī olduklarından Ḥayyü'l-ebed olan Ḥallāḳ-ı 'âlem mevcūd ve dā'imu'l-bāḳī ve zevālden ve tebdîl ü tağyîrden berī ve münezzeḥdür. Yedinci vech oldur ki vaqtā ki işbu rūḥ cesed içinde var olup ve keyfiyyet [5a] ne vechle olduğu ma' lûm olmayup eşkâlden ne şekilde ve elvāndan ne levnde ve ne şüretde idüğün ma' lûm olmayup ve her şekil elvān u şüretten münezzeḥ olduğu ma' lûm oldu ki âfākda dağı bir müdebbir vardur ki şeklden ve levnden ve şüretten ve her vechle keyfiyyetden münezzeḥ ü muḳaddesdür. Sekizinci vech oldur ki vaqtā ki işbu rūḥ cesed içinde var olması şābit velākin derūn-ı bedende bir yerde mekân-ı maḥşūşası olmaduğundan ma' lûm oldu ki âfākda dağı Ḥaḳ te'ālānuñ mevcūd olması şābit ve mekândan münezzeḥ ve rūḥ cemī'-i ecsādda mevcūd olması şābit olduğu gibi âfākuñ dağı müdebbiri olan Ḥudā-yı lemyezel

²⁰ “Eğer yerde ve gökte Allāh'tan başka ilāhlar olsaydı, kesinlikle ikisinin de düzeni bozulurdu.” (Enbiyâ/21: 22).

²¹ “Ne göklerde ve ne de yerde zerre ağırlığında bir şey bile O'ndan gizli kalmaz.” (Sebe/34: 3).

²² Beden yok olduktan sonra.

her mekânda mekândan münezzeh olduğu hâlde mevcûd ve andan hâli bir şey³ ve cemî²-i eşyâya muhîf ve rûh kâlibda mekândan münezzeh olmadığı gibi her mekândan münezzeh ü muğaddesdür. Toğuzuncı vech oldur ki vaqtâ ki işbu kâlibda rûh var olup ve cesed dağı anuğla kâ'im olup ve anı ne vechle olduğın 'aql u idrâk ve his ü mes olmadan münezzeh olduğundan ma'lûm oldu ki 'âlem-i âfâkda olan Müdebbir ü Hâlık dağı 'aql ile idrâk ve his ile mağşûş ve el ile mes olmadan münezzehdür. 'Âlem-i enfüde rûhuğ münezzeh olduğu gibi onuncı vech oldur ki vaqtâ ki işbu kâlibda var olması şâbit ve cesedde mevcûd olup lâkin göz ile görünmeyüp ve şüretlerden bir şüret ile temşil ve bir şüret ile mütehayyel olduğundan ma'lûm oldu ki 'âlem-i âfâkda dağı Müdebbir vardır. Ve bu gözler görünmeden münezzeh ve şüretlerden bir şüret ile temşil ve nûr-ı zulmet ve sâ'ir [5b] hayâl-i evhâmât ile mütehayyel olmadan münezzeh ü müberrâ olup bu tağayyülât-ı fikrden muğaddesdür ve eşyâ'dan bir şey'e nisbî degildür. Nitekim buyurur: *Leyse ke-mişlihî şey'un ve hüve's-semî'ul-'alîm.*²³ Pes imdi ma'lûm ol[dı] ki Hâllâk-ı 'âlem ve mebd'e'l-eşyâ' olan fâ'il-i muğlak hâzretleri zamân-ı tekâddümde şüret-i âdemi binâ ve inşâ itmege kudreti ta'alluğ idüp ve "kün" kelimesiyle vücûda getürdi. Ve kâlib-ı âdemi bir şehr-i mu'azzam şüretinde binâ ve anı ancak kendü kudret ü 'azametine dâlelet ider binâ ile bünyâd idüp ve anuğ ortasında bir kaçır-ı 'âlî bünyâd idüp ve ismine kalb ve beytullâh ve 'arşullâh diyu tesmiye eyledi. Ve ol şehr-i mu'azzamuğ cevânib-i erba'asın eşrâk-ı mühlike ile muğâşara eyledi ve bu şehr bi'l-cümle şalâh u fesâdın ol kaçırdan idüp kaçankim ol kaçır ma'mûr u âbâd olur, sâ'ir etrâfda olan a'zâ ve cevâriğ dağı işlâh ve a'mâl-i haseneyle müsta'mel olunur. Ve kaçankim ol kaçır ahlâk-ı zemîme ile ve zulmet-i nefsanîyye ile muttaşifdur, sâ'ir a'zâ dağı a'mâl-i seyyi'e ile muttaşif olur. Ve andan ol kaçıruğ içine bir taht-ı Süleymânî vaz' idüp ve üzerine bir pâdişâh naşb idüp ve nâmına imân diyu tesmiye eyledi. Andan sâ'ir a'zâ ve cevâriği kaçır-ı kalbde olan pâdişâhuğ hizmetine ta'yîn eyledi. Ve cümle a'zâyâ her birine 'adâlet üzere hizmet gösterüp ve anlar dağı ulu'l-emrûğ emrinden hâric olmayup me'mûr oldukları hizmeti şadâkat u istikâmet üzere edâyâ 'ahd virdiler. Evvelâ a'zâdan lisânı tercümânlık hizmetine me'mûr idüp ve yetmiş iki lisânı andan söylemege me'mûr [6a] eyledi ve gözleri dağı 'âlemi seyrân idüp her ne güne eşkâl-i elvân olursa anları görmege me'mûr eyledi ve kulağları cäsüsluğa ta'yîn idüp her ne güne şavt u şadâ olursa istimâc itmesine me'mûr eyledi ve ayakları dağı yol yürimek hizmetine ta'yîn idüp ve qurb u ba'id mesâfeye varmağa me'mûr eyledi ve elleri dağı 'âmillik hizmetine ta'yîn idüp kaçankim pâdişâh bir fi'l itmege veyâ urmağa ve tutmağa murâd eylese anı ta'yîn idüp ve bu hizmete me'mûr eyledi ve bu a'zâ dağı me'mûr olindukları hizmete kemâ-hüve inkiyâd ve kemâl-i şadâkat üzere istikâmetlerine 'ahd eylediler. Andan hâricden iki melâ'ike dağı ta'yîn idüp ve bu a'zânüğ her vechile edâ-yı hizmetleri içün ve şadâkatleri içün ve her vechile pâdişâhuğ emrine inkiyâd ve nehyine ictinâb

²³ "O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir." (Şûrâ/42: 11).

itmeleri için ve dâhil-i meclisün şehâdeti istimâ' olunmayup hâricden bunların inkiyâdına ve ictinâbına şehâdetleri için Kirâmen Kâtibîn ve hıfz hizmetine me'mûr eyledi. Nitekim buyurur: *Mâ yelfîzu min-kaḫlin illâ ledeyhi raḫîbun 'atîd*²⁴ ve andan ol kaşruñ derûnında olan imân ismiyle müsemmâ olan pâdişâha bir vezîr naşb idüp ve 'aql ismiyle tesmiye eyledi. İmdi pâdişâha daḫı ol 'aql tesmiye olan vezîr eyitdi kim: “Ey pâdişâh! Lâ-büd saña lâzım u mühim olan oldur ki ibtidâ kendü nefşüne iktizâsı olan levâzımâtı hâzır idüp ve kendüñe ihtiyâr idesün. Pes pâdişâh eyitdi kim: “İmdi her kendü nefşüne iktizâ olan levâzımâtı hâzır eyle.” didi. Pes vezîr eyitdi kim: “Evvelâ kendü nefşüne ehemm ü lâzım olan başuña bir tâcdur. İmdi [6b] ol tâc tâc-ı velâyetdür. İmdi velâyeti başuñ üzere tâc idesün. Ve andan pâdişâhlara bir delîl daḫı elzemdür. İmdi senüñ delilüñ hidâyetdür. Hidâyet kañğı taraḫa ḫalâlet iderse sen daḫı anı istidlâl idesün. Ve andan saña bir at daḫı elzemdür. İmdi senüñ atuñ şıdḫdur. Her kaşan binmek murâd itseñ feres-i şıdḫa süvâr olasun. Ve andan saña bir ḫulle daḫı elzemdür. İmdi ḫil' atüñ libâs-ı temkîniyetdür ve andan saña bir ḫâcib daḫı elzemdür. Pes senüñ ḫâcibüñ 'ilmdür ve andan saña bir bevḫâb daḫı lâzımdur. İmdi senüñ bevḫâbuñ mâsivâllâhdan perhîz itmekdür. Ve andan saña bir cellâd daḫı elzemdür. İmdi senüñ cellâduñ kelâm-ı ḫaḫ'dur ki bâtıl anuñla kaḫ' olur. Ve andan saña bir kâtib daḫı elzemdür. Pes senüñ kâtibüñ murâḫabedür. Ve andan saña bir zindân daḫı elzemdür. Pes senüñ zindânuñ ḫavfdur kim 'adüvv-i emmâreyi ol zindânda ḫabs idesün. Ve saña bir meydân daḫı elzemdür. İmdi senüñ meydânuñ meydân-ı recâdur. Ve andan saña bir sirâc u meş'ale daḫı elzemdür. İmdi senüñ sirâcuñ ḫikmetdür. Ve andan saña bir nedîm daḫı lâzımdur. Pes nedîmüñ fikrdür. Ve saña bir enîs daḫı lâzımdur. Senüñ enîsüñ zıkrdür. Ve saña bir ḫazne-dâr daḫı lâzımdur. Senüñ ḫazne-dâruñ yaḫîndür. Ve andan lâ-büd saña bir ḫazîne daḫı lâzımdur. İmdi senüñ ḫazîneñ kañâ'atdür. Ve saña bir muşâḫib daḫı lâzımdur. Senüñ muşâḫibüñ ferâsetdür, diyüp ve bu rüsümâtı *kemâ-hüve de 'bü'l-mülük*²⁵ vezîr olan 'aql pâdişâh olan imâna müheyyâ eyledi. Ve andan eytdi kim: “Ey pâdişâh! İmdi ra'ıyyetüñ olan a'zâya bir kez raḫmet naḫarı ile naḫar buyurup ve anuñ [7a] ḫazâ'in-i ni'etin güşâd eyle ve cemî'-i re'âyâ beyninde 'adâlet üzere her birine '*alâ-merâtibihim*²⁶ taḫsîm eyle ve her birine rüsüm üzere taḫsîmin irsâl eyle. Pes vezîr bu cevâb-ı '*alâ-tarîḫi 'ş-şavâb*²⁷ ifâde itdükde pâdişâh eytdi kim: “Ey vezîr! İmdi sen benüm ra'ıyyetüm üzere naḫar eyle ve cemî'-i şekvâların ref' eyle ve 'alâ-merâtibihim rüsüm üzere her birinüñ ḫuvvet-i yevmiyesin irsâl eyle. Pes vezîr daḫı ellere tutmaḫ için emreyledi. Pes eller tutdı ve ol ḫuvveti aḫza koydı. Pes dendânlar daḫı anı öyidüp ve daḫıḫ eyleyüp ve 'amele gelmez kemük ve çekirdegi temyîz idüp ve gine

²⁴ “İnsan hiçbir söz söylemez ki onun yanında (yaptıklarını) gözetleyen (ve kaydeden) hazır bir melek bulunmasın.” (Kâf/50: 18).

²⁵ Padişahların âdeti olduğu şekilde.

²⁶ Rütbesine ve derecesine göre sırasıyla.

²⁷ Doğru yolda.

ellere irsāl ve taşra reddeyledi ve ağız yadı dağı ‘ aceleten ol dağıki yoğurup ve ma‘ cün idüp ve maḥbağ-ı mi‘ deye irsāl eyledi. Pes mi‘ de dağı anı taḥḥ idüp baḥna irsāl eyledi. Baḥn dağı ceşn-gırlık idüp taḥ‘ a muvāfık olanı ḥazmidüp ve muḥālifi girü kay eyledi ve ḫudret dağı ‘ adālet üzere her ‘ uzva taḥammüli miḫdārı taḫsım eyledi. Pes bu minvāl üzere ḥazā’in-i pādīşāhiden vezīr her a‘ zā-yı ra‘ iyyete ‘ adālet üzere ḫuvvet-i yevmiyesin edā ve her birine taḥammüli miḫdār-ı rüsüm u ḫānūn üzere in‘ām u iḥsānlar baḫş u ‘ aḫālar olup ve her a‘ zā ‘ ale’l-‘ uhūd ḫizmetlerinüñ edā ve tekmiḫ idüp a‘ zā dağı istirāḫāt ḡalebesinde iken nāḡāḫ vezīr olan pādīşāḫa eytdi kim: “Ey pādīşāḫ! İmdi sen bu re‘ āyā üzerine bunca in‘ām u iḥsān itmeden sebep vardur. İmdi ey pādīşāḫ! Bi’l-cümle leşkerüñ tül u ‘ arzına nidā eyle ki işbu sākīn oldıḡumuz memleket tebdīl ve pādīşāḫumuz taḫvīl olmadan ḡāfil olmayup [7b] ve birbirlerine muntazır olalar, didükde hemān emri pādīşāḫī ile münādī’ feyz nidā idüp: Ey ḡürüḫ-ı re‘ āyā! Āḡāḫ olun kim pādīşāḫumuz Ḥaḫ te‘ālānuñ ismine ḫasem idüp buyurdı ki her kim ki benüm tarīḫümden azup ve tarīḫ-i saḫīme sülük idüp tarīḫ-i müstaḫīmden ḫāric olur ki pādīşāḫuñ ‘ aḫıyyesi ve in‘ām u iḥsānına küfrān-ı ni‘me idüp ve ‘ aḫıyye-i pādīşāḫīyi ‘ aḫıyyeye şarf eyleser ol kimsenüñ niyeti fāsīd olmış olup beyni nāḫış olmış olup ve ol kimse şerrü’l-berıyye olmış olur. İmdi ey ra‘ iyyet āḡāḫ oluñ! Pādīşāḫumuzun bir düşmānı vardur ve adına nefsi emmāre dirler. Şimdiki ḫālede ḡelüp ve cevānib-i erba‘adan memleketimüzi muḥāşara eylemişdür ve “dünyā” didükleri ḡaddāre dağı imdādına ḡelüp bir ḫarafdan “hevā” dağı zūḫūr idüp ve taḫt-ı taşarrufında olan ‘ asākiri ve nefsi emmāre ile dünyā-yı ḡaddāreye imdāda irsāl eyledi ve andan Şeyḫān dağı irişüp ve cevānib-i erba‘ada olan vüzerāsına nāmeler irsāl idüp ve işbu ‘ adüvve-i erba‘a ḫaraf-ı erba‘adan ḡulüp ve bir uḡurdan memleketimüz üzerine ḫücüm ve pādīşāḫumuz taḫtına ‘ azm u ḫaşdeylediler. İmdi ey şubḫ u mesā! Ni‘am-ı pādīşāḫī ile mütena‘‘im olan re‘ āyā şimdiki ḫālede dinümüz uḡrına cān u baş fedā itmek gerekdür. İmdi ey Allāḫ’uñ düstları ḫāzır olmaḫ gereksüz. Zīrā ol dinümüz düşmānı irişdi, diyüp andan evvel Merd-i Ḥudā Şāḫ-ı ‘ Ālem-i Kübrā dağı ‘ azīmet ü şevket ile esb-i şıdḫa süvār olup ve şol ḫarafına zindān ḫavfi ve şaḡ ḫarafına meydān-ı recāyı alup *beyne’l-ḫavf ve’r-recā*²⁸ düşmāna ḫarşu ‘ azīmet ve öñince [8a] tevekküli reh-ber idüp ve ḫalefinden ilticā alup zemīn ü āsumāna ‘ arz olunup ve taḥammüline ḫudret olmayan *ıyyāke na‘budu*²⁹ emāneti boynına taḫmīl ve *lā-taḫnaḫū*³⁰ beşāretiyle *ıyyāke neşā‘in*³¹ zimāmını dest-i tevfiḫ ile temessük-i ‘ adüvve-i nefsi emmāreye ḫarşu ‘ azīmet eyledi. Çünki mücāhede-i nefsi için tarīḫate sülük u ‘ azīmet eyledi. Hemān münādī’ feyz nidā idüp eytdi kim: “Ey ra‘ iyyet-i şāḫ-ı ‘ ālem-i kübrā! Āḡāḫ oluñ ki pādīşāḫumuz olan ol merd-i Ḥudā, bā-emri-i şer‘ le düşmāna muḫābil olmazdan denī olan dünyā içinde vapūr-ı semm ile bir nehr-i cārī ile mübtelā eyleyüp ve

²⁸ Korku ve ümit arasında.

²⁹ “(Allāḫım!) Yalnız sana ibadet ederiz.” (Fatiḫa/1: 5).

³⁰ “Allāḫ’ın rahmetinden umut kesmeyin!” (Zümer/39: 53) āyetinden iktibas edilmiştir.

³¹ “Allāḫım!) Yalnız yalnız senden yardım dileriz.” (Fatiḫa/1: 5).

sizleri imtihân ve emrine inkiyâdınızı denemek ister. İmdi her kim ki bu denî dünyâda pâdişâhuñ kuvvet-i yevmiyesine kanâ' at itmeyüp harâret-i gafletinden ol âb u semm ile memlû olan dünyânun nehrine uğrayup ve tarîkatun keşret-i şu' übetinden ol nehre irişdükte kana kana ol şarâb-ı semmden nüş ider. Ol kimse benden degildür ve her kim ol nehre geldükde kana içmeyüp ve geçerken 'aceleten o vechile bir iki yudum içerse ol kimse bendendür ve benüm 'azîzüm refîküm oldur, diyu münâdî' feyz böyle nidâ eyledi. Pes ehl-i zarûret ve ehl-i dâlâlet olanlar ol âb u semm olan nehre geldükde hemân egilüp kana kana nüş itmege başladuğda hemân mirvaḥa-i râḥat irişüp bir miqdâr râḥat u ârâm kaydında olup ve ziyâde âb u semmden nüş itmesinden karnı şişüp vücûdına za' f ḥâşıl olup ve kaṭ'an 'adüvveye muḳâbil olmağa mecâlî olmayup bi'z-zarûrî tarîk-i cihâd-ı emmâreye müterâhî olup ve 'adüvve-i mühlikeyi müşâhede eyledüklerinde [8b] *Lâ-tâḳate lene'l-yevme*³² ya'nî bugün düşmân ile şavaşa bizüm tâḳatümüz yokdur, diyüp yüz çevirdiler ve ehl-i tevfiḳ ve şâhib-hidâyet olanlar o nehr-i pür semme geldikde hemân emr-i pâdişâhî üzere bir iki eli ayasıyla içüp ve geçüp düşmâna muḳâbil olduklarında ol tâḳatümüz yokdur, diyen kavme eytdiler ki: *Kem min-fi'etin ḳaliletin ḡalebet fi'eten keşîraten bi-iznillâh*³³ ya'nî bizüm 'askerümüz ne kadar daḡı az olursa ve düşmân 'askeri ne kadar çok olursa Ḥaḳḳ'ın nuşret ü 'avn ü 'inâyeti bizümle olup bi-iznillâh bizler ḡâlib oluruz, diyüp ve ḡayrete gelüp ve *mecma'u'l-baḡreyn*³⁴ ya'nî iki deñiz cem' olup milḡ-i ücâc ile 'azb ü furât kavuşduğı maḡall-i berzaḡda işbu iki nefis ile ruḡ 'askeri muḳâbil olup ve birbirlerine meydân okuyup ḡamle eylediler. Pes 'adüvve-i nefis-i emmâre tarafından ḡırs ismiyle müsemma olan bir meşḡur zemîme meydâna gelüp arldadı. Aḡlâḳ-ı ḡamîde 'askerinden tevekkül nâmiyla bir nâm-dâr pehlivân meydâna girüp ve ceng-i 'azîm eylediler. Aḡer tevekkül ḡırs urup ve helâk eyledi. Andan dünyâ meydâna girüp arldadı. ḡamîde 'askerinden verâ' meydâna girüp ve dünyâyâ muḳâbil gelüp aḡir urup dünyâyı helâk eyledi. Andan aḡlâḳ-ı zemîme 'askerinden kibr meydâna girüp arldadı. Aḡlâḳ-ı ḡamîde 'askerinden tevâzu' meydâna girüp ve kibri rüsvâ-yı 'âlem eyledi. Andan dünyâ 'askerinden riyâ meydâna aḡlâḳ-ı ḡamîde 'askerinden ihlâş meydâna girüp riyâyı helâk eyledi. Andan aḡlâḳ-ı zemîmeden da'vâ meydâna gelüp arldadı. Aḡlâḳ-ı ḡamîde 'askerinden taḳvâ [9a] meydâna girüp ve da'vâyı ḡacîl eyledi. Andan aḡlâḳ-ı zemîme 'askerinden vezîr Hevâ meydâna girüp arldadı. ḡamîde 'askerinden ḡavf meydâna girüp hevâyı târumâr kıldı. Andan İblîs-i pür telbîs meydâna girüp arldadı. ḡamîde 'askerinden zîkrullâh nâm pehlivân meydâna girüp ve Şeyṡân anı ḡörince tâḳat getüremeyüp ḡarâr-ı firâra tebdîl eyledi. Hemân aḡlâḳ-ı zemîme 'askerine ḡavf düşüp ve bi'l-cümle bi-

³² “Bugün bizim Câlût'a ve askerlerine karşı koyacak gücümüz yok, dediler.” (Bakara/2: 249) âyetinden iktibas edilmiştir.

³³ “Allâh'ın izniyle büyük bir topluluğa galip gelen nice küçük topluluklar vardır.” (Bakara/2: 249) âyetinden iktibas edilmiştir.

³⁴ İki denizin birleştiği yer (Kur'an'a göre Mûsâ ile Hızır'ın buluştuğu yerin adı).

iznillāh maḫhūr u münhezim oldılar. Bu taraftan Şeytān firār idüp ve gine ‘ asker cem‘ idüp ale’ş-şabāḥ belde-i tayyibe üzerine ‘azîmet eyledi. Pes vezîre haber olup ‘aceleten pâdişāha eytdi kim, işte ol ‘adüvve-i ekber olan Şeytānū’r-racîm üzerine ‘azîm ‘asker ile geliyor. İmdi ey pâdişāh! Ğāyet ile ḥazer itmek gereksin ve memleketi ḥıfzîtmek gereksin. Zîrā ol mel‘ünüñ senüñ taḥtuña ğāyet yavuz ḳaşdı vardır ve şimdi vâsıl olup ve bilā-şek derün-ı ḳaşra nâzil olsa gerekdür, diyü pâdişāh bu haberi istimā‘ eyledikde cümle cemā‘atine nidā idüp ve kendüye ḥās olan zihn ü fikr ü ferāset ü idrāk bunları cem‘ idüp müşāvere eyledi ve anlardan bu cihādun aḥsen-i tedbîrin taleb eyledi. Pes anlar daḫı cevāb eylediler ki ey pâdişāh! Bizler şöyle münāsib gördük ki belde-i tayyibenün eṭrāfına verā‘dan bir ḥendeḳ çekelüm ve ḥendeḳ içine gözyaşı aḳıdalum didikde, pâdişāh bu tedbîri aḥsen görüp hemān-dem belde-i tayyibenün cevānib-i erba‘asına verā‘dan ḥendeḳ çeküp ve içine gözyaşı aḳıdup belde-i tayyibeyi geregi gibi ihāt eylediler. Ol demde pâdişāh bir miḳdār [9b] istirāḥat bulup ve işbu beyātı inşā eyledi. Beyt:

Ḥendeḳ açdum dōrt taraftan ḳal‘ ayı ḳıldum metîn

Aḳıdup seyl-āb-ı eşküm ḳaşrını ḳıldum emîn

İ‘tisāmına Ḥudā’nuñ hem sığındum. Rûz u şeb

Sen i‘ānet hem medet ḳıl, dest-gîr ol yā Muîn!

diyüp ve münācāt-ı ilāhiyeye meşḡul iken nāḡāḥ memleketün saḡ tarafından aḥlāḳ-ı zemîme ‘askerinden hevā irişüp hemān-dem çādırların ḳurup ve sancaḡın ḡüşād idüp ve sancaḡı dibinde ‘askerin ḥāzır u müheyā eyleyüp ve on ḡüzide pehlivānları ḥāzır oldı. Evvelkisi “cesed” ikincisi “mekr” üçüncüsü “cebr” dōrdüncüsü “ḥıḳd” beşüncüsü “ucb” altıncüsü “ḡadr” yedüncüsü “ḡill” sekizüncüsü “muḥālefetü’l-evāmır” toḳuzüncüsü “vesvesetu fi’s-sır” onüncüsü “kibr” ve memleketün şol tarafından nefsi emmāre ḥücüm idüp ve çādırların ḳurup sancaḡların ḡüşād idüp ve sancaḡı dibinde on ḡüzide pehlivān ḥāzır ḳıldı. Evvelkisi “ḥırş” ikincisi “şehvet” üçüncüsü “şahḥ” dōrdüncüsü “raḡbet” beşüncüsü “ḳasāvet” altıncüsü “buḥl” yedüncüsü “emel” sekizüncüsü “ṭama‘” toḳuzüncüsü “zeyḡ” onüncüsü “kesl” ve belde-i tayyibenün emāmı tarafından dūnyā irişüp sāyebānın ḳurup sancaḡın ḡüşād idüp ve ol daḫı on ḡüzide pehlivān ḥāzır eyledi. Evvelkisi “riyā” ikincisi “tefāḥur” üçüncüsü “baṭar” dōrdüncüsü “hevā” beşüncüsü “tefrîṭ” altıncüsü “zūr” yedüncüsü “ḳizb” sekizüncüsü “ḡış” toḳuzüncüsü “ḥud‘a” onüncüsü “lu‘b” ve memleketin ḥalef tarafından İblis irişüp ol daḫı ḥıyemler ḳurup ve sancaḡ ḡüşād idüp [10a] ol daḫı on ḡüzide pehlivān meydāna ḥāzır eyledi. Evvelkisi “şek” ikincisi “ḥilāfü’l-evāmır” üçüncüsü “ḡaflet” dōrdüncüsü “küfr” beşüncüsü “bid‘at” altıncüsü “zūlm” yedüncüsü “ḥıyānet” sekizüncüsü “terk-i i‘āne” toḳuzüncüsü “buḡz” onüncüsü nifāḳ. Pes çünki bu ‘adüvve-i erba‘a cevānib-i erba‘adan sancaḡların ḡüşād idüp ve ḳırḳ ḡüzide pehlivānlar ile bir uğurdan

hücûm u guluv eylediler. Pâdişâh bu aḥvâl[i] görüp müteḥayyir kaldı ve ğâyet perişân olup işbu ebyâtı inşâ eyledi. Beyt:

Dört taraftan dört ‘adüv geldi irişdi nāgehān

İblīs ü dünyā hevā vü nefis elinden el-amān

Uğurdan çün irişdi cār ‘adüv kıldı gulüv

Her biri sancaḡ açup kıldı müheyyā pehlivān

Pes vezîr pâdişâhı bu ḥâlde müşâhede idüp ve fer ü mândeligin bildi. Vezîr ğayrete gelüp ol daḡı pâdişâha ḡıṭāben ‘alā-ṭarîḡi’t-tesellî işbu beyti inşâ eyledi:

Gel ümîdin kesme Ḥaḡḡ’dan isti‘ ānet ḡıl ṭaleb

Sen fer‘ itme ‘adüvvü münhezim eyler Çalab

diyüp ve bundan pâdişâh bir miḡdār tesellî-i ḡâṭır bulup cānib-i Ḥaḡḡ’a münācāta yüz ṭutup yā ğıyāse’l-müsteġîsin ve yā delîle’l-müteḥayyirin! diyüp hemān ol dem cānib-i Ḥaḡḡ’dan kendüye kuvvet ü ilhām olup ve kendüyi devşirüp hemān-dem vezîr eytdi ki: Ey pâdişâh-ı ‘ālem-i kübrā! Bu belde-i ṭayyibe ancaḡ saḡa tevfiḡ olmuşdur. Şaḡınup bu taḡtından ayrılmayup ve taḡtını ğâyet ḡıfḡ idesin ve bizleri du‘adan ferāmūş buyurmayasın. *İnşā‘ allāhü’l-müste‘ān*³⁵ Ḥaḡḡ’uḡ [10b] ‘avn u ‘ināyeti bizümlüdür ve nuşret bizümdür. Hemān cānib-i Ḥaḡḡ’dan nuşret ṭaleb idesin. Şimdi ben Ḥaḡḡ’a tevekkül olup ve senüḡ himmetüḡ ile belde-i ṭayyibenüḡ saġ tarafından hevāya muḡābil olurum, diyüp hemān-dem ‘ālem ü sancaḡ ḡüşād idüp ve ol daḡı sancaġı dibinde on ḡüzîde pehlivān ḡâzır u müheyyā eyledi. Evvelkisi “ihlāş” ikincisi “ḡuşū” üçüncüsü “ḡudū” ve dördüncüsü “yaḡīn” beşincüsü “ma‘rifet” altıncüsü “hidāyet” yedincüsü “vera” sekizincüsü “teslīm” ṭoḡuzuncüsü “inḡıyād” onıncüsü “rızā” ve andan der-‘aḡab ḡilmi oḡuyup aḡa daḡı ‘ālem ü sancaḡ virüp ve sancaḡ altına on ḡüzîde pehlivān müheyyā eyleyüp üzerlerine ser-‘ asker eyledi ve memleketin şol tarafına nefis-i emmāreye ḡavāle eyledi. Ol pehlivānlarınuḡ evvelkisi “ilm” ikincüsü “ġazz” üçüncüsü “kanā‘at” dördüncüsü “şükr” beşincüsü “icābet” altıncüsü “ta‘affüf” yedincüsü “şabr” sekizincüsü “naşīḡat” ṭoḡuzuncüsü “teyaḡḡuz” onıncüsü “ictināb-ı ḡabāyih” ve andan pâdişâhuḡ enîsi olan zıkrullāh oḡuyup ve aḡa daḡı ‘ālem ü sancaḡ virüp ve on ḡüzîde pehlivān anuḡ daḡı sancaġı taḡtına irsāl eyledi ve memleketüḡ ḡalefinde olan Şeyṭān tarafına ḡavāle eyledi. Evvelkisi “ḡayā” ikincüsü “muḡabbet” üçüncüsü “iṣār” dördüncüsü “tevekkül” beşincüsü “ḡüsn ü şoḡbet” altıncüsü “terk-i cenā” yedincüsü “tevāzu” sekizincüsü “vefā” ṭoḡuzuncüsü “inābet” onıncüsü “şecā‘at”. Bes vezîr bunları bu tertib üzre müheyyā ve zıkr-i ser-‘ asker eyleyüp taraf-ı Şeyṭān’a irsāl eyledi ve andan pâdişâha bevvāb olan [11a] vera‘ oḡuyup ve ‘ālem ü sancaḡ virüp ve aḡa daḡı on ḡüzîde pehlivān müheyyā eyleyüp memkeletüḡ emāmına dünyā-yı ḡaddāre tarafına ḡavāle eyledi. Evvelkisi “ḡayā”

³⁵ Kendisinden yardım istenen, Allāh nasip ederse.

ikincisi “muḥabbet” ve “üçüncüsü” “iṣār” dördüncüsü “tevekkül” beşincisi “ḥüsn-i şoḥbet” altıncısı “terk-i cefā” yedincisi “tevāzu” sekizincisi “vefā” tokuzuncu “inābet” onuncısı “şecā‘at” bes vezīr bu tertīb üzerine cevānib-i erba‘adan ‘askeri aḥlāk-ı zemīmeyi irsāl ü ḥavāle eyledikten sonra nidā idüp eyitdi kim: Her kim işbu ta‘yīn olunan ḥizmete kuşūr ider ise āgāh olsun ki anuḡ cezāsı ancak nidā diyüp kendüsü *İnnā Feteḥnā*³⁶ şüresin okuyup ve gülbank-ı Muḥammedi ile ṭaraf-ı ‘asker-i zemīmeye muḳābil geldi. Ol dem pādişāh-ı ‘ālem-i kübrā daḡı belde-i ṭayyibenüḡ kapusun bend idüp ve zīnet-i libāsından ‘üryān olup libās-ı cihādı giyüp zīnetden ‘üryān oldu. Çünkü aḥlāk-ı zemīme ordusu gelüp ve mecma‘u’l-baḥreynde ya‘nī iki deḡiz cem‘ olduğu maḡalde karār eyleyüp ve andan ilerü gelmege ṭākatları olmayup ve ne ideceklerin bilmediler. Bes pādişāh daḡı derün-ı belde-i ṭayyibden cemā‘atine nidā eyleyüp ve ḍarb-ı şedīd ile ‘askeri aḥlāk-ı zemīme üzerine hücum u ḡuluv ile emreyledi. Bes iki ṭarafdan ‘asker ḡamle idüp biri birine ḡuluv eylediler. Bunlar bu cenkde iken Şeyṭān ferşanet bulup belde-i ṭayyibe girmek için ve vesvās mancınıḡların burca itdi. Bes ol ḡün şöyle bir ‘azīm cenk oldu ki İskender-i Dārā görmemiş. İki fırḡa birbirine girdiler. Bes bu minvāl üzre çünkü aḡşam oldu. İki ‘asker birbirinden fāriḡ oldılar ve aḥlāk-ı [11b] ḡamīde ‘askeri ol gice tā-be-şabāḡ zīkrullāḡ ve istiḡfār meş‘alelerin yaḡup ve her ṭarafdan ḡaravullar nidā’-ı ism-i Celāl eylediler. Çünkü şabāḡ oldu münādīler çıkup ḡayye ‘ale’l-felāḡ³⁷ diyü nidā eylediklerinde hemān-dem iki ṭarafdan cenge başlandı. Bes cevānib-i erba‘adan ‘adüvv-i erba‘a belde-i ṭayyibe almaḡa ḡaşdeylediler. Aḥlāk-ı ḡamīde ‘askeri daḡı cevānib-i erba‘a muḡāfaza eyleyüp ve bir vechile aḥlāk-ı zemīme belde-i ṭayyibe fırşat bulmadılar. Bes pādişāh daḡı Ḥaḡ te‘ālā ḡazretlerine tazarru‘ u niyāz eyleyüp nuşret ṭaleb eyledi. Bes Ḥaḡ te‘ālā aḥlāk-ı zemīmeye bir ḡüne ḡavf virüp kaḡmaḡa başladılar. ‘Asker-i ḡamīde daḡı berḡ-i ḡāṭif gibi irişüp ve bi’l-cümle ‘asker-i zemīmeyi ṭutup esīr eyledi ve belde-i ṭayyibenüḡ şol ṭarafından nefsi-i emmāre firār idüp vaḡtine bir cenk ardında gizlenüp bes aḡa daḡı muḳābil olmaḡla irsāl olan nefsi-i emmāre irişüp hemān-dem ceng-i ‘azīm ve ḡiṭāl-i şedīd olup ve bi’l-cümle a‘lā ve ednā bu cenge ḡāzır oldılar. Bes vezīr irişüp nefsi-i emmāreyi ṭutup bend-i zindān eyledi. Çünkü nefsi-i emmāre bend-i zindān oldu, Şeyṭān u hevā ve dūnyā belde-i ṭayyibden ḡat‘-ı ümīd idüp ferāḡat eylediler. Zīre ibtidā menba‘-ı fesād olan nefsi-i emmāre idi. Vesā’iri nefsi-i emmāreye imdāda gelmişler idi. Çünkü nefsi-i emmāre maḡlūb u münhezim oldu. Anlar daḡı rāḡat-ı ḡarārı rāḡile-i firāra taḡmīl idüp ve andan bi’l-cümle aḥlāk-ı zemīme aḥlāk-ı ḡamīdenüḡ taḡt-ı ḡahrında olup ve belde-i ṭayyibe daḡı ḡulmet-i [12a] nefsanīden ḡalāş bulup ve ziyā’-ı rūḡāniyyet ile tenvīr oldu. İmdi ey sālik! Ṭarīḡ-i mücāhede-i nefsi-i emmāre *keşşerekümmullāhi ilā-yevmi’l-*

³⁶ Fetih suresinin başlangıç âyetleri olan “Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik.” (Fetih/48: 1) meâlindeki âyetlerden iktibas edilmiştir.

³⁷ Felâha gelin. Toplanın hayır ve nimetlere, ebedî selâmete... Allâh’ın huzuruna gel. Refah ve itminana mücib olacak namaza yetiş.

*kıyāme*³⁸ ma' lûm ol ki işbu belde-i tayyibenün dâhilinde ve hâricinde olan a' zâ ve cevârih bi'l-cümle belde-i insâniyyenün tahtında câlis olan şâh-ı 'âlem-i kübrânun ra' iyyet ü huddâmları olup ve cümlesi taht-ı qahrında müsahhar olup ve her evâmirine cebren imtişâl ve nevâhiye qahren mücteniblerdür. Eger bakmak ile göze emreylese hemân-dem göz nazar ider ve eger kulağa işitmek ile emreylese derhâl istimâ' itdügi gibi dağı haber virür ve eger ele tutmak ile emreylese derhâl tutar ve ayağa yürümek ile emreylese der- ' aqab yürür ve eger bunların ' aksini emreylese gine ' aksini işlerler. Fi'l-cümle evâmire imtişâl ve menâhiye ictinâb idüp inkiyâd eylemişlerdür. Pes imdi medîne-i insâniyyenün taht-ı saltânatına nefis-i emmâre câlis ü hâkim olur ise işbu a' zâ ve cevârih zulm ü fesâd u muhâlefete inâda isti' mâl idüp ' abeş yere bakmak ile göze emridüp ve mâlâ-ya' nî ve kelâm-ı mäsivâ diñilmek ile kulağa emrider ve beyhüde yere yabışmak ile ele emridüp ve fesâda yürütmek ile ayağa emrider. Bi'l-cümle a' zâ ve cevârihi huzûz-ı nefsanîyyeye şarf idüp ve taraf-ı haqqâniyyeye nazar u iltifât itdürmez. Bes medîne-i insâniyyeye nefis-i emmâre hâkim ü gâlib olup ve ahlâk-ı hamîde mağlûb u maḥkûm olduğda ol a' zâ ve cevârihün her vechile harekât-ı sekenât-ı nefsanîyye olup ve taraf-ı haqqâniyye [12b] kaṭ' an fehm ü idrâk eylemez. Nitekim ol feyyâz-ı Haq ve fâ' il-i muṭlak buyurur: *Lehum kulûbun lâ-yefkahûne bihâ ve lehüm a' yunun lâ-yubşirûne bihâ ve lehüm âzânun lâ-yesme' une bihâ üla 'ike ke' l-en' âmi bel-hum eḍallü ve üla 'ikehümü' l-hâsirün*³⁹ ya' nî kalb olup ve ol kalb ile taraf-ı haqqâniyyeyi istimâ' eylemeyen eriyle kimseler hayvân mişâli olup belki hayvândan dağı azğun ve hâsirlerdür. Ve eger medîne-i insânide ahlâk-ı hamîde hâkim olur ise a' zâ ve cevârih-i haqqâniyyet ile emridüp ve kulaq Haqq' ı istimâ' ve göz Haqq' ı nazar ve el tarîk-i Haqqâniden mes ve ayak râh-ı Haqq' a mâşî olup kezâlik sâ' ir a' zâ ve cevârihden Haqqâniyyet zuhûra gelüp *febî tubşiru febî yesma' u febî yebtişu febî yemşî*⁴⁰ sırrına mazhar olup ve kendünden aqvâl-i daḳâyık ve aḥvâl-i haḳâyık zâhir olur. Nitekim ol Habîb-i Hudâ Resûl-i Kibriyâ buyurur kim: *İnne fî-cesedi benî âdeme muḍgaten izâ-şalahat şalahâ' l-cesedu küllühâ ve izâ-fesaded fesade' l-cesede küllühâ elâ ve hiye' l-ḳalbü*⁴¹ ya' nî Âdem oğlanı cesedi içinde bir muzğa vardır ki kaçan ol muzğa işlâh ve haqqâniyyet üzere olduğda fi'l-cümle a' zâ ve cevârih haqqâniyyet üzere olur ve kaçan ol muzğa fâsid ve nefsanîyyet üzere olduğda fi'l-cümle a' zâ ve cevârih nefsanîyyet üzere olur. Ve'l-hâşıl bir belde içinde iki hâkim olmaz ve olması dağı muhâldür. Kaçan ahlâk-ı hamîde belde içinde girüp gâlib ü hâkim olsa ahlâk-ı zemîme mağlûb u maḥkûm olup ve ol beldenün ' azîz olan âhâlîsi zelîl olup taḥvîl-i hâl olur. [13a] Meşelâ ' azîz olan kibrün zillet-i tevâzu' ya taḥvîl

³⁸ Kıyamet gününe kadar Allâh sizin sayınızı artırsın.

³⁹ "Kalpleri olup da bunlarla anlamayan, gözleri olup da bunlarla görmeyen, kulakları olup da bunlarla işitmeyen birçoklarını cehennem için var ettik. İşte bunlar hayvanlar gibi, hatta daha da aşağıdadırlar. İşte bunlar gafillerin ta kendileridir." (A' râf/7: 179).

⁴⁰ "Benimle görür, benimle işitir, benimle tutar ve benimle yürür." (Müslim, Sahîh, VIII/13).

⁴¹ "İnsan vücûdunda bir et parçası vardır o düzelirse bütün vücut düzelir, o bozuk olduğunda bütün vücut ifsat olur. İyi bilin ki, işte o et parçası kalptir." (Buhârî, İmân: 39)

ve ‘izz-i keşretin zillet-i kıllite tebdil ve ‘aziz varlığı zillet-i yokluğa ve mahviyyete tağyir ve ‘izz-i bekān zillet-i fenāya tenzil olup ve her şıfat-ı mezmūmun şıfat-ı Maḥmūdīye taḥvīl olup ve ‘ayn-ı zillet olan bir ‘izzetden ‘ayn-ı ‘izzet olan bir zillate müntakıl olup ve bağce-i insāniyetün içinden şecere-i mel‘ūnenün ağşān-ı küfr ve ğurs-ı şirki kırıyup ve şıfat-ı mezmūmenün budağı çürüyüp semm-i kātıl olan meyvesi zā’ıl olup ve andan şecere-i i‘ mān ki *şeceretin tayyibetin ašlühā sābitün ve fer‘uhā fi’s-semā*⁴² derün-ı bağcede bitüp ve tevḥīd-i reyḥān zuhūra gelüp ve gülşen-i aḥlāk-ı ḥamīdeler bitüp ve güne güne şükūfeler ve şıfat-ı maḥmūdeler zāhir ve belde-i insāniyye müzeyyen ü ma‘mūr ve nūr-ı ilāhiyye ile tenvīr eyledikde ol beldeye belde-i tayyibe dirler. Nitekim buyurur: *Ve’l-beledü’t-tayyibu yaḥrucu nebātuhu bi-izni Rabbihī vellezī ḥabuşe lā-yaḥrucu illā-nekīden*⁴³ imdi buraya gelince kütübü’l-ārifin ğavşü’l-vāşılın Şeyḥüm ‘Azīzüm Muḥammed el-‘Ömeri İbni Aḥmed el-‘Ömeriyyü’l-Mevşilī el-Ḳādirī ḥazretlerinün biñ iki yüz iki senesinde Mekke-i Mükerrrem’de bāb-ı cedīdde ve maḥall-i Süleymanīde inşā ve te’lif buyurdıkları *Ezhārü’l-Aḳdesiyye* ismiyle tesmiye eyledükleri kitabı işbu ‘abd-i ‘āciz ḥādimü’l-fuḳarā ve ğubār-ı mecālisü’s-süleḥā Aḥmed el-Me’ābī ibn-i Muḥammed ibnü’l-Hāc Ya’ḳubü’l-Giridī *Ezhārü’l-Aḳdesiyye*’yi bi’l-küllīye yazmağa vaḳtüm olmamağla işbu ḥadīs-i şerīfün tefsiri derūnuma ğāyet eltaf gelüp ve derün-ı kitābdan on altıncı faşldan istiḥrāc u ketb eyledüm. Velākin lisān-ı ‘Arab olmağile [13b] nef‘-i ‘ām olmaduğundan işbu biñ iki yüz beş senesinün māh-ı Cemāziye’l-Evvelinün onıncı günü lisān-ı Türkiye terceme eyledüm. *Vallāhu yeḳülü’l-ḥaḳḳa ve huve yehdi’s-sebīl*⁴⁴

Extended Abstract

“Translation” as a general term originally comes from the Arabic word “ترجمه” which we can define as converting a work from one language to another. Increased translation activities at certain periods throughout history has been an important occasion of inter-communal interaction, culture, information and exchange of ideas. In this respect, the translation activities determine the direction of the flow of information and culture. The number of masnawi translations are very high in Diwan literature. However, the translation activities developed around religious-mystical works. The work of Ahmed Meabi is a kind of translation that can be evaluated under the title- religious-mystical works. Ahmed Meabi (A.H. 1213 / C.E.1798) was portrayed as poor, a servant, the dust of the dervish lodges, son of Haji Yakub Giridi the son of Mohammed himself in the work. According to *Tezkire-i Suara-yı Cezire-i Girid*, written by Nuri Osman Hanyevi 20 years after his death, Ahmed Meabi, who is known as

⁴² “Güzel bir söz) kökü sağlam, dalları göğe yükselen bir ağaç gibidir.” (İbrāhīm/14: 24).

⁴³ “(Toprağı) iyi ve elverişli beldenin bitkisi, Rabbinin izniyle bol ve bereketli çıkar (Toprağı) kötü ve elverişsiz olandan ise, faydasız bitkiden başkası çıkmaz.” (A’rāf/7: 58).

⁴⁴ “Allāh ise gerçeği söyler ve doğru yola iletir” (Ahzab/33: 4).

Lagımcıbasızade Sheikh Haji Ahmed Meabi, was born in the city of Heraklion. He went to Madinah, when he returned from Madinah and took the caliphate from the branches of Halvetism, he became a sheikh and the founder of the Summaniyah branch in Heraklion. Ahmed Meabi has 4 works, 3 of which were determined in Turkish and 1 in Arabic. These works are as follows: *Diwan*: The only copy of the 38-leaf Diwan, with 144 poems, is located in the fixtures numbered AEMtf0824 / 02 in the Istanbul National Library, Ali Emiri Collection, and the Department of Miscellaneous. *Musaffa*: This sufistic mathnawi, which consists of 24 bases and where each part is divided into 24 chapters. It was written in the form of Muhammediyye (literary kind). We understand that *Musaffa* was completed in A.H.1211. *Hazaratu'l-Hams*: Huseyn b. Mefer Belhi's work, which is an annotation of 18 leaves, written in Arabic about the *Musannefat* of Semsu'l-Belhi (A.H. 1203/C.E. 1788) was completed. The only known copy of the work is located at the Sulaymaniyah Library Bagdatli Vehbi collection number: 2068/2. *Translation of Ezharu'l-Akdesiyye*: The translation of the Sufism work of Omar el-Mavsili, which is written as a translation to the work of *El-Ezharu'l-Akdesiyye fi'l-Ulumi'l-İlahiye* is a mystical, allegorical prophecy written by a scholar Muhammed el-Ömeri (A.H. 1215 / C.E. 1800) whose full name is "Sheikh Mohammed bin Ahmed bin Ali al-Omeri al-Mavsili". The name of his books are; *Kuvvatu'l-Asikin*, *Tuhfetu's-Safa fi-Mukatebeti Ehli'l-Vefa*, *Ezharu'l-Muminin min-Kelami Seyyidi'l-Murselin*, *Enisus-Sahih ve'l-Celisu's-Salih* and *Diwan*. Ahmed Meabi talks about Muhammed el-Ömeri the author of the work, with the expressions of "the leader of the saint, my Sheikh, Aziz Mohammed al-Omari" [13b] *Terceme-i Ezharu'l-Akdesiyye*, which is the subject of our study, stated that it was written by Ahmed Meabi in A.H.1202, in Mecca [13b]. The only known copy of the manuscript is at Suleymaniya Library Giresun Manuscripts department.

This work consists of the translation of a part of the work of Muhammed el-Omari which Ahmed Meabi liked. In the work, it is explained how the relationship between body elements affects derwish truth traveller in general. There is the symbolic story part which narrates the struggle between the spirit and the body that, constitute the main part of the work. What kind of outcomes will arise if the soul and body fulfill and do not fulfill the desires and wishes of the soul? This question is evaluated in the last part of the work.

Ahmed Meâbî'nin Tasavvufî Tercümesi: *Terceme-i Ezhârü'l-Akdesiyye*

Öz

Tasavvufî metinlerde alegorik anlatımın kullanımı son derece yaygındır. Bunun en önemli sebebi tasavvufî unsurların soyut anlam dünyasının anlatımına alegorik ve sembolik anlatımın önemli kolaylaştırıcı katkı sağlıyor olmasıdır. Bu tür bir tasavvufî eser olan Arap şâir Şeyh Muhammed el-Ömerî'nin Arapça kaleme almış olduğu *el-Ezhârü'l-Akdesiyye fi'l-Ulûmi'l-Îlâhiye* isimli eseri, XVIII. yüzyıl şâirlerinden Giritli Türk şâir Ahmed Meâbî tarafından bu eserin on altıncı kısmına dair 13 varaklık mensûr tercümesinin yapılması sûretiyle edebiyatımıza kazandırılmıştır. Çalışmaya söz konusu olan tercüme, Süleymâniye Kütüphanesi Giresun Yazmaları, nr. 3629'da yer almaktadır. Eser; yaratılış, anâsır-ı erbaa ve ahlât-ı erbaanın yaratılması, insan ve uzuvlarının yaratılması, kendini ve Allâh'ı bilmek ve bunun imkânı, Allâh'ın varlığının delillendirilmesi, beden ve rûhun hikâyesi, risâlenin sonuç bölümü konularının işlendiği 7 ana kısımdan oluşmaktadır.

Çalışmada Ahmed Meâbî ve Şeyh Muhammed el-Ömerî hakkında bilgi verildikten sonra eserin muhtevâ incelemesi metnin anlamlandırılması sûretiyle yapılmıştır. İncelemenin sonunda risâlenin hikâye kısmında yer alan tasavvufî unsurların tablosu oluşturulmuştur. Ayrıca çalışmanın ikinci bölümünde eserin çeviriyazıya aktarımı yapılmıştır. Burada Arapça-Farsça unsurların tercüme yapılarak dipnotta asıl kaynakları ile birlikte verilmiştir. Böylece hem Osmanlı tasavvuf kültürüne hem de Osmanlı tercüme geleneğine yeni bir eser kazandırılmak suretiyle katkı sunulacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Tasavvuf, Tercüme, Nesir, Kozmogoni, Alegori, Ahmed Meâbî.

Sufistic Translation of Ahmed Meabi: *Terceme-i Ezharu'l-Akdesiyye*

75

Abstract

The use of the allegorical expression in Sufi texts is extremely common. The most important reason for this is that allegorical and symbolic expression contributes to the abstract world of mysticism significantly. His work titled al-Ezharu'l-Akdesiyye fi'l-Ulumi'l-Îlahiye, which is such a mystical work is written by Arabic poet Sheikh Muhammed el-Omeri in XVIIIth century. It was brought to our literature by the Turkish poet Ahmed Meabi, who was one of the poets of the XIth century, by making 13 leafed translation of the sixteenth part of this work. The translation which involved in the study is located in Suleymaniye Library Giresun Manuscripts, nr. 3629. The work consists of 7 main parts in which, the topics of creation, the creation of the four elements and four temperaments, the creation of human beings and human limbs, knowing yourself and God, justifying the existence of God, the story of the body and soul and the conclusion section of the work are discussed

After giving information about Ahmed Meabi and Sheikh Muhammed el-Omeri, the content analysis of the work is made by giving detailed explanation of the text in study. A table of mystical elements in the story section of the epistle was created at the end of the analysis. Also, the work has been transliterated in the second part of the study. Here, Arabic-Persian elements are translated and given in the footnote with their original sources. Thus, it is thought that it will contribute to both the Ottoman Sufi culture and the Ottoman rendition tradition hence bringing a new work.

Keywords: Sufism, Rendition, Prose, Cosmogony, Allegory, Ahmed Meabi.

Kaynakça

- Açıl, Berat (2013). *Klasik Türk Edebiyatında Alegori*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Açıl, Berat (2014). Bir Tür mü Tarz mı? *Klasik Türk Edebiyatında Alegori. Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi*, (37): 145-167.
- Belge, Murat (2009). *Sanat ve Edebiyat Yazıları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Buhârî Ebû Abdullâh Muhammed B. İsmâil (1979). *Sahih-i Buhârî*. Kahire: Mektebetü'l İslâmiyye. C. 1-8.
- Bursalı Mehmed Tahir (1972). *Osmanlı Müellifleri*. (haz. A.F. Yavuz ve İ. Özen), C. 2, İstanbul: Meral Yayınevi.
- Ebû'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Nîsâbûrî (Thz). *el-Câmiu's-Sahîh*. I-VIII, İstanbul 1329-1332.
- El-Hasan bin Muhammed Sâgânî (h. 1405). *Mevzuatü's-Sâgânî*. Thk.: Abdullâh el-Kadî, Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye Yayınevi (1. Baskı).
- İsmâil Paşa b. Muhammed Emîn (1971). *İzâhü'l-Meknûn*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye Yayınevi. C. 1: 53.
- Karahan, Andülkadir (1996). Fuzûlî. *İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, C. 13: 240-246.
- Karlığa, H. Bekir (1991). Anâsır-ı Erbaa. *İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, C. 3: 149-151.
- Kehhâle, Ömer Rıza (1993). *Mu'cemü'l-Müellifin*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle Yayınevi. C. 3: 85.
- Kılıç, Filiz (2004). Giritli Dîvân Şâirleri. *Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, (32): 275-294.
- Kurtoğlu, Orhan (2019). *Tezkire-yi Şu'arâ-Yı Cezîre-yi Girid: Nûrî Osmân Hanyavî*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Muallim Nâcî (2006). *Lûgat-ı Nâcî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Muhyiddîn bin Arabî (1971). *Şeyhü'l-Ekber. Cevâhirü'n-Nüsûs fî-Halli Kelimâti'l-Füsûs*. Şrh.: Abdülganî bin İsmâil e'n-Nablusî. c.1 s. 147. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye Yayınevi.
- Muhyiddîn bin Arabî (Thz). *Şeyhü'l-Ekber el-Fütûhâtu'r-Rabbâniye*. Thk.: Dr. Asım İbrahim el-Keyyâlî. Kitâb-Nâşirûn Yayınevi. C.2: 25.
- Sevgi, Ahmet (1992). Giritli Şâirler. *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, (7-8): 33-51.
- Sucu, Nurgül (2006). Eski Türk Edebiyatında Tercüme Geleneği. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (19): 125-148.

- Şemseddin Sâmî (2007). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şeyh Ali b. Sultan Muhammed Herevî (2001). *Mirkâtü'l-Mefâtih*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye Yayınevi. C. 1: 270.
- Tatçı, Mustafa (1991). *Yunus Emre Divânı III, Risâletü'n-Nushiyye, Tenkitli Metin*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tuman, Mehmet Nâil (2001). *Tuhfe-i Nâilî, Dîvân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*. C. 1-2, (haz. Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatçı). Ankara: Bizim Büro Basımevi.
- Ünver, İsmail (1993) “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, (11/1): 51-89.
- Yılmaz, Mehmet (2013). *Kültürümüzde Âyet ve Hadîsler (Ansiklopedik Sözlük)*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Yücer, H. Mahmut (1996). *Merâtibü'l-Vücûd Hakkında Üç Risâle*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zîrekli, Hayrüddin (2002). *el-a'lâm Kâmûsu Terâcim li-eşhar e'r-Ricâl ve'n-Nisâ min el-Arab ve'l-Müsta'ribîn ve'l-Müsteşrikîn*. Beyrut: El-ilm li'l-Malâyîn Yayınevi. C. 3: 16

<https://dorar.net/> [Erişim: 01.01.2019].

<https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf> [Erişim: 01.01.2019].

Küllige

Cilt/Volume: 1 • Sayı/Issue: 1 • 2020

KÜLLİYE

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

The Establishment Process of the Republic of Cyprus and the Role of Gendarmerie Units in the Cyprus Peace Operation

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci ve Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Jandarma
Birliklerinin Rolü

Yazarlar / Authors

Hasan ACAR* & Ahmet Tahsin DİLMAÇ**

1. Introduction

CYPRUS, due to its geopolitical position, is an important island for the history of civilization. With the development and advancement of maritime trade, the civilizations of Cyprus dominated the Eastern Mediterranean, and so many civilizations aimed to possess Cyprus. Cyprus was conquered by Selim II in 1571 and remained under the Ottoman rule for a long time. As a result of the Ottoman-Russian War, the Ottoman Empire temporarily left the island to

* Dr., Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Ankara / Türkiye, e-mail: hasanacar.uludag@gmail.com.

ORCID : <https://orcid.org/0000-0001-2345-6789>.

** Yüksek Lisans, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Ankara / Türkiye, e-mail: ahmettahsindilmac@gmail.com.

ORCID : <https://orcid.org/0000-0003-1709-443X>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):

Acar, Hasan-Dilmaç, Ahmet Tahsin (2020). "The Establishment Process of the Republic of Cyprus and the Role of Gendarmerie Units in the Cyprus Peace Operation". *Küllkiye*, 1 (1): 79-101.

Makale Bilgisi / Article Information

Geliş / Received	Kabul / Accepted	Türü / Type	Sayfa / Page
27 Ocak 2020	18 Mart 2020	Araştırma Makalesi	79-101
27 January 2020	18 March 2020	Research Article	

Küllkiye

Cilt/Volume: 1 • Sayı/Issue: 1 • 2020

England for some reasons. In the following years, England annexed the island. However, the Greek Cypriots living on the island introduced the Enosis Plan and played a number of games to realize Great Greece (Megalo Idea). Many Turkish citizens lost their lives and were captured in this struggle for dominance. In addition, intensive pressure was applied to the Turks to evacuate the island.

In the struggle for sovereignty, the Greeks resorted to unlawful ways to increase their power on the island by ignoring the rights granted to the Turks under various agreements. In this process closely involved in developments in Cyprus, Turkey has implemented pro-peace policies.

Applied to making the results of policies, to take into account the increase of actions and warnings of the Greeks against the Turks living in Cyprus because Turkey; by making use of the rights granted by international agreements. However, with the pressure of the United Nations and various states, intervention decisions were postponed or suspended. As a result of various negotiations, some joint military forces were established, but these forces failed to ensure safety and security. They committed crimes against humanity in the Greek world public opinion, especially public opinion in Turkey and have been protesting repercussions. After this process and July 15 in Cyprus, Turkey has decided to intervene as a guarantor state. Turkey, economic, political and military preparations after making has intervened on the island under the name of the Cyprus Peace Operation.

2. The Method

The Cyprus Peace Operation is one of the important events of Turkish political life. In order to express this action, firstly the history of Cyprus will be mentioned briefly. Then, the process of establishment of the Republic of Cyprus and its developments will be explained. In the following section, the Cyprus Peace Operation, which has emerged as a result of the developments, will be explained. In the last section, the effect of the Turkish Gendarmerie Units on the operation will be presented. The aim of this study is to express the effects of the gendarmerie units on the Cyprus Peace Operation that emerged within the scope of the peacekeeping operation. This article looks for answers to the following questions:

1. Which developments have occurred on Cyprus Island in the period before the establishment of the Republic of Cyprus?
2. What were the important issues on the island during the establishment of the Republic of Cyprus?
3. Under what conditions did the decision to intervene on the island of Cyprus arise?

4. How did the gendarmerie troops contribute to the Cyprus Peace Operation?

3. A Brief History of Cyprus

The earliest signs of life in Cyprus date back to the pre-neolithic period between 10,000 and 8500 BC. In the Bronze Age (2500 to 1050 BC), copper was heavily exploited, and a metalworking industry flourished on the island (Stateuniversity 2020). The island was named “Alashiya” in the Hittite documents and was invaded by the Achaeans in the 7th century BC. The fact that it was on the busy trade routes of that period. It increased its importance even in the period and trade colonies were established on the island. With the influence of the Phoenicians, the island entered into cultural relations with Anatolia and other civilizations (Yıldırım 2004: 6)

With the dissolution of the Roman Empire, the island remained within the borders of the Eastern Roman Empire, and Christianity began to spread on the island (*Harp Akademileri Komutanlığı* 1995: 7). The island of Cyprus, which began in the middle of the 7th century BC and was subjected to Arab raids and looting for 300 years. With the spread of Islam in the Arabian Peninsula and the Middle East, Caliph Ebubekir seized the Kitiyon in Cyprus in 632. During the reign of Caliph Osman, Damascus Governor Muaviye took over Cyprus completely in 647.

Emperor Nikephoros Phokas reinstated Cyprus in 964 and reestablished Eastern Roman rule in Cyprus. Cyprus remained under Byzantine rule until the 12th century. III. The Crusade (1189- 1192) marked the beginning of a new era in the history of Cyprus. King Richard seized Cyprus in 1191 and ended the Byzantine rule (Açıköz 2006: 6).

However, Latin dominance on the island, which continued until the end of the 14th century, was threatened by the Genoese and Venetians, who turned to sea trade and established strong fleets. In the meantime, the Mamluks, who became stronger, began to be interested in the island and started to intervene. The Venetians succeeded in this struggle. After the rule was seized by the Venetians, the island was ruled by a military governor elected from the nobility but began to pay taxes to the Mamluks. This sovereignty of the Venetians lasted 82 years between 1489 and 1571 (Çetiner 2007: 6).

When Yavuz Sultan Selim established sovereignty in Egypt in 1517 and destroyed the Mameluke State, the Venetians' tax right to the Mamluks passed to the Ottomans. Thus, diplomatic relations with the candidate began with the conquest of Egypt (Özmen 2005). With the conquest of Rhodes in 1532 by Suleiman the Magnificent, there was only one island left in the hands of the enemy in the Mediterranean. It was the island of Cyprus. During the period, friendly relations were established in Venetians, but pirates blocked the Turkish

ships and caused the loss of life and property. They prevented the passage of the Turkish ships and interrupted them (Gazioğlu 2000).

However, during the period when Selim II was a prince, the gifts sent to the island were confiscated, the bait of the Egyptian bookkeeper was looted, and pirates started to attack the ships going to pilgrimage by sea (Altier 2003: 8). For these reasons, the conquest of Cyprus Island, which is in a geopolitical position very close to the Ottoman Empire, was deemed necessary (Emecen 2001: 49).

In 1570, the Ottoman Army attacked Cyprus. After 13 battles, 60,000 martyrs were given, and the island of Cyprus was completely Turkish dominated in 1571 (*Harp Akademileri Komutanlığı* 1995). Together with the conquest, the Turks who settled on the island from Anatolia formed a certain Turkish population. They contributed to the social, economic and cultural life of the island (Uzunçarşılı 1995: 15). During the 300 years after the conquest, the Greeks and Turks on the island lived together and established good relations.

In 1878, England wanted to secure colonial roads; In search of a base in the Mediterranean to fulfil these objectives and Cyprus has come to the idea that the most appropriate base for this. However, in 1877, Russia declared war on the Ottoman Empire, which had lost European support. While many European states declared their neutrality, Britain protested this attitude of Russia (Karal 1995: 57).

With the loss of the Ottoman-Russian war of 1877-1878, the Ottoman Empire, Ardahan, Kars, Batumi and Dobrica against war compensation; Russia has agreed to leave (Karal, 2007: 430). With the signing of the Ayestefanos Agreement, the conditions of the Ottoman Empire became more severe, and he was forced to accept the "Defense Pact" that England presented to him. Together with the defense pact, Cyprus will continue to belong to the Ottoman Empire; the tax will enter the treasury of the Ottoman Empire, will be used only by Britain for military and strategic purposes. If the places he took from the Ottoman Empire returned to the Ottoman Empire, England; It will immediately evacuate Cyprus (Tamçelik 1999).

In 1914, when the Ottoman Empire joined the war, England declared that Cyprus had joined the British Empire on the pretext of the Ottoman Empire fighting on the opposite side. This situation continued until the Lausanne Peace Agreement (Sarica ed seq. 1975: 3-4). The situation of Cyprus in the Lausanne Peace Treaty has led to tough debates. Articles 16, 20 and 21 of the Lausanne Peace Treaty are directly related to Cyprus. Britain, Cyprus, which it annexed before; With the Lausanne Peace Treaty, it officially annexed it. To Lausanne along with Turkey, it has relinquished all rights over Cyprus.

As a result of the great Turkish immigration between 1924 and 1926, the population growth rate of the Turks decreased to a great extent, and the balance

was further deteriorated in favor of the Greeks (Göktug 1990: 30-32). The Greeks established many political organizations in order to pressure the British administration for Enosis. The most powerful of these was the National Organization, established in 1921. His aimed to fight for Enosis in every way. In 1930-1931, “Nationalist Youth Clubs” were established to organize the youth of the island on the way to Enosis (Çetiner 2007: 13).

In 1931, Greek Cypriots, encouraged by the Greek-Orthodox church, launched a major rebellion against the British administration to realize the Enosis Plan. The terrorist incidents that went on until the British governor's mansion was burned and turned into a large-scale rebellion were soon suppressed by the harsh and bloody measures taken by the British. For this reason, the period of intelligence on the island, which will continue until the end of the World War II has started, and the Turks who were not involved in the rebellion were affected negatively. There was hardly any conflict on the island during this period. No effort has been made towards enosis. Religious, language, race, culture, political objectives and expectations of the Greek Cypriot and Turkish society, very different in these years have to live under heavy British pressure (Yelice 2007: 10).

Greece, who fought together with the British during World War II, entered into an expectation that Cyprus would be given to Greece and this expectation was negated by England. Because of the political and economic turmoil of this period, the importance of trade routes in the Eastern Mediterranean increased further for the British. However, the Greek-Orthodox church, on the other hand, ignored the Turks, which constitute another community living on the island and made up about 20% of the population. With this principle, they started to create increasing pressure. With the adoption of the self-determination thesis, all efforts focused on putting an end to British rule on the island. The aim of this thesis is to realize Enosis (Yelice 2007: 11).

The President of the Greek Cypriot Community Makarios agreed with Greek Colonel Georgios Grivas on secret meetings in Greece and Cyprus to establish a terrorist organization. Thus, a terrorist organization called EOKA (Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγωνιστών: Ethniki Organosis Kypriou Agoniston) was established and secretly brought weapons and other military equipment from Greece to Cyprus. In the first month of 1955, the Aya-Yorgi vessel, which was loaded with weapons and ammunition, brought to EOKA near the town of Paphos, the Greek-Greek duo was prepared for the treatment. Nevertheless, EOKA completed the preparations and detonated its first bombs on 1 April 1955 with sabotage movements. In the beginning, EOKA, which was aimed only at the British, started to target Turkish Cypriots (Gazioğlu 2001: 256-260).

EOKA published the first statement; *“We have two enemies. The first is the British, the second is the Turks. We will expel the British from the island and then destroy the Turks. Our aim is Enosis. Our duty is to realize this aim at any cost”* (Sadrazam 1990: 23). England, to find a solution to the Cyprus problem, Turkey and Greece were invited to a conference in London on June 30, 1955. Greece has defended the idea of an Enosis (Coşkun 2015: 44), England, an autonomous status; Turkey, a continuation of the status on the island (Erim 1975: 2).

In later years, Turkey has defended the idea of Cyprus to Turkey, and it has become a national thesis. The importance of the conference in Cyprus for Turkey without the opinion of Turkey has announced to the world public the truth comes out will not be a change. On the other hand, EOKA continued its activities, and many Turks lost their lives. 20-25 thousand British soldiers intervened against the activities (Gazioğlu 2001: 266). The Turkish Resistance Organization has made a major contribution to the prevention of attacks directed by EOKA against the Turkish Cypriots, to keep social morale high and to minimize the loss of life. Members of the Turkish Resistance Organization were called the Mujahideen.

Towards the end of 1958, Greece brought the Cyprus issue back to the United Nations. The Cyprus issue was discussed at the United Nations General Assembly from 25 November to 5 December. On December 5, the General Assembly of the United Nations adopted a copy of a resolution stating that it was trusted that the parties would endeavor to achieve a peaceful, democratic and fair solution in line with the United Nations requirement without voting. Following this decision, Greece had to sit down at the negotiating table (Çetiner 2007: 19).

4. Establishment of the Republic of Cyprus and Emerging Issues

Greece has brought the Cyprus issue back to the UN to voice its justification. UN issues which Turkey's right to speak is given to resolving discussed by the England and Greece. Thus, Greece and Turkey in Zurich in 1958, the Ministers of Foreign Affairs began negotiations. It was decided to give the island independence. This idea was communicated to the Minister of Foreign Affairs of the United Kingdom and provided until it was discussed in London. However, it was decided to establish the Republic of Cyprus and the London Agreement was signed. As a result of the London Agreement, commissions were established in Nicosia and London. Differences in opinion were corrected. With the establishment of the Republic of Cyprus on August 16, 1960, Turkish and Greek troops came to the island, and the British troops retreated to their upper regions (Tosun 2012: 43).

With the establishment of the Republic of Cyprus, Greek Cypriot leaders did not remain loyal to the agreements and began to create constant difficulties against the Turks. From the 1960s to the end of 1963, the Greeks tried to turn the status of Cyprus into their favor by neglecting or neglecting the relevant articles

of the Constitution and the articles of the treaties granting rights to the Turks. When Makarios, the President of the Republic of Cyprus, realized that he could not achieve his goals, he formed a secret team of three. By this team, “Akritas Plan” (Ministry of Foreign Affairs Republic of Turkey) was formed. The text was published in 1966, and it aims is to realize Enosis. According to the Plan, a coup would be made to the government and all the opponents would be destroyed. If the Turks reacted to this incident, they would be forcibly silenced by the Greeks by using weapons (Uçarol 1995: 756).

When Makarios' request was rejected in 1963-1964, the inability of the Greeks to realize Enosis caused hatred towards the Turks in the Greeks and increased their organization against the Turks. The Greeks settled and settled near the Turkish houses in order to attack the Turks. Official police vehicles distributed weapons and ammunition to these houses (Gibbons 2013: 23).

Greek Cypriot leader Makarios did not consider this declaration very much and continued his policies in the country. The result of the continuation of the attacks, Turkey has decided to intervene in the island alone. The Turkish Air Force has started warning flights on the island. The Turkish Regiment in Cyprus left the Regiment and settled in Turkish positions. Turkey has used its right to interfere with this attitude in the UK and Greece. However, the Trilateral Peacekeeping Force started to work. Turkey's attitude to this trial has deteriorated Akritas Plan (Çeçen 2008: 68). However, in Nicosia, Turkish, Greek and British ambassadors have identified a green line to apply a cease-fire.

20-21 December 1963 Bloody Christmas (Military Histories, 2019) night starting Turkey's event and many have been killed, has caused great public response in the Republic of Turkey. Rallies and walks have been organized in many places. Bloody Christmas Events and their creators have been protested. Makarios is a member of EOKA and is accused of leading this organization (Önol 1963: 1).

The atrocities committed by the Greek Cypriots in Cyprus were revealed in the mass grave unearthed in the village of Ayvasıl on 13 January 1964. From this mass grave, the lifeless body of 21 Turks was found out of the vulnerable people staying in the village, except for those who could go from Ayvasıl to Yılmazköy where 120 Turks lived. Some of them were raised in the air while others were tied up. The examinations of the bodies revealed that they were shot by the Greeks and that the massacre was carried out after the ceasefire was accepted. Mass grave of British soldiers Representatives of John Ambulance were opened in front of local and foreign press members. When the mass grave was opened, three Greek journalists were present and they wanted to prevent the foreign journalists from displaying this example of savagery. Thus, those disastrous images were projected to the world public (Açıkgöz 2006: 37).

Against these developments, attacks against the Turks in Cyprus continued. On top of that, Turkey has planned to use the right to intervene in Cyprus and the United Nations Security Council has decided to collect as a result of it. This decision satisfied the Greek Cypriots and declared that they had won political victory (Çay 1963: 77).

However, the interventions of the Greeks have become more violent and bloody. On 4 April 1964, Makarios announced his annulment of the Alliance Agreements. Turkey did not accept this explanation. However, the Greek government supported Makarios' actions in an actual and political way (Açıkgöz 2006: 42).

Makarios will hurt the Turkish people and Turkey to the new decision on the continuation of the attacks, Turkey has decided to intervene. The departure of Turkish troops to Cyprus was decided as 5 June 1964. President of the United States it with a 5 June 1964 Period Johnson has sent a letter full of threats to Turkey. This letter was answered by the Prime Minister of the time, İsmet İnönü. But General Lemintzer on some initiatives and Johnson's letter (Aydın 2019) is doing in Turkey intervened in Cyprus has been postponed.

Peace talks were held in Geneva by the US Secretary of State. While these negotiations continued, the Greeks attacked Erenköy. The United Nations Peacekeeping Force remained indifferent to this attack. Thereupon 64 Turkish fighter jets bombed Greek positions. As the Greeks continued to attack, 64 Turkish fighter jets bombed Greek positions again. As a result, the Greeks stopped the attack. After these developments, Makarios requested help from the Soviet Union. Khrushchev, then Soviet Prime Minister, asked İsmet İnönü to stop the attack. İsmet İnönü rejected this request in an appropriate language. Fighter planes belonging to the Greek Air Force 5 on the bombings in Turkey Erenköy, such a situation does not happen in a rush for a meeting with Greece to the United Nations to take the necessary measures have been found (Açıkgöz 2006: 48). The UN requested a cease-fire to both sides and the cease-fire was accepted by the two sides.

Makarios and the Greeks erupted around Erenköy (Dodd 2010: 69). In this case, if the Government of Turkey reported that the UN is preparing such an attack, according to information given to Turkey, it was reported that preparations for a possible intervention of the Republic of Turkey. However, the rum attack started soon after and the Greeks captured most of Erenköy. Turkish Mujahideen had to withdraw from Erenköy.

After the Erenköy attack, Makarios, who received heavy weapons from the Russians and Czechoslovakia, attacked against the villages of Geçitkale and Boğaziçi with the Greek National Guard army on 15 November 1967. Although the UN Peace Forces tried to counter this attack, it was not successful and its

weapons were seized by the Greek National Guard body. Geçitkale and Boğazaiç village was occupied on these developments, the Republic of Turkey on 15-16 November 1967 has decided to intervene and Turkish Navy has begun preparations for the Iskenderun Port. The Turkish Army started and completed the preparations for war, but no warrant was issued. The occupation of Geçitkale and Boğaziçi Villages caused a great reaction among Turkish public opinion. Rallies were organized and walks were held. The plane of the American representative who came to Ankara could not land at Esenboğa Airport and had to land at a military airport (Açıköz 2006: 56).

After these developments, an agreement was reached between the Turkish and Greek governments. This agreement was adopted by the Greek Cypriot Government. Greek soldiers gradually left the island. Makarios began to implement a policy aimed at long-term implementation of the Enosis plan, which led to a break with the Greek Government. Thereupon, the Greek Government started activities to establish a terrorist organization called EOKA-B. The need for soldiers was met by the Greek National Guard troops led by Greek officers. With the killing of a Greek shepherd by EOKA-B¹, Makarios declared his leaders as murderers. Makarios, who took power from the sudden death of the EOKA-B leader, declared that those who had declared the EOKA-B Terrorist organization illegal and who had unofficial weapons had to hand them over, otherwise legal action would be taken (Oberling 1990: 126). This opened the gap between the Greek government and Makarios. The Greek government began to see Makarios as an obstacle to Enosis.

5. The Coup of 15 July and the Decision to Intervene on the Cyprus Island

After Makarios made some explanations explaining the Greek Government and plans, on July 15, 1974, Greek National Guard troops started to attack in Nicosia. The main target was the killing of Makarois and the resistance was soon broken. The presidential palace was burned. As a result of the coup Nikos Sampson was declared President. Cyprus has been proclaimed the Hellenic Republic. This means that Enosis is realized. In addition, Sampson pursued a clear anti-Turkish policy (Oberling 1990: 127).

A coup in Cyprus was reported to Ankara through the Turkish Embassy in the morning. Prime Minister Bülent Ecevit and the government officials held various meetings with the domestic and international organizations and decided to land in Cyprus on 20 July 1974. Cyprus Peace Operation, II. He was assigned to the commander of the army, General Suat Aktulga. Cyprus II. Army Command

¹ This is the differential definition used for the first time by Makarios on 19 July 1974 during the speeches made at the United Nations Security Council. EOKA, which was established on the island of Cyprus, carried out actions against the British and Turkish Cypriots until 1970.

VI. It was decided to send the Corps. VI. Corps Commander Nurettin Ersin's orders given to the troops; Çakmak Special Task Force, Commando Brigade, Airborne Brigade, 39th Infantry Division, 28th Infantry Division, the Turkish Cypriot Regiment and all the Cypriot Mujahideen under the command of Bayraktar (Mütercimler 1990: 150).

The plan prepared by the General Staff for the operation consisted of two stages. The Mujahideen of the Nicosia and Bosphorus flags and the Turkish Cypriot Regiment would secure the security of the Kyrenia Strait, Nicosia and Gönyeli region. The Çakmak Special Task Force was the first stage of this operation, which would make the landing from Pladini beach and merge with the landing air landing. In the second phase; if the need arose, Northern Cyprus would be seized with reinforcements to be made later on until the Lefke-Nicosia Magosa line, which would provide security for the Turkish Cypriot community (Açıkgoz 2006: 73-74).

The unit that will make the extraction from the sea is designated as the Çakmak Special Task Force. This force was given to the command of Brigadier General Süleyman Tuncer. This association was formed in Mersin with the 50th Infantry Regiment and the Marine Corps. Marine Infantry Regiment, Ertuğrul Ship, supported by an artillery and a tank company of the 50th Infantry Regiment was put into the removal vehicles Çakmak Special Force was ready for operation (Mütercimler 1990: 171). The Airborne Brigade was placed under the command of Brigadier General Sabri Evren and completed all preparations at the Kayseri Erkilet Airport.

The Colonel Arif Eryılmaz, the Turkish Resistance Officer of the Turkish Resistance Organization in Nicosia, received an operation order on July 18, 1974, and was ordered to be present on the night of July 19-20. This order was supported by the Turkish Cypriot Regiment (Artuç 1989: 183).

The Commando Brigade was placed under the command of Brigadier General Sabri Demirbağ and departed on 16 July 1974 with 280 vehicles from Bolu to travel alone at night. He came to Ovacık on 19 July 1974. The fact that this huge convoy had no accidents during the journey was considered a great success. This convoy showed great interest and supported the Turkish people. He participated in Nevşehir Gendarmerie Commando Battalion and the 1st Battalion of the 230th Infantry Regiment in Ovacık (Mütercimler 1990: 153).

6. Beginning of Operation

The Turkish landing fleet, which was established with the Ertuğrul vessel and 33 landing vehicles under the command of the Berk frigate, set off from Mersin on July 19, 1974. The Turkish landing fleet traveled to the West of Kyrenia, and the diversion fleet formed on six empty Turkish merchant ships traveled to Famagusta (Hughes 2011). The Turkish Landing Fleet arrived at

Pladini Beach on 20 July 1974. Turkish jets bombed designated points before landing. After the search of the beach underwater search team began extraction (Artuç 1989: 190).

During the landing, the counterfeit fleet heading towards Famagusta attracted the attention of the Greek Guard Corps and increased the masses around Famagusta (The Telegraph, 2014). The first conflict started after 13.00 and the Greek National Guard troops withdrew after the destruction of three Greek tanks.

6.1. First Day of Operation

The airborne operation began on July 20, 1974, at 06.05. They were the first Turkish soldiers to land on the island. During the first movement only 2 battalions were able to land and they were not subjected to a serious attack. The 1st Parachute Battalion landed at Pinarbasi and the 2nd Parachute Battalion landed at Gönyeli. After 5 hours, the 3rd Parachute Battalion and the 4th Parachute Battalion landed, but suffered a very intense fire. While the 1st Parachute Battalion defended the region between the Mountain Road and Karatepe, the 2nd Parachute Battalion stayed in Pinarbasi because of the intense fire and gave a division to the Turkish Cypriot Regiment. The 3rd Parachute Battalion captured the Bozdağı before midnight (Tarakçı 1998: 66).

The Commando Brigade took off from Ovacık 72 helicopters on the morning of 20 July 1974. The first Commando Battalion went to Pinarbasi at 08.20, second Commando Battalion to Pinarbasi at 11.45, third Commando Battalion to Gönyeli at 15.45, Nevşehir Gendarmerie Commando Battalion at Hamitköy at 18.45 and heading towards Dikmen Village (Mütercimler 1990: 187).

When the sun began to set, the Greek Regiment was supported by tanks and armored vehicles and began an offensive against the Turkish Cypriot Regiment. The Greek Regiment tried to besiege the Turkish Cypriot Regiment from the North through Gönyeli, and as a result it was understood that it was trying to destroy the Turkish Regiment. The 4th Parachute Battalion was placed under the orders of the Turkish Cypriot Regiment. However, this battalion could be placed under the orders of the Turkish Cypriot Regiment against the morning. Nevertheless, the Turkish Cypriot Regiment successfully defended and repelled the Greek Regiment's offensive. In the meantime, the Greek National Guard forces captured the Doruyol hill to the west of Kyrenia Strait by martyring twenty-nine Mujahideen and dominating the Kyrenia Strait. The importance of the Kyrenia Strait, the only crossing of the Lefkoşe-Kyrenia road crossing the Nicosia-Kyrenia road, has been strategically increased, as the high, wooded and non-giving way along the coast of Northern Cyprus separates the troops from the descending troops like a wall. For this reason, the 1st Commando Battalion started an attack against Dogruyol Hill and seized the Dogruyol Hill until the

morning and took control of Kyrenia Strait. The Commando Battalion also cleaned the northern ridges of the Kyrenia Strait and secured it (Açıköz 2006: 82).

6.2. Second and Third Day of Operation

In Cyprus, the Çakmak Special Task Force was unable to move, advance and stuck in a narrow space due to the intense fire of the Greek National Guard Army. Thereupon, the Bora Special Task Force moved from Mersin to Cyprus (Artuç 1989: 239). The 2nd Parachute Battalion of the Airborne Brigade was restricted by the Greek National Guard Army due to intense cannon and mortar fires in the direction of Kyrenia-Ozanköy. While the 1st Parachute Battalion defended the region between Dağyolu and Karatepe, the 3rd Parachute Battalion took control of the Greek Bozdağı and then Dikmen Tepe. While the 1st Commando Battalion provided side and back security against the Greek National Guard, the 2nd and 3rd Commando Battalions moved in the direction of Girne-Zeytinlik and reached the region (Sadrazam 1990: 83).

On the third day of the operation, the troops landing and leaving Cyprus had not yet united. With the help of the Bora Special Task Force, which will go to Pladini beach, this merger was expected to take place until 17.00 and a secure military zone was created. The Bora Special Task Force, which boarded 22 transport vehicles and Donatan and Trojan ships, arrived on July 22, 1974 at 10.30 am after a 21-hour journey to Pladini beach. 39th Infantry Division Commander Bedrettin Demirel was also head of the Bora Special Task Force. Major General Bedrettin Demirel ordered Brigadier General Hakkı Borataş to attack under the direction of Bora Special Task Force as soon as he stepped on the shore. Bora Special Task Force, the Greek National Guard forces under the cannon and mortar fire started at 10.30 hours at 15.30 have completed the landing. During this landing, the only artillery battalion and other weapons of the Çakmak Special Task Force in Cyprus were protected by the Bora Special Task Force. As a result of the offensive of the Bora Special Task Force, a merger with the 3rd Commander Battalion was established in the Kyrenia Strait. Thus, descending troops and troops united. Bora Special Task Force entered Girne at 3 pm along with the 3rd Commander Battalion (Mütercimler 1990: 281).

The clashes between the two sides continued with all their violence, while the fire had to be stopped at 5 pm in Cyprus. The village of Küçük Kaymaklı, which was forcibly taken away from the Turkish Cypriot community during the Bloody Christmas Events 11 years ago, was captured by the Mujahideen of Nicosia Sanjak, which was reinforced by an infantry company of the Turkish Cypriot Regiment at 18.30 (Artuç 1989: 245)

External pressures for the ceasefire were concentrated on the Turkish government. In particular, the United Nations, NATO, America and the Soviet

Union increased their pressure in this direction. As a result of increasing external pressures, the Turkish government adopted the resolution 353 of the United Nations Security Council and decided to stop the fire from 5 pm on 22 July 1974. The Greek military government, through Navy Commander Admiral Arapakis, informed the American Representative in Athens, Joseph Sisco, that they were willing to stop firing. The Turkish government's ceasefire decision was announced by Prime Minister Bulent Ecevit at a press conference at 10.00. Prime Minister Bülent Ecevit, at the press conference; respect the United Nations resolutions, he has said that a peaceful country that Turkey has agreed to comply with the Security Council ceasefire resolution and taken to Cyprus enter into force on 17 hour ceasefire with Turkey. Turkish Armed Forces and Turkish Cypriot Mujahideen hands two days they achieved a great success and Turkey's no other place than the two days prior to the world that also added that Prime Minister Bulent Ecevit, the Turkish Cypriots achievements, all Cypriots, the Turkish nation and beneficial to humanity (Açıköz 2006: 90).

7. Effects of Gendarmerie Units the First Cyprus Peace Operation

The Cyprus crisis of 1974 also affected the Gendarmerie and the Gendarmerie Units joined the 1974 Cyprus Peace Operation with two Gendarmerie Commando Battalions and aviation units. In this operation, the Gendarmerie troops took part in important and various tasks such as the complete destruction of the Greek convoy and the clearing of the Beşparmak mountains from the militants (Artuç 1989: 171).

Gendarmerie General Command, in order to increase domestic defense Siirt 1st and Nevşehir 2nd Gendarmerie Commando Battalions trained to intervene in point targets. A division of the 2nd Gendarmerie Commando Battalion in Nevşehir was left in Yüksekova in Hakkâri and entered the command of Bolu Commando Brigade Commandership. Two commando and a headquarters companies had been under the command of Senior Major Hasan Cemil Erdem with 6 Officers, 28 Petty Officers, 3 Expert. In addition to Sergeant and 375 private soldier, they took 5 jeeps, 2 ambulances, 46 unimogs and 1 truck to Mersin on 18 July and Ovacık on 19 July. The Bolu Commando Brigade was reorganized into five battalions by taking the 1/230th Infantry Regiment under his command (*Gendarmerie General Command* 2002: 331).

Gendarmerie Senior Lieutenant Veysel Gani, Gendarmerie Senior Lieutenant Halis Deveci, Gendarmerie General Command began to order. The task of these two units was to set up a gathering by helicopter landing in the Pınarbaşı area on July 21, and to organize the tasks to be ready for execution, and to transfer the weapon team to Ağırdağ area when ordered. On July 20, 50 helicopters departed for Cyprus but landed outside the planned area due to Greek anti-aircraft firing. Meanwhile, Petty Officer Sergeant Mehmet Yıldız, who was

wounded with mortar shells in the Pınarbaşı area, suddenly lost his life and became the first martyr of the operation. A private also injured his arm (Gendarmerie General Command 2002: 331-332).

Commando Brigade 2 with the battalion of the Corps Commander Lieutenant General Nurettin Ersin 10.30 at the Bosphorus region Corps went to the Command. After the gendarmerie forces occupied the eastern part of Karpuzlu Farm, two officers and one non-commissioned officers and two private soldier were wounded with mortars. The Greek troops who attacked the armored attack to Dikmentepe at night were stopped by the 3rd Division Weapon Team (Ural 2004: 56).

On 21 July there was a violent collision in the Boztepe district. When the 3rd Parachute Battalion requested help, the 3rd Division Weapon Team was directed to Boztepe. Lieutenant Veysel Gani and Lieutenant Tuncel took over Deliktepe with the teams under the Leaf Command. On July 22, the area was completely cleared (Gendarmerie General Command 2002: 333).

On 22 July, defense centers were established in the south of Deliktepe, Albayraktepe and Albayraktepe. While the Greek assault on the mortar was repulsed, the 2nd Company Gendarmerie Private Hasan Güven was killed in this last operation. Two private were injured. While the diplomatic pressure of the countries concerned about the ceasefire continued, the ceasefire was declared on July 22 at 19.00 following the call of the Security Council. However, the operation could not achieve the desired objectives. Indigenous people were still under threat. The 3rd Parachute Battalion, Nevşehir Gendarmerie Command Battalion and Akincilar Mücahit Company personnel who served in the region on 25-26 July carried out the assigned duties and left deep traces on the Turkish war history. On the morning of July 27, the operation plan of the Greeks from the previously destroyed Greek convoy was seized and submitted to the Battalion Command by the Gendarmerie Lieutenant Ibrahim Mutluer (Açıkgöz 2016: 55).

On the morning of 29 July, the battalion under the command of the Brigade Commander Hasan Cemil Erdem conducted a search and search of Ozanköy. They occupied the defensive positions east of Çatalköy. The 20 prisoners taken from Çatalköy were delivered to the headquarters of the Corps Command (Gendarmerie General Command 2002: 335).

On August 7, Siirt 1st Gendarmerie Command Battalion arrived in Cyprus on 8 August with helicopters. On 9 August, the Commando Battalion settled in the nomad village and entered the 39 th Division Command. The 2nd Gendarmerie Command Battalion 3rd Division and the 1st Gendarmerie Command Battalion 1 and 3 were replaced. The 2nd Gendarmerie Command Battalion under the command of Gendarmerie Lieutenant Ibrahim Mutluer was placed in the 3rd Division of the Bosphorus Defense Center (Ural 2004: 58).

On 10 August, the 1st Gendarmerie Command Battalion came to the line between the 2nd Division and the Headquarters Çatalhöyük-Arapköy, and took part in the defense line, while the Headquarters Division was on duty. The 2nd Gendarmerie Command Battalion Greek soldiers trying to infiltrate the 2nd Division have been eliminated. The Gendarmerie Command Battalion carried out the duties given until August 14th. Other Turkish Armed Forces troops continued to dominate the area.

August 14 until the 2nd Peace Operation, the 2nd Gendarmerie Commando Company started an attack on Kaynakköy with the 3rd Parachute Battalion. There was a violent collision, Greek units of 24 vehicles were ambushed and five hours of combat were lost to personnel and ammunition. All Turkish troops have begun to advance through enemy positions. 10 personnel were killed and 14 personnel were injured while Beşparmak Hill was seized. On 15 August, Halevga, to the east, was seized (Ural 2004: 59).

7.2. Gendarmerie Units in the Second Cyprus Peace Operation in terms of Enforcement

August 14th 04.00 hours as the received "Victory Attack" password had started to fire preparations for the navy on the beach at 6.00, Turkish jets also began bombing Greek positions the air offensive to the 1st participated in the Gendarmerie Commando Battalion 6.40. As a result of the clashes, Greek troops had to retreat. Despite the difficult terrain conditions, Turkish troops began to break through enemy positions at 09.30. On the evening of 22 August, the Gendarmerie Commando Battalion left Delikli Village and settled in Gönenderi (Kondhara), which would be the new base area. Subsequently, on 23 August, 27 Greek soldiers were arrested in the villages of Flomuda and Davlos, north of Kondhara (Gendarmerie General Command 2002: 337-338).

7.2.1. First Siirt Gendarmerie Commando Battalion and Operations

On 24 August, 40 unimogs, 4 Jeeps, 1 pickup and 1 ambulance were brought from Batman for logistical support, which boosted the morale of the soldiers (Gendarmerie General Command, 2002: 337). On the 25th of August, 216 Greek soldiers were captured in the villages of Diskorpas and its Vicinity and on 26 August in Aitrisse and Ayandıriz. On August 28, the 39th Division ordered the 2nd company to go to Magosa until a second order to settle the 1st line. The 39th Division went to Güzelyurt and came to Paşaköy by order of the 28th Infantry Division. In the village of Diskorpas, the Gendarmerie Battalion went on a field survey with a tank battalion task force and returned without any loss. On August 31, the battalion's base location was changed and the troops transferred to Halevga, west of Kantara (*Gendarmerie General Command 2002: 338*).

On September 3, the 28th Division of the Gendarmerie Commando Battalion served as a covering force in the area between Araplık and Mersinlik-Akatu in the East of Kyrenia. The 3rd company settled on the ridges of Mersinlik, the 1st Company on the ridges of Harçca Delik, and the headquarters company settled in Halevga (Ural 2004: 65).

On September 4, they went to the Kantara area for a surveillance mission from the 3rd Division and returned without incident. The Gendarmerie Battalion, which served as reconnaissance and surveillance until September 8, carried out operations in the mountainous areas of Değirmeni village and captured 22 Greek soldiers. On 10 September, the 2nd Company seized a large number of weapons, equipment and ammunition during the searches in the forest. On September 14, the 2nd Army commander inspected Cyprus, but the Gendarmerie Commando Battalion Commander did not come to meet him. The Division was informed that the commander of the Gendarmerie Commando Battalion was missing. As a result of the investigations and investigations, it was found that Gendarmerie Major Bekir Sıtkı Tuncer, the battalion commander, left the headquarters to enter Nicosia at 22.00 and passed to the Greek part and was captured by the Greeks (*Gendarmerie General Command* 2002: 339).

7.2.2. Nevşehir Second Gendarmerie Commando Battalion and Operations

At 05.35 on the morning of August 14, air operations continued in Cyprus while Nevşehir was ordered to prepare for the infiltration and enemy offensive that may come from the villages of Güzelyalı (Vavila) and Karşıyaka (Vasiya), opposite the 2nd Gendarmerie Commando Battalion. The 2nd Gendarmerie Commando Battalion moved to the region 1,5 km southwest of Fota village with the command of Bolu Commando Battalion (Ural 2004: 66).

On 16 August at 19.00, the peace order of the United Nations was passed on all fronts by the order of the government. On the 17th of August, the 2nd Gendarmerie Commando Battalion was assigned the duty of securing the security of the Güzelyurt neighborhood, which was taken over by Hirsilyu, which was taken to the Hirsilyu by using the Bosphorus, Girnebaşı-Yılmazköy-Güzelyurt road and clearing the enemy signs. The order was transferred on the morning of 18 August and Güzelyurt was taken under control. Civilian people gathered at the hotel at the entrance to the village of Kaput (*Gendarmerie General Command* 2002: 339).

On the morning of 20 August, during the search in the village of Kalahorya, some weapons were seized and at 10.00 am in a warehouse owned by the Greek Cypriot police, many weapons, ammunition and equipment were seized and sent to the Brigade. However, on the evening of 23 August, Doctor Unterleutnant Hasan Serdaroğlu sent Turkish and Greek Cypriots in the city for examination,

and in the course of a barracks on the coast of the city, there were ample weapons and ammunition belonging to Greek forces and reported to the Battalion Command. However, seized weapons and ammunition were loaded and sent to the Brigade. In the evening, Finance Minister Deniz Baykal and Food, Agriculture and Livestock Minister Korkut Ozal and the delegation they brought with them came to Güzelyurt. The safety measures of the ministers were taken by the 2nd Gendarmerie Commando Battalion and accompanied to their travels in and out of the city (*Gendarmerie General Command* 2002: 339).

On the morning of 27 August, all units belonging to the Bolu Commando Brigade Command were ordered to continue the duty of the 2nd Gendarmerie Commando Battalion to protect the city despite the withdrawal of precaution. On 3 September the Division Command was ordered that the Gendarmerie Commando Battalion was placed under the command of the 14th Infantry Regiment Combat Group and had to complete its submission to the region by 4 September. According to the order, a division of the battalion was ordered by the 14th Infantry Regiment Combat Group to take part in the operation to clear the Eokacis and Greek National Guard forces and to keep the area under control. The 2nd Gendarmerie Commando Company, which will participate in the operation, reached the Pendaya District, where it was located at 14.30. On the night of September 4, at about 2 am, the 2nd company attacked the village of Galini, repulsed the Greek troops and took over the village. Battalion headquarters and headquarters company arrived at Pendaya from Kalahorya on 09.45 and entered the 14 th Infantry Regiment Correspondence Group. Later, he entered the galini village, the occupation area of the battalion, where the 2nd Division was reinforced with two teams in the headquarters company. 2nd Commando Battalion participated in the military operation in Nevsehir and Siirt 1st Commando Battalion, until returning to Turkey have continued their duties assigned to them. (*Gendarmerie General Command* 2002: 339-340).

8. Conclusion

Cyprus is an important strategic point for every state. With an important geopolitical advantage to the states it holds, it is the guardian of an important trade route. However, it has an important geopolitical position and an important base in the plans of states about the Middle East

Discussed about the various developments on Cyprus Island in the first part of this paper. Article 4 of this information in light of the Guarantee Agreement recognizes the right to intervene in Turkey directly. Turkey has repeatedly demonstrated that this right despite the pro-peace, war or a military intervention has proved that see it as a last choice. At the same time, he tried to directly protect the rights of the Turks living on the island of Cyprus and produced policies on this issue. Because of several plans and initiatives of the Greek Cypriots on the

island, the Turks have to remove from the island. Behave as they do not have, Turkey has been the case compelled to use its right to intervene. As a result of the coup that took place on July 15th, the political, military and economic conditions within the island, the crimes against humanity and the brutality were stopped and intervention was made for this purpose. However, at the request of the Turkish public, an intervention was made on the island of Cyprus on 20 July, and it was realized in two stages.

First of all, the Cyprus Peace Operation is not an occupation operation. It is an operation arising from the application of the right of guarantee arising from Article 4 of the Guarantee Agreement and the necessity of restoring peace and protecting the rights of the Turks living on the island. The Cyprus Peace Operation was realized thanks to the efforts and achievements of Turkish soldiers and mujahideen, namely Turkish Air Force, Turkish Navy, Turkish Land Forces and Gendarmerie Forces.

With The Cyprus Peace Operation, the rights of the Turks on the island have been protected and free space has been allocated. Undoubtedly, the greatest success of the operation has been the survival of many people and their ability to live comfortably on the land they call homeland. The political success of the Republic of Turkey see how much depends on international agreements and a peaceful state and that the necessary cases of human rights abuses, atrocities and massacres will remain silent to the world public opinion is proven again. The economic aspect is that the production which had to stop completely has started again and that the Turks on the island have returned to the welfare environment.

Before and after, in the light of the developments in the island, the Cyprus Peace Operation, intervention on the island of Cyprus is obligatory for the Turkish Republic. The fact that this obligation was not born because of the Turks, but was born from the Greeks living on the island and the rulers of these Greeks. The Greek Cypriot and Greek Cypriots' policy in the region was formed in the form of destruction and the organizations that existed and formed bloody actions on the island. Despite advances such as this is not to suppress the Turkey issue has developed policies to solve the problem through peaceful means, but the results were not obtained from this initiative. When the events and developments in the past were examined, the Turks had no attacks or provocations against the Greeks and the Turks tried to protect their rights. Turkey, has also proven that working for peace in the world, respectful of human rights and peaceful in both the Cyprus Peace Operation and also throughout history.

Gendarmerie Units generally do not take part in a cross-border operation. Gendarmerie troops continue their primary duties within the local boundaries as in the past. No activity of this magnitude was carried out in cross-border operations until the said operation. Gendarmerie troops participated in this

operation with a unit of considerable size and influenced the outcome of the operation with their successful maneuvers. Gendarmerie troops, similar to successful operations such as Operation Olive Branch, carried out in the east of Euphrates, have succeeded in fulfilling their duties and responsibilities in Cyprus Peace Operation with great devotion. As a result, it is possible to reach the conclusion that gendarmerie units have a share in the establishment of permanent peace in Cyprus Island.

The Establishment Process of the Republic of Cyprus and the Role of Gendarmerie Units in the Cyprus Peace Operation

Abstract

Cyprus Island is strategically and politically important because it is close to the Middle East and on the Eastern Mediterranean trade routes. For this reason, it has been home to many civilizations throughout history. In the 1930s, various riots and conflicts started on the island. There were three communities on the island: Turks, Greeks and British. The Greek community in these communities has adopted the idea of connecting to Greece over time. This idea, referred to as the Enosis Plan, has been tried to be dominated by the organization called EOKA. In this process, the Republic of Cyprus was established in order to eliminate the confusion on the island. Turkey, Greece and Britain, was brought to the position of guarantor states. However, this agreement was not sufficient to establish peace on the island. The Republic of Turkey, as a guarantor state gave the effort to solve the problem by peaceful means. Problems can not be solved through negotiations with the conviction occurred, the Republic of Turkey, to ensure the re-establishment of the peace and security on the island, the Cyprus Peace Operation was organized in 1974. This article aims to demonstrate the role of the gendarmerie troops in the Cyprus Peace Operation, which is carried out to establish permanent peace on the Island of Cyprus, explaining the establishment process of the Republic of Cyprus.

Keywords: Cyprus Peace Operation, Cyprus Island, Peacekeeping Operation, Enosis Plan, Turkish Gendarmerie Units.

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Kuruluş Süreci ve Kıbrıs Barış Harekâtı'nda Jandarma Birliklerinin Rolü

98

Öz

Kıbrıs Adası, Orta Doğu'ya ve Doğu Akdeniz ticaret yollarına yakın olması nedeniyle stratejik ve politik olarak önemlidir. Bu nedenle tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. 1930'larda adada çeşitli isyanlar ve çatışmalar başlamıştır. Adada üç topluluk vardır: Türkler, Yunanlılar ve İngilizler. Bu topluluklar içerisindeki Yunan topluluğu zamanla Yunanistan'a bağlanma fikrini benimsemiştir. Enosis Planı olarak anılan bu fikre EOKA adı verilen organizasyonun hâkimiyeti denenmiştir. Bu süreçte adadaki karışıklığı ortadan kaldırmak için Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur. Türkiye, Yunanistan ve İngiltere garantör devletler konumuna getirilmiştir. Ancak, bu anlaşma adada barışı tesis etmek için yeterli olmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti, garantör devlet olarak sorunu barışçıl yollarla çözme çabası göstermiştir. Türkiye Cumhuriyeti, müzakere yoluyla sorunların çözülmemeyeceği kanaatinin oluşmasıyla adada barışın ve güvenliğin yeniden tesis edilmesini sağlamak için 1974 yılında Kıbrıs Barış Harekâtı'nı düzenlenmiştir. Bu makale, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecini açıklayarak, Kıbrıs Adası'nda kalıcı barışı sağlamak amacıyla yürütülen Kıbrıs Barış Harekâtı'ndaki jandarma birliklerinin rolünü ifade etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs Barış Harekâtı, Kıbrıs Adası, Barışı Koruma Operasyonu, Enosis Planı, Türk Jandarma Birlikleri.

References

- Açıkgöz, Serkan (2006). *Kıbrıs Barış Harekatı*. Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altier, Selim Sırrı (2003). “Kıbrıs Adası’nın Fethi Kıbrıs Hangi Milletin İdi?”. *Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi*, 204: 8-9.
- Artuç, İbrahim (1989). *Kıbrıs'ta Savaş ve Barış*. İstanbul: Kastaş Yayınları.
- Aydın, Harun Talha (2017). “The Impact of Johnson Letter on Turkish Foreign Policy”.
https://www.academia.edu/6616688/The_Impact_of_Johnson_Letter_on_Turkish_Foreign_Policy [25.15.2019].
- Clement, Dodd (2010). *The History and Politics of Cyprus Conflict*. London: Palgrave Macmillan.
- Coşkun, Yasin (2014). “Kıbrıs Sorunu Üzerindeki Türk-Yunan Diyalogunun Başarısızlığı (1966-67) ve İngiliz Politikası”. *Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi (KAREFAD)*, 4(1): 43-58.
- Çay, Abdulhaluk (1963). *Kıbrıs'ta Kanlı Noel*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Çeçen, Anıl (2008). *Kıbrıs Çıkmazı*. Ankara: Astana Yayınları.
- Çetiner, A. Cengiz (2007). *Kıbrıs Barış Harekatında Kara Muharebeleri*. Afyon: Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Emecen, Feridun (2001). *Kıbrıs'ta İlk Osmanlı Yapılanması*. İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları.
- Erim, Nihat (1975). *Bildiğim ve Gördüğüm Ölçülerde Kıbrıs*. Ankara: Türk Matbaacılık Sanayi.
- Gazioğlu, Ahmet (2000). *Kıbrıs'ta Türkler*. Lefkoşa: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi Yayınları.
- Gazioğlu, Ahmet (2001). *Kıbrıs Sorunu, Ortaklık Cumhuriyeti ve AB Üyeliği*. İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları.
- Gendarmerie General Command (2002). *Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi (Türk Harp Tarihinde Jandarma)*. C.II. Ankara: Jandarma Genel Komutanlığı.
- Gibbons, H. Scott (2003). *Kıbrıs'ta Soykırım*. Ankara: Near East Publishing.
- Göktaş, Güner (1990). *Kıbrıs Türk Cumhuriyetini Hazırlayan Siyasal Nedenler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları.
- Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları (1995). *Kıbrıs'ın Dünü, Bugünü, Yarını*. İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Basımevi.

- Karal, E. Ziya (1995). *Osmanlı Tarihi (Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karal, E. Ziya (2007). *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü*. İstanbul: Timaş Yayıncılık.
- Kökdemir, Naci (1957). *Dünkü-Bugünkü Kıbrıs*. Ankara: İstiklal Matbaası.
- Military Histories. “Bloody Christmas 1963”. <http://www.militaryhistories.co.uk/greenline/xmas63> [25.12.2019].
- Ministry of Foreign Affairs Republic of Turkey, “What is the ‘Akritas Plan’?”. <http://www.mfa.gov.tr/akritas-plan.en.mfa> [25.12.2019].
- Mütercimler, Erol (1990). *Kıbrıs Barış Harekatı'nın Bilinmeyen Yönleri*. İstanbul: Yaprak Yayınevi.
- Oberling, Pierre (1990). “Kıbrıs Faciası”. *Belleten*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Önol, Aydoğan (1963.12.25). “Dün de 4 Türk Daha Öldürüldü”. *Hürriyet Gazetesi*. 1.
- Özmen, Serkan (2005). *Kıbrıs*. İstanbul: Kültür Sanat Yayıncılık.
- Sadrazam, Halil (1990). *Kıbrıs'ta Varoluş Mücadelemiz Şehitliklerimiz ve Anıtlarımız*. İstanbul: Türkiye Şehitlikleri İmar Vakfı Yayınları.
- Sarıca, Murat-Teziç, Erdoğan vd. (1975). *Kıbrıs Sorunu*. İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Stateuniversity (2020). Cyprus, History & Background, <https://education.stateuniversity.com/pages/336/Cyprus-HISTORY-BACKGROUND.html> [31.01.2020].
- Tamçelik, Soyalp (1999). *Kıbrıs'ın Siyasi Tarihiyle İlgili Bir Belgenin Değerlendirilmesi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Tarakçı, Mustafa (1998). *Kıbrıs Barış Harekatı*. Ankara: Haccettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- The Telegraph (2014). “Famagusta, the ghost town at the heart of Cyprus”. <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/01/11/famagusta-ghost-town-heart-cyprus/> [16.03.2020].
- Tosun, Yosun (2012). *2. Dünya Savaşından Sonra 1974 Kıbrıs Barış Harekatı ve Çevre Ülkelerin Soruna Bakışı*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uçarol, Rıfat (1995). *Siyasi Tarih (1789-1994)*. İstanbul: Filiz Kitapevi.

- Ural, Erdinç (2004). *Kıbrıs Barış Harekatında Jandarma Birlikleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlke ve İnkılapları Enstitüsü.
- Uzunçarşılı, İ. Hakkı (1995). *Osmanlı Tarihi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Wilson, J. Hughes (2011). "The Forgotten War: A Brief History of the Battle for Cyprus 1974". *The RUSI Journal*, 156 (5): 84-93.
- Yelice, Gürhan (2007). *20 Temmuz 1974 Kıbrıs Barış Harekatı'nı Hazırlayan Koşullar*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk ve İnkılap Tarihi Enstitüsü.
- Yıldırım, Mehmet (2004). *Bütün Yönleriyle 1974 Kıbrıs Harekatı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Küllige

Cilt/Volume: 1 • Sayı/Issue: 1 • 2020

KÜLLİYE

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Şefika Gaspıralı'nın Âlem-i Nisvân Dergisi Üzerine Bir İnceleme ve Sistematik İndeks

An Analysis on Şefika Gaspıralı's "Âlem-i Nisvân" Journal and its Systematic Index

Yazar / Author

Hilal DOĞAN*

Giriş: Şefika Gaspıralı'nın Gazeteciliği ve Dergiciliği

TÜRK Dünyasında "Dilde, Fikirde, İşte Birlik" düşüncesiyle tanınan İsmail Gaspıralı'nın kızı olan Şefika Gaspıralı, eldeki mevcut bilgilere göre Türk ve İslâm Âleminde yayımlanan ilk kadın gazetesi olan *Âlem-i Nisvân*'in müdiresidir. Rusya'daki Türk Kadın Hareketi'nin öncüsü de olan Şefika Gaspıralı, Azerbaycan Türk Cumhuriyeti'nin başbakanlarından Nesip Yusufbeyli'nin eşidir. Kırım Türk Cumhuriyeti'nde Kurultay Başkanlık Divanı üyeliği ve iki dönem milletvekilliği yapmış olan Şefika Gaspıralı, aynı zamanda anaokulları eğitimcisidir.

21 Kasım 1886'da Kırım'ın Bahçesaray şehrinde doğan Şefika Gaspıralı'nın babası Türk Dünyasında "Dilde, Fikirde, İşte Birlik"

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara / Türkiye, e-mail: hcdoganted@gmail.com
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8542-3074>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):
Doğan, Hilal (2020). "Şefika Gaspıralı'nın Âlem-i Nisvân Dergisi Üzerine Bir İnceleme ve Sistematik İndeks". *Külliye*, 1 (1): 103-125.

Makale Bilgisi / Article Information:

Geliş / Received	Kabul / Accepted	Türü / Type	Sayfa / Page
27 Ocak 2020	20 Mart 2020	Araştırma Makalesi	103-125
27 January 2020	20 March 2020	Research Article	

Külliye

Cilt/Volume: 1 • Sayı/Issue: 1 • 2020

düşüncesiyle tanınan İsmail Gaspıralı, annesi ise Kazanlı Akçuralar ailesinden İsfendiyar Bey'in kızı Zühre Hanım'dır. Şefika Gaspıralı, aynı zamanda Türkçülük akımının önde gelen temsilcilerinden olan Yusuf Akçuranın halasının kızıdır (Çınar2018: 59-60; Hablemitoğlu-Hablemitoğlu 1998: XI; Şahin 2014: 217).

Gaspıralı ailesinin en büyük kızı olan Şefika Gaspıralı, mektebe gitmeden önce okuma yazmayı öğrenmiştir. Onun yetenekli bir çocuk olduğunu gören babası İsmail Gaspıralı, yeni eğitim metodu için hazırlamış olduğu ders kitabı olan *Hoca-i Sıbyân* kitabını kızı Şefika'ya verdikten kısa bir süre sonra, kızını kendi eğitim metodunu uyguladığı mektebe gönderir. Şefika Gaspıralı'nın gitmiş olduğu mektep, babası İsmail Gaspıralı'nın 1884'te Bahçesaray'da eğitim reformunun ilk aşamasını hayata geçirdiği ilk Usûl-ü Cedîd mektebidir. Bu mektepte babası İsmail Gaspıralı'nın kız kardeşi ve Şefika Gaspıralı'nın halası olan Selime-Pembe Hanım da öğretmenlik yapmıştır (Bozkurt 2004: 296; Çınar 2018: 60; Hablemitoğlu-Hablemitoğlu 1998: 75-76; Saray 1989: 53).

O yıllarda kız çocukları okula gönderilmiyor, kadınların okuma yazma bilmesine bile izin verilmiyordu. Böyle bir ortamda İsmail Gaspıralı, Usûl-ü Cedîd metodunu ailesinde de başarıyla uygulamış, kızı Şefika Gaspıralı'yı yeni eğitim metoduyla ders veren mektebe göndermiştir. Ayrıca İsmail Gaspıralı, kızı Şefika'ya özel Rusça öğretmen de tutmuştur. Bu sayede Şefika Gaspıralı, ileri derecede Rusça bilgisine sahip olmuştur (Çınar 2018: 61).

Daha önce *Tonguç* (1881) ve *Mirât-ı Cedîd* (1882) adıyla dergiler çıkaran İsmail Gaspıralı, Türkçe gazete çıkarmak için defalarca gittiği Petersburg'dan Kırım'ın Rusya'ya bağlanmasının 100. yıl dönümü dolayısıyla 1882'de gazete için izin almıştır.

İlk sayısı 22 Nisan 1883'te Bahçesaray'da basılan *Tercümân* adındaki bu gazete 'Dilde, Fikirde ve İşte Birlik' ilkesiyle haftada bir gün yayınlanıyordu. Ekim 1903'ten itibaren haftada iki gün çıkmaya başlayan *Tercümân*, 1912'den sonra günlük oldu. Adı 1905'te *Tercümân-ı Ahvâl-i Zamân* şeklinde değiştirilmiş, 1909'da yine *Tercümân*'a dönmüştür. İsmail Bey, gazetenin ismini İstanbul'da Şinasi Efendi tarafından çıkarılmakta olan *Tercümân-ı Ahvâl*'den esinlenerek koymuştur. Zamanla Türk Dünyası'nın gören gözü haline gelen bu gazete otuz beş yıl yayın hayatını sürdürmüştür (Akpınar 2011: 492-494; Devlet 1988: 18; Ebüzziya 1989: 362; Kalsın 2014: 104; Kırımlı 1996: 392; Kocaoğlu 2004: 215-226; Lazzerini 2004: 212; Mende 2004: 18; Yaman 2015: 53-54).

Şefika Gaspıralı'nın annesi Zühre Hanım, Kırım'da yayınlanan ilk Türkçe gazete olan *Tercümân*'ın ilk zamanlarında İsmail Gaspıralı'nın karşılaştığı zorluklar karşısında pes etmemesi için eşini cesaretlendirmiş ve başarılı olması için teşvik etmiştir. Annesini her zaman rol model alan Şefika Gaspıralı da

küçük yaşlardan itibaren *Tercümân Gazetesi*'nin basımından dağıtımına kadar her şeyle ilgilenen babası İsmail Gaspıralı'ya yardımcı olmuştur (Çınar 2018: 59; Hablemitoğlu-Hablemitoğlu 1998: 32; Şahin 2014: 217).

Şefika Gaspıralı, 1903 yılında kadınlar için ilk defa makale kaleme alır. Aynı yıl 41 yaşında olan annesi Zühre Hanım'ı kaybeden Şefika Gaspıralı hem evdeki işlerini hem de *Tercümân*'daki işlerini büyük bir gayretle yapmaya devam eder. Zühre Gaspıralı'nın vefat etmesinden dolayı *Tercümân Gazetesi*'nin 20. yıl kutlamaları 4 Mayıs 1903'e ertelenmiştir. Bu kutlamadaki dekorasyon, yemekler, davetliler ve benzeri ile Şefika Gaspıralı bizzat ilgilenmiştir. Şefika Gaspıralı, kutlamaya katılan Rusya Türklerinin önde gelen liderlerinin eşleri ile annesi Zühre Hanım'ın *Tercümân Gazetesi*'nin 10. yıl kutlamasındaki gibi herkesle ilgilenmiştir.

Şefika Gaspıralı, *Tercümân Gazetesi*'nin 20. yıl kutlamasını resmi olmayan bir kadınlar kongresi gibi kadınların sorunlarını görüşerek kararlar almıştır. Bunun üzerine İsmail Gaspıralı, kadınlar için özel bir dergi çıkarmak için çalışmalarına başlamıştır (Çınar 2018: 62; Hablemitoğlu-Hablemitoğlu 1998: 14, 93-99).

İsmail Gaspıralı, 11 Temmuz 1905 tarihinde İçişleri Bakanlığına Tatar dilinde *Âlem-i Nisvân* (Hanımlar Dünyası) adında haftalık dergi çıkarabilmek için bir dilekçe yazmıştır. Dilekçeye derginin programını da eklemiş ve 3 Kasım 1905'te dergi İçişleri Bakanlığı tarafından onaylanmıştır.

Eldeki mevcut bilgilere göre Türk ve İslâm Âleminde yayımlanan ilk kadın gazetesi olan *Âlem-i Nisvân*, İsmail Gaspıralı'nın *Tercümân Gazetesi*'nin (1883-1914) ilave eki olarak 1905 yılının sonlarında İsmail Gaspıralı'nın imtiyaz sahipliği ve liseyi yeni bitirmiş olan kızı Şefika Gaspıralı idaresinde yayımlanmaya başlamıştır (Çınar 2018: 59-60; Hablemitoğlu- Hablemitoğlu 1998: XI; Şahin 2014: 217).

İsmail Gaspıralı'nın başyazarlığını Hasan Sabri Ayvazov'a vaziyet ettiği ve "Boğaziçi'ndeki balıkçıdan Kaşgar'daki deveciye kadar" herkesin anlayacağı bir dil kullanmayı amaçladığı (Akpınar 2011: 493) *Tercümân Gazetesi*, 1914'te İsmail Gaspıralı'nın ölümünden beş yıl sonrasına kadar yayımlanmıştır (Akpınar 2011: 492-494; Devlet 1988: 18; Kalsın 2014: 104; Kırmırlı 1996: 392; Kocaoğlu 2004: 215-226; Lazzerini 2004: 212; Mende 2004: 18; Yaman 2015: 53-54). Bu tarihten sonra Şefika Gaspıralı, Rusya'daki Türk Kadın Hareketleri'nin öncüsü haline gelmiştir.

Âlem-i Nisvân Dergisi

İsmail Gaspıralı, 11 Temmuz 1905 tarihinde İçişleri Bakanlığına Tatar dilinde *Âlem-i Nisvân* (Hanımlar Dünyası) adında haftalık dergi çıkarabilmek için bir dilekçe yazmıştır. Gaspıralı yazmış olduğu dilekçeye derginin

programını da eklemiş ve 3 Kasım 1905'te dergi İçişleri Bakanlığı tarafından onaylanmıştır. 21 Ekim 1905 tarihli *Tercümân*'da "Jenskiy Mir" başlığı altında *Âlem-i Nisvân* dergisinin yayınlanacağı haberine Rusça olarak yer verilmiştir (Akpınar 2011: 493; Hablemitoğlu 1998: 35; Şahin 2014: 218; Yaman 2015: 55).

"13 Ocak 1905 tarihli *Tercümân*'da derginin planlanan yayın programı hakkında bilgi veren reklam makalesi yayınlanır. Burada, derginin imtiyaz sahibinin İsmail Gaspıralı, müdiresinin ise çok iyi eğitilmiş, mükemmel Rusça ve yayın işlerini bilen kızı Şefika Gaspıralı olacağı belirtilmiştir" (Şahin 2014: 218).

13 Ocak 1905 tarihli *Tercüman Gazetesi*'nde yer alan *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin programı şöyledir:

(Âlem-i Nisvân)(Hânımlar Dünyası)

Hânımlara mahsûs haftalık edebî ve fennî mecmû'adır. Gelen sene başından neşrini murâd itdiğimiz bu mecmûanın mevâdd-ı mûndericesi işbu bâblardan ibâretidir:

- 1) Hânımlara mahsûs devlet nizâmları ve şeren hukûkları.
- 2) Hâne idâresine, evlâd terbiyesine ve yurt tabîbligine dâir malûmât ve haberler.
- 3) Hâne işleri- tikiş nakış ve sâire lâzım olan mevâdd resm ve şekilleri ile.
- 4) Bizde vesâir milletlerde hânımların hâli ve maişeti ilm ve edebiyâtta. Umûr ve siyâsetde meşhûre olan hânımların tercüme-yi hâli ve resmler ile.
- 5) Mukaddimât-ı fûnûn, usûl-u ahlâk, hikâye, şi'r, târîh ve seyâhat lâzım gelen resmleri ile (*Âlem-i Nisvân* 1905 Numune Sayısı; Hablemitoğlu-Hablemitoğlu 1998: 37; Şahin 2014: 218-219).

Yukarıda yer alan *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin programı, derginin çeşitli sayılarının dış kapağında da yer almaktadır.

1905 yılına ait *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin kapağında derginin numune olduğu "Nümûne olarak '*Tercümâna*' koşmadır" şeklinde ifade edilmiştir. 1905 yılına ait derginin kapağında parantez içinde "Müslimelere mahsûs edebî ve tadrîsî haftalık mecmûadır" ifadesiyle *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin kadınlara hitap eden bir dergi olduğu belirtilmiştir. Ayrıca 1905 yılına ait olan kapakta "Sâhib-i İmtiyâz İsmâil G.", "İdâre Müdiresi Şefika G.", "Şehir Bağçeseray" ve "Sene 1905" ile *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin kimler tarafından, nerede ve ne zaman çıkarıldığı da belirtilmiştir. 1905 yılına ait *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin kapağının altında Rusça olarak "*Tercümân*'ın ücretsiz eki" ifadesi de yer almaktadır.

Timur Kocaoğlu, *Âlem-i Nisvân Özel Koleksiyonu*'nda *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin 1905-Numune Sayısı; 1906 yılına ait 4, 6, 35, 37. ; 1907 yılına ait 2,

3, 4, 5, 6, 7, 8, 9. ve 1910 yılına ait 30, 32, 34, 36, 38, 40, 42, 44, 46, 48, 51. Sayıları olduğu tespit edilmiştir. Elde ettiğimiz 1905 yılına ait Âlem-i Nisvân Dergisi'nde sırasıyla “ ‘Mektûb’, ‘Bu Nüşamızdaki Resimler’, ‘Hadîs-i Şerîfler’, ‘Meşhûre Kadınlar’ ‘Safiye bint-i Şerife’ d-din’, ‘Âişe El- Kurtubiyye’, ‘Lâle Hâtûn’ ‘Analık Devr-i Kadîmi’ ‘Târîh-i Temden Beşerden Bir Büt’, ‘Ana Dersleri’, ‘Yaraşmak – Bezenmek’, ‘Edebiyyât’ ‘Hadîs-i Ulvî’, ‘Ziyâ Pâşâ Merhûmun’, ‘Bülbül-Yani Sandugaç’, ‘İdâreye Mektûb’ ve ‘Müşterilerin İsimleri’ ” başlıklı yazılar yer almaktadır. Dergide ayrıca başlıksız ve imzasız yazılar da yer almaktadır.

Başlıksız ve imzasız yazılarda sırasıyla Sultan Abdülaziz Han zamanında Rusçaya tercüme edilmiş bir roman, Nuristan Hanım, medeni milletlerin çocuk yetiştirmeleri hakkında bilgiler verilmekte ve hanım sahabelerin sürekli hatırd tutacakları hadislerden biri açıklanmaktadır.

1905 yılına ait *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin numune sayısı toplamda 14 sayfadır. 1905 yılına ait *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin 12. sayfasında yer alan “Müşterilerin İsimleri” başlığının altında dergiye abone olan 24 kişinin isimleri ve dergiyi hangi şehirden takip ettikleri yazmaktadır.

Âlem-i Nisvân Dergisi'nin programı olan ve 1905-Numune Sayısının dış kapağında yer alan ifadelerin¹ 1906 yılındaki 4 (Mart), 6 (Nisan) ve 35 (Kasım). numaralarda yer aldığı ve 1907 yılındaki Ocak, Şubat ve Mart aylarındaki nüshalarda yer almadığı tespit edilmiştir.

1905 yılına ait *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin dış kapağında, derginin ilk sayfasında yer alan Sâhib-i İmtiyâz'ın karşısında İsmâil G. yerine “İsmâil Gaspıralı”, İdâre Müdiresi yerine de “Müdire Şefika İsmâil kızı” ifadelerinin geçtiği gözlemlenmiştir. Ayrıca derginin dış kapağında, mürâcat ve adresin Bağçasaray'daki *Tercümân* İdâresi olduğu da yazmaktadır.

1905 yılına ait *Âlem-i Nisvân*'da yer alan “Mektûb” ve “İdâreye Mektûb” başlıklarının altında *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin çıkmasından duyulan mutluluk, Şefika Hanım'ı tebrik etme ve kendilerini *Âlem-i Nisvân* Dergisi'ne kayıt etmelerini isteme ve benzeri bilgiler yer almaktadır.

“Bu Nüşamızdaki Resimler” başlığının yer aldığı sayfa 2 ve 3'te Padişahın zevce-yi muhteremesi İmparatoriçe Aleksandra Fedurufna Hazretlerinin ve Sultan Abdülaziz Han'ın gözde cariyelerinden olan Nuristan Hanım'ın resimleri yer almaktadır. “Hadîs-i Şerîfler”de ise önce İlm-i Hadîs'den bahsedilmiş olup daha sonra bazı hadislerin Osmanlı Türkçesiyle yazımın ardından Türkçe açıklamaları yer almaktadır.

“Meşhûre Kadınlar” “Safiye bint-i Şerife’ d-din”, “Âişe El-Kurtubiyye”, “Lâle Hâtûn” başlıklarının altında İslâm Âlemindeki meşhur kadınların kısa

¹ Bk. Hablemitoğlu-Hablemitoğlu 1998: 37; Şahin 2014: 218-219.

hayat hikâyeleri anlatılmıştır. Âişe El-Kurtubiyye ve Lâle Hâtûn'un şiirlerinden örnekler de verilmiştir.

“Analık Devr-i Kadîmi” “Târîh-i Temden Beşerden Bir Büt” başlığının altında eski zamanlarda yaşayan insanlardan, o zamanlarda kadınların erkeklerden daha etkili olduğundan ve insanların babalarının değil de annelerinin ismiyle çağrıldıklarından bahsedilmektedir.

“Ana Dersleri” başlığının altında çocukların okula gitmeden önce anneleri tarafından eğitilmelerinden bahsedilmiştir. Anne ile balanın (çocuğun) soru-cevap kısmının altında annelerin balalarına sordukları “Bu ne için yasalmış? (yapılmış)” dedikleri nesnelerin resimleri de yer almaktadır.

“Yaraşmak-Bezenmek” başlığında kadınların güzellik için farklı memleketlerde ne gibi zahmetler çektiği anlatılmıştır. “Edebiyyât” “Hadîs-i Ulvî” başlığının altında Sırrı Paşa'dan bir söze yer verilmişken “Ziyâ Pâşâ Merhûmun” ve “Bülbül-Yani Sandugaç” başlıklarının altında şiirlerden bir dörtlük yer almaktadır.

1906 yılına ait *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin 4 (Mart), 6 (Nisan) ve 35 (Kasım). Numaralarında, derginin kapağında *Âlem-i Nisvân* yazısının altında Rusça “Kadınlar Dünyası” anlamına gelen Jenskij Mir ifadesi olduğu tespit edilmiştir.

Birinci sayısı 3 Mart 1906'da yayımlanan *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nde planlanan yayın programı hayata geçirilmiştir. (Hablemitoğlu, 1998: 38) Örneğin, *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin yayın programının ikinci maddesinde yer alan “yurt tabibliğine dâir malûmât ve haberler” için Osmanlı Hilâl-i Ahmer Hanımlar Merkezi'nin kurucusu ve birçok ilkleri başarmış bir Türk profesörü olan Doktor Besim Ömer Paşa'nın “Doğururken ve Doğurduktan Sonra” adlı kitabından alıntılar yapılarak “Togururken Temizlik” başlıklı yazılar yayımlanmıştır. Bu yazılarda; o yıllardaki çocuk ölüm oranlarının fazlalığının nedenleri ve çözüm yolları, ebelik, doğum, doğumdan sonra yapılması gerekenler ve temizlik gibi konular ele alınmıştır.

Âlem-i Nisvân Dergisi'nin yayın programının beşinci maddesinde yer alan “hikâye ve seyâhat” için ünlü Fransız yazarı Jules Verne'nin “*İki Yıl Okul Tatili, İki Yıl Mektep Tatili, Seyâhat-ı Hâriku'lâde*” olarak Türkçeye çevrilmiş kitabı *Deux Ans De Vacances*, “Çocukların Seyâhat Garîbesi ve Başlarına Gelen Acâib ve Korkunç Vâkı'alar” adıyla *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin çeşitli sayılarında yer almıştır. Jules Verne'nin kitabı dışında Muallim Naci'nin “Zavallı Kız” adlı hikâyesi ve Nalan imzalı “İki Külfetin Bin Rubleye Kurban Gitmeleri” adlı hikâyeler de *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin çeşitli sayılarında neşredilmiştir. Hikâyeler farklı sayılarda yayımlanarak, *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin takip edilmesi amaçlanmıştır.

Yine *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin yayın programının beşinci maddesine uygun olarak Rusya'dan Amerika'ya kadar çok geniş olan coğrafyadaki kadınların çocuk yetiştirmeleri, eğitim durumları, kız balaları için mektep açılması ve buldukları yerdeki yenilikler ve benzeri *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin çeşitli sayılarında yer almıştır. Örneğin, 1906 yılının 4. numarasının 49-50. sayfaları arasında Kafkasya'daki Müslüman hanımlarının durumu anlatılırken 1906 yılının 37. numarasında İstanbul'daki kadınlar arasında Fransızca ve piyano dersinin yaygınlaşması anlatılmıştır.

1907 yılının 3. numarasının 2-3. sayfalarında yer alan “Serbest-i Tezvîc” adlı yazıda Fransa'da olduğu gibi Rusya'da da serbest nikâh ve tezvîc (Grajdanskiy brak) olduğu anlatılırken 1907 yılının 4. numarasının 3-4. sayfalarında yer alan “Fransa'da kaç yaşında izdivâç ediyorlar?” başlıklı yazıda Fransa'daki resmi işlerden sorumlu belediyeden alınan verilerin de yardımıyla kadın ve erkek evliliğinin geçmişteki ve bugünkü durumu ele alınmıştır.

Âlem-i Nisvân Dergisi'nde Ziya Paşa, Şeyh Vasfî, Hacı Arif Bey gibi şairlerin şiirlerinin yanı sıra İsmail Gaspıralı'nın küçük kızı olan Nigar Hanım'ın da şiirlerine yer verilmiştir. Nigar Hanım'ın şiirlerine, *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin 1907 yılının 3. numarasının ilk sayfasında “Nerdesin” ve 1907 yılının 6. numarasının 3. sayfasında “Gönlüm Ne İster?” adlı şiirle yer verildiği tespit edilmiştir.

29 Dekabr (Aralık) 1906 tarihli *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin kapağında Hicri Tarih / Sene / Numara / Derginin Rusça adı ve Basım yeri / Rusça tarih olarak yer alan ifadelerin 1907 yılına ait *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin çeşitli sayılarında da yer aldığı tespit edilmiştir. 29 Dekabr (Aralık) 1906 tarihli *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin kapağı şu şekildedir:

26 Zi'l- kade 1324	Birinci Sene	Numero 37 No.37	JENSKİY MİR Bahçesaray	29 Dekabr 1906
-----------------------	-----------------	--------------------	---------------------------	----------------

29 Dekabr (Aralık) 1906 yılına ait 37. numaralı *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin dış kapağında derginin mevadd-ı mündericesi yer almamaktadır. 29 Dekabr (Aralık) 1906 tarihli *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin Dış Kapağında: “Bin dokuz yüz yedinci sene için “*Âlem-i Nisvân mecmûasının müşteri defteri açıktır. Senelik (üç ruble) altı aylık (bir ruble elli kapik) ve dört aylık (bir ruble) bedel ile müşteri kayd olunur. Mürâcat- Bâğçeserâyda “Tercümân” İdâresine.*” ifadelerinin altında 1906 yılında *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nde çıkmış olan yazılardan bazılarının başlıkları yer almaktadır.

Ayrıca 29 Dekabr (Aralık) 1906 yılına ait 37. numaralı *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin dış kapağında Türkçe'ye “*İki Yıl Okul Tatili, İki Yıl Mektep Tatili,*

Seyâhat-ı Hârik'ulâde" olarak çevrilmiş olan ünlü Fransız yazar Jules Verne'nin kitabının *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nde neşr edilmesine dair "Frengistânın en meşhûr muharrirlerinden ve neşirleri cümle dillere tercüme edilmiş "Jul Vern' in "Çocuklar Seyâhati" tam resimli romanı her nüshamızda devâm idecektir. Bu hikâyeye cümle ata ve anaların dikkatini celb idiyoruz- Balaları ile berâber okusunlar rûh ve tabîat terbiyesi için en tesîrli dersler alurlar. Bu hikâyeye-yi garîbe sıbyâne cigitlik, bahâdîrlük, çâresizlikde çâre izlemek, her derdin bir devâsını bulmak, her hâlden bir istifâde çıkarmayı öğredüb say ve gayret yollarını açar bu hikâyeyi mutlak herkes okumalıdır; eglenceli farklı ve müessir ders-i ibretidir." ifadeleri yer almaktadır.

1907 yılının 2. numarasının kapağında ünlü Fransız yazarı Jules Verne'nin *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nde "Çocukların Seyâhat Garîbesi ve Başlarına Gelen Acâib ve Korkunç Vâkı'alar" adıyla neşredilen romanında, adaya düştüklerini zanneden çocukların sahil kenarında midye toplamalarını gösteren bir resim yer almaktadır. 1907 yılına ait farklı sayılardaki *Âlem-i Nisvân* Dergilerinde, derginin kapak sayfası olmadan dergideki yazılara ilk sayfadan itibaren başladığı tespit edilmiştir. 1907 yılı Ocak, Şubat ve Mart aylarına ait *Âlem-i Nisvân* dergilerinde, önceki yıla ait *Âlem-i Nisvân* sayılarındaki sayfa değişiklikleri yerine derginin sayılarının 8 sayfa olarak belirlendiği tespit edilmiştir.

1905 numune sayısında ve 1906 yılına ait çeşitli sayılarda yer alan İlm-i Hadîs kısımlarının, 1907 yılı Ocak ve Şubat sayılarında yer aldığı Mart sayılarında ise yer almadığı tespit edilmiştir.

Jules Verne'nin *İki Yıl Okul Tatili (Deux Ans De Vacances)* adlı kitabında sayı olarak başlattığı bölümler *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nde "bâb" olarak yer alırken 30 Mart 1907 yılına ait *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nde "Çocukların Seyâhat Garîbesi ve Başlarına Gelen Acâib ve Korkunç Vâkı'alar" adlı bölümde, bölüm başlığının Jules Verne'nin adı geçen kitabında olduğu gibi "F.B.1807" olarak yer aldığı gözlemlenmiştir.

1910 yılına ait çeşitli sayıları elimizde mevcut olan *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nde, derginin çeşitli sayfalarında reklamlara yer verildiği gözlemlenmiştir. Bu reklamların bir kısmının tamamen Rusça, bir kısmının ise hem Rusça hem de Osmanlı Türkçesiyle yazılmış olduğu anlaşılmıştır.

Türkiye'deki yayınlarda *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin 1906-1910 yılları arasında yayımlandığı belirtilmektedir (Devlet 2011: 94). 20 yıl arşivlerde Tercüman Gazetesi'ni inceleyen Kıımlı araştırmacı Seitgazi Gafarov, *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin 1911 yılına kadar çıktığını ispatlamıştır.

1910 yılında 10 sayısı, 1911'de sadece 3 sayısı çıkmış olan *Âlem-i Nisvân* Dergisi'ni Şefika Gaspıralı 1917 yılında yeniden çıkarmayı

düşünmüşse de Ekim Devrimi yüzünden dergiyi çıkaramamıştır.² Son yapılan araştırmalar sonucunda 1910 yılına ait *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin çeşitli sayıları ele geçirilmiş ve 1910 yılında 10 sayı yayımlandığı bilgisi günümüzde geçerliliğini yitirmiştir.

Türkiye'de Hakkı Tarık Us Kütüphanesi'nde 1906 yılı 4. Sayı (24 Mart 1906) ve üç nüshası olduğu bilinmekte³ olan *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin 1906 yılına ait 15, 35 ve 36. Sayıları Paris (Fransa)'te Centre Russe de l'Ecole Pratique des Hautes Etudes'de mevcuttur.

Timur Kocaoğlu'nun Özel Koleksiyonu'nda bulunan ve Akartürk Karahan sayesinde *Âlem-i Nisvân* Dergisi'ni görme ve üzerinde çalışma fırsatını bulduğumuz *Âlem-i Nisvân* Koleksiyonu'nda ise 1905, 1906, 1907 ve 1910 yıllarına ait farklı sayıları olan *Âlem-i Nisvân* Dergisi olduğu tespit edilmiştir. 1910 yılına ait sayılar sayfa eksikliği ve sayfaların tam olarak okunmaması nedeniyle bu çalışmamıza dâhil edilmemiştir.

Âlem-i Nisvân Dergisi'nin yukarıda bir kısmından kısaca bahsetmeye çalıştığımız içeriğinden başka dergide imzasız ve başlıksız yazılar da bulunmaktadır. 1905, 1906, 1907 yıllarına ait *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin hem ayrı ayrı hem de her başlığın odaklandığı temel konuyu dikkate almak suretiyle sınıflandırmış olarak ayrı ayrı aktarıyoruz.

1.Kronolojik İndeks (1905, 1906, 1907)

İmza	Başlık	Sayfa Aralığı
1905 Numune Sayısı		
Abdü'l-şükür Monla Abdü'l-reşid oğlu Eminof	" <i>Âlem-i Nisvân</i> İdâresine" "Mektûb"	1
Fatıma Feride Bint-i Murtaza Vehbuva	"Diğer Mektûb"	1
Zeyneb Elbib Sefarva	"Diğer Mektûb"	1-2
İmzasız	"Bu Nüshamızdaki Resimler"	2-3
İmzasız	"Başlıksız"	3
İmzasız	"Hadis-i Şerifler"	4
İmzasız	"Başlıksız"	4-5
İmzasız	"Men kâne lehu sabî feliyetesâbehü lehu"	5
İmzasız	"Başlıksız"	5

² Sukhodolova, Anna (2013). "Şefika Gaspıralı ve Kadın Dergisi *Âlem-i Nisvân*". https://prezi.com/xswprcj-rh_z/sefika-gaspral/ [06.01.2020].

³ QHA (2016). "*Âlem-i Nisvân* Dergisi 110 yaşında". <http://old.qha.com.ua/tr/kultur-sanat/alemi-nisvan-dergisi-110-yasinda/143287> [06.01.2020].

İmzasız	“El-cennetü tahte’l akdam’ il-ümmihâti”	5
İmzasız	“İnnemâ en-nisâü şakâiku’r-ricâli”	5-6
İmzasız	“Meşhûre Kadınlar” “Safiye Bint-i Şerife’ d-din”	6
İmzasız	“Âişe El-Kurtubiyye”	6
İmzasız	“Lâle Hâtûn”	6
İmzasız	“Analık Devr-i Kadîmi” “Târîh-i Temden Beşerden Bir Büt”	7-8
İmzasız	“Ana Dersleri”	8-9
İmzasız	“Yaraşmak-Bezenmek”	9-10
Sırrı Pâşâ’dan	“Edebiyyât” “Hadîs-i Ulvî”	11
İmzasız	“Ziyâ Pâşâ Merhûmun”	11
İmzasız	“Bülbül-Yani Sandugaç”	11
Rukiye Hânım Almakayeva	“İdâreye Mektûb”	11-12
İmzasız	“Müşterilerin İsimleri”	12
No.4 Mart 24 Sene 1906 (24 Mart 1906)		
İmzasız	“Kafkasya’da Müslime Hânımlar”	49-50
İmzasız	“Bahtsız Bala”	51-53
İmzasız	“Başlıksız”	56
İmzasız	“İlm-i Hadîs” “Hâmilâtü ve’ d-dâtü mürziâtü rahîmâtü bievlâdihinne levlâ mâ yetîne ilâ ezvâcihinne dahele musliyyâtihiñnel’ l-cennete”	56
İmzasız	“El-îmânü ve’ l-amelü karinanün lâ yeslehu küllü vâhidin minhümâ illâ mea sâhibihi”	56
İmzasız	“Efdalül-müminîne raculun semeha-l bey’a semeha’ l-şerrâe semeha’ l-kazâe semeha’ l-iktizâe”	56-57
İmzasız	“Allâhümme innî euzu bike men ilmin lâ yenfiu ve amelin lâ yerfi ve duâin lâ yesmeu”	57
İmzasız	“Meşhûre Kadınlar” “Hûrşid Bânû”	57
İmzasız	“Sırrî Hânım”	57 ⁴
Tokmaklı S.Abd’ul- manaf	“Başlıksız”	64
No.6 April 7 Sene 1906 (7 Nisan 1906)		
İmzasız	“Kızların Talîm ve Terbiyesi”	81-82
İmzasız	“Bahtsız Bala” “Üçüncü Meclis”	82-85
İmzasız	“Dördüncü Meclis (Âişe Hânım-Âta Bey)”	85-86

⁴ Mikrofilmde 58-63.sayfalar eksiktir.

İmzasız	“Mizânü'l-Hevâ”	86-88
İmzasız	“Kutb Balığı(Kît)”	88-89
İmzasız	“Meşhûre Kadınlar” “Zeyneb Hâtûn”	89-90
İmzasız	“Zeyneb Hânım”	90-91
İmzasız	“Tabîb Nasihatleri” “Yamân boğaz ağrısı- Difterit”	91-93
Yarullâh Murâdof	“Hikâye” “İffetlü Hânım ve Kızlar!”	93-94
İmzasız	“Başlıksız”	94-96
No.35 Noyabır 1 Sene 1906 (1 Kasım 1906)		
İmzasız	“Çocukların Seyâhat Garîbesi ve Başlarına Gelen Acâib ve Korkunç Vâkı'alar”	545-553
İmzasız	“Mollâ Nasr'ed-din Mecmûası”	553-554
Çehre Çay Hâlâ	“Bir Arvadın (Kadının) Cevâbı”	554-556
İmzasız	“Mısr”	556-557
İmzasız	“İlm-i Hadîs” “İhfez vüdde ebike lâ taktahu feyutf- allâhü nureke”	558
İmzasız	“Ehlis dineke yekfik'el-kalîlü min'elamelî”	558
İmzasız	“İbnü uhti'l-kavmi minhüm”	558
İmzasız	“Alâ abdihî hüsnen velâ yühîbb'ül buse vel'ed- tebause”	559
İmzasız	“Şi'r –i Türki”	559
İmzasız	“Başlıksız”	559-560
İmzasız	“Türlü Havâdis”	560
Yeni Sayı⁵		
A.Şör	“Terbiye”	561-563
İmzasız	“Doktor Besim Ömer Pâşânın Kadınlar Hakkında Bir Nice Sözü”	564-565
İmzasız	“Başlıksız”	565-566
İmzasız	“Çocukların Seyâhat Garîbesi ve Başlarına Gelen Acâib ve Korkunç Vâkı'alar”	566-570
İmzasız	“İlm-i Hadîs” “Ührusu fe inne'l-harse mübârekün ve ekseru fihi min'el- hacâcimi”	570-571
İmzasız	“İsnâni hayrun min vâhidin ve selâsetün hayrun min esneyni ve erbeatün hayrun min selâsetin fealeyküm bi'l-cemâati fe innallâhe lâ yecmeu ümmeti illâ ale'l- hüdâ”	571

⁵ Bu sayının tarihi tam olarak bilinmemektedir.

İmzasız	“İsnâni lâ yenzurullâhü ileyhimâ yevm’el- kıyâmeti kat’ur-rahmi ve câ’rus-sevi”	571
İmzasız	“İttekû davete’l-mazlûmi ve inkâne kâfiren fe innehu leyse dûneha hicâb”	571
Edhem	“Şi’r-i Türki”	572
Şarkî Sultân Selîm Hân	“Başlıksız”	572
Hokandlı Eşref’ül-penâd Tâcih	“İdâreye Mektûblar”	572-574
İmzasız	“ İdâreden”	575
İmzasız	“Tebrîk- nâme”	575
Zeytune Fahriye	“Özr-nâme”	575-576
Şefika	“ İdâreden”	576
26 Zi’l-ka’de 1324 - Birinci Sene – Numero 37- 29 Dekabır 1906 (29 Aralık 1906)		
İmzasız	“Gül-Çiçek Saâti”	No.37- Kapak
İmzasız	“Çiçekden Sâat”	577
İmzasız	“ Güneş ve Kan”	577-578
İmzasız	“İlm-i Hadîs” “İza ehabbe ehadeküm ehâhu feliyulemhü ennehü yühibbühü”	578
İmzasız	“İza eta küm kerîmü kavmin fe kürimühü”	578
İmzasız	“İza amilet seyyiaten fe’ttebiha hasneten temhuha”	578
İmzasız	“İza semiatüm bi’t-tâuni bî arzin felâ tedhulu aleyhi ve iza vakaa ven entüm bî arzin felâ tahrucu minhü”	578
İmzasız	“İza eta ehadeküm hâdimühü bitaâmihi kad kefâhu ilâcehü veduhâne feliyüclishü meahü fein lem yüclishü meahü felyünavilhu ikleten evikteyni”	578-579
İmzasız	“Hânımlara Hitâb”	579
İmzasız	“Hânım”	579
İmzasız	“Hânımlar Âlemi’nde”	579
İmzasız	“Başlıksız”	579
İmzasız	“Başlıksız”	579
İmzasız	“Başlıksız”	579
İmzasız	“Kabûl-ü İslâm”	579
İmzasız	“Başlıksız”	579
İmzasız	“Vefât”	579-580
Şeyh Vasfi	“Gazel”	580

Ârif Beg	“Başlıksız”	580
İmzasız	“Çocukların Seyâhat Garîbesi ve Başlarına Gelen Acâib ve Korkunç Vâkı ‘alar”	580-581
İmzasız	“Üçüncü Bâb”	581-584
29 Zil-hicce 1324- İkinci Sene- Numero 2 -30 Yanvar 1907 (30 Ocak 1907)		
İmzasız	“Açlara İâne İdiniz!!!” “Şefkatlü İnsânlar” “Ey Sevgülü Kızlar”	1-2
İmzasız	“Bakü’de Kadınlar Cemiyeti”	2-3
Nosal Âkîbet	“Çocuk Büyütmek”	3
Muallim Nâcî	“Zavâllı Kız”	3-4
İmzasız	“Hakikat – Efsâne”	4
İmzasız	“Cenâb Abd’ül-hakim Efendi Vakit Gaztesine yazıyor”	4
İmzasız	“Gine de Kargalı’dan Vakit’in muharriri yazıyor”	4
İmzasız	“Gine de Kargalı’dan Herât Hazretinin Ehliyesi Mükerrerme Hânım yazıyor”	5
İmzasız	“Bu sözlere Vakit gaztesi diyor”	5
Tuna	“Bulgaristân”	5
Muallime Ferhunde Hânım Dinkayeva	“Tokmakdan”	5
Vakit	“Başlıksız”	5
İmzasız	“Başlıksız”	5-6
İmzasız	“Çocukların Seyâhat Garîbesi”	6-8
12 Muharrem’ül-harâmîr 1324- İkinci Sene- Numero 3- 12 Fevral 1907 (12 Şubat 1907)		
İmzasız	“Nat”	1
Nigâr Hânım	“Nerdesin”	1
İmzasız	“Hârûn’ür-Reşîd’in Otası Yâhûd Şark Üslûbunda Tefriş-i Büyût”	2
İmzasız	“Serbest-i Tezvîc”	2-3
İmzasız	“Başlıksız”	3
Âcizeniz Münevver Ahmed Cân Kızı Koy Begaruva	“İdâreye Mektûb”	3
İmzasız	“İdâre”	3
İmzasız	“İlm-i Hadîs” “Semaniyeten übugz halikat -allâhü ileyhi yem’el-kıyâmet’is- sekârune vehüm’ül-kezzâbune ve’l- hayâlune vehüm’ül-müstekbirüne ve’l- lezine yeknüzüne’l-bagzâü li- ehavanihim fî sudurihim fe izâlekühüm tahlûku lehüm ve’l-lezine	3

	iza dava il'allâhi ve rasûlihi kânu batâen ve iza dava ile'ş-şeytâni ve emrihi kânu serâân ve'l-lezzine lâ yeşrefü lehüm tamâun min'ed-dünyâ ill'estahlühü bi imânihim ve in lemyekün lehüm zalike bihakki ve'l-meşâune bi'n-nemimeti ve'l-müferriküne beyn'el -ehibbeti ve'l- bâgûne'l-berâid-dahzati ülaike yekazziruhüm er-rahmanü azze ve celle”	
İmzasız	“371 Es-sülüs ve's-sülüs kesirun inneke en tezir ve ruştek agniyâen hayrün min en tezerhüm âiletin yetekeffefune'n-nâse ve einneke len tenfika nefkaten tebtęęi bihâ vechu'llâhi illa ücretin bihâ hattâ mâ-tecalü fi fi imrâeteki”	4
İmzasız	“İn-allâhe Teâlâ yenhaküm en tahlefü bi'abaiküm”	4
İmzasız	“Çocukların Seyâhat Garîbesi Başlarına Gelen Acâib ve Korkunç Vâkı'alar”	4-7
İmzasız	“Beşinci Bâb”	7-8
23 Muharrem'ül-harâmîr 1325- İkinci Sene- Numero 4- 23 Fevral 1907 (23 Şubat 1907)		
İmzasız	“Başlıksız”	1-2
İmzasız	“İlm-i Hadîs” “Ekser'ün-nâsi zünûben yevm'el-kıyâmeti ekseruhüm kelâmen fi mâlâ yanihi”	2
İmzasız	“Selâseten lâ yükellihüm'ullâhü yevm'el- kıyâmeti velâ yenzuru lehüm lâ yüzekkihüm velehüm azâbün elimün şeyhü zânin ve melekü kezzâbin ve âilü müstekberin”	2
İmzasız	“Er-racülü alâ dîn-i halîlihi feliyenzur ehadüküm men yühâlılı”	2
İmzasız	“Er-rahmanü yerhamühümü' r-rahmanü tebâreke ve teâlâ erhamü men fi'l-ârzi yerhamüküm men fi's-semâi”	2
İmzasız	“Eş-şehvet'ül-hafiyetü er-riyâ -ü şirkün”	2
İmzasız	“Başlıksız”	2-3
Nosal Âkıbet	“Fransa'da kaç yaşında izdivâc idiyorlar?”	3-4
İmzasız	“Çocukların Seyâhat Garîbesi Başlarına Gelen Acâib ve Korkunç Vâkı'alar”	4-8
30 Muharrem'ül-harâmîr 1325- İkinci Sene- Numero 5- 2 Mart 1907 (2 Mart 1907)		
İmzasız	“İki Külfetin Bin Rubleye Kurbân Gitmeleri”	1-3
İmzasız	“Başlıksız”	3
İmzasız	“Kâdınlar Âlemi'nden”	3-4
İmzasız	“Başlıksız”	4

İmzasız	“Başlıksız”	4
İmzasız	“Başlıksız”	4
İmzasız	“Çocukların Seyâhat Garîbesi Başlarına Gelen Acâib ve Korkunç Vâkı‘alar ”	4-6
İmzasız	“Altıncı Bâb”	6-8
7 Saferü'l- hayr 1325- İkinci Sene- Numero 6- 9 Mart 1907 (9 Mart 1907)		
İmzasız	“İki Külfetin Yüz Bin Rubleye Kurbân Gitmeleri”	1-2
Nâlân	“Başlıksız”	2
Nigâr Hânım	“Gönlüm Ne İster”	3
İmzasız	“Kâdınlar Âlemi'nden”	3
Yarullâh Murâdi	“Hânım Efendilere Hitâb”	3-4
İmzasız	“Başlıksız”	4
İmzasız	“Başlıksız”	4
İmzasız	“Mukaddime”	4-5
İmzasız	“Çocukların Seyâhat Garîbesi Başlarına Gelen Acâib ve Korkunç Vâkı‘alar”	5-8
İmzasız	“İki Külfetin Yüz Bin Rubleye Kurbân Gitmeleri”	1-2
14 Saferü'l- hayr 1325- İkinci Sene- Numero 7- 16 Mart 1907 (16 Mart 1907)		
İmzasız	“Başlıksız”	1
İmzasız	“Hânımlar Tarafından” “Müslümân Duma Azâlarıyla”	1
Nâciye	“Sevdâ- Alış viriş”	1-2
İmzasız	“Togururken Temizlik”	2
İmzasız	“Amerika”	3
Hâcî Ârif Beg	“Başlıksız”	3
İmzasız	“Başlıksız”	3
İmzasız	“Başlıksız”	3
Hüsnof	“Kayu Hicâb Zararlı?”	3-4
21 Saferü'l- hayr 1325- İkinci Sene- Numero 8- 23 Mart 1907 (23 Mart 1907)		
Nâcî	“Başlıksız”	1-2
İmzasız	“Togururken Temizlik”	2-3
İmzasız	“Sanâyî ve Ticâret”	3-4
İmzasız	“Kâdınlar Âlemi'nden”	4
İmzasız	“Geçen Zamânlara Dâir”	4

İmzasız	“Çocukların Seyâhat Garîbesi Başlarına Gelen Acâib ve Korkunç Vâkı‘alar”	5-7
İmzasız	“Sekizinci Bâb”	7-8
28 Saferü'l- hayr 1325- İkinci Sene- Numero 9-30 Mart 1907 (30 Mart 1907)		
Ufa evizdi İbrâhim İmrân Karyesinde Züleyha bint-i Süleymân Omid Bayva	“İdâreye Mektûb”	1
İmzasız	“Togururken Temizlik”	1-2
Alî RâZî Genceli	“Âlem-i Nisvân, mecmû‘asına “Şarkı” ”	2-3
İmzasız	“Kâdınlar Âlemi’nden”	3
İmzasız	“Başlıksız”	3
İmzasız	“Başlıksız”	3
İmzasız	“Başlıksız”	3
İmzasız	“Başlıksız”	4
Büsr Zehra Şakulof	“Tokmakdan”	4
İmzasız	“Çökertme”	4-5
İmzasız	“Çocukların Seyâhat Garîbesi Başlarına Gelen Acâib ve Korkunç Vâkı‘alar”	5-7
İmzasız	“F.B 1807” ⁶	7-8
İmzasız	“Tokuzuncı Bâb”	8

2. Sınıflandırılmış İndeks

2.1. Açıklama, Bilgi verme

1905 Numune Sayısı: 2-3, 3, 4-5, 7-8, 9-10; 1906 No.4: 56; 1906 No.6: 86-88, 88-89; 1906 No.35: 556-557; 1906 No.37: Kapak, 577, 579; 1907 No.2: 2-3; 1907 No.3: 2; 1907 No.4: 2-3, 3-4; 1907 No.5: 4; 1907 No.7: 1, 3, 4-5; 1907 No.8: 4.

2.2. Alıntılama⁷

1906 No.6: 91-93; 1906 No.35: 564-565, 565-566; 1906 No.37: 577-578; 1907 No.6: 4- 5; 1907 No.7: 2; 1907 No.8: 2-3; 1907 No.9: 1-2, 4.

2.3. Çocukların Seyahat Garibesini

2.3.1. Çocukların Seyâhat Garîbesi ve Başlarına Gelen Acâib ve Korkunç Vâkı‘alar: 1906 No.35: 545-553, 566-570; 1906 No.37: 580-581; 1907 No.2: 6-8; 1907 No.3: 4-7; 1907 No.4: 4-8; 1907 No.5: 4-6; 1907 No.6:

⁶ Bu tarih diğer başlıklar gibi yazıldığı için başlıklar kısmında yer almıştır.

⁷ Bu başlık altındaki yazıların tamamı Doktor Ömer Besim Paşa’dan alıntılanmıştır.

5-8; 1907 No.7: 5; 1907 No.8: 5-7; 1907 No.9: 5-7.

2.3.2. Bab⁸: 1906 No.37: 581-584; 1907 No.3: 7-8; 1907 No.5: 6-8; 1907 No.7: 5-8; 1907 No.8: 7-8; 1907 No.9: 8.

2.4. Hadis

2.4.1. Hadis-i Şerif: 1905 Numune Sayısı: 4, 5, 5-6.

2.4.2. İlm-i Hadis: 1906 No.4: 56, 56-57, 57; 1906 No.35: 558, 559, 570-571; 1906 No.37: 578, 578-579; 1907 No.3: 3, 4; 1907 No.4: 2.

2.5. Kadın⁹

2.5.1. Farklı Coğrafyalardaki Kadınların Durumu Hakkında Bilgi Verme: 1906 No.4: 49-50, 64; 1906 No.35: 572-574,575; 1907 No.2:5; 1907 No.3:3.

2.5.2. Kadın ve Çocuk: 1905 Numune Sayısı: 4-5, 8-9; 1906 No.6: 81-82; 1906 No.35: 561-563, 565-566; 1906 No.37: 579; 1907 No.2: 3, 5; 1907 No.6: 3-4; 1907 No.7: 3; 1907 No.9: 3.

2.5.3. Kadın Haberleri: 1906 No.37: 579; 1907 No.2: 1-2, 2-3, 5; 1907 No.5: 3-4, 4; 1907 No.6: 3, 4; 1907 No.7: 1, 1-2; 1907 No.8: 4; 1907 No.9:1, 3.

2.5.4. Meşhure Kadınlar: 1905 Numune Sayısı: 6; 1906 No.4: 57; 1906 No.6: 89-90, 90-91.

2.6. Mensur Türler

2.6.1. Hikâye: 1906 No.6: 93-94; 1907 No.2: 3-4, 4; 1907 No.5: 1-3, 3; 1907 No.6: 1-2, 2; 1907 No.9: 4-5.

2.6.2. Tiyatro: 1906 No.4: 51-53; 1906 No.6: 82-85, 85-86.

2.7. Manzum Türler

2.7.1. Gazel: 1906 No.37: 580.

2.7.2. Şarkı: 1907 No.7: 3; 1907 No.8: 1-2; 1907 No.9: 2.

2.7.3. Şiir: 1905 Numune Sayısı: 6, 11; 1906 No.35: 559, 559-560, 572, 575, 575-576; 1907 No.3: 1; 1907 No.6: 3.

2.7.4. Naat: 1907 No.3: 1.

⁸ Jules Verne'nin *İki Yıl Okul Tatili (Deux ans de vacances)* adlı kitabında sayı olarak başlattığı bölümler *Âlem-i Nisvân*'da "bâb" olarak yer almıştır. *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin 1907 yılının 9. sayısının 8. sayfasındaki bölüm başlığı Jules Verne'nin adı geçen kitabında olduğu gibi "F.B.1907" olarak yer almaktadır.

⁹ Bu konu *Âlem-i Nisvân*'da çeşitlilik gösterdiği için başlığın altında farklı alt başlıklar kullanılmıştır.

2.8. Mektup¹⁰

2.8.1. İdareden: 1906 No.37: 575, 576; 1907 No.3: 3.

2.8.2. İdareye Mektup: 1905 Numune Sayısı: 1, 11-12; 1906 No.37: 572-574; 1907 No.3: 3; 1907 No.9: 1.

2.8.3. Diğer Mektup: 1905 Numune Sayısı: 1, 1-2.

2.9. Türlü Havadis: 1906 No.35: 560; 1906 No.37: 579, 579-580; 1907 No.2: 2-3, 5-6; 1907 No.3: 2-3, 3; 1907 No.4: 1-2; 1907 No.6: 4; 1907 No.7: 3; 1907 No.9: 3, 4.

2.10. Yazılar¹¹: 1906 No.35: 553-554, 554-556; 1907 No.2: 4, 5; 1907 No.6: 3-4; 1907 No.7: 1-2, 3-4; 1907 No.8: 3-4.

Sonuç

Âlem-i Nisvân, İsmail Gaspıralı'nın imtiyaz sahipliği ve Şefika Gaspıralı'nın idare müdiresi olarak 1905-1911 yılları arasında çeşitli aralıklarla çıkarılmış olan süreli bir yayındır. Eldeki mevcut bilgilere göre Türk ve İslâm Âleminde yayımlanan ilk kadın dergisi olan *Âlem-i Nisvân* 1905 yılının sonlarına doğru yayın hayatına başlamıştır. 1905 numune sayısından ardından 1906-Birinci Sene, 1907-İkinci Sene olarak 1906- 1910 yılları arasında yayımlanan *Âlem-i Nisvân* Dergisi, 1911 yılında sadece 3 sayı çıkmıştır.

Âlem-i Nisvân Dergisi, Şefika Gaspıralı tarafından 1917'de tekrar çıkarılmak istenmişse de Ekim Devrimi yüzünden gerçekleştirilememiştir. Dergideki bazı yazılar istisna olmak üzere, *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nde yayımlanan yazıların büyük bir bölümü imzasızdır. İmzasız yazıların da yine bazı yazılar istisna olmak üzere, Şefika Gaspıralı tarafından kaleme alındığı düşünülmektedir. 1905 numune sayısında toplamda 14 olan dergi sayfa sayısı, yıllara göre değişiklik göstermekle beraber dergide okuyucunun ilgisini diri tutmak amacıyla İslâm Âlemindeki meşhur kadınların kısa hayat hikâyelerinin anlatıldığı "Meşhûre Kadınlar", günlük hayattaki farklı konuları ele alan hadislerin açıklandığı "İlm-i Hadîs" ve benzeri başlıklı yazılar bulunmaktadır. *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin yayın programının ikinci maddesinde yer alan "yurt tabîliğine dâir malûmât ve haberler" için Osmanlı Hilâl-i Ahmer Hanımlar Merkezi'nin kurucusu ve birçok ilkleri başarmış bir Türk profesörü olan Doktor Besim Ömer Paşa'nın *Doğururken ve Doğurduktan Sonra* adlı kitabından alıntılar yapılarak "Togururken Temizlik" başlıklı yazılar yayımlanmıştır. Derginin çeşitli sayılarında yer alan dergi programının beşinci

¹⁰ *Âlem-i Nisvân*'da yer alan mektupların içeriği çeşitlilik gösterdiği için bu başlık Mensur Türler dışında ayrı bir başlıkta gösterilmiştir.

¹¹ Bu başlıkta yer alan 1906 No.35: 553-554 ve 1907 No.2: 4, 5'teki yazıların imzaları bulunmamaktadır.

maddesinde yer alan” hikâye ve seyâhat” için ünlü Fransız yazarı Jules Verne'nin *İki Yıl Okul Tatili*, *İki Yıl Mektep Tatili*, *Seyâhat-ı Hariku'lâde* olarak Türkçeye çevrilmiş kitabı *Deux Ans De Vacances*, “Çocukların Seyâhat Garîbesi ve Başlarına Gelen Acâib ve Korkunç Vakı'alar” adıyla *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin çeşitli sayılarında yer almıştır. Jules Verne'nin adı geçen kitabı dışında Muallim Naci'nin “Zavallı Kız” adlı hikâyesi ve Nalan imzalı “İki Külfetin Bin Rubleye Kurbân Gitmeleri” adlı hikâyeler de *Âlem-i Nisvân* Dergisi'nin çeşitli sayılarında neşredilmiştir.

Türkistan'dan Amerika'ya kadar çok geniş bir coğrafyadaki kadınların çocuk yetiştirmeleri, eğitim durumları, kız balaları için mektep açılması ve buldukları yerdeki yenilikler ve benzeri konular *Âlem-i Nisvân*'ın çeşitli sayılarında yer almıştır. Açıklamadan hadise, mensur türlerden Türk Dünyası ve diğer ülkelerdeki çeşitli havadislere kadar pek çok farklı alanda yazılar *Âlem-i Nisvân*'da yer almış olsa da bu geniş konu yelpazesinde idare müdiresi Şefika Gaspıralı'nın ısrarla üzerinde durduğu konu kadındır. Yazmış olduğu yazıların hemen hemen tamamında bu konuyu merkeze almıştır.

Rusya'da Türk Kadın Hareketleri'nin öncüsü olan ve “Bala, ananın ayinesidir (Çocuk, annenin aynasıdır)” diyen Şefika Gaspıralı'nın idare müdiresi olduğu *Âlem-i Nisvân* Dergisi günümüzde de eldeki mevcut bilgilere göre Türk ve İslâm Âleminde yayımlanan ilk kadın dergisi / gazetesi olma özelliğini korumaktadır.

Extended Abstract

Âlem-i Nisvân Journal is a supplementary appendix to İsmail Gaspıralı's first Turkish Newspaper, which published in Crimea, and it is also the third Newspaper in Turkish which published among Russian Muslims. Publishing in Crimea / Bahçesaray at the end of 1905, *Âlem-i Nisvân* Journal is not only the first women's journal of Crimean Turks and also it is significant for all Russian Turks. Based on available sources, *Âlem-i Nisvân* is the first woman newspaper published in the Turkish and Islamic World. It published under the concession of İsmail Gaspıralı and the administration of his daughter; Şefika Gaspıralı.

In the journal of *Âlem-i Nisvân*, at the beginning of the 20th century, we can find important information about the education, culture and problems of women in the Turkish world. In this study, the systematic index of *Âlem-i Nisvân* Journal dated 1905-1907. This systematic index based on the language, literature, history and sociology.

In the introduction, in the section of Şefika Gaspıralı, information about Şefika Gaspıralı was provided. The first issue of newspaper *Tercüman*, dated April 22, 1883, and it published as a Russian supplement under the title of “Jenskiy Mir” in the issue of October 21, 1905. The program of *Âlem-i Nisvân* Journal published in the Tatar Language. The journal published between

1906 and 1911. Only three issues published in 1911. Although Şefika Gaspıralı wanted to publish it again in 1917, it did not succeed because of the October Revolution.

The Chronological Index part examined concerning the signature, title and page range. The classified index section is divided into several subtitles according to the topics in the journal. As the topic of women varies in the Journal of *Âlem-i Nisvân*. These topics have been examined under different subheadings such as “Giving Information about the Status of Women in Different Geographies, Women and Children”. Short life stories of famous women in the Islamic world discussed under the heading of “Famous Women”. It has been observed that there is samples of Lâle Hatun and Âişe El- Kurtubiyye's poems in *Âlem-i Nisvân*. The proses examined as Story and Theater. The poetic parts divided into subtitles as Ode, Song, Poetry, Naat. The poems of Ziya Pasha, Sheikh Vasfî, Hacı Arif Bey, as well as poems of the poetry of İsmail Gaspıralı and Nigar Hanım, included in the *Âlem-i Nisvân* Journal.

Issues such as the raising of children, educational status, opening schools for girls in massive geography from Turkistan to America had been stated in various editions and issues of *Âlem-i Nisvân*. The articles in many different fields had been published in *Âlem-i Nisvân* Journal. However, the central theme had always been women. As *Âlem-i Nisvân*'s administrator of Şefika Gaspıralı said that “child is the mirror of the mother”. It is a vital journal dealing with the education and participation of women in social life.

Şefika Gaspıralı'nın Âlem-İ Nisvân Dergisi Üzerine Bir İnceleme Ve Sistematik İndeks

Öz

“Dilde, Fikirde, İşte Birlik” düşüncesiyle tanınan İsmail Gaspıralı'nın, Kırım'da yayımlanan ilk Türkçe gazete ve Rusya Müslümanları arasında yayınlanan Türk dilindeki üçüncü gazete olan *Tercümân Gazetesi*'nin ilave eklerinden olan ve 1905 yılı sonlarında Kırım/Bahçesaray'da yayın hayatına giren *Âlem-i Nisvân Dergisi* sadece Kırım Türkleri' nin değil bütün Rusya Türklerinin ilk kadın dergisidir. Eldeki mevcut bilgilere göre Türk ve İslâm Âleminde yayımlanan ilk kadın gazetesi olan *Âlem-i Nisvân*, İsmail Gaspıralı'nın imtiyaz sahipliği ve liseyi yeni bitirmiş kızı olan Şefika Gaspıralı idaresinde yayımlanmaya başlamıştır. İlk sayısı 22 Nisan 1883 olan *Tercümân Gazetesi'nin*, 21 Ekim 1905 tarihli sayısında “Jenskiy Mir” başlığı altında Rusça olarak *Tercümân Gazetesi'nin* ilave eki olarak Tatar dilinde yayınlanacak olan *Âlem-i Nisvân Dergisi'nin* programı yer almıştır. *Tercümân Gazetesi'nde* *Âlem-i Nisvân Dergisi'nin* yayın hayatına başlayacağı okuyuculara bildirilmiştir. İlk sayısı 1905 yılının sonlarına doğru çıkmış olan dergi 1906-1910 yılları arasında çeşitli aralıklarla yayımlanmıştır. 1911 yılında sadece 3 sayısı çıkan dergiyi Şefika Gaspıralı 1917'de tekrar çıkarmak istese de Ekim Devrimi yüzünden gerçekleştirilememiştir.

Bu çalışmada, Rusya'daki Türk Kadın Hareketi'nin öncüsü olan Şefika Gaspıralı'nın gazetecilik ve dergiciliği ile ilgili kısa bir bilgi verildikten sonra *Âlem-i Nisvân Dergisi'nin* mevcut sayıları dikkate alınarak bir tanıtım ve incelemesi yapılacak, ardından elimizde bulunan 1905-1907 yıllarına ait yazıların sistematik indeksine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: İsmail Gaspıralı, Şefika Gaspıralı, *Tercümân Gazetesi*, *Âlem-i Nisvân Dergisi*, Kırım / Bahçesaray.

An Analysis on Şefika Gaspıralı's “Âlem-i Nisvân” Journal and its Systematic Index

Abstract

İsmail Gaspıralı, known with the idea of “Language, Opinion, Work Partnership”. His newspaper *Âlem-i Nisvân Journal* is the first Turkish newspaper published in Crimea. It is one of the supplements of *Tercüman Newspaper*, and also it is the third published newspaper in the Turkish language among Russian Muslims. Publishing, in Crimea / Bahçesaray at the end of 1905, *Âlem-i Nisvân Journal* is not only the first women's journal of Crimean Turks but also it is significant for all Russian Turks. *Âlem-i Nisvân* as the first women's newspaper published in the Turkish and Islamic World. It published under the concession of İsmail Gaspıralı and the administration of his daughter Şefika Gaspıralı. The first issue of newspaper *Tercüman*, dated April 22, 1883, and it published as a Russian supplement under the title of “Jenskiy Mir” in the issue of October 21, 1905. The program of *Âlem-i Nisvân Journal* published in the Tatar Language. Then, the journal published between 1906-1911. Only three issues published in 1911. Although Şefika Gaspıralı wanted to publish it again in 1917, it did not succeed because of the October Revolution. Lastly, in the following sub-section of this paper, the journalism of Şefika Gaspıralı, the pioneer of Turkish Women's Movement in Russia, explained. Then, *Âlem-i Nisvân Journal* introduced, and a systematic index added about the period of 1905-1907.

Keywords: İsmail Gaspıralı, Şefika Gaspıralı, Newspaper *Tercümân*, Journal *Âlem-i Nisvân*, Crimea / Bahçesaray.

Kaynakça

- Akpınar, Yavuz (2011). “*Tercüman*”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları. 40: 492-494.
- Bozkurt, G. Saynur (2004). “İsmail Bey Gaspıralı ve Eğitim Reformu”. *İsmail Bey Gaspıralı İçin*. Baş Ed. Hakan Kırımlı. Ankara: Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Merkezi Yayınları. 289- 302.
- Çınar, A. Minara (2018). *Mektuplar Nesip Yusufbeyli’den Şefika Gaspıralı’ya*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Devlet, Nadir (1988). *İsmail Bey Gaspıralı*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Devlet, Nadir (2011). *İsmail Gaspıralı: Unutturulan Türkçü, İslamcı, Modernist*. İstanbul: Başlık Yayın Grubu.
- Ebüzziya, Ziyad (1989). “*Âlem-i Nisvân*”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları. 2: 362- 363.
- Hablemitoğlu, Necip (2006). *Gaspıralı İsmail Bey*. İstanbul: Birharf Yayınları.
- Hablemitoğlu, Şengül-Hablemitoğlu, Necip (1998). *Şefika Gaspıralı ve Rusya’da Türk Kadın Hareketi (1893-1920)*. Ankara: Ahmet Veli Menger Vakfı.
- İmam Ebu Zekeriyya Muhyiddin Yahya Bin Şerif En-Nevevi (2000). *Riyazü’s-Salihin*. çev. M. Yaşar, Kandemir- İsmail, Çakan vd. İstanbul: Erkam Yayınları.
- Kalsın, Berrin (2015). “İsmail Gaspıralı ve *Tercüman* Gazetesi” *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 2 (2) : 95-115.
- Kırimer, C. Seydahmet (2015). *Gaspıralı İsmail Bey*. İstanbul: İstanbul Türk Ocağı Yayınları.
- Kırımlı, Hakan (1996). “Gaspıralı, İsmail Bey”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları. 13: 392-395.
- Kırımlı, Hakan (Baş Ed.) (2004). *İsmail Bey Gaspıralı İçin*. Ankara: Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Merkezi Yayınları.
- Kocaoğlu, Timur (2004). “*Tercüman*’ın Dili ve Coğrafyası”. *İsmail Bey Gaspıralı İçin*, baş ed. Hakan Kırımlı, Ankara: Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Merkezi Yayınları. 215-226.
- Lazzerini J. Edward (2004). “İsmail Bey Gasprinskiy’nin *Tercüman*\Perevodçik’i: Modernizmin Bir Sözcüsü”. *İsmail Bey Gaspıralı İçin*, baş ed.Hakan Kırımlı, Ankara: Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği

Genel Merkezi Yayınları. 199- 214.

Mardin, Ö. Faruk (1951). *Peygamberimizin Hayırseverlerden İstedikleri İmar Islah İşleri*, İstanbul: Nur Basımevi.

Mende G. Von (2004). “İsmail Bey Gasprinskiy: Rusya Türklerinin Milli Faaliyetleri Hakkında”. *İsmail Bey Gaspıralı İçin*, baş ed. Hakan Kırımlı, Ankara: Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Genel Merkezi Yayınları. 15- 20.

Menekay, Serra (2017). *Şefika, İsmail Gaspıralı'nın Kızı*, 1. Baskı, Ankara: Galeati Yayıncılık.

Özafşar, M. Emin -Ünal, İ. Hakkı vd. (Ed.) (2019). *Hadislerle İslam Hadislerin Hadislerle Yorumu*. İzmir: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

QHA (2016). “Âlem-i Nisvân Dergisi 110 yaşında”. <http://old.qha.com.ua/tr/kultur-sanat/alemi-nisvan-dergisi-110-yasinda/143287> [06.01.2020].

Sağlık Şahin, G. Selcan (2014). “İsmail Gaspıralı, Türk Kadını ve Âlem-i Nisvân Dergisi”. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi İsmail Bey Gaspıralı Özel Sayısı*, 14 (4): .210-223.

Saray, Mehmet (1987). *Türk Dünyasında Eğitim Reformu ve Gaspıralı İsmail Bey (1851-1914)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.

Sukhodolova, Anna (2013). “Şefika Gaspıralı ve Kadın Dergisi Âlem-i Nisvân”. https://prezi.com/xswprcj-rh_z/sefika-gaspral [06.01.2020].

Verne, J. Gabriel (1955). *İki Sene Mekteb Tatili: Seyahat-ı Harikulade*. çev. Ahmed İhsan. İstanbul: Ahmed İhsan ve Şürekası Alem Matbaası.

Verne, J. Gabriel (1976). *İki Yıl Okul Tatili*. çev. Ferid Namık Hansoy. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Verne, J. Gabriel (1999). *İki Yıl Okul Tatili*. çev. Nihal Öno. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Yaman, Ertuğrul (2002). *İsmail Gaspıralı*. Ankara: Alternatif Yayınları.

Yaman, Ertuğrul (2015). *Gaspıralı İsmail ve Türkçede Birlik*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Küllige

Cilt/Volume: 1 • Sayı/Issue: 1 • 2020

KÜLLİYE

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Azerbaycan Türkçesindeki Kadın Giysi Adları Üzerine Bir İnceleme

An Investigation on Women's Clothing Names in Azerbaijan Turkish

Yazar / Author

Miyase Kübra RAMAZANOĞLU*

Giriş

ADBİLİM, Doğan Aksan'ın tanımına göre: dar anlamda özel adları kökenbilgisi, tarihsel gelişme yönünden çeşitli dil ve kültür sorunları açısından inceleyen bilim dalıdır. Geniş anlamda ise herhangi bir kavramdan hareket edilerek bu kavramın herhangi bir dilde nasıl anlatım bulduğu ve anlatımda hangi etkenlerin rol aldığını inceleyen bilim dalına ad bilimi denir. Bu çalışmada Azerbaycan Türkçesindeki kadın giysi adları tespit edilerek sınıflandırılmıştır, köken ve yapı bakımından değerlendirilmiştir. Ayrıca Azerbaycan'ın Türk kültürü içindeki yerine ve Türklerdeki giysi kültürüne değinilmiştir.

Tarihsel ve toplumsal gelişme süreci içinde bir toplumun biriktirdiği, nesilden nesile aktardığı maddi ve manevi değerlere kültür denir. Kültürü dil, din, gelenek-görenekler, halkoyunları, yemekler, giysiler, ahlak anlayışı, dünya

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Ankara / Türkiye, e-mail: mk.ramazanoglu@hotmail.com
ORCID <https://orcid.org/0000-0001-5770-5990>.

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz / To cite this article (APA):
Ramazanoğlu, Miyase Kübra (2020). "Azerbaycan Türkçesindeki Kadın Giysi Adları Üzerine Bir İnceleme". *Külliyeye*, 1 (1): 127-152.

Makale Bilgisi / Article Information

Geliş/Received	Kabul / Accepted	Türü / Type	Sayfa / Page
30 Ocak 2020	19 Mart 2020	Araştırma Makalesi	127-152
30 January 2020	19 March 2020	Research Article	

Külliyeye

Cilt/Volume: 1 • Sayı/Issue: 1 • 2020

görüşü vb. unsurlar destekler. Kültür bir millete kimlik kazandırarak, diğer milletlerden ayıran önemli bir unsurdur. Toplumun birlik ve beraberlik duygusunu geliştiren, toplumun geçmişi ve geleceği arasında bağ kuran bir olgudur. Kültürü yok edilen toplumun kendisi de yok olur.

Türkler, tarihsel süreç içerisinde uzun yıllardan beri bulunmaktadır. Yaşadıkları coğrafya, savaşlar, sınır komşuları kültürlerini etkilemiş ve sürekli toplumsal bir gelişme ve değişme içinde olmuşlardır. Örneğin; Türkler çok fazla alfabe kullanmışlardır, alfabe değişimlerinde dini ve toplumsal değişimler etkili olmuştur. Müslümanlığı benimsemeleriyle Arap alfabesini kullanmışlardır. Rusların baskıcı tutumlarından dolayı Kiril alfabesini kullanmak zorunda kalmışlardır. Bu da Türklerin birbirleriyle olan etkileşimini, yaklaşmasını ve kültürel birliğini etkilemiştir. Dil insanların, toplumlar arasındaki anlaşmayı sağlayan en önemli kültürel değerdir ve dilin sarsıntıya uğramasıyla birlikte Sovyet Rusya'da yaşayan Türkler ile Anadolu'da yaşayan Türklerin siyasi, sosyal birliği sarsıldığı gibi kültürel birliği de sarsılmıştır. Fakat birbirlerinden kopmamıştır. Kopmamasında bağımsızlıklarını almaları ve Latin alfabesine geçmeleri etkili olmuştur.

Azerbaycan Türkleri toplumsal değişimlere ve yapılan tüm dış müdahalelere rağmen Türk kültürüne sahip çıkmış, kültürlerini yaşatmak için mücadele vermiştir. Türk kültürünün devam ettirildiği bir Türk Cumhuriyeti'dir. Örneğin; Türklerin ortak değeri olan Dede Korkut'ta ad verme geleneği mevcuttur. Azerbaycan Türkleri bu kültürü yaşatmaktadır. Ad verme kültürü halkların milli geleneklerine dayanır. Azerbaycan Türklerinde çeşitli ad verme adetleri mevcuttur. Eski zamanlarda; çocuğa adını doğanın kendisi verirdi. Çocuk doğduğu zaman doğa nasıl bir haldeyse ona göre çocuğa ad konulurdu. Bu adın çocuğun gelecekteki karakterini belirleyeceğine inanılmaktaydı. Örneğin; Boran, Yağmur, Bulut, Toran, Seher, Güney, Kuzey, Gündoğdu, Aydoğdu, Aydoğmuş, Ayaz, Duman, Çoğun, Güneş, Aytekin, Ayhanım, Güntekin, Tuğay, Aysel, Aysu... Tabiatla ilgili ad verilemiyorsa çocuğun fiziki özelliklerine göre ad verilmekteydi; Karacığa, Karatel, Altıntel, Altınsaç, Altıncığa, Gülümser, Ayçiçek, Alçiçek, Çemen, Kaysı. Çocuğun gelecekte iyi bir konuma sahip olmasını isteyen ebeveynler buna uygun ad koymuşlardır; Kuşluhan, Oğulbike, Hanoğlu gibi adlar verirlerdi (Bağirov 1997'den aktaran; Ceferzade 1981: 34).

Eski Türklerde evlenmede kız evinin oğlan evinden kalım (kalın) veya başlık istemesi âdeti bulunmaktadır, yeni evlenenlerin hayatlarını düzenlemeleri için yapılan bir yardımdır. Kalına karşılık kız tarafı da 'çeyiz' getirirdi. Bugün de Azerbaycan'da çeyiz verme âdeti devam etmektedir. Erkeğe ev ve diğer taşınmaz emlak, kıza ev eşyalarından ibaret çeyiz verilir (<http://www.tarihistan.org/yazarlar/sevda-gasimova/azerbaycan-geleneklerinin-ahl-ki-ve-hukuki-yonleri/5360/>).

“Azerbaycan Türkleri ile diğer Türk toplulukları arasındaki en önemli kültürel bağ olan Nevruz geleneklerini unutturmak maksadı ile Sovyetler Birliği döneminde, Azerbaycan’da Nevruz etkinlikleri uzun bir süre yasaklanmıştır. Tüm baskılara rağmen Nahcivan’ın Ordubat bölgesi, bu gelenekleri devam ettirmekte direnmiştir” (Akyıldız 2018’ten aktaran; Hüseyinoğlu 2000: 166). Sovyetler Birliğinin 1992 yılında yıkılmasıyla Azerbaycan yeniden bağımsızlığa kavuşmuştur. Nevruz Bayramı diğer Türk coğrafyalarında olduğu gibi, Azerbaycan’da da bütün canlılığı ile yeniden kutlanmaya başlanmıştır (Akyıldız 2018: 3).

Giymek, insanoğlunun dünyada var olduğundan beri olan önemli bir olgudur. İlkçağlarda insanlar belli bölgelerini bitki veya hayvan derileri ile örtüyordu. Fakat zamanla iklim, toplumsal, sosyo-kültürel, ekonomik ve teknolojik değişimlerin etkisiyle giysi kültüründe değişimler, gelişimler olmuş ve daha fonksiyonel ürünler ortaya çıkmıştır. Giysiler, örtünme ihtiyacının yanında insanların dünya görüşlerini, dini inanışlarını yansıtan değerler haline gelmiştir.

“Giyim, kültürel ve tarihi bağlara, milletlerarası ilişkilere önemli bir kanıt teşkil eden ve milletin coğrafi çevresi ile ekonomik standartlarından etkilenen bir olgudur. Dolayısıyla giyim milletin tarihiyle sıkı sıkıya bağlıdır ve etkileşimi maddî kültürün diğer elemanlarından daha çok yansıtır” (Bayraktar 1999: 53). Toplumlar tarihsel süreç içerisinde geçirdikleri mücadeleleri, dinleri, toplumsal, sosyal, kültürel olayları renklerle, sembollerle, kullandığı kumaşlarla giysilerine yansıtmışlardır. Bu giysiler toplumların sonraki nesillere bıraktığı somut kültürel miras halini almıştır.

Türk kültüründe de giyim önemli bir konudur. Türklerin kendine ait bir giyim kültürü vardır. Tarih sahnesinde uzun zamandır var olan Türklerin yaşadığı coğrafi konular, iklimler, savaşlar giysi kültürlerini etkilemiştir. Orta Asya’da yaşayan göçebe Türkler iklim şartlarının ve savaşçı ruhlarından dolayı deriden yapılmış daha rahat kıyafetler tercih etmişlerdir. Yerleşik hayata geçen Türkler ise dokuma kıyafetler giymeye başlamıştır.

Kadın kıyafetleri örtünme ihtiyacının yanı sıra toplumun kültürel, sosyal, ekonomik yapısını da göz önüne sermektedir. Toplumun geçirdiği değişimlerin yansımaları en çok kadın kıyafetlerinde görmektediriz. Göçebe yaşayan hayvancılıkla uğraşan Türklerde kadınlar şalvar, cepken gibi rahat kıyafetler seçmişlerdir. Türklerde kadınlar da savaşçıydı ve rahat kıyafet seçimlerinde savaşçı bir toplum olmalarının da etkisi bulunmaktadır. İslamiyet’in Türkler tarafından kabul edilmesiyle birlikte kadınlar yaşmak, tülbent vb. kıyafetlerde kullanmaya başlamışlardır. Dini açıdan örtünmeyle birlikte kadınların sokak ve evlerinde giydikleri kıyafetler değişim göstermeye başlamıştır. Sokakta ferace, yaşmak, peçe gibi kıyafetler kullanılmaya başlanmıştır. Siyasi, sosyal ve dini

olayların yanı sıra kadınların güzel görünme ve süslenmeye olan eğilimlerden dolayı kadın kıyafetlerinin yelpazesi geniştir.

Azerbaycan'da ipek ve yün dokumacılığı gelişmiştir ve bu durum giysilere de yansımıştır. Milli kıyafetleri çeşitli renklerde ipek kumaşlıdır. Kadın giysileri için ipek, tirme ve kadife kumaşları kullanılmaktadır. Kadın iç giyiminde pamuk ve keten malzemeleri kullanılmıştır. Kadınların tören kıyafetinde yaşa göre farklılıklar bulunmaktadır. Genç kadınlar daha canlı ve parlak, yaşlılar ise daha az süslü kıyafetler tercih etmişlerdir (Bayraktar 1999: 53-54).

Azerbaycan ve Türkiye, tarihi ve kültürel bağı olan iki devlettir. Bu iki devletin kültürel ve coğrafi yakınlığı giysi kültürlerine yansımıştır. Azerbaycan sahası kıyafet adlarının büyük bir çoğunluğu bugün Doğu Anadolu illeri ağzlarında işlek olarak kullanılmaktadır. Azerbaycan kadın giysi adlarına Kars, Erzurum, Iğdır ve Ardahan illerinde rastlanmaktadır. Azerbaycan kadın kıyafetlerinden leçek, cepken, dizlik, şalvar, yemeni, mendil Erzurum'da, çalma, şalvar, cepken, arkalık Iğdır'da, dinge, üç etek, kalağey Kars'da, arkalık ve dinge Ardahan'da kullanılmaktadır.

1. Kadın Giysilerinde Kullanılan Malzemelerle İlgili Sözcükler

Kadın giysilerine özel üretilen kumaşlar ve süslere ait kelimeler tespit edilmiştir. Ayrıca kadın kıyafetlerine uygulanan işlemlere de bu başlık altında yer verilmiştir:

Dəhrəburun (I): (Far.+Tür.) Dokunan şeylere (halı, kilim vb.) ve "kelağayı" denen büyük başörtülerine kartal gagası şeklinde konan bezek, süs, nakış (nakışların eğik kısmı yukarı doğudur) (A.T.S.: 831).

Döyəc (II): Tür. Eskiden başörtüsü veya bezleri düzgün taş üzerinde ağaç tokmaklarla vurarak kırışıklığını açma işi (A.T.S.: 965).

Əqrəman: Tür. İnce kumaştan yapılmış kadın elbiselerinin eteğine konan büzgü, farbala (A.T.S: 1093).

Gecə-Gündüz: Tür. Eskiden kadın elbisesi dikilen bir ipek kumaşın adı (A.T.S: 1247).

Gülməxmər: Far. İnce ipek kumaş üzerinde büyük gül, çiçek şeklinde süsleri olan ve kadın elbisesi yapılan pahalı kumaş (A.T.S: 1344).

Kəlağayıçılıq: Tür. Kelağayı adlı başörtüsü dokuma işi (A.T.S: 1754).

Ləçəklik: Tür. Başörtüsü yapmaya yarar beyaz bez vb. (A.T.S.2256).

Mərmərşahi: Far. Başörtüsü, iç çamaşırı ve bebek elbisesi yapmada kullanılan, beyaz, ince ve sargı bezinden biraz daha sık dokunmuş kumaş (A.T.S:2391).

Orqanza: İt. Kadın elbiselerinde kullanılan ince kolalı kumaş, bir tür ipekli kumaş (A.T.S: 2627).

Sarafanlıq: Tür. Sarafana has, sarafan adlı kolsuz kadın elbisesine ait (A.T.S: 2888).

Şəltəlik: Tür. Alt etek yapmaya yarar veya onun için ayrılmış. / Dizlik için ayrılmış veya dizlik yapılacak (kumaş) (A.T.S: 3137).

Yaşmaqlıq: Tür. Yaşmak takmak için kullanılan kumaş (A.T.S: 3593).

Yubkalıq: Tür. Etek yapmaya yarar veya etek için ayrılmış (A.T.S: 3666).

Ətəklilik: Tür. Kadınların süs için elbiselerinin eteğine dikilen pul vb. (A.T.S: 1153).

2. Kadın Giyiminin Tarzı, Amacı ve Şekliyle İlgili Sözcükler

“Kadın giyimi erkek giyimi nazaran dini inanç, hayat tarzı, dünya görüşü, siyasi tutum ve gelenek açısından farklı özellikler göstermektedir. Bu nedenle kadın giyimini sadece sosyal bir örtünme ihtiyacından daha fazlasıyla ifade eden, yargılayan, beğeni veya eleştiri ortaya koyan, sınıflandıran ya da sadece giyimi yahut o giyim tarzının sahibi kadını tasvir eden, niteleyen bir söz varlığı ortaya çıkmıştır” (Güner 2018: 439).

Açıq (I): Tür. Çıplak, örtüsüz, üzerinde giysisi, örtüsü olmayan (A.T.S: 35).

Açıqgəzən: Tür. Dekolte giyinen. / Çarşaf bürünmeyen, çarşafsız dolaşan (A.T.S: 35).

Açıqlıq: Tür. Örtüsüz, açık, kapalı olmayan şeyi hâli (A.T.S: 36).

Açıq-Saçıqlıq: Tür. Dekoltelik; müstehcenlik (A.T.S: 36).

Başaçıq: Tür. Başında herhangi şapka veya örtü olmayan (A.T.S: 369).

Başıaçıq: Tür. Başında kalpak, başörtüsü vb. olmayan (A.T.S: 369).

Başıaçıqlılıq: Tür. Başın açık olması, başta hiçbir şey olmaması durumu (A.T.S: 370).

Başıləçəkli: Tür. Başını eşarp, yazma vb. ile örtmüş kimse (A.T.S: 371).

Başörtüklü: Tür. Başında eşarp, şal vb. olan (A.T.S: 372).

Başörtülü: Tür. Başında herhangi bir şey olmayan (A.T.S: 372).

Bipərdə: Far. Çarşafsız, yaşmaksız, örtüsüz (A.T.S: 466).

Börkəmək: Tür. Baş örtmek, bir şeyle sarmak (A.T.S: 519).

Bürüncəklənmək: Tür. Yüzünü yaşmakla örtmek (A.T.S: 560).

Bürüncəkli: Tür. Örtünmüş yüzüne tülbent, peçe vb. örtmüş (kimse) (A.T.S: 560).

Çadralı: Tür. Çarşaf örtünmüş kadın veya kız (A.T.S: 645).

Çadrasız: Tür. Çarşaf örtünmemiş kadın veya kız (A.T.S: 645).

Çalmalanmaq: Tür. Başını örtmek (A.T.S: 657).

Çalmalı: Tür. Küçük eşarp vb.'ni başına sarık gibi takmış (kimse) (A.T.S: 656).

Çalmaq (III): Tür. Eşarblı tülbendi vb. başına örtüp arkasından bağlamak, sarmak (A.T.S: 656).

Çaralanmaq: Tür. Çarşafa bürünmek (A.T.S: 645).

Çarqatlı: Tür. (büyük) Başörtüsü takmış kimse (A.T.S: 663).

Çarqatlıq: Tür. Büyük başörtüsü, eşarp yapmaya yarayan (A.T.S: 663).

Çarşablanmaq: Tür. Çarşafa bürünmek, çarşaf giyinmek (A.T.S: 665).

Çarşablı: Tür. Çarşaf giyinmiş, üzerinde çarşaf olan (A.T.S: 665).

Çarşabsız: Tür. Çarşaf giyinmemiş, üzerinde çarşaf olmayan (A.T.S: 665).

Çarşabsızlıq: Tür. Çarşaf giyinmeme hali, üzerinde çarşaf olmama durumu (A.T.S: 665).

Çutqulu: Tür. Başında eşarblı olan; başında şal veya atkı olan (A.T.S: 750).

Dekoltə: Fr. Boyun, omuz, kol, göğüs ve sırtın bir kısmını açıktan bırakan kadın elbisesi (A.T.S: 813).

Kəlağayılı: Tür. Başında kelayağı denen başörtüsü olan (kadın, kız) (A.T.S: 1754).

Ləçəkli: Tür. Başında örtük olan, başına başörtüsü bağlamış (A.T.S: 2257).

Ləçəksiz: Tür. Başörtüsü takmayan, başörtüsü olmayan (A.T.S: 2257).

Niqaplı: Tür. Duvaklı, yüzünde peçe olan (A.T.S: 2571).

Örpəkli: Tür. Başında büyük başörtüsü olan, büyük başörtüsü örtmüş kadın veya kız (A.T.S: 2664).

Örpəksiz: Tür. Büyük başörtüsü olmayan (A.T.S: 2664).

Rubəstə: Far. Yüzü kapalı (A.T.S: 2842).

Rübəndli: Tür. Yüzünde peçe olan (A.T.S: 2847).

Üzü Bağlı: Tür. Yüzüne peçe takmış olan (A.T.S: 3468).

Üzüaçıq: Tür. Yüzünü peçe ile örtmemiş; çarşafsız (A.T.S: 3468).

Yamşaqqlı: Tür. Yaşmağı olan bk. yaşmaqlı (A.T.S: 3550).

Yamşımaq: Tür. Yabancı erkeklere görünmemek için örtünmek; yüzünü kapamak, peçe takmak, yaşmaklanmak. bk. yaşınmaq (A.T.S: 3550).

Yaşındırmaq: Tür. Örtünmeğe, peçe takmaya mecbur etmek (A.T.S: 3592).

Yaşmaqlamaq: Tür. Yüzünü yaşmakla kapamak (A.T.S: 3593).

Yaşmaqlanma: Tür. Eskiden nişan töreninden sonra nişanlı kızın baba evinden dışarıya çıktığı zaman yüzüne peçe takması geleneği. Bk. yaşınma, yaşırma, yaşmaqutdu, yaşmaq vurdu, yaşmama (A.T.S: 3593).

Yaşmaqlanmaq: Tür. Yaşmakla yüzünü örtmek, kapamak. Bk. yaşmaq, yaşmanmaq (A.T.S: 3593).

Yaşmaqlatmaq: Tür. Yüzünü aşmakla örtmek (A.T.S: 3593).

Yaşmaqlılıq: Tür. Yaşmağı olma hâli (A.T.S: 3593).

Yaşmaqsız: Tür. Yüzü açık, yaşmaksız (A.T.S: 3593).

Yaşmaqsızlıq: Tür. Yaşmağı olmama hâli (A.T.S: 3593).

3. Kadın Giysi Adlarının Sınıflandırılması

3.1. İç Giyimle İlgili Sözcükler

Tenin direkt üstüne giyilen ve mahrem yerleri kapatan giysilerin yanı sıra vücudün belli noktalarının daha iyi görünmesini sağlayacak giysi adları da tespit edilmiştir:

Balaqdar: (Tür.+Far.) Kadınların giydiği kısa, beli lastikli iç çamaşırı, don (A.T.S: 331).

Bədənçə: Tür. Kadınların giydikleri kısa içlik (A.T.S: 404).

Dar Tuman: (Tür.+Far.) Kadınların giydiği kısa, beli lastikli iç çamaşırı, külot (A.T.S: 786).

Darbalaq: Tür. Kısa erkek pantolonuna benzeyen ve kadınların giyindikleri uzun külot (A.T.S: 788).

Gentuman: Tür. Elbise altından giyilen beli büzgülü geniş etek (A.T.S: 1254).

Gentumanlı: Tür. Elbise altından giyilen geniş ve uzun don (kadın giyimi) (A.T.S: 1254).

Jipun: Far. Eteği daha kabarık göstermek için kadınların alttan giydikleri şey (A.T.S: 1692).

Korsaj: Fr. Kadın elbisesinin belden yukarı kısmı, küçük kısa korse (A.T.S: 1842).

Lepçik: Rus. Göğüsleri dik tutup dolgun göstermek için kullanılan, saten, dantel vb. kumaşlardan yapılan kadın iç çamaşırı (A.T.S: 2252).

Lif (III): Ar. Eskiden üzerine bluz giyilen ve gövdeyi sımsıkı saran astar, kadın elbisesinin üst kısmı (A.T.S: 2269).

Lifçik: Rus. Kadın iç çamaşırının veya çocuk elbisesinin göğsü örten kısmı. (A.T.S: 2269).

Şəltə: Far. Kadınların alttan giyindikleri, beyaz bezden yapılma ve dize kadar inen iç çamaşırı (A.T.S: 3137).

3.2. Üst Beden Giysileriyle İlgili Sözcükler

Bedenin üst kısmı için kullanılan giysilerdir. Giysinin boyutuna, kumaşına, üst bedende kullanıldığı yere göre adlandırmalar yapılmıştır. bk. Resim 6, Resim 7. Tespit edilen sözcükler şunlardır:

Arxalıq: Tür. Ev içinde giyilen kolsuz, kalınca bir tür kısa hırka (A.T.S: 207). bk. Resim 2, Resim 4.

Baharı (I): Tür. Kısa kollu kadın elbisesi (A.T.S: 323).

Balapuş: Far. Şal; pelerin (A.T.S: 332).

Bluza: Fr. Gömleği andıran, vücudun üstüne giyilen ince kadın elbisesi (A.T.S: 493).

Bolero (I): İsp. Kadın kıyafetinde boyu beli aşmayan, kollu küçük ceket, cepken (A.T.S: 498).

Buluz: Far. Kadınların etek veya pantolon üstüne giydikleri ince kumaştan, astarsız, gömlek şeklindeki giyim eşyası (A.T.S: 493).

Candonu: (Far.+Tür.) Genelde içi pamuklu veya kürklü, kolsuz bayan ceketini bk. canlıq (A.T.S: 498).

Çepken: Far. Kolları yırtmaçlı ve uzun, harçlı bir çeşit kısa kadın elbisesi (A.T.S: 692). bk. Resim 1.

Eşmək (II): Tür. Yakası kürklü, kısa kollu kadın elbisesi (A.T.S: 1052).

Jaket: Fr. Kısa, hanım elbisesi (A.T.S: 1691).

Kimono: Jap. Kolu özel şekilde kesilmiş kadın giysisi (A.T.S: 1795).

Kuləcə: Tür. Boynuna eteğine, yakasına ve kollarının omuz kısmına kürk vb. dikilmiş üstlük, elbise (A.T.S: 1877).

Kofta: Rus. Gömleği andıran, vücudun üst kısmına giyilen ince kadın giyimi, bele kadar inen kısa elbise (A.T.S: 1815).

Koketka: Fr. Ampiyesman; kadın elbisesinin göğüs kısmı (A.T.S: 1816).

Kürdü (I): Tür. Kadın iç gömleği bk. küləcə (A.T.S: 1894).

Nimtən(ə): Far. Kolsuz kadın yeleği (A.T.S: 2573).

Qasabə: Tür. Eskiden kadınların elbiselerinin yakasından aşağıya doğru sarkıttıkları süslü yakalık (A.T.S: 2074).

Qofta: Gömleği andıran, vücudun üstüne giyilen ince kadın elbisesi (A.T.S: 2144)

Şal (I): Far. Yünden dokunan, bele bağlanan, boyna dolanan, başa sarılan veya omuza atılan ince ve kıymetli kumaş (A.T.S: 3111).

Şal-Üzük: (Far.+Tür.) Şal (A.T.S: 3112).

3.3. Baş İçin Kullanılan Giysilerle İlgili Sözcükler

Baş için kullanılan giysilerin büyük bir çoğunluğunda dinin bir etkisi mevcuttur. Tespit edilen sözcüklere göre baş giysisi için genelde başörtüsü kullanılmıştır. Başörtüleri şekline, rengine, boyutuna ve kullandıkları kumaşa göre adlandırmışlardır. Baş giysisi için şu sözcükler tespit edilmiştir:

Ağabanı (I): Tür. Bu kumaştan yapılan ve genelde yaşlı kadınların sıcak havalarda kullandığı beyaz renkli başörtüsü (A.T.S: 58).

Ağbanı (II): Tür. Etrafı sarı iplik dantelli beyaz başörtüsü (A.T.S: 66).

Bağdadı (II): Tür. Bir tür ipek şal bk. bağdaduri (A.T.S: 316).

Bağdatı (II): Tür. Kenarlarında saçakları olan büyük başörtüsü (A.T.S: 316).

Başlıqaltı: Tür. Başa konan başlığın altından örtülen eşarp vb. (A.T.S: 374).

Başörtüyü: Tür. Kadınların başlarını, saçlarını da içine açacak şekilde örttükleri örtü, eşarp, başörtüsü. bk. düyürd, kalağayı, qalağı, qəlağı, sərbənd, sərəndəz, şəddə (I) 3, yaylıq (II) (A.T.S: 375).

Çarqat: Far. Büyük başörtüsü, büyük eşarp (A.T.S: 663).

Çəki (IV): Tür. Kadınların başlarını, saçlarını örtmek için kullandıkları başörtüsü, bürgü, eşarp (A.T.S: 681).

Çit: Tür. Basma veya tek renkli pamuklu kumaş, başörtüsü, yemeni (A.T.S: 719).

Çutqabağı: Tür. Kadınların süs için taktıkları başlık (A.T.S: 750).

Çutqu (I): Tür. Hanımların başlarına örttükleri başörtüsü veya şal bk. xutuz (I) (A.T.S: 750).

Deqan: Tür. İnce pamuklu başörtüsü (A.T.S: 814).

Dəsmal: Far. Kare şeklinde başörtüsü (A.T.S: 861).

Dingə (II): Tür. Eskiden Rus kadınlarının başlarına taktıkları süslü, gümüş veya altından yapıma küçük başlık / Kadınların büyük başörtüsünün baş kısmı sol kulak üstüne gelecek şekilde bağladıkları başlık, bir tür sarık (A.T.S: 905).

Dingə (II): Tür. Kadınların büyük başörtüsünün baş kısmı sol kulak üstüne gelecek şekilde bağladıkları başlık, bir tür sarık (A.T.S: 905).

Dumca: Tür. Küçük başörtüsü (A.T.S: 973).

Əsməşal: (Tür.+Far.) Saf yünden dokunan, başa sarılan veya omza alınan ince kıymetli bir kumaş (A.T.S: 1146).

Heyratı (II): Tür. Alacalı bulacalı, renkli büyük ipek başörtüsü (A.T.S: 1395).

Hotus: Far. Elde işlenmiş ve başörtüsü altına takılan başlık, külah (A.T.S: 1455).

Kəlləpuş: Far. Başörtüsü (A.T.S: 1760).

Kisəyi: Ar. Far. İnce ve sık dokunmuş pamuklu kumaş, dülbend (A.T.S: 1807).

Ləçək: Far. İpek, ince pamukludan vb yapılan üçgen şeklinde başörtüsü (A.T.S: 2256).

Məndil (I): Başörtüsü (A.T.S: 2379).

Məqnə: Ar. Üçgen başörtüsü (A.T.S: 2370).

Nəznəzi (II): Tür. İpekli başörtüsü, ipekli bir eşarp (A.T.S: 2537).

Örpək (I): Tür. Kadınların başlarına örttükleri büyük başörtüsü (ipek veya pamuklu) (A.T.S: 2664).

Örtü: Tür. Başa örtmekle kullanılan şey (A.T.S: 2664).

Qadar: Tür. Çalma adlanan ve sarığa benzeyen başlığın üzerine bağlanan küçük başörtüsü (A.T.S: 1920).

Qıymaçı: Tür. Üçgen şeklinde kadın başörtüsü; şal; boyun atkısı, fişü; mendil (A.T.S: 2119).

Sallama (II): Tür. Büyük başörtüsü (A.T.S: 2876).

Şal (I): Far. Yünden dokunan, bele bağlanan, boyna dolanan, başa sarılan veya omuza atılan ince ve kıymetli kumaş (A.T.S: 3111).

Şal (II): Far. Söz kesme töreninde sözlenecek kız için, onunla evlenmek isteyen gencin evi tarafından elçilik ve yavuklama gayesiyle giden grup tarafından götürülen kırmızı renkli başörtüsü (A.T.S: 3112).

Şal-Üzük: (Far.+Tür.) Şal (A.T.S: 3112).

Şəbküləh: Far. Sarık ve kavuk altına giyilen küləh, takke, başörtüsü (A.T.S: 3128).

Şəttə: Tür. Kadınların başlarına ve omuzlarına kadar örttükləri bir tür başörtüsü (A.T.S:3145).

Təkənə: Tür. Kadınların saçlarını örtmek için kullandıkları beyaz örtü, beyaz eşarp (A.T.S: 3256).

Üz Yağlığı: Tür. Gelinin başını, bazen de yüzünü örten dantal veya tülđen örtü (A.T.S: 3461).

Üzlük (II): Tür. Genelde gelinlerin yüzüne örtülen kırmızı renkli duvak (A.T.S: 3467).

Yaşmaq: Tür. Müslüman kadınların ince tülbentten baş ve yüz örtüsü (A.T.S: 3549).

Yamışıq: Tür. Gelinin başını, bazen de yüzünü örten dantel veya tülđen örtü (A.T.S: 3593).

Yemni: Ar. Kadınların saçlarını örtmek için kullandıkları örtü, başörtü, eşarp (A.T.S: 3621).

3.4. Alt Beden Giysileriyle İlgili Sözler

Bedenin belden aşağısı için kullanılan kıyafetlerdir. Tespit edilen sözcüklere göre pantolona dair söz varlığı kısıtlıdır, daha çok eteğe dair söz varlığı mevcuttur. Bu başlık için şu sözcükler tespit edilmiştir:

Çaxçur: Tür. Eskiden kadınların giydikleri beli ve ayakları boğumlu şalvar (A.T.S: 648).

Damən: Far. Belden aşağı kısmı örten kadın giysisi bk. damənə (A.T.S: 779).

Dizdik: Tür. Kadınların giydiğı külot ve etek (A.T.S: 925).

Dizlik: Tür. Kadınların giydikleri bel kısmı büzgülü etek (A.T.S: 926).

Ətək: Tür. Elbisenin belden aşağıya doğru sarkan kısmı (A.T.S: 1152).

Kəmərçin: Far. Beli lastikli kadın elbisesi (etek) (A.T.S: 1764).

Şayaq: Tür. Bedenin belden aşağısına giyilen, değışik biçimlerde, genellikle kadın giysisi, eteklik (A.T.S: 3120).

Şəltə: Far. Kadınların (alttan) giydiğı kısa etek, jüp (A.T.S: 3137).

Şiltə: Far. Pileli mini etek (A.T.S: 3153).

Tuman: Tür. Bedenin belden aşağısına giyilen, değışik şekilde, genelde kadın giysisi (A.T.S: 3370).

Uzunətək: Tür. Eteği uzun olan bk. uzunətəkli (A.T.S: 3424).

Üçətək: Tür. Etekleri daha geniş bir tür aba (A.T.S: 3431).

Yubka: Rus. Elbisenin belden altta kalan kısmı, damen (A.T.S: 3666).

3.5. Tüm Vücudu Örtten Giysilerle İlgili Sözcükler

Tüm vücut giysileri iki parçadan veya vücudun her yerini örtecek şekilde olan tek bir parçadan oluşmuştur. Şu sözcükler tespit edilmiştir:

Başpaltar: Tür. Düğünü olan kız göçerken giydiği elbise, gelin giysisi (A.T.S: 375).

Çarğab: Far. Sırmalı elbise (A.T.S: 662).

Kəfrəm (II): Nahçıvan bölgesinde gelinlik verilen ad (A.T.S: 1751).

Kofta-Tuman: Kısa üstlük ve etekten oluşan kadın elbisesi (A.T.S: 1815).

Kürdü (I): Tür. Azerbaycanlı kadınların üstlük olarak giydikleri kadife vb. kumaşlardan yapılmış, ibrişim vb. süslenmiş beli büzgülü elbise bk. küləcə (A.T.S: 1894).

Sarafan: Rus. Rus kadınlarının giydiği kolsuz ve önden düğmelenen milli kıyafetleri / Genellikle kolsuz yazlık elbise (A.T.S: 2888). bk. Resim 5.

Xalat: Ar. Orta Asya Türklerinin giydikleri yakası açık, etekleri üst üste gelen elbise / Evde veya işte giyilen, yakası düğme veya iple kapanan ince elbise (A.T.S: 1477).

Yaraq (I): Tür. Kız çocuklarına kundağın üzerinden giydirilen uzunca elbise (A.T.S: 3564).

3.6. Dış Mekân Giysileriyle İlgili Sözcükler

Dış mekân giysileri mevsime, mekâna ve inanca göre şekillenmiştir. İslamiyetle beraber kadın için sokak ve iç mekân giysi kavramları ortaya çıkmıştır. Tespit edilen dış mekân giysileri de bu duruma yöneliktir:

Bürqə: Ar. Kadınların sokakta gezerken yüzlerine örttükleri seyrek dokunmuş örtü, nikâp, tutuk (A.T.S: 559).

Bürüncək: Tür. Şal, pelerin, çarşaf, pardesü vb. gibi bürünülen şeylere verilen ad bk. bürnək, büründük, bürünək (A.T.S: 560).

Çalos Çadrası: Tür. Krep türü kumaştan yapılan ve genelde zengin kadınlarının kullandığı çarşaf (A.T.S: 656).

Çadra: Far. Kadınların kullandığı ve baştan örtülen, pelerinli, etekli sokak giysisi (A.T.S: 645).

Çarşab: Far. Kadınların kullandığı ve baştan örtülen pelerinli, etekli sokak giysisi (A.T.S: 665).

Çarç(ş)ov: Tür. Kadınların kullandığı ve baştan örtülen, pelerinli, etekli sokak giysisi (A.T.S: 693).

Manto: Fr. Genelde kürkten yapılan kadın paltosu (A.T.S: 2314).

Məcər: Ar. Kadınların yüzlerini kapamak için örttükleri örtü (A.T.S: 2353).

Pərəncə: Tür. Kadınların sokakta yüzlerine örttükleri ince siyah örtü, nikap (A.T.S: 2729).

Rubənd: Far. Yüz örtüsü, peçe (A.T.S: 2842).

Rübənd: Far. Yüze takılan örtü, yüz örtüsü (A.T.S: 2847).

Üz Yağlığı: Tür. Kadınların sokakta yüzlerine ince siyah örtü, nikap (A.T.S: 3461).

Yaşmaq: Tür. Müslüman kadınların ince tülbentten baş ve yüz örtüsü (A.T.S: 3593).

3.7. Ayak Giyimiyle İlgili Sözcükler

Tespit edilen sözcüklere göre kadınlar ile erkeklerin kullandığı ayakkabılarda malzeme farklılığı mevcuttur. Kadınların ayakkabısı daha süslüdür. Ayak giysisi için kullanılan sözcükler şunlardır:

Qalabaşmağı: Tür. Hanımların evde giydikleri bir tür ayakkabı (A.T.S: 1927).

Sağrı (II): Tür. Üst kısmı süslü, topuksuz kadın terliği (A.T.S: 2864).

Urusi: Tür. Altı kösele, üstü rügan (erkek için) veya kadife (kadın için) terlik (A.T.S: 3412).

4. Kökenleri Bakımından Giysi Adları

Kadın giysi adlarında farklı kökenlerden 43 sözcük kullanılmıştır: Arapça kökenli 7, Farsça kökenli 23, Fransızca kökenli 6, Rusça kökenli 5, İspanyolca kökenli 1, Japonca kökenli 1.

4.1. Arapça Kökenli Giysi Adları

Bürqə: Ar. Kadınların sokakta gezerken yüzlerine örttükleri seyrek dokunmuş örtü, nikâp, tutuk (A.T.S: 559).

Xalat: Ar. Orta Asya Türklerinin giydikleri yakası açık, etekleri üst üste gelen elbise / Evde veya işte giyilen, yakası düğme veya iple kapanan ince elbise (A.T.S: 1477).

Lif (III): Ar. Eskiden üzerine bluz giyilen ve gövdeyi sımsıkı saran astar, kadın elbisesinin üst kısmı (A.T.S: 2269).

Məcər: Ar. Kadınların yüzlerini kapamak için örttükleri örtü (A.T.S: 2353).

Məqnə: Ar. Üçgen başörtüsü (A.T.S: 2370).

Niqap: Ar. Duvak, örtü (A.T.S: 2571).

Yemni: Ar. Kadınların saçlarını örtmek için kullandıkları örtü, başörtü, eşarp (A.T.S: 3621).

4.2. Farsça Kökenli Giysi Adları

Balapuş: Far. Şal; pelerin (A.T.S: 332).

Buluz: Far. Kadınların etek veya pantolon üstüne giydikleri ince kumaştan, astarsız, gömlek şeklindeki giyim eşyası (A.T.S: 538).

Çadra: Far. Kadınların kullandığı ve baştan örtülen, pelerinli, etekli sokak giysisi (A.T.S: 645).

Çarğab: Far. Sırmalı elbise (A.T.S: 662).

Çarqat: Far. Büyük başörtüsü, büyük eşarp (A.T.S: 663).

Çarşab: Far. Kadınların kullandığı ve baştan örtülen pelerinli, etekli sokak giysisi (A.T.S: 665).

Çepken: Far. Kolları yırtmaçlı ve uzun, harçlı bir çeşit kısa kadın elbisesi (A.T.S: 692).

Damən: Far. Belden aşağı kısmı örten kadın giysisi bk. damənə (A.T.S: 779).

Dəsmal: Far. Kare şeklinde başörtüsü (A.T.S: 861).

Hotus: Far. Elde işlenmiş ve başörtüsü altına takılan başlık, külah (A.T.S: 1455).

Jipun: Far. Eteği daha kabarık göstermek için kadınların alttan giydikleri şey (A.T.S: 1692).

Kəlləpuş: Far. Başörtüsü (A.T.S: 1760).

Kəmərçin: Far. Beli lastikli kadın elbisesi (etek) (A.T.S: 1764).

Kisəyi: Ar. Far. İnce ve sık dokunmuş pamuklu kumaş, dülbend (A.T.S: 1807).

Ləçək: Far. İpek, ince pamukludan vb yapılan üçgen şeklinde başörtüsü (A.T.S: 2256).

Nimtən(ə): Far. Kolsuz kadın yeleği (A.T.S: 2573).

Rubənd: Far. Yüz örtüsü, peçe (A.T.S: 2842).

Rübənd: Far. Yüze takılan örtü, yüz örtüsü (A.T.S: 2847).

Şal (II): Far. Söz kesme töreninde sözlenecek kız için, onunla evlenmek isteyen gencin evi tarafından elçilik ve yavuklama gayesiyle giden grup tarafından götürülen kırmızı renkli başörtüsü (A.T.S: 3112).

Şal (I): Far. Yünden dokunan, bele bağlanan, boyna dolanan, başa sarılan veya omuza atılan ince ve kıymetli kumaş (A.T.S: 3112).

Şəbküləh: Far. Sarık ve kavuk altına giyilen külah, takke, başörtüsü (A.T.S: 3128).

Şəltə: Far. Kadınların (alttan) giydiği kısa etek, jüp (A.T.S: 3137).

Şiltə: Far. Pileli mini etek (A.T.S: 3153).

4.3. Fransızca Kökenli Giysi Adları

Bluza: Fr. Gömleği andıran, vücudun üstüne giyilen ince kadın elbisesi (A.T.S: 493).

Dekoltə: Fr. Boyun, omuz, kol, göğüs ve sırtın bir kısmını açıkta bırakan kadın elbisesi (A.T.S: 813).

Jaket: Fr. Kısa, hanım elbisesi (A.T.S: 1691).

Koketka: Fr. Ampiyesman; kadın elbisesinin göğüs kısmı (A.T.S: 1816).

Korsaj: Fr. Kadın elbisesinin belden yukarı kısmı, küçük kısa korse (A.T.S: 1484).

Manto: Fr. Genelde kürkten yapılan kadın paltosu (A.T.S: 2314).

4.4. Rusça Kökenli Giysi Adları

Kofta: Rus. Gömleği andıran, vücudun üst kısmına giyilen ince kadın giyimi, bele kadar inen kısa elbise (A.T.S: 1815).

Lepçik: Rus. Göğüsleri dik tutup dolgun göstermek için kullanılan, saten, dantel vb. kumaşlardan yapılan kadın iç çamaşırı (A.T.S: 2252).

Lifçik: Rus. Kadın iç çamaşırının veya çocuk elbisesinin göğsü örten kısmı (A.T.S: 3137).

Sarafan: Rus. Rus kadınlarının giydiği kolsuz ve önden düğmelenen milli kıyafetleri (A.T.S: 2888).

Yubka: Rus. Elbisenin belden altta kalan kısmı, damen (A.T.S: 3666).

4.5. İspanyolca Kökenli Giysi Adları

Bolero (I): İsp. Kadın kıyafetinde boyu beli aşmayan, kollu küçük ceket, cepken (A.T.S: 498).

4.6. Japonca Kökenli Giysi Adları

Kimono: Jap. Kolu özel şekilde kesilmiş kadın giysisi (A.T.S: 1795).

5. Şekil Bilgisi Bakımından Giysi Adları

5.1. Yapı Bakımından Giysi Adları

5.1.1. Basit Halde Bulunan Giysi Adları

Ağabanı (I), Ağbanı (II), Baharı (I), Balaq (III), Çaxçur, Çəki (IV), Çərç(ş)ov, Çit, Çutqu (I), Deqan, Dingə (II), Ətək, Eşmək (II), Heyratı (II), Kəfrəm (II), Kuləcə, Ləçək, Məndil (I), Pərəncə, Qadar, Qəsabə, Qofta, Sağrı (II), Şayaq, Şəltə, Şəttə, Şiltə, Təkənə, Tuman, Yamışiq, Yaraq (I), Yaşmaq, Balapuş, Kellepuş, Dumca, Lepçik, Balaqdar, Bağdadi (II), Bağdatı (II), Kürdü (I), Urusi, Yemni, Dizdik.

5.1.2. Türemiş Halde Bulunan Giysi Adları

+IXK eki ile türeyen sözcükler;

Arxalıq, Dizlik, Üzlük (II).

+II eki ile türeyen sözcükler;

Gentumanlı.

-Ueki ile türeyen sözcükler;

Örtü.

+çA eki ile türeyen sözcükler;

Bədənçə.

-keki ile türeyen sözcükler;

Örpək (I) (Güngördü2012:89).

-mA eki ile türeyen sözcükler;

Sallama (II).

-cek eki ile türeyen sözcükler;

Bürüncek. (Özkan: 88).

-mAç ile türeyen sözcükler;

Qıymaçə (Clauson 1972:677).

5.1.3. Birleşik İsim Halindeki Giysi Adları

Başlıqaltı, Başörtüyü, Başpaltar, Candonu, ÇalosÇadrası, Çutqabağı, Darbalaq, Dar Tuman, Gentuman, Qalabaşmağı, Kəlağayı, Kofta-Tuman, Naznazı (II), Rubənd, Rübənd, Şal-Üzük, Şəbküləh, Uzunətək, Üçətək, Üz Yağlığı, Əsməşal.

5.2. Kelime Grubu Yapısındaki Giysi Adları

5.2.1. Ad Tamlaması Kalıbındaki Giysi Adları

Başlıqaltı, Başörtüyü, Başpaltar, Candonu, Çalos Çadrası, Çutqabağı, Qalabaşmağı, Üz Yağlığı.

5.2.2. Sıfat Tamlaması Kalıbındaki Giysi Adları

Darbalaq, Dar Tuman, Əsməşal, Gentuman, Uzunətək, Üçətək.

5.3. İkileme Kalıbındaki Giysi Adları

Naznazı (II).

Sonuç

Söz varlığı içinde giysi adları önemli bir yere sahiptir. Giysi adları bir milletin sosyo-kültürel yapısını, tarihsel süreç içerisinde geçirdiği olayları yansıtması bakımından önemlidir. Bu çalışmada Azerbaycan kadın kıyafet kültürü incelenmiştir.

Azerbaycan söz varlığı içinde kadın giysi adları önemli bir yere sahiptir. 110 tane kadın giysi adı tespit edilmiştir. Bunlar yedi başlığa göre sınıflandırılmıştır. İç giyim için 12, üst giyimi için 20, baş giyimi için 41, alt beden giyimi için 13, tüm vücut giyimi için 8, dış mekân giyimi için 13 ve ayak giyimi için 3 sözcük tespit edilmiştir. En az sözcük ayak giyiminde, en fazla sözcük ise baş giysisinde tespit edilmiştir.

Çalışmayı farklı köken açısından değerlendirdiğimizde, 7 tane Arapça, 23 tane Farsça, 5 tane Rusça, 6 tane Fransızca, 1 tane İspanyolca, 1 tane Japonca sözcük tespit edilmiştir. En az alıntı İspanyolca ve Japonca, en fazla alıntı ise Farsçadan yapılmıştır.

Şekil bakımında değerlendirdiğimizde 43 sözcük basit, 10 sözcük türemiş ve 21 sözcük birleşik yapıdadır. Ad tamlaması şeklinde oluşan 8, sıfat tamlaması şeklinde oluşan 6 sözcük vardır. Sıfat tamlaması şeklinde oluşan giysi adlarında isim unsuru olan giysiler, biçimiyle ilgili “dar tuman, gentuman, uzunətək” nitelenmiştir. Bunun yanında asıl sayı sıfatlarına da “üçətək” rastlanmıştır. İkileme şeklinde oluşan 1 sözcük vardır.

Giysi adlarının kuruluşunda tamlamalar ve yapım ekleri görev almıştır. Giysi adlarının türetilmesinde +U, -mA, +IXK, +II, +çA, -cek, -mAç yapım ekleri kullanılmıştır.

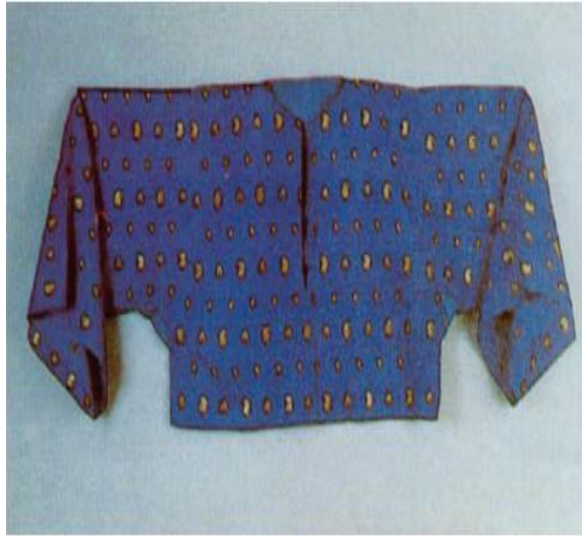
Azerbaycan Kadın Kıyafetlerinden Örnekler

Resim 1: Azerbaycan Halçası ve Halk Tatbiki Sanat Devlet Müzesinden 19.yy ait cepken.

Resim 2: 6810 envanter numaralı arkalık. XIX. yüzyıl.

Resim 3: Azerbaycan Halçası ve Halk Tatbiki Müzesi'nden 7498 envanter numaralı, 19. yy. kayıtlı üst köynek.

Resim 4: Arxaliq.

Resim 5: Sarafan, Tver Bölgesi

Resim 6: Azerbaijan Kadınlarının Üst Beden İçin Kullandığı Kıyafetler.

Resim 7: Azerbaijan Kadınlarının Üst Beden İçin Kullandığı Kıyafetler.

Resim 8: Azerbaijan Kadınlarının Kullandığı Kıyafetleri.

Resim 9: Azerbaycan Kadınlarının Kullandığı Kıyafetleri.

Extended Abstract

In this study, women's clothing names in Azerbaijan Turkish were determined and evaluated based on Seyfettin Altaylı's Azerbaijan Turkish Dictionary. In the study, the vocabulary belonging to women's clothing names in Azerbaijani Turkish was revealed, and information about Azerbaijani women's clothing culture was presented. In this study, women's clothing names in Azerbaijan Turkish have been identified and classified, and their origin and structure have been evaluated. Also, the place of Azerbaijan in Turkish culture and the clothing culture in Turks are mentioned.

147

Culture is the material and moral values that a society accumulates in the historical and social process. These material and spiritual values give societies an identity. It strengthens unity and solidarity in the society. It connects the future and past of societies. The society, whose culture is destroyed, also disappears.

Turks have been in the historical process for many years. The geography, wars and border neighbors they live in have affected their culture and have been in continuous social development and change. Social changes and interactions affected the cultural presence and unity of Turks with each other. For instance; using the Cyrillic alphabet by the Turks in Russian pressure affected the Turkish cultural unity. Despite social changes and all foreign interventions, Azerbaijani Turks have protected Turkish culture and struggled to keep their culture alive. Azerbaijan is the Turkish Republic where Turkish culture is continued. The custom of naming, the number of dowries, and the tradition of Nevruz, which are still in Turkish tradition and continue, are kept alive by Azerbaijan Turks.

Azerbaijan and Turkey are two countries with the historical and cultural bond. The cultural and geographical proximity of these two states is also reflected

in clothing cultures. The vast majority of the names of the clothes of Azerbaijan field are used in the mouths of Eastern Anatolian provinces today.

The dressing was a need for humankind in time but gained a cultural value over time. It became the values reflecting people's world views and religious beliefs. Societies reflected the struggles, religions; social and cultural events they have experienced in the historical process to their cloths with colours, symbols and fabrics. These garments have become the concrete cultural heritage left by societies to the next generations.

In Turkish culture, clothing is an important cultural value. The geographical locations, climates and wars that the Turks live have affected the Turkish clothing culture. Nomadic Turks living in Central Asia preferred more comfortable clothing made of leather due to their climatic conditions and warrior spirits. Turks, who adopted a settled life, started to wear woven clothes.

In addition to the need for veiling, women's clothing reveals the cultural, social and economic structure of society. The reflection of the changes in the society was seen mostly in women's clothes. For instance; with the acceptance of Islam, garments such as headscarves and chador were accepted by women.

In the vocabulary of Azerbaijan, female clothing names have an important place. 110 women's clothing names have been identified. These are classified according to seven topics. 12 words for underwear, 20 for upper wear, 41 for headwear, 13 for lower bodywear, 8 for full body wear, 13 for outdoor wear and 3 for footwear are identified. The least words were found in the footwear and the most words in the headwear.

When we evaluate the study in terms of different origins, 7 Arabic, 23 Persian, 5 Russian, 6 French, 1 Spanish and 1 Japanese word were identified. The fewest quotations are in Spanish and Japanese, and the highest in Persian.

In terms of shape, 43 words are simple, 10 words are lexicalized, and 21 words compound word. There are 8 words formed as a noun clause and 6 words formed as an adjective clause. Garments, which have a name element in the names of garments formed as adjective clause, are described as "dar tuman, gentuman, uzunətək". In addition, the cardinal number adjectives were also found to be "üçətək". There is 1 word formed as a reduplication.

Propositional phrase and derivational affixes took part in the establishment of clothing names. U, -mA, IXK, II, ÇA, -cek, -mAç derivational affixes are used for lexicalising of clothing names.

Azerbaycan Türkçesindeki Kadın Giysi Adları Üzerine Bir İnceleme

Özet

Bu çalışmada Seyfettin Altaylı'nın Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü baz alınarak Azerbaycan Türkçesindeki kadın giysi adları tespit edilerek değerlendirilmiştir.

Bir milletin giyim-kuşamı o milletin tarihi, kültürel ve sosyal bağlarına dair önemli ipuçları vermektedir ve bu yüzden önem teşkil etmektedir. Giyim-kuşam unsurları bir toplumun kültürel somut mirasıdır. Bu değerli kültürel somut mirasın adlandırması da oldukça önemlidir.

İncelemenin sonucunda Azerbaycan Türkçesi giysi adları bakımından zengin bir kullanıma sahip olduğu görülmüştür. Giyim alanına ilişkin tespit edilen sözcükler belli başlıklar altında tasnif edilip köken ve yapı açısından incelenmiştir. Giysi adları genel olarak basit yapıda bulunmakla birlikte türemiş ve birleşik yapıda sözcükler de bulunmaktadır. Bazı giysi adlarının meydana gelirken söz grupları oluşturduğu gözlenmiştir. Köken bakımından incelediğimizde farklı dillerden sözcüklerin kullanıldığı tespit edilmiştir.

Çalışmada Azerbaycan Türkçesindeki kadına ait söz varlığı ortaya konulmuş ve Azerbaycan kadın giyim kültürüyle ilgili bilgiler sunulmuştur. Azerbaycan kadın giyim söz varlığının şekil ve köken açısından değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Giysi Adları, Köken, Şekil Bilgisi.

An Investigation on Women's Clothing Names in Azerbaijan Turkish

Abstract

In this study, women's clothing names in Azerbaijan Turkish were determined by evaluating Seyfettin Altaylı's Azerbaijan Turkish Dictionary.

149

The clothes of a country give significant clues about the nation's historical, cultural and social ties. Clothing-dressing units are the concrete cultural heritage of a society. The naming of this valuable concrete cultural heritage is also significant.

As a result of the analysis, it has been observed that Azerbaijan Turkish has a rich use in terms of clothing names. The words determined in the field of clothing were classified under specific headings and examined in terms of origin and structure. Clothing names are generally in simple structure, but there are also derivative and compound words. Some clothing names formed speech groups while they were occurring. When we examine in terms of origin, it is determined that words from different languages are used.

In the study, the vocabulary belonging to the woman in Azerbaijan Turkish was revealed, and information about the Azerbaijani women's clothing culture was presented. Evaluation of Azerbaijani women's clothing vocabulary in terms of shape and origin is included.

Keywords: Azerbaijan, Clothing Names, Origin, Morphology

Kısaltmalar:

A.T.S: Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü

Ar.: Arapça

Far.: Farsça

Fr.: Fransızca

İsp.: İspanyolca

Jap.: Japonca

Rus.: Rusça

Tür.: Türkçe

Kaynakça

Aksan Doğan. (2003). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*. C.I-II-III, Ankara: TDK Yayınları.

Akyıldız, A. (2018). “Azerbaycan'dan Iğdır'a Nevruz Gelenekleri”. *Kafdağı*, 3 (1): 1-18.

Altaylı, Seyfettin (2018). *Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Azerbaycan Dilinin İzahlı Lüğeti (2006). Bakı: Şerq-Qerb.

Bagırov, Ajn (1997). “Nahçıvan'da Çocuklara Ad Verme Adetleri”. Çev. Lütfiye Velibeyli. *Bilig*, 4: 149-154.

Bayraktar, Fatma (1999). “Azerbaycan Kadın Giyim-Kuşamından Alınmış Örnekler”. *Erdem Halı Özel Sayısı I*, 10 (28): 53-57.

Buran, Ahmet-Alkaya, Ercan (2015). *Çağdaş Türk Lehçeleri*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Clauson, Sir Gerard (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford At The Clarendon Press.

Erden, Atilla (1998). *Anadolu Giysi Kültürü*. Ankara: Duman Ofset.

Erdin, Ceyda-Doğan, Levent (2018). “Trakya Ağızlarında Giysi Adları Üzerine Bir İnceleme”. *II. Uluslararası Türklerin Dünyası Sosyal Bilimler Sempozyumu Tam Metin Kitabı* (Ed. Osman Kubilay Gül, Berker Kurt, Celal Can Çakmakçı). Ankara: 116-136.

Güner, Nurhan (2018). *Türkçenin Kadın Söz Varlığı*. Doktora Tezi. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Güneş, Çiğdem (2019). *Azerbaycan Türkçesinde Yapım Ekleri Ve İşlevleri*. Yüksek Lisans Tezi. Bartın: Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güngördü, Erol (2012). “Ürper Fiilinin Kökeni”. *Dil Araştırmaları Dergisi*, 10: 83-97.
- Karaca, Veysel İbrahim-Yalçın, Süleyman Kaan (2016). “Azerbaycan Türkçesi Ağzlarında Görülen İkilemelerin Sözcük Türü / Yapı ve Anlam Bakımından Değerlendirilmesi”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5 (4): 1651-1675.
- Karahan, Akartürk (2006). Tarihi Türk Dilinin Söz Varlığına Katkıları: Kadınla İlgili Kelimeler Üzerine. *Bilkent Üniversitesi 1. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri*. Ankara: 1-12.
- Köymen, Mehmet Altay (1971). “Alp Arslan Zamanı Türk Giyim-Kuşamı”. *Selçuklu Araştırmaları Dergisi'nin Üçüncü Sayısından Ayrı Basım*, Ankara.
- Mammadova, Arzu, “Azerbaycan'ın 19. Yüzyıl Yöresel Kıyafetleri”, Azerbaycan. (<https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/MAMMADOVA-Arzu-AZERBAYCAN%e2%80%99IN-19.-Y%c3%9cZYIL-Y%c3%96RESEL-KIYAFETLER%c4%b0.pdf>) [28.01.2020].
- Özkan, Nevzat (2000). “Bir Ağız Sözlüğü Üzerine”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/231584> [18.03.2020].
- Salman, Fikri-Atmaca, Zeynep (2009). “Erzurum'da Geleneksel Kadın Giysilerinin Özellikleri”. *Sanat Dergisi*, 0 (15): 11-17
- Sarıtaş, Süheyla-Türksoy, Mehtap- Bilen (2007). “Suna, Balıkesir ve Çevresinde Geleneksel Kadın Giysisi “Ferace” Hakkında Etnografik Bir Araştırma”. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (18): 194-205.
- Sezer Arıç, Ayten (2006). “Türklerde Kıyafetin Kısa Tarihi”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 22 (64-65-66): 141-160.
- http://www.bao.az/categories_Medeniyy%C9%99t/subcategories_Medeniyy%C9%99tparent/product_0730499172 [04.03.2020].
- <https://igdir.ktb.gov.tr/TR-55676/yoresel-giysiler.html> [04.03.2020].
- <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ardahan/kulturatlasi/ardahan-yoresel-giyim-kusam> [04.03.2020].
- <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kars/kulturatlasi/gym-kusam> [04.03.2020].
- Resim 1, Resim 2, Resim 3: <https://tekstilbilgi.net/azerbaycan-geleneksel-kiyafetleri.html> [11.01.2020].

Miyase Kübra RAMAZANOĞLU

Resim 4: <https://www.pinterest.it/pin/331085010080050750/> [11.01.2020].

Resim5:http://traditionalrussiancostume.com/costumeinfo/xru_en.php?nametxt=15 [11.01.2020].

Resim 6, Resim 7, Resim 8, Resim 9:
<http://tarixklubu.blogspot.com/2013/05/xalq-geyimlri.html> [11.01.2020].

Küllige

Cilt/Volume: 1 • Sayı/Issue: 1 • 2020

KÜLLİYE

Yayın İlkeleri

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi tarafından yayımlanan *Külliye*, sosyal bilimler alanında makalelere yer veren, hakemli bir uluslararası dergidir. Mart ve Eylül aylarında olmak üzere yılda iki sayı yayımlanır. Yayımlanacak yazılarda bilimsel araştırma ölçütlerine uygunluk, alana bir yenilik getirme ve başka yerde yayımlanmamış olma şartı aranır. Bilimsel bir toplantıda sunulmuş bildiriler, yayımlanmamış olmak şartıyla kabul edilebilir. Soru, görüş ve önerileriniz için editörlerimizle iletişime geçebilirsiniz.

1. Kör Hakemlik ve Değerlendirme Süreci

Kör hakemlik, bilimsel yayınların en yüksek kalite ile yayınlanması için uygulanan bir yöntemdir. Bu yöntem, bilimsel çalışmaların nesnel (objektif) bir şekilde değerlendirilme sürecinin temelini oluşturmaktadır ve birçok bilimsel dergi tarafından tercih edilmektedir. Hakem görüşleri, *Külliye Dergisi*'nin yayın kalitesinde belirleyici bir yere sahiptir.

Külliye'ye gönderilen tüm çalışmalar aşağıda belirtilen aşamalara göre **çift-körleme yoluyla değerlendirilmektedir**. Çift-körleme yönteminde çalışmaların *yazar ve hakem kimlikleri gizlenmektedir*. **Bu sebeple yazarlardan sisteme makalelerini yüklerken isimlerini silmeleri talep edilir**.

1.1. İlk Değerlendirme Süreci

Külliye'ye gönderilen çalışmalar ilk olarak editör tarafından değerlendirilir. Bu aşamada, derginin amaç ve kapsamına uymayan, Türkçe, İngilizce ve diğer dillerde dil ve anlatım kuralları açısından zayıf, bilimsel açıdan kritik hatalar içeren, özgün değeri olmayan ve yayın politikalarını karşılamayan çalışmalar reddedilir.

Reddedilen çalışmaların yazarları, gönderim tarihinden itibaren en geç bir ay içerisinde bilgilendirilir. Yayın Kurulu tarafından uygun bulunan çalışmalar için ön değerlendirme süreci başlatılır.

1.2. Ön Değerlendirme Süreci

Ön değerlendirme sürecinde editör çalışmaların, giriş ve literatür, yöntem, bulgular, sonuç, değerlendirme ve tartışma bölümlerini dergi yayın politikaları ve kapsamı ile özgünlük açısından ayrıntılı bir şekilde inceler. Ayrıca *Külliye*, yazar rehberine göre makaleyi şekil açısından inceler. Düzeltmesi gerekenler için makale yazarı ile iletişim kurarak talep edilen düzeltmeleri en geç 7 gün içerisinde göndermesini ister. Verilen sürede gönderilmeyen çalışmalar sistemden silinir. Uygun bulunan çalışmalar ise hakem atama sürecine alınır.

Külliye

Cilt/Volume: 1 • Sayı/Issue: 1 • 2020

1.3. Hakem Atama Süreci

Çalışmalara içeriğine ve hakemlerin uzmanlık alanlarına göre hakem ataması yapılır. Çalışmayı inceleyen editör ve yayın kurulu, Külliye Bilim Kurulu veyahut Hakem havuzundan uzmanlık alanlarına göre en az iki hakem önerisinde bulunur veya çalışmanın alanına uygun yeni hakem önerebilir.

Alanına uygun hakem önerileri editör tarafından değerlendirilir ve çalışmalar hakemlere iletilir. Hakemler değerlendirdikleri çalışmalar hakkındaki hiçbir süreci ve belgeyi paylaşmayacakları hakkında garanti vermektedir.

1.4. Hakem Değerlendirme Süreci

Hakem değerlendirme süreci için hakemlere verilen süre **6 haftadır**. Hakemlerden veya editörlerden gelen düzeltme önerilerinin yazarlar tarafından “düzeltme yönergesi” doğrultusunda 10 gün içerisinde tamamlanması zorunludur. Hakemler bir çalışmanın düzeltmelerini inceleyerek uygunluğuna karar verebilecekleri gibi gerekliyse birden çok defa düzeltme talep edebilir

2.Yazar Rehberi:

a. Külliye (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi) Dergisi uluslararası hakemli bir dergi olup, özel sayılar dışında yılda 2 sayı yayınlanır.

b. Külliye, sosyal bilimler araştırmaları üzerine yazı yayınlayan bir dergidir.

c. Çalışmalarda özgünlük ve alana katkı sağlama ölçütleri aranır.

d. Dergimize makale gönderen/gönderecek üyelerin, kullanıcı kimlik bilgilerine **Orcid Numarası'nı** da eklemeleri gerekmektedir.

e. Külliye Dergisi'ne gönderilen makaleler, daha önce hiçbir yerde yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere kabul edilmemiş olmalıdır.

f. Külliye Dergisi'ne yayınlanması için makale göndermek isteyenlerin, çalışmalarını <https://dergipark.org.tr/tr/pub/aybukulliye> adresinde yer alan Makale Takip Sistemi'ne üye olarak, buradan göndermeleri gerekir.

g. Editör Kurulu'nun özel kararı dışında, 8 sayfadan az, 30 sayfadan fazla olan makaleler değerlendirmeye alınmaz.

h. Makalelerle birlikte <http://www.ithenticate.com/> sitesinden alınacak benzerlik raporu (hiçbir filtreleme yapılmamalı) da ek dosya olarak yüklenmelidir. (Yüksek Lisans / Doktora öğrencileri danışmanları aracılığıyla veya herhangi bir öğretim üyesinin hesabı ile benzerlik raporu alabilirler. Bağlı bulunulan üniversitenin iThenticate aboneliği varsa söz konusu siteden ücretsiz olarak benzerlik raporu alınabilir).

i. Herhangi bir yazının **Külliye** Dergisi'nin elektronik sistemine eklenmesi, yazının yayınlanması için başvuru olarak kabul edilir ve yazının değerlendirilme süreci başlar. Yazılar için telif ücreti ödenmez.

j. *Külliye* elektronik bir dergidir. Bu yüzden başvurunun yapılmasından yazının yayınlanması aşamasına kadar uzanan süreçteki tüm işlemler elektronik ortamda DergiPark sistemi içerisinde gerçekleşir.

k. Yayınlanması için *Külliye* Dergisi'ne gönderilen yazıların basım ve yayın hakları dergiye devredilmiş olur. Bu yazılar dergi yönetiminden izin alınmaksızın bir başka yayın organında yayınlanamaz, çoğaltılamaz ve kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Bunun için talep edilen telif hakkı formunun da sisteme ek dosya olarak yüklenmesi gerekmektedir.

l. Külliye Dergisi'ne gönderilmiş yazılardan kaynaklanması muhtemel herhangi bir yasal, hukuksal, ekonomik ve etik sorumluluk, söz konusu yazı yayınlanmış olsa bile yazarlarına aittir. Dergi herhangi bir yükümlülük kabul etmez.

m. Külliye Dergisi'nin yayın dili Türkçedir. Ancak İngilizce, Rusça, Almanca, Fransızca, Arapça, Farsça dillerinden gelen yazılar da değerlendirmeye tabi tutulur. Hakemler ve yayın kurulu tarafından yayımlanması uygun görüldüğü takdirde yayınlanır.

n. Makale takip sistemine yüklenecek olan makalenin başında **en fazla 200 kelimedenden** oluşan *Türkçe ve İngilizce özet*, 3-5 kelimelik anahtar kelime / keywords; *Türkçe ve İngilizce başlığa* yer verilmelidir. Türkçe ve İngilizce öz çalışmanın amacını, kapsamını ve sonuçlarını yansıtmalı, okuyucunun makalenin içeriğini kısa zamanda belirlemesine imkân vermelidir. Yabancı dilde yazılan makalelerde – Türkçe ve İngilizceye ek olarak – makale dilinde başlık, öz ve anahtar kelimeler yer almalıdır. Yabancı dildeki özetlerde dil yanlışları olmamasına özen gösterilmelidir. Özet içinde, yararlanılan kaynaklara, şekil ve çizelge numaralarına değinilmemelidir. Özet, 10 punto olarak yazılmalıdır. Öz ve Anahtar Kelimeler uluslararası standartlara uygun olmalıdır. Bu noktada örnek olarak “TR Dizin Anahtar Terimler Listesi, Medical Subject Headings, CAB Thesaurus, JISCT, ERIC v.b.” gibi kaynaklar kullanılabilir.

o. İçerikle uyumlu, onu en iyi ifade eden bir **başlık** olmalı, büyük harflerle 12 punto **koyu** yazı karakteriyle ortadan hizalanarak ve **paragraf başı** ve **girinti** olmadan yazılmalıdır. Başlığın mümkün olduğunca kısa olmasına özen gösterilmelidir.

p. Makale içerisindeki başlıklar koyu, her bir kelimesinin sadece ilk harfi büyük, sola dayalı olmalı, başka hiçbir biçimlendirmeye yer verilmemelidir.

q. Ana metin, IBM uyumlu bilgisayar ve Microsoft Word yazılım programı kullanılarak **30** sayfayı geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.

r. Bir makalede sıra ile öz, İngilizce özeti, ana metnin bölümleri, İngilizce genişletilmiş özet (Extended Abstract), kaynakça ve (varsa) ekler bulunmalıdır. “Giriş” ve “Sonuç” bölümleri mutlaka bulunmalıdır. “Sonuç”, araştırmanın amaç ve kapsamına uygun olmalı; ana çizgileriyle ve öz olarak verilmelidir. Makalenin hazırlanmasında geçerli bilimsel yöntemlere uyulmalı, çalışmanın konusu, amacı, kapsamı, hazırlanma gerekçesi vb. bilgiler yeterli ölçüde ve belirli bir düzen içinde verilmelidir. Metinde sözü edilmeyen hususlara “Sonuç”ta yer

Külliye

Cilt/Volume: 1 • Sayı/Issue: 1 • 2020

verilmemelidir. Belli bir düzen sağlamak amacıyla ana, ara ve alt başlıklar kullanılabilir.

s. Makale yayıma kabul edildikten sonra, çalışmanın sonuç bölümünden sonra makalenin yaklaşık %5-15'i (500-750 kelimedenden oluşan) kadar İngilizce genişletilmiş özet (extended abstract) bulunmalıdır. Genişletilmiş özet, "öz"de olduğu gibi araştırma ile ilgili amaç, problem, yöntem, bulgular ve sonuç bilgilerini içermelidir. Yayımlanan makalelerin yurt dışında atıf alabilmesi için bu önemlidir. Araştırma metninde yer almayan herhangi bir bulgu veya sonuç bulundurmamalıdır. Genişletilmiş özetle metin içindeki bilgilere göndermede (Örn. Sayfa 2'de belirtildiği gibi; giriş kısmında da dile getirdiğimiz gibi vs.) bulunulmamalıdır. İngilizce yazılan makalelerde Extended Abstract (Genişletilmiş İngilizce Özet) bulunmasına gerek yoktur.

t. Bir araştırma kurumu/kuruluşu tarafından desteklenen çalışmalarda (BAP, TÜBİTAK, Kalkınma Bakanlığı vb.), söz konusu kurumun/kuruluşun ve projenin adı, varsa, tarihi ve sayısı dipnotla belirtilmelidir.

u. Kongre ve sempozyum bildirilerinde toplantının adı, yeri ve tarihi belirtilmelidir.

v. Kitap tanıtımı ve çevirilerde "başlık, anahtar kelimeler ve öz"ün İngilizcesi mutlaka bulunmalıdır. Kitap tanıtımlarında yazının başında, tanıtılacak kitabın kapak resmi ve künyesi (basım tarihi, kaçınıcı baskı olduğu, basım yeri bilgileri) bulunmalıdır. Çevirilerde çeviri yapılan kitabın/yayımın künyesi dipnotla belirtilmelidir.

w. Atıf ve kaynakça yazımında dergimizin kurallarına göre hazırlanmayan makaleler düzeltilmedikçe **kabul edilmeyecektir.**

3. Yazım Kuralları

a. Yazılar, Microsoft Word programında yazılmalı ve sayfa yapıları aşağıdaki gibi düzenlenmelidir: Kaynak göstermede kullanılan format, APA (American Psychological Association) Style 6th Edition'dır. Gerek alıntılmalarda gerekse de kaynakça kısmında yazarlar, Amerikan Psikoloji Derneği'nin yayımladığı Amerikan Psikoloji Derneği Yayım Kılavuzu'nda belirtilen yazım kurallarını ve formatını takip etmelidir. Ayrıntılı bilgi için lütfen aşağıdaki internet adresine bakınız: <http://www.apastyle.org/learn/tutorials/basics-tutorial.aspx>. APA 6'nın Türkçe tercümesi için lütfen tıklayınız.

Kâğıt Boyutu	A4 Dikey
Üst Kenar Boşluk	3 cm
Alt Kenar Boşluk	3 cm
Sol Kenar Boşluk	4 cm
Sağ Kenar Boşluk	3 cm
Yazı Tipi	Times News Roman
Yazı Tipi Stili	Normal

Külliye

Cilt/Volume: 1 • Sayı/Issue: 1 • 2020

Yazı Boyutu (normal metin)	12
Yazı Boyutu (dipnot metni)	10
Tablo-grafik	10
Paragraf Girintisi (İlk Satır)	1 cm
Paragraf Aralığı	Önce 6 nk, sonra 0 nk (Tablo ve grafiklerde önce ve sonra 0 nk)
Satır Aralığı	(1,15)
Kaynakça	Asılı ve girinti 0,63 cm, Hizalama: Her iki yana yasla, Aralık önce 6 nk, sonra 0 nk, satır aralığı 1,15 cm.

b. Özel bir yazı tipi (font) kullanılmış yazılarda, kullanılan yazı tipi de, yazıyla birlikte gönderilmelidir.

c. Satır sonunda heceleme yapılmamalıdır. Paragraf başlarında “TAB” tuşu yerine “ENTER” veya “RETURN” tuşu kullanılmalıdır. Noktalama işaretleri kendilerinden önceki kelimelere bitişik yazılmalıdır. Söz konusu işaretlerden sonra bir harflik boşluk bırakılmalıdır.

d. Yazılarda sayfa numarası, üst bilgi ve alt bilgi gibi ayrıntılara yer verilmemelidir. Dipnotlar, sadece yapılması zorunlu açıklamalar için kullanılır ve “DİPNOT” komutuyla otomatik olarak verilir. Buradaki atıflar da parantez içinde yazarın soyadı, eserin yayım yılı ve sayfa numarası gelecek şekilde düzenlenmelidir. **Örnek:** (Kaya 2000: 15). Dipnotta kullanılan eser kaynakçaya mutlaka konulmalıdır.

e. Alıntılar: Makalede birebir yapılan alıntılar tırnak içinde verilmeli ve alıntının sonunda kaynağı parantez içinde APA kurallarına göre belirtilmelidir. **Beş** satırdan az alıntılar cümle arasında italik olarak, **beş** satırdan uzun alıntılar ise sayfanın solundan 1 cm içeride ve satır başı girintisi 0,5 cm olacak şekilde blok hâlinde **italik** olarak verilmelidir. Birebir olmayan alıntılarının sonunda sadece parantez içerisinde kaynak gösterilmelidir.

f. Resimler parlak, sert (yüksek kontrastlı) olmalıdır. Ayrıca şekiller için verilen kurallara uyulmalıdır. **Şekil, tablo ve fotoğraflar** yazım alanı dışına taşmamalı, gerekiyorsa her biri ayrı bir sayfada yer almalıdır. Şekil ve tablolar numaralandırılmalı ve içeriğine göre adlandırılmalıdır. Numara ve başlıklar, şekillerin altına ve tabloların üstüne gelecek biçimde yazılmalıdır. Tablo ve şekillerin başlıklarının yalnızca ilk harfleri büyük olarak yazılmalıdır. Tablolar, “Microsoft WORD” programındaki tablo komutuyla yapılmalıdır. Zorunlu durumlarda ise “Microsoft EXCEL” tabloları kullanılabilir. Gerektiğinde açıklayıcı dipnotlar veya kısaltmalar, şekil ve tabloların hemen altında verilmelidir. Şekil, tablo ve resimler **on sayfayı** aşmamalıdır.

g. Kısaltma kullanılacaksa Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu’nda belirtilen kısaltmalar esas alınmalıdır.

h. Makalede atıf sistemi olarak APA kullanılmalıdır. Makalenin sonunda mutlaka kaynakça bulunmak zorundadır.

Külliye

4. Kaynak Gösterme

Metin içi göndermelerde (atıflarda) ve kaynakçada **APA sistemi** esas alınmıştır.

1. Metin içi Kaynak Gösterme (Atıf)

Makalede yapılacak atıflar, ilgili yerden hemen sonra, parantez içinde yazarın soyadı, eserin yayım yılı ve sayfa numarası sırasıyla verilmelidir. Cümle sonunda verilen atıflarda nokta, atıf parantezinden sonra konulmalıdır.

Tek Yazar, Tek Çalışma

* İlgili yerden hemen sonra parantez içinde yazarın soyadı, eserin/çalışmanın yayım yılı ve sayfa numarası verilmelidir.

Örnek: (Karahan 1996: 37)

* Yazarın adı ilgili cümle içinde geçiyorsa parantez içinde tarih ve sayfanın belirtilmesi yeterlidir.

Örnek: Karahan'a (1996: 37) göre...

* Metin içinde, cümlede yazar ve yayım yılı belirtiliyor ise ayrıca parantez içinde yazar ve tarih verilmez.

* Kaynağın tamamına yapılan atıflarda parantez içinde yazar soyadı ve yayım yılı yazılır.

Örnek: (Karahan 1996)

* Atıfta bulunulan kaynak ciltlerden oluşuyorsa cilt numarası, sayfa numarasından önce ve Romen rakamlarıyla yazılır.

Örnek: (Dal 1955: II/30)

* Bir kaynakta birbirini izleyen sayfalara atıfta bulunuluyorsa sayfa numaraları arasına kısa çizgi (-), farklı sayfalara atıf söz konusu ise virgül (,) konur.

Örnek: (Karahan 1996: 37-45), (Karahan 1996: 103, 106, 124)

İki Yazarlı Çalışma

* İki yazar varsa her ikisinin de soyadı yazılır ve araya kısa çizgi (-) konur.

Örnek: (Kubryakova-Klobukov 1998: 15)

İkiden Fazla Yazarlı Çalışma

* İkiden fazla yazarlı çalışmalarda ilk iki yazarın soyadı araya kısa çizgi (-) konarak yazılır, ikinci yazarın soyadından sonra "vd." kısaltması eklenir.

Örnek: (Şvedova-Uluhanov vd. 1980: 157)

Bir Yazarın Aynı Yıl Yaptığı Çalışmalar

* Bir yazarın aynı yıl yaptığı çalışmalar, yıldan sonra a, b, c... harfleri eklenmek suretiyle ayırt edilir.

Örnek: (Klobukov 2016a: 25), (Klobukov 2016b: 78)

Soyadları Aynı Yazarların Çalışmaları

* Soyadları aynı olan iki yazarın aynı yılda veya farklı yıllarda yaptığı çalışmalar yazarların soyadları yazıldıktan sonra adlarının ilk harflerinin kısaltılması yoluyla belirtilir.

Örnek: (Çelik, A. 2007: 46), (Çelik, H. 2003: 27)

Külliye

Cilt/Volume: 1 • Sayı/Issue: 1 • 2020

Birden Fazla Çalışma

* Birden fazla çalışma kaynak gösterilecekse çalışmalar aynı parantez içinde, yayım yılı en eski tarihli olandan yeni olana doğru, birbirinden noktalı virgülle ayrılarak sıralanır.

Örnek: (Korkmaz 1982: 120; Karahan 1996: 15)

Alıntılanan ya da Aktaran Kaynak

* Çalışmalarda birincil kaynaklara ulaşmak esastır, ama bazı güçlükler nedeniyle ulaşılammışsa, göndermede alıntılanan ya da aktarılan kaynak belirtilir.

Örnek: (İnalçık 1955: 74'ten aktaran; Çelik 2007: 25)

Tüzel Kişi Yazarlı Kitaplar

Örnek: (TDK 2012: 35), (TTK 2006: 30)

Yazar veya Kurum Adı Belirtilmeyen Kitaplar

* Yazar veya kurum adı belirtilmemişse doğrudan kaynağın adı veya kısaltması (italik) yazılır. Kısaltma yapılmışsa "Kaynakça"da mutlaka açılımıyla birlikte verilmelidir.

Örnek: (*Büyük Kültür Ansiklopedisi: I/59*) veya (BKA: I/59)

Elektronik Kaynaklar

* Yayım yılı biliniyorsa: (Bucak 2000: 7)

* Yayım yılı bilinmiyorsa belgeye erişim yılı yazılır: (Demir 2018: 14)

Yayım Yılı Bulunmayan Basılı Kaynaklar

* Bir basılı kaynakta yayım tarihi kaydı yoksa yerine köşeli parantez içinde "t.y." kısaltması kullanılır.

Örnek: (Demir [t.y.]: 14)

Yasa ve Yönetmelikler

* Yasa veya yönetmeliğin adı ve kabul edildiği yıl parantez içinde verilir. Kısaltma da yapılabilir.

Örnek: (Milli Eğitim Kanunu 1991) veya (MEK 1991).

5. Kaynakça

Makalede kullanılan bütün kaynaklar "Kaynakça"ya alınmalı, makalenin konusu ile ilgili olsa dahi, yazıda değinilmeyen belge ve eserler kaynakçaya dâhil edilmemelidir. Kaynaklar ana metnin sonunda yazar soyadlarına göre (Soyadı Kanunundan öncekiler için yazar adı esas alınır.) alfabetik olarak verilmelidir. Eser adları italik yazılmalıdır. Kaynaklar, mutlaka Latin alfabesi ile yazılmış olmalıdır.

5.1. Kitaplar ve Kitap Niteliğindeki Kaynaklar

Tek Yazarlı Kitaplar

Yazarın Soyadı, Adı (Basım Yılı). *Kitabın Adı (İtalik)*. Basıldığı Şehir: Yayınevi.

Örnek: Karahan, Leyla (1996). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

İki Yazarlı Kitaplar

İki yazarlı eserlerde her iki yazar da verilir ve araya kısa çizgi (-) konur.

Örnek: Taner, Refika-Bezirci, Asım (1981). *Edebiyatımızda Seçme Hikâyeler*. İstanbul: Gözlem Yayınları.

* İngilizce yazılan makalelerde kısa çizgi (-) yerine *and* bağlacı veya & işareti kullanılır.

İkiden Fazla Yazarlı Kitaplar

İkiden fazla yazarlı eserlerde yalnızca ilk iki yazar belirtilir, diğerleri için “vd.” kısaltması kullanılır.

Örnek: Şvedova, Natalya-Uluhanov, İgor vd. (1980). *Russkaya grammatika*. Moskova: Nauka.

Bir Yazarın Aynı Yıl Yayınlanmış Kitapları

Bir yazarın aynı yıl yayınlanan eserlerini ayırt etmek için harfler kullanılır.

Örnek: Bondarko, Aleksandr (1976a). *Slav ve Balkan Dil Bilimi*. Moskova: Nauka.

Bondarko, Aleksandr (1976b). *Morfolojik Kategoriler Teorisi*. Leningrad: Nauka.

Bir Yazara Ait Birden Fazla Kitap

Aynı yazara ait birden çok eser yayım yılına göre kronolojik olarak sıralanır.

Tüzel Kişi (Kurum) Yazarlı Kitaplar

Tüzel Kişi (Yayım Yılı). *Kitap Adı*. Basıldığı Şehir: Yayınevi.

Örnek: Türk Dil Kurumu (2012). *Yazım Kılavuzu*. Ankara: TDK Yay.

Yazar veya Kurum Adı Belirtilmeyen Kitaplar

Örnek: *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi (8 Cilt)* (1977). İstanbul: Dergâh Yay.

Çeviri Kitap

Çeviri bir kitap söz konusuysa çevirenin/çevirenlerin adı eser adından sonra “çev.” kısaltmasıyla belirtilir.

Örnek: Fischer, Steven Roger (1999). *Dilin Tarihi*. çev. Muhtesim Güvenç. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kitap İçinde Bölüm

Yazarın Soyadı, Adı (Basım Yılı). “Bölüm Adı”. *Kitap Adı (İtalik)*. ed. Adı Soyadı. Basıldığı Şehir: Yayınevi. Sayfa Aralığı.

Örnek: Klobukov, Evgeniy (2009). “Morfoloji”. *Çağdaş Rus Dili*. ed. Pavel Lekant. Moskova: Nauka. 402-585.

5.2. Süreli Yayınlar

Dergi Makaleleri

Yazarın Soyadı, Adı (Yıl). “Makalenin Başlığı”. *Derginin Adı (Varsa) Cilt No (Sayısı)*: Sayfa Aralığı.

Örnek: Ergün, Mustafa (2009). “Rus Eğitiminde Batılılaşma Çabaları Ve Reformlar”. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 2 (1): 31-56.

Gazeteler

Yazarın Soyadı, Adı (Yıl. Ay. Gün). “Yazımın Başlığı”. *Gazetenin Adı*. (varsa) Sayfa numarası.

Örnek: Köse, Pınar (2017.11.16). “İdam sehpasından edebiyatın zirvesine: Dostoyevski”. *Yeni Şafak*.

Mülakat ve Röportajlar

Mülakat ve röportajlarda yazar adı olarak bunları yapan kişiler verilir.

Örnek: Yağmur, Özge (2019.01.21). “Tek kişilik oyunda 11 karaktere hayat vermek: Güle Güle Diva ile Selen Uçer Kampüs’te”. *Hürriyet*.

5.3. Tezler

Yazarın Soyadı, Adı (Tarih). *Tez Başlığı*. Tez Tipi. Üniversitenin Bulunduğu Şehir: Üniversite Adı.

Örnek: Uğurlu, Mesut (2018). *Âşık Tarzı Şiir Geleneğinde Aruzlu Şiirler Üzerine Bir Araştırma*. Doktora Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

5.4. Bildiriler

Yayımlanmış Bildiriler

Yazar Soyadı, Adı (Tarih). “Bildiri Adı”. *Kitabın Adı* (Varsa editör/hazırlayan). Etkinliğin Tarihi. Yayın yeri: Yayınevi. Sayfa Aralığı.

Örnek: Güllüdağ, Nesrin (2009). Artvin ağzındaki Gürcüce kelimeler. *Türkiye Türkçesi Ağzı Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri*. 25-30 Mart 2008. Ankara: Türk Dil Kurumu yay. 237-249.

Yayımlanmamış Bildiriler

Yazarın Soyadı, Adı (Tarih). “Bildiri Adı”. *Etkinliğin Adı*. Etkinliğin Yapıldığı Şehir.

Örnek: Santhanam, E.-Martin, K. vd. (2001). “Bottom-up steps towards closing the loop in feedback on teaching: A CUTSD project”. *Teaching and Learning Forum – Expanding horizons in teaching and learning*. Perth, Australia.

5.5. Elektronik Kaynaklar

DOI Numarası Olan Elektronik Kaynaklar

Eğer yayım ile eşleştirilmiş DOI numarası varsa künyede verilmelidir.

Örnek: Yaylalı, Yasemin (2018). “Emîri Divan’ında Geçen Şahsiyetler”. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* (63): 117-134. <http://dx.doi.org/10.14222/Turkiyat3967>.

DOI Numarası Olmayan Elektronik Kaynaklar

Web ortamında yayımlanmış dergilerden yapılan alıntılarda yayımın künyesi, erişim adresi ve tarihi yazılır.

Yazar Soyadı, Adı (Yayım Yılı). “Makale Adı”. *Dergi Adı* Cilt No (Sayı): Sayfa Aralığı. Elektronik adres [Erişim Tarihi].

Örnek: Özdemir, Çağatay (2018). “Rusya’nın Doğu Akdeniz Stratejisi”. *Seta Analiz* (230): 1-20. http://setav.org/assets/uploads/2018/01/Analiz_230Rusya.pdf. [20.04.2018].

E-kitaplar

Yazarın Soyadı, Adı (Yayım yılı). *İnternet Belgesinin Başlığı*. Elektronik adres [Erişim Tarihi].

Örnek: Akkuş, Metin (2018). *Nefi Divanı*. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/57741,nefi-divanipdf.pdf?0> [23.01.2019].

* Yayım yılı yoksa siteye erişim tarihi yıl ay ve gün olarak parantez içinde yazılır.

Örnek: Berkutova, Veronika (2018). “Feminitivı v russkom yazıke: lingvistiçeskiy aspekt”. *Svobodnoye psihoanalitiçeskoye partnerstvo*. <https://www.psypart.com/feminitivy-lingvisticheskii-aspect>. [18.12.2018]

KÜLLIYE

Publishing Principles

Külliyeye, published by Faculty of Humanities and Social Sciences at Ankara Yıldırım Beyazıt University, is a double peer-reviewed international journal that publishes articles on humanities and social sciences. The articles to be published are required to fulfil with scientific research criteria, to bring contribution to the field and not to be published elsewhere. Papers presented at a scientific meeting/conference can be accepted if they are not published before. It is published twice a year in March and September. For questions, comments and suggestions you may contact with our editors.

1. Blind Referee and Evaluation Process

Blind referee is a method applied for the publication of scientific publications with the highest quality. This method forms the basis of the objective evaluation process of scientific studies and is preferred by many scientific journals. Referee opinions have a decisive place in the publication quality of Külliye Journal.

All works sent to the complex are evaluated by **double-blind** according to the following stages. In the double-blind method, the author and referee identities of the studies are hidden. **For this reason, the authors are asked to delete their names when uploading their articles to the system.**

1.1. Initial Evaluation Process

The works sent to Külliye are first evaluated by the editor. At this stage, works that do not comply with the purpose and scope of the journal, which are weak in terms of language and expression rules in Turkish, English and other languages, contain scientifically critical errors, have no original value and do not meet publication policies.

The authors of the rejected works are informed within one month at the latest from the date of submission. Preliminary evaluation process is initiated for the studies approved by the Editorial Board.

1.2. Pre-Evaluation Process

In the pre-evaluation process, the editor examines the sections of the studies, introduction and literature, method, findings, conclusion, evaluation and discussion in detail in terms of journal publication policies and scope and originality. In addition, Külliye examines the article in terms of form according to the writer's guide. For those who need correction, they contact the author of the article and ask that they send the requested corrections within 7 days at the latest. Works that are not sent within the given time are deleted from the system.

Külliyeye

Cilt/Volume: 1 • Sayı/Issue: 1 • 2020

The studies deemed appropriate are included in the process of appointing referees.

1.3. Referee Appointment Process

Referees are assigned to the works according to their content and the areas of expertise of the referees. The editor and editorial board reviewing the study suggests at least two referees from the Complex of Scientific Committee or Referee Pool according to their area of expertise or may suggest new referees suitable for the field of study.

Arbitrator suggestions appropriate to the field are evaluated by the editor and the works are sent to the referees. Referees are obliged to guarantee that they will not share any processes and documents about the work they evaluate.

1.4. Reviewer Evaluation Process

The period given to the referees for the referee evaluation process is **6 weeks**. The correction suggestions from the referees or editors are required to be completed by the authors within 10 days in accordance with the “correction directive”. Referees can decide the suitability of a study by examining its corrections, and may request corrections more than once if necessary.

2. Author Guide

- a.** Journal of *Kulliye* (Ankara Yildirim Beyazit University International Journal of Social Sciences) is an international double peer-reviewed journal, and two issues are published annually except for special issues.
- b.** Journal of *Kulliye* publishes research articles on social science field.
- c.** Criteria of originality and contribution to the field are requested in studies.
- d.** Members who submit/will submit articles to our journal should also add the Orcid Number to their user credentials.
- e.** Articles submitted to *Kulliye* should not have been published anywhere or accepted for publication.
- f.** Those who want to submit an article for the publication to the Journal of *Kulliye* (Ankara Yildirim Beyazit University International Journal of Social Sciences) have to submit their work as a member of the Article Tracking System at <https://dergipark.org.tr/en/pub/aybukulliye>.
- g.** Articles less than eight pages and more than thirty pages will not be taken into consideration, except for the special decision of the Editorial Board.
- h.** Along with the articles, the similarity report (no filtering should be done) from <http://www.ithenticate.com/> have to uploaded as an additional file. (M.Sc. / Ph.D. students can get a similarity report through their supervisors or the account of any faculty member. If the affiliated university has an iThenticate subscription, a similarity report can be obtained free of charge from this website).
- i.** The uploading of any article to the electronic system of the Journal

of **Kulliyeye** (Ankara Yildirim Beyazit University International Journal of Social Sciences) is accepted as an application for the publication of the article. At the same time, the evaluation process of the article begins. No copyright fee is paid for the articles.

j. **Kulliyeye** is an electronic journal. For this reason, all the processes from the application to the publishing stage of the article take place electronically.

k. The printing and publishing rights of the articles sent to **Kulliyeye** (Ankara Yildirim Beyazit University International Journal of Social Sciences) for publication are transferred to the journal. These articles cannot be published, reproduced and used without showing the source without permission from the journal administration.

l. Any legal, economic and ethical responsibility that may arise from the articles sent to **Kulliyeye** (Ankara Yildirim Beyazit University International Journal of Social Sciences) belongs to their authors even if the article is published. The journal does not accept any liability.

m. The publication language of **Kulliyeye** Journal is Turkish. However, articles from English, Russian, German, French, Arabic and Persian languages are also evaluated. It is published by the referees and the editorial board, if deemed appropriate.

n. At the beginning of the article, which will be uploaded to the article tracking system, Turkish and English abstracts consisting of maximum 200 words, 3-5 words keywords; Turkish and English titles should be included. Turkish and English abstracts should reflect the purpose, scope and results of the study and allow the reader to determine the content of the article quickly. Articles written in a different language - except Turkish and English - should include title, abstract and keywords in the article language. Attention should be paid to avoid language mistakes in abstracts in a different language. In the abstract, the sources used, figures and table numbers should not be mentioned. The abstract should be written in 10 font size. Abstract and Keywords must be following international standards. At this point, sources such as "TR İntex Key Terms List, Medical Subject Headings, CAB Thesaurus, JISCT, ERIC etc." can be used.

o. It should be a title that is compatible with the content and expresses it best. It should be written in capital letters with a font size of 12 and bold, no heading and indent. Care should be taken that the title is as short as possible.

p. The titles in the article should be bright, only the first letter of each word should be capitalized, left-aligned, and no other formatting should be included.

q. The main text should be written not exceeding 30 pages by using an IBM compatible computer and Microsoft Word software program.

r. An article should include abstract in Turkish and English, sub-sections of the main text, an extended abstract in English, bibliography, and if applicable appendix. "Introduction" and "Conclusion" sections must be found. The "conclusion" should be in line with the purpose and scope of the research; it

Kulliyeye

Cilt/Volume: 1 • Sayı/Issue: 1 • 2020

should be given in outline and essence. In the preparation of the article, valid scientific methods should be followed. Information such as the subject of the study, its purpose, scope, the reason for its preparation etc. should be provided in a sufficient and orderly manner. Issues not mentioned in the text should not be included in the "Conclusion". Primary and intermediate titles and subheadings can be used to provide a specific order.

s. After the article is accepted for publication, an extended abstract in English approximately 5-15% (consisting of 500-750 words) of the article should be added following the conclusion of the study. The extended abstract should include the purpose, problem, method, findings and conclusion information related to the research, as in "abstract". This is important for your article to be cited abroad. It should not contain any findings or results that are not included in the research text. In the extended abstract, reference should not be made to the information contained in the text (e.g. as stated on page 2; as mentioned in the introduction part, etc.). There is no need extended abstract for articles written in English.

t. In the studies supported by a research institution/organisation (BAP, TÜBİTAK, Ministry of Development, etc.), the name, date and number of the institution/organisation and the project, if any, should be indicated in footnotes.

u. The name, place and date of the meeting should be specified in the congress and symposium papers.

v. The English of "title, keywords and abstract" must be present in book introduction and translations. The cover image and identity of the book (date of publication, number of prints, and place of publishing information) to be introduced and it should be at the beginning of the article. The identity of the translated book/publication should be indicated in the footnotes.

w. Articles that are not prepared according to the rules of our journal in citation and bibliography will not be accepted unless they are corrected.

3. The Writing Rules

a. The papers should be written in Microsoft Word program, and page structures should be arranged as follows: The format used for citing is APA (American Psychological Association) Style 6th Edition. Both in quotations and the bibliography, the authors should follow the rules and format specified in the American Psychological Society Publication Guide published by the American Psychological Association. For detailed information, please see <http://www.apastyle.org/learn/tutorials/basics-tutorial.aspx>.

Paper Size	A4 Vertical
Top Margin	3 cm
Bottom Margin	3 cm

Left Margin	4 cm
Right Margin	3 cm
Font	Times News Roman
Font Style	Normal
Font Size (regular text)	12
Font Size (footnote text)	10
Table-Chart	10
Paragraph Indent (First Line)	1 cm
Paragraph Spacing	6 pt, then 0 pt (0 pt before and after in tables and charts)
Line Gap	(1,15)
References	Hanging and indentation 0.63 cm, Alignment: Snap to both sides, 6 pt before spacing, then 0 pt, line spacing 1.15 cm.

- b.** For articles that use a special font, the used font should be sent with the paper.
- c.** Spelling should not be done at the end of the line. "ENTER" or "RETURN" keys should be used at the beginning of the paragraph instead of the "TAB" key. Punctuation marks should be written adjacent to the words before them. One letter space should be left after the signs.
- d.** Details such as page number, header and footer should not be included in the articles. Footnotes are used only for explanations that are required and are given automatically with the "NOTE" command. Citations here should be arranged in brackets with the surname of the author, the year of publication of the work and the page number. For example: (Kaya 2000: 15). The study used in the footnote must be stated in the bibliography.
- e.** Quotations: Direct quotations in the article should be given in quotation marks, and the source should be stated in parentheses at the end of the quotation according to APA rules. Citations less than five lines should be given in italics between the sentence, and citations longer than five lines should be given in italics with 1 cm inside the left of the page and with a line break indent of 0.5 cm. When you are in text citation and it is not a direct quote, all that is required in parentheses is a reference to the author and year of publication.
- f.** Pictures should be bright and in high quality. Besides, the rules given for the figures must be followed. Figures, tables and photographs should not extend beyond the writing area; if necessary, each should be on a separate page. Figures and tables should be numbered and named according to their content. Numbers and titles should be written below the figures and above the tables. Only the first letters of the titles of the tables and figures should be written in capital letters. Tables should be made with the table command in the "Microsoft WORD" program. In compulsory situations, "Microsoft EXCEL" tables can be used. If necessary, explanatory footnotes or abbreviations should be given just below the figures and tables. Figures, tables and pictures should not exceed ten pages.

- g. If the abbreviation is used, the abbreviations specified in the Turkish Language Institution Writing Guide should be taken as the basis.
- h. APA must be used as a citation system in the article. There must be a bibliography at the end of the article.

4. Citation

APA system is taken as a basis in text references (citations) and bibliography.

1. Citation in Text (Reference)

References to the article should be given in parentheses immediately after the proper place, in the order of the author's surname, the publication year of the work and the page number, respectively. In the citations given at the end of the sentence, the dot should be placed after the citation parenthesis.

Single Author, Single Study

* Immediately after the proper place, the surname of the author, the publication year of the work/study and the page number should be given in parentheses.

For example: (Karahan 1996: 37)

* If the author's name is mentioned in the relevant sentence, it is sufficient to specify the date and page in parentheses.

For example: According to Karahan (1996: 37),

* If the author and publication year are specified in the text, the author and the date are not given in parentheses.

* In the references made to the whole source, the surname of the author and the year of publication must be written in parentheses.

For example: (Karahan 1996)

* If the cited source consists of volumes, the volume number is written before the page number and in Roman numerals.

For example: (Branch 1955: II / 30)

* If reference is made to consecutive pages in a source, a dash (-) should be inserted between the page numbers, and a comma (,) if reference is made to different pages.

For example: (Karahan 1996: 37-45), (Karahan 1996: 103, 106, 124)

A Study with Two Authors

* If there are two authors, the surname of both must be written, and a dash (-) must be inserted.

For example: (Kubryakova-Klobukov 1998: 15)

Referencing a Resource with More Than Two Authors

* In studies with more than two authors, the surname of the first two authors is written by placing a dash (-) between them, and the abbreviation "et al." is added after the surname of the second author.

For example: (Şvedova-Uluhanov et al. 1980: 157)

Studies of an Author in the Same Year

* The works of an author in the same year are distinguished by adding the letters a, b, c... after the year.

For example: (Klobukov 2016a: 25), (Klobukov 2016b: 78)

Studies of Authors who have Same Surnames

* The work done by two authors with the same surname in the same year or in different years is indicated by shortening the first letters of their names after the surnames of the authors are written.

For example: (Çelik, A. 2007: 46), (Çelik, H. 2003: 27)

Multiple Studies

* If more than one study will be cited, the studies are listed in the same parenthesis, separated from each other with the semicolon from the oldest one to the new one.

For example: (Korkmaz 1982: 120; Karahan 1996: 15)

Citing or Transmitting Source

* It is essential to reach primary sources in the studies, but if it is not reached due to some difficulties, the source quoted or transmitted in the reference is indicated. For example: (Transfer from İnalçık 1955: 74; Çelik 2007: 25)

Legal Entity Writer Books

For example: (TDK 2012: 35), (TTK 2006: 30)

Books without Author or Institution Name

* If the name of the author or institution is not specified, the name or abbreviation (italic) of the source is written directly. If an abbreviation has been made, it must be given in "Bibliography" with its full version.

For example: (Large Culture Encyclopedia: I / 59) or (BKA: I / 59)

Electronic Resources

* If the publication year is known: (Bucak 2000: 7)

* If the publication year is unknown, the year of access to the document is written: (Demir 2018: 14)

Printed Resources with No Publishing Year

* If there is no record of the publication date in a printed source, "t.y." in square brackets abbreviation is used.

For example: (Demir [t.y.]: 14)

Laws and Regulations

* The name of the law or regulation and the year of acceptance are given in parentheses. Abbreviation can also be use.

For example: (National Education Law 1991) or (NEL 1991).

5. Bibliography

All the sources used in the article should be included in the "Bibliography". Even if it is related to the subject of the article, the documents and works not mentioned in the article should not be included in the bibliography. References should be

given in alphabetical order at the end of the main text according to the surnames of the authors (only author name based on before the Surname Law). The name of studies should be written in italics. References must be written in Latin alphabet.

2.1. Books and Resources in Book Quality

Books with Single Author

Author's Surname, Name (Publication Year). Title of the Book (Italic). City of Publishing: Publishing House.

For example: Karahan, Leyla (1996). Classification of Anatolian Dialects. Ankara: Turkish Language Association Publications.

Books with Two Authors

In the works with two authors, both authors are given and a dash (-) is put together.

For example: Taner, Refika-Bezirci, Asim (1981). Selected Stories in Our Literature. Istanbul: Gözlem Publications.

* In articles written in English, the and conjunction or & sign should be used instead of the hyphen (-).

Books with More Than Two Authors

Studies with more than two authors, only the first two authors are specified, for others, "et al." abbreviation should be used.

For example: Şvedova, Natalya-Uluhanov, Igor et al. (1980). Russkaya grammatika. Moscow: Nauka.

Books of an Author Published in the Same Year

* Letters should be used to differentiate an author's books published in the same year.

For example: Bondarko, Aleksandr (1976a). Slav ve Balkan Dil Bilimi. Moskova: Nauka.

Bondarko, Aleksandr (1976b). Morfolojik Kategoriler Teorisi. Leningrad: Nauka.

Multiple Books by One Author

Multiple books of the same author must be listed in chronological order according to their publication year.

Legal Entity (Institution) Writer Books

Legal Entity (Year of Publication). Title of the Book. City of Publishing: Publishing House.

For example: The Turkish Language Association (2012). Spelling Guide. Ankara: TDK Publishing House.

Books without Author or Institution Name

For example: Encyclopedia of Turkish Language and Literature (8 Volumes) (1977). Istanbul: Dergâh Publishing house.

Translation Book

If the translation is a book, the name of the translator(s) is indicated with the abbreviation "trans." after the work title.

For example: Fischer, Steven Roger (1999). History of Language. Translator. Muhtesim Güvenç. Istanbul: Turkey Is Bank Cultural Publications.

Book Chapter

Author's Surname, Name (Publication Year). "Section name". Book Name (Italic). ed. Name and Surname. City of Publishing: Publishing House. Page Range.

For example: Klobukov, Evgeniy (2009). "Morphology". Contemporary Russian Language. ed. Pavel Lekant. Moscow: Nauka. 402-585.

2.2. Periodicals

Journal Articles

Author's Surname, Name (Year). "Title of the Article". Name of Journal (If any) Volume No (Number): Page Range.

For example: Ergün, Mustafa (2009). "Westernization Efforts And Reforms In Russian Education". Journal of Theoretical Educational Science, 2 (1): 31-56.

Newspapers

Author's Surname, Name (Year. Month. Day). "The Title of the Article". Name of the Newspaper. Page number (if any).

For example: Köse, Pınar (2017.11.16). "From the bench of execution to the top of literature: Dostoevsky". Yeni Şafak.

Interviews and Reportage

In the interviews and reportage, the authors should be given as the name of the author.

For example: Yağmur, Özge (2019.01.21). "To give life to 11 characters in a single-player game: Gule Güle Diva and Selen Uçer at the Campus". Hürriyet.

2.3. Theses

Author's Surname, Name (Date). Thesis Title. Thesis Type. University's City: University Name.

For example: Uğurlu, Mesut (2018). A Research on Aruzlu Poems in Minstrel Style Poetry Tradition. Doctoral Thesis. Ankara: Hacettepe University, Institute of Social Sciences.

2.4. Conference Proceedings

Published Proceedings

Author Surname, Name (Date). "Name of the Proceedings". Title of the Book (Editor/author, if any). Date of the Event. Place of Publication: Publisher. Page Range.

For example: Güllüdağ, Nesrin (2009). "Georgian words in Artvin mouth". Turkish Oral Research Workshop Proceedings Turkey. 25-30 March 2008. Ankara: Turkish Language Institution Publishing House. 237-249.

Unpublished Proceedings

Author's Surname, Name (Date). "Name of the Paper". Name of the Event. City in which the event was held.

For example: Santhanam, E.-Martin, K. et al. (2001). "Bottom-up steps towards closing the loop in feedback on teaching: A CUTSD project". Teaching and Learning Forum - Expanding horizons in teaching and learning. Perth, Australia.

2.5. Electronic Resources

Electronic Resources with DOI Number

If there is a DOI number matched to the publication, it must be given in the tag.

For example: Yaylalı, Yasemin (2018). "Persons Passed in the Emîrî Divan". Journal of Turkish Studies Institute (63): 117-134. <http://dx.doi.org/10.14222/turkiyat3967>.

Electronic Resources without DOI Number

In quotations from magazines published on the web, the publication's identity, access address and date must be written.

Author Surname, Name (Publication Year). "Article Name". Journal Name Volume No (Number): Page Range. Electronic address [Access Date].

For example: Özdemir, Çağatay (2018). "Russia's Eastern Mediterranean Strategy". Seta Analysis (230): 1-20. http://setav.org/assets/uploads/2018/01/analiz_230rusya.pdf. [20.04.2018].

173

E-books

Author's Surname, Name (Publication year). Title of the Internet Document. Electronic address [Access Date].

For example: Akkus, Metin (2018). Nefi Divanı. <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/57741,nefi-divanipdf.pdf?0> [23.01.2019].

* If there is no publication year, the date of access to the site must be written in parentheses in years, months and days.

For example: Berkutova, Veronika (2018). "Feminivity v russkom pity: lingvistiçeskiy aspekt". Svobodnoye psihoanalitiçeskoye partnerstvo. <https://www.psypart.com/feminitivy-lingvisticheski-aspect>. [18.12.2018]